י. ל. פּרץ

די ווערק פון יצחק לייבוש פרץ. צוועלף בענד.
צוזאמענגעשטעלט אונטער דער רעדאקציאָן פון
דוד פינסקי

אכטער באנד.

ארויסגעגעבען פון פארלאג „אידיש“, ניו-יאָרק.
תר"פ — 1920

י. ל. פּרץ

ערצעהלונגען. מעשה׳לעך.
פּאָעמען אין פּראָזאַ

ארויסגעגעבען פון פערלאג „אידיש״, ניו-יארק.

Copyright 1920 by

JEWISH BOOK AGENCY

ערצעהלונגען

ווענוס און שולמית.

אין קלויז הינטער'ן אויוועז זענען געזעסען צוויי ישיבה־בחורים, חיים און זעליג. חיים האט געלעזען הויך פון א געשריבענעם ביכעל, און זעליג הערט צו און פארריכט א שוך מיט א פראסטען נאדעל־פאדעם.

„...און שעהן איז חנה געווען ווי ווענוס...“

— זאג מיר, זעליג, איך בעט דיך, וואס מיינסטו מיט'ןווארט ו ו ע נ ו ס ? — האט חיים א פרעג געטאן.

— ווענוס איז א מיטאלאגישער גאט — האט איהם זעליג געענטפערט, שטעכענדיג אין שוך אריין.

— וואס איז אזוינס מ י ט א ל א ג י ע ?

— דאס ווייסט דו אויך נישט, חיים?... דו געדענקסט יענע וואך איז געקומען צו פאהרען א משונה'דיגע בריאה מיט א לאנגען פארטוך און מיט א רויט מיצעל, און האט פארקויפט בזיל־הזול לאקרעץ־פלעצעל מיט נאך אנדערע זיסע זאכען?

— אהא!

— דאס איז געווען א גרעק, און עס איז דא אזא גאנץ פאלק, וואס הייסט מיט'ן נאמען „ג ר ע ק ע ן“.

— און אלע פארקויפען לאקרעץ־פלעצעל?

— געה, דו נאר, זיי האבען זייער אייגען לאנד — „ג ר י כ ע נ־ל א נ ד“... די גרעקען זענען אן אלט פאלק... זיי ווערען דערמאנט אין תנ"ך. זייער לאנד הייסט „א ר ץ י ו ן“, זיי אליין — „י ו נ י ם“.

— וואסער י ו ן ? נישט פון דעם קומט ארויס „איוואן“?

— חס ושלום! י ו נ י ם זענען גאר גרעקען — „מ ל כ ו ת י ו ן“. אט די יונים זענען אמאל געווען זעהר א שטארק און א געבילדעט פאלק... דו האסט אוודאי געהערט: א ר י ס ט ו.

סאקראט; זיי ווערען דאך געבראכט פון אונזערע חכמים, ווי פונ'ם רמב"ם... אריסטו, למשל, האט געגלויבט, אז די וועלט איז א קדמון... דאס אלץ זענען גרעקען. נאר די גרעקען, כאטש זיי זענען געוועזען געבילדעט, געקאנט מאלען, זינגען, שניי־צען און אלע שעהנע מלאכות, זענען זיי פארט געווען פראסטע גע־צען־דינער, האבען זיי פראסט געדינט עבודה זרה.

— או וואַ!

— זעהסט דאך! און אט די מעשיות, די ספורים פון די גע־צען, פון די אפגעטער, הייסט מיטאלאגיע.

— אהא! נו, און וואס איז ווענוס?

— אין דער מיטאלאגיע איז ווענוס די געטין פון שעהנקייט...

— וואס הייסט געטין?

— פארשטעהסט דו: ביי זיי האט יעדער פאך, יעדע מלאכה א באזונדערען גאט. ווי, למשל, מען זאגט ביי אונז, אז יעדע אומה האט א־הר שר... למשל שניצעריי, פאעזיע, שעהנהייט, געזונטהייט, גבורה...

— האט דאס אלץ געטער? נאר וואס מיינט מען געטין? א קליין, געטעל?

— ניין, גאט איז אן „ער", געטין איז א „זי".

— הא? נקבות? זיי האבען אריינגעזעצט אין הימעל אריין נקבות?

— ע, חיים, פארוואס מענער יא און נקבות נישט?

— אמת; איך האב אבער געמיינט, זעליג, אז געטער דארפען זיין נישט זכרים און נישט נקבות...

— דו מוזט וויסען, חיים, אז די גרעקישע געטער זענען גלייך צו מענשען; דער חלוק איז נאר דאס, וואס זיי לעבען אייביג. דער־פאר האבען זיי גלייך ווי מענשען קינדער, ווייבער און פלגשים, נאר שטארבען קאנען זיי באין אופן נישט! אט, למשל, דער העכסטער פון זיי, יופיטער אליין, דער גרעסטער גאט, וואס האלט דעם דונער אין דער האנט און אלע געטער ציטערען פאר איהם אימת מות; ער אליין איז פונדעסטוועגען א פאנטאפעל, א גאר־נישט ביי זיין ווייב יונאנא, ווי א פראסטער מלמד ביי דער רבי'־צין. איך האב דיר שוין אמאל דערצעהלט פון דעם פילאזאף סאקראטעס'עס ווייב, פון דער מרשעת קסאנטיפע; זי איז

געוועזען א הונט קעגען דער יונאָנאָ! היינט שטעל דיר פאָר, וואָס פאַר א צרות יופּיטער האָט געליטען; ער האָט זיך אודאי צעהן מאָל אין טאָג געוואונשען דעם טויט... נאָר נייז, שטאַרבען קאָן ער נישט!

— הכלל — ו ע נ ו ס?

— אַט ווענוס איז די געטין פון דער שעהנקייט! אצינד וועל איך דיר פאָרלעזען איהר געשיכטע.

זעליג האָט אוועקגעלעגט דעם האַלב־פאַרריכטען שוך, ארויס־געשלעפּט א ברודיג פּאַפּיר פון בוזעם און אנגעהויבען לעזען:

— ו ע נ ו ס, א פ ר אָ ד י ט א, א פּ א ג ע נ ע נ א, פּ א נ ט א ג ע נ ע א, א נ ד י א מ ע ט א...

— דאָס איז דייטש? איך פאַרשטעה דאָך נישט קיין וואָרט— האָט זיך חיים געוואונדערט.

— נאַרעלע, דאָס זענען די נעמען, וואָס ו ע נ ו ס האָט געהאָט אין פאַרשידענע ערטער אין גריכענלאַנד און דערנאָך אין רוים.

זי האָט מעהר נעמען, ווי יתרו; וואָס טויגען מיר די נעמען. לייען די מעשה בעסער!

זעליג לעזט:

„אונטער די פאַרשידענע נעמען איז ווענוס געווען היילג אין די פאַרשידענע שטעדט, אלס געטין פון דער ליעבע.“

— שוין נישט שעהנקייט?

— אַלץ איינס! „זי איז נישט געבוירען געוואָרען פון א מאַ־מען, זי איז ארויסגעשפּרונגען פון ים, זי איז א בילד־שעהנע נקבה, זעהר א רייצענדע...“

— א רייצענדע? וואָס הייסט דאָס?

— דאָס הייסט, זי האָט יעדען גערייצט, אויפגעקאָכט דאָס בלוט, וכדומה.

— אהא!

— „זי האָט מען פאַרגעשטעלט גאַנץ אָדער האַלב נאַקעט...“

— פע!

— „איהר מאַן איז געווען ו ו א ו ל ק א ן...“

— וואָס איז דאָס פאַר א מין חיה?

— אויך א גאָט, דער גאָט פון פייער... עהנליך צו אונזער

ת ו ב ל ־ ק י ן ; ער האט ערפונדען די מלאכה פון אייזען קאוועז, דאס הייסט אויף דייטש די „שמידע־קונסט“, פארשטעהסט?

— אביסעל.

— „נאר מיט איהם האט זי קיין קינדער נישט געהאט...“

— געטער גט'ן זיך נישט און האבען חתונה אהן חופה וקדושין. „דערפאר אבער האט זי געהאט קינדער מיט אנדערע געטער און מיט מענשען אויך.“

— ווי הייסט? גלאט אזוי, ממזרים הייסט עס?

— זייזשע נישט קיין שוטה, חיים! אז געטער זענען פטור פון חופה, קדושין און גט, איז ביי זיי נישט דא קיין ערוה און קיין ממזרים...

— יא, אודאי, אז מען וואשט זיך נישט, דארף מען נישט בענשען; דו זאגסט דאך אבער מיט מענשען אויך?...

— נו, וואס זשע איז? הלמאי אונזערע בני־אלהים, וואס זענען דערמאנט אין פסוק...

— נו, נו, לייען וויטער.

„מיט מ א ר ס ' ן האט זי געהאט צוויי קינדער...“

— ווי זאגסט דו? מ ר ס ציַ מ ר ס נ א?

— נישט מרס, נישט מרסנא, נאר מיט מארס'ן, מיט'ן גאט מארס, דאס איז דער „איש מלחמה“, דער גאט פון מלחמות, דער קריגס־גאט.

— „צוויי מיט באקכוסען, מיט'ן גאט, וואס האט צו שאפען איבער וויין און אנדערע משקאות.“

— דאס מוז זיין א מין ל ו ט, א גוטער שכור!

— „צוויי מיט מ ע ר ק ו ר“...

— ווער איז דער?

— מערקור איז דער גאט פון גנבים, סוחרים, משולחים!

— זעהר א געמיינער שדוך.

— מיט איינעם א נ כ י ז ע ס, א פראסטען בשר ודם, האט זי זיך געטראפען ערגעץ לעבען א טייך, זייענדיג פארשטעלט אין א פאסטושקע; פון דעם וויזיט איז געבוירען געווארען א אינגעל... אמאל האט זיך איהר געטראפען אזא מעשה: עס האט זי נאכגע־יאגט א חברה רוצחים — האט זי זיך באהאלטען אין א הייל און האט גערופען ה ע ר ק ו ל ע ס ' ן.“

— ווער איז דאָס?

— דאָס איז אַ שטאַרקער גאַט, נישט אפילו אַ גאַנצער נאַר אַ האַלבער גאַט; איינער אַליין האָט ער אויסגערייניגט איין טאָג זעקס־און־דרייסיג פערד־שטאַלען...

— ווייטער, ווייטער, זעליג; עס הויבט שוין אָן צו נודיען און קאַפויר צו געהן. כ׳לעבען.

— „הערקולעס איז געקומען אין דער הייל אריין, ער האָט אריינגעלאָזט די רוצחים איינציגווייז, איינעם נאָכ׳ן אַנדערען, מען האָט זיי צורעכט געמאַכט“...

— פע, חלשות!

— „די ווענוס פלעגט זיך שטאַרק נוקם זיין אין די, וואָס האָבען געלאַכט אויס דער ליעבע. איינוואוינער פון שטעדט האָט זי פאַרוואַנדעלט, דאָס הייסט מגלגל געווען, אין אָקסען.“

— גענוג! — האָט חיים אויסגעשריען, אויפשפרינגענדיג, — עס קעהרט זיך די גאַל! ווענוס, אַ געטין, כאַ, כאַ, כאַ! געהאַט טויזענט מאַנען, גע׳הרג׳עט, געשטאָכען, געקוילעט — נאוף, זנות, רציחה, פע!

חיים האָט אויסגעשפּיגען און זעליג איז אויפגעשטאַנען אין איין צאָרן.

— ע! — האָט זיך זעליג אַנגערופען באַליידיגט — דו ווייסט וואָס דו רעדסט און וואָס דו שפּייסט... דו נעמסט אַ טייער, שעהן מלבוש, און טוסט עס אָן אויף דער לינקער זייט, דרעהסט איבער דעם ספּאָדעק און מאַכסט אַ פורים־שפּיל!... ווענוס איז נאָר אַ משל, אַזאַ מין אידעאַל, אויף אַזאַ־נ׳אַרט, למשל, ווי אין שיר־השירים ש ו ל מ י ת...

— אַקוראַט, כאַ, כאַ, כאַ! שעמען מעגסט דו דיך, זעליג! פּונקט גלייך! שולמית אין שיר השירים איז אַ געזונטע, אַ פרישע, אַ שטיק אייזען! די ברידער האָבען איהר געהייסען היטען זייערע וויינגערטנער, האָט זי איהר וויינגאָרטען נישט געהיט; דאָס פּנים איז איהר אָפּגעברענט, נאָר זי איז נישט קיין ציגיינערין; דער האַלז איז וויים ווי מירמעלשטיין; זי שמעקט מעהר, ווי אַלע פעלדער, וועלדער און גערטנער צוזאַמען. זי קוקט נישט אַראָפּ פאַר בושה און בלאָזט זיך נישט, ווי אַן אינדיק; זי קוקט גלייך, זי האָט זיך נישט וואָס צו שעמען. זי האָט אַזוינע גוטע, וואַרעמע האַרציגע

אויגען, ווי צוויי גוטע טויבען! און ליפען האט זי — צוויי דינע, רויטע פעדים. און זי שנירט נישט דאס פיסקעל און מאכט נישט קיין מאוס'ע עוויות; זי רעדט גלייך, און האניג גיסט זיך איהר פון מויל!... אז דו זעהסט זי, קומט דיר קיין שלעכטער געדאנק נישט אריין אין קאפ; נאר פארקעהרט: דו פארלירסט גאר די געדאנקען. זי גיט אויף דיר א קוק מיט אן אויג, לאזט דו דיינע אראפ ווי א גנב; דיין הארץ אין דיר הויבט אן ציטערען און צאפּלען, ווי א געקווילעטער האהן. זי איז איינפאך, ריין און ציכטיג, ווי ערשט געפאלענער שניי! אט קומט אן דער זומער, א ניי לעבען אויפ'ן פעלד און אינ'ם גארטען, די טירטעל־טויב הויבט אן צו ברומען, די בלומען הויבען אן שפראצען, דער פייגענבוים בליהט. די וויינטרויבען בלישטשען! אלץ ווערט אויפגעלעבט, אלץ האט זיך אויפגעכאפּט צו נייעם לעבען און איהר הארץ האט ערפילט א ניי געפיהל! פלוצים איז דאס געפיהל געקומען און באלד מיט'ן גאנצען שרעקליכען כח! שטארקער ווי דער טויט איז איהר ליעבע, טיפער ווי דער גיהנום איז איהר קנאה. און איהר ליעבע איז אייביג, טייכען וועלען זי נישט פארפליסען, דער ים אליין וועט זי נישט פארלעשען... און ליעב האט זי נאר איינעם: א יונגען, שעהנעם פאסטוך; זי ווייסט נישט, אז דער פאסטוך טראגט א קרוין אויפ'ן קאפּ, אז ער איז דער גרעסטער מלך אויף דער וועלט! זי איז פראסט, אפען און עהרליך, זי קאן נישט שפּילען קיין ראמאן, קיין „טשיטשיבאבע", איהר טוט וועה, וואס ער איז נישט איהר ברודער פון איין טאטען און פון איין מאמען, זי זאל איהם קאנען קושען פראנק און פריי אין אלע גאסען! אט! דאס איז שולמית! דאס איז, ווי דו זעהסט, אן אידעאל פון אן אמת'ער אידישער טאכטער, וואס האט א טאטען און א מאמען, נישט ווי דיין ווענוס, די אויסגעלאסענע.

— דו פארגעסט אבער איין זאך — האט איהם איבערגעשלאגען זעליג — דו פארגעסט, אז דאס אלץ, דאס הייסט די מיטאלאגיע איז נאר משלים; דערונטער שטעקען פילאזאפישע און רעליגיעזע געדאנקען.

— אדרבא, פארקעהרט! גאר פארקעהרט די סברא! ווי פארקליידט מען הויכע געדאנקען אין נידעריגע משלים? ווי פארבינדט מען בריליאנטען אין א ברודיגער שמאטע? און וואס הייסט?

איז דען ביי אונז אידען שיר השירים נישט קיין משל? איז דען נישט ש ל מ ה דער רבונו של עולם אליין, דער מלך שהשלום שלו? און שולמית איז דען נישט די כנסת ישראל? די ריינע, נאר פארשווארצטע כנסת ישראל?! נאר סודות אהין, סודות אהער, שולמית איז טאקע שולמית, און וועגוס, להבדיל אלף אלפי אלפים הבדלות, איז אזוינס, וואס איז נישט ווערט די רעד! הערסט דו, זעליג, ימח שמה!!! מעק אויס איהר נאמען פון דיין ספר, און שרייב — ווי הייסט דאס מיידעל, וואס דו באשרייבסט? חנה, דאכט זיך?

— חנה.

— נו, שרייב, אז זי איז אזוי שעהן געוועזן, ווי... אדער ניין, שרייב נישט! הערסט דו! זאלסט דיך נישט דערוועגען, עס וואלט געוועזן א העזה פון דיר; לאז דיין חנה מיט די פיסלעך, ווי די שפילקע־קעפלעך גלייך זיין צו וועמען דו ווילסט, צו מ ר י ם'; מיט דער פויק, צו א ב י ג י ל'ן, צו ר ח ב'ן, צו ד ל י ל ה'ן. לאז זיין צו וועמען דו ווילסט, אפילו צו אסתר המלכה; נאר נישט צו שולמית, קיינע קאן נישט גלייך זיין צו איהר, קיינע נישט, הערסט?!...—

פון וואַנען נעמט זיך: „ער שפּילט פאַר'ן טייוועל“

עס האָט געקאָנט זיין אַ קלעזמער, וואָס האָט זיך אין אַ מיי־דעל אויף אַ חתונה פאַרליעבט. ער האָט זעלטען, זעלטען שעהן און טרויעריג געשפּילט, ווייל ער האָט באַמערקט, אַז זי הערט, פיהלט און פאַרשטעהט איהם.

אויף דער חתונה, וואו זי איז געוועזען, האָט ער געשפּילט שטענדיג וויינענדיג, שטענדיג האַרץ־רייסענדיג; שטענדיג האָט זיך זיין וועהטאָג געגאָסען און געגאָסען.

און דער עולם האָט נישט פאַרשטאַנען, וואָס עס איז, און האָט דערביי „מצוה־טענץ“ געטאַנצט; זי איינע האָט פאַרשטאַנען, און די ליכט אין איהרע אויגען, אָדער דער פייכטער טוי אין זיי, האָט אויף זיין שפּילען געענטפערט.

איז אָבער זי אויף דער חתונה נישט געוועזען, האָט ער גלייך ווי אַלע אָנגעהויבען גרימפּלען און רופען:

— שבת, שבת!

עס האָט געהילכט, געשאַרפּעט, געריסען, די געדערים איבער־געוואָרפען...

און דער עולם האָט געזאָגט:

— היינט שפּילט ער וואויל! ער רייסט איין סטרונע נאָך דער צווייטער!

דערנאָך האָט ער אויף איהר אייגענע חתונה געשפּילט.

זי איז אַ יתומה געוועזען, און ביים אל־מלא־רחמים האָט די פידעל אַזוי יאָמערליך געוויינט, אַזוי געקלעמט, אַזוי געקרעכצט, אַז...

אַז די מענער האָבען געוויינט ווי ווייבער, און ווייבער האָבען גע'חלש'ט.

— דער טייוועל שטעקט אין זיין פידעל, — האט מען גע־זאגט.

און ערשט, אז די כלה האט אנגעהויבען חלש'ען און ווייבער האבען זיך מיט קרעמפּען צולאכט, האט מען איהם די פידעל פון די הענט ארויסגעריסען.

דאמאלט ערשט האט מען באמערקט, אז ער האט גלעזערנע אויגען...

דערנאך האט ער א צייט לאנג נישט געשפּילט.

ער איז ערגעץ פארפאלען געווארען, אפשר ערגעץ קראנק גע־לעגען... אין א צייט ארום האט מען איהם ווידער אין קאפעליע געזעהן, נאר — קוים דערקענט... בלאס, אויסגעמאגערט, מיט פאר־לאשענע אויגען; גארנישט דער מענש, און גארנישט דאס שפּילען. ער האט שוין מעהר קיין שטייגער נישט געשפּילט, אפילו נישט פרים געהאלטען. אז אנדערער האט געשפּילט פרים, און ער האט צוגעהאלפען, זיצענדיג, נישט ריהרעוודיג...

איינמאל האט ער זי דערזעהן ביי א „וועטשערע". ער איז אויפגעשפּרונגען, אויסגעריסען די פידעל ביים פרים און אנגע־הויבען שפּילען. שפּילען ווי אמאל: דאס אויג פלאמט, דאס הארץ דריקט, די פידעל וויינט —

נאר קיינער הערט נישט... זי הערט אויך נישט! זי האט זיך צוריק פארמישט צווישען די ווייבער. ער זעהט זי נישט, איהר בליק ענטפערט נישט —

— העי! קלעזמער! — שרייט א מחותן — שפּילט עפּעס פרעהליכס צו דער וועטשערע! —

כאפּט ער די פידעל, ווארפט צו דער ערד און אנטלויפט.

— אין דעם יונג שטעקט דער טייוועל, — האט מען געזאגט.

פון דאמאלט אן האט ער גאר אויפגעהערט צו שפּילען אויף חתונות. דער עול פון פרנסה איז אינגאנצען אויפ'ן ווייב געפא־לען; ער איז געזעסען אין שטוב, שטענדיג מיד, בלאס, אהן כח.

דאס ווייב האט געזאגט: א דבוק, און געמאכט זיך א שטעל אויפ'ן מארק מיט געקאכטע ארבעס.

זי דאנקט און לויבט דעם אויבערשטען, וואס האט זי גע־שטראפט מיט רחמנות, וואס האט איהר א גוטען דבוק געשיקט. אז אנדערער שלאגט און הרג'עט און האקט אויס שויבען. דער דבוק

איז כאטש א גוטער. א שטילער... וואלט זי געהאט געלט, וואלט זי צו א גוטען איד געפאהרען.

— ער איז אזוי גוט, — ריהמט זי זיך, — אז ער שילט אפילו נישט. אמאל פלעגט איהם גיכער א קללה ארוים פון מויל; היינט איז ער שטיל ווי א טויב. ער וויל אפילו נישט עסען... גיט מען איהם, עסט ער, נישט — נישט!

נאר טיילמאל, האלבער נאכט, מעהרסטענטיילס אין א לבנה־נאכט — הויבט ער זיך אויף, נעמט אראפ די פידעל פון וואנט, זעצט זיך צום פענסטער און שפילט.

ער שפילט אמאל וויינענדיג, אמאל לאכענדיג; אמאל בעט ער, אמאל בייזערט ער זיך, אמאל רייסט ער די סטרונעס, אמאל גלעט ער זיי אזוי איידעל, אזוי פיין, אזוי הארצעדיג־ווייך, אז עס צוגעהט אין אלע גלידער...

און דער עולם זאגט:

— ער שפילט פאר'ן טייוועל.

צוריקגעקומען.

דאמאלט האט נאר אנגעהויבען צו יעהרען ביי אונז, און גע־יעהרט האבען מיר אויף דער לאנגער גאס אין א קנייפע, אין א באזונדער צימער ביי א קיילעכדיגען שטאם־טיש. מיר האבען ביר געטרונקען, ביים קעלנער קרעדיט געהאט און גערעדט וועגען קונסט. וועגען אויפלעבונג פון דער קונסט א. ד. גל.

איין שטול איז א געוויסע צייט געשטאנען לער. א יונגער דיכטער האט געפעהלט. און יעדען אווענט האט מען איהם אויס־געקוקט: ער מוז קומען. צושטעלענדיג דאס ביר, האט דער קעל־נער געפרעגט: נאך נישט דא אונזער יונגער הער דיכטער? און פאר דעם לערען שטול שטאד א גלאז געשטעלט. ער האט אויך גע־וואוסט, אז דער יונגער דיכטער מוז קומען.

און ווירקליך איינמאל, שוין צימליך שפעט — ער איז גע־קומען!

אלע זענען אויפגעשפרונגען, אלע הענט האבען זיך אויסגע־שטרעקט צו זיין הוט, צום מאנטעל, און אלע מיילער האבען גע־פרעגט:

— עפעס באשאפען?

— א סקיצע?

— א בינטעל ליעדער?

— א פאעמא?

— א ראמאן?

מען איז זיכער געווען, אז איהם האט אן „ארבייט“ פאר־האלטען.

ער אבער ענטפערט:

— א שטיק לעבען איבערגעלעבט!

עס ווערט נאך אינטערעסאנטער. מען קוקט איהם אין געזיכט אריין:

— ווי געענדערט...
— מאָדנע אויגען באַקומען...
— אַ נייער שרומפּ אין שטערן.
— בלאַס —
— אַ מאָדנע גרימאַסע אַרום די ליפּען...
— עפּעס וואַרפט זיך אַ זילבער־פאָדעם אין די האָר...
עמיץ אָבער פרעגט:
— מיט וועמען?
מען בויגט זיך צו איהם איבער:
— אַ ברונעטע? אַ בלאָנדינע?
און דער נאָהנטסטער:
— איך קען זי נישט?
— חברים, — הויבט ער די ברעמען אויף, — נאָך וואָס פרעגען? איהר האָט מיך נישט איינמאָל מיט איהר צוזאַמען באַגעגנט; מיך געגריסט, זי אפילו נישט באַמערקט... איהר האָט צו איהר געשטאַלט קיין שליסעל נישט געהאַט — פאַר אייך גאַרנישט געווען, פאַר מיר — אַלץ...
ער בויגט זיך איבער דעם אַנלעהן:
— צו אָרעם, ברידער, איז די מענשליכע שפּראַך; עס האָט דערפאַר קיין נאָמען נישט. שטאַרקער פאַר ליעבע, צערטליכער פאַר פריינדשאַפט —
„עס, אַ יום־טוב געווען!“...
„נישט קיין תמוז־זון, פון שייך אַרויסגענומען, און נישט קיין שטראַל־ און שאָטען־שפּיל אין אַ פאַר׳כשופ׳טער לבנה־נאַכט“...
עמיץ רוקט זיך מיט אַ שטילען געררויש פון טיש אָפּ — באַליידיגט. קיינער אָבער מערקט עס נישט און ער רוקט זיך שטיל צוריק.
און ער מאַכט:
— אַ דיכטערישע ווירקליכקייט!
„אַ שטיק צייט אָהן אַ וואָכען־טאָג, אַ שכינה־אָפּגלאַנץ אַחוץ אַ שאָטען פון אַן אויסען־וועלט...“
— אויגען אַזוינע?
— אויגען! זי קוקט אויף דיר, און טיף אין דיר הויבט פּלוצלונג אָן שטיל און זיס צו רוישען. דאָס ציטערען די פליגעל פון

דיין נשמה יתרה... עס איז שבת, עס איז יום־טוב ביי דיר אין הארץ... קליינע גאָלדענע הארפּען קלינגען: מזמור שיר ליום השבת...

ער שטעלט זיך אויף, ווארפט מיט א קאָפּ־באַוועגונג די האר אויפ'ן נאַקען ארונטער —

— ווייסט ווער אויף קלאָר, וואָס „אפרסמון" — וואָס „שמן אפרסמון" איז?

מיר שווייגען; ער זעצט זיך צוריק; ער ווייסט אויך נישט אויף קלאָר.

— און דאָך, איבער דער גאַנצער צייט בין איך מיט איהר אי־בער א טייכעל פון שמעקענדיגען שמן אפרסמון געשוואומען.

א וואונדערבארער שמייכעל ווייזט זיך ארום זיינע ליפּען:

— אויף א לייכטען זילבערנעם שיפעל אין געשטאַלט פון א פרומען, ערנסטען ווייסען שוואַן, וואָס האָט זיך געטראָגען, אהן פון „וואַנען", אהן „וואו אהין" און מיר האָבען נישט געפרעגט. א וויים סאַמעטען פענדעל האָט קוים געוועהט מיט א י י ן גאָל־דען געשטיקט וואָרט: שטיל!

און נאָך אַפּעטמען:

— צווישען צוויי רייהען שטילע ציפּרעסען איז עס, דאָס טיי־כעל, געפלאָסען. — אין דער הויך קושען זיך די קרוינען מיט די גרין־פּאַרטרוימטע בלעטער, אונטער א ליעב־אַראָפּגעלאָזטען הי־מעל; אונטען — א גאַלעריע פון ליכט־אַרקאַדען, אויף בלומען, אויף בשמים־פעלדער ארוים...

איך האָב נאָר געברויכט איהר האַנט צו נעמען, די אויגען צו שליסען — — — —

— און?

— זי איז אוועק...

מען פרעגט:

— צו טאַטע־מאַמע?

— צום מאַן?

— צו קינדער?

— אַלץ איינס! אוועק האָט זי געמוזט...

און צוריק יווזיאַנער:

— איך האָב זי נישט פאַרהאַלטען...

עס איז אָוועגט געווען. אין דרויסען גיעהט אונטער די זון

און איהרע אפגלאנצען שפילען ארום די וועגט. זי געהט, זיי—
נאך... זיי רייסען זיך אפ פון די וועגט און ציהען זיך צו איהר און
פארשווינדען, און מיר ווערט גרוי, גרוי... איך האב די אויגען גע־
שלאסען...

איך זיץ און איך פיהל, אז נאך עמיץ געהט איהר נאך —
מיין נשמה יתרה... גוט...

— געה — טראכט איך — מיט איהר! ביי מיר וועט שוין
קיין שבת און קיין יום־טוב נישט זיין —

ער בלייבט שטיל. עמיץ איז אויפגעשפרונגען מיט א פולען
גלאז אין דער האנט:

— לעבען זאלען אונזערע שבתים און ימים טובים!

און ארייגשפארענדיג דעם דיכטער דאס גלאז אין דער האנט
אריין:

— מאך הבדלה, ברודער!

— — — — — — — — — — — — — — — —

דער קעלנער האט אנגעהויבען לעשען. —

אן אומבאַקאַנטע.

אין אַ קליינער מענער־געזעלשאַפט האָט מען וועגען פרויען און זייער איינפלוס אויפ'ן מענער־לעבען גערעדט.

— אויף מיר — האָט זיך אָפּגערופען אַ יונגער אַרצט — האָט אַ גרויסען איינפלוס געהאַט נאָר איין פרוי און דערצו — אַן אומבאַקאַנטע.

געבעטען, האָט ער די קליינע געשיכטע דערצעהלט.

אַלס יונגער סטודענט איז ער אַמאָל פאַרבעטען געוואָרען אויף אַ טאַנץ־אָווענט אויף אַ זומער־וואָוינונג. דער אָווענט האָט זיך פאַרצויגען ביז פאַר־טאָג. עס איז אַ משוגע'נע, לוסטיגע נאַכט געוועזן. די טאַנץ־ און פלירט־אַטמאָספערע האָט איהם באַרוישט. און אַלס יונגער מענש, אָהן פאַראַנטוואָרטליכקייט, האָט ער פון לוסטיגען בעכער אין איין אָטעם געטרונקען: נישט איין טענצערין, מעהר אַלס מען האָט געברויכט, צוגעדריקט צו די פאַרזילבערטע מונדיר־קנעפּ, נישט איינער מיט קוים אויסגעשפּראָצטע וואָנסען־שפּיצען די פלאַמענדיגע בעקלעך געשטרייפט. די, וואָס ער האָט אָפּגע־פיהרט אַהיים, קעגען דער אויפגעהענדיגער זון געקושט, און צו איהר אונטערגאַנג אַ ראַנדעוואו באַשטעלט. אַ פרעהליכען וויר־וואַר אין קאָפּ, אַ קאַפּעליע לוסטיגע זומער־פייגעלעך אין יונגען האַרץ— און די פרישע זון טרינקט מיט צופלאַסענעם גאָלד די שמעקענדיגע לופט אין וואַלד, די אויפגעכאַפּטע פייגעל אויף די טוי־באַפּערלטע ביימער צוויטשערען און ער טאַנצט־אונטער זיין פרעהליכען וועג. פּלוצלונג איז ער שטעהן געבליבען.

אין אַ זומער־וואָוינונג האָט זיך אַ טיר געעפענט. עס איז אַרויס אַ באָרוועסע און קנאָפּ־געקליידעטע געשטאַלט. האַלב מיידעל, האַלב קינד, מיט גרויסע גאָזעל־אויגען און אַ באַל צום שפּילען און די לאַנגע דינע הענט... אַ ווייל'ע איז זי שטעהן געבליבען, פאַר־

וואונדערט פון שעהנעם מארגען, פארבליפט... און אז זי האט איהם, זיך אומקוקענדיג, דערזעהן, האט זי זיך נישט פארשעמט; נאר אנגעשטעלט אויף איהם צוויי ריינע קינדער־אויגען, וואס האבען, קוקענדיג איהם גלייך אין געזיכט אריין, געפרעגט: דיך האט אויך אויפגעוועקט די זון? ביסט א גוטער מענש? — ווילסט מיר נישט טון קיין שלעכטס? וועסט שפילען מיט מיר אין באל?...

און ער האט זיך פלוצלונג פאר'ן ריינעם קינד טיף אין טיפס־טען הארץ פארשעמט און איז אנטלאפען גלייך צו דער סטאנציע און אפגעווארט דעם צוג אהיים. —

דאס הארץ האט איהם געזאגט, אז ער וועט זי נאך אמאל טרעפען, און ער האט זיך צום לערנען גענומען... ער האט זיך גע־לערענט. לערנענדיג, אנ'ם קינד פארגעסען און זיין דיפלאם באקו־מען. ער מוז זיך איינריכטען אלס פראקטיצירענדער ארצט. ער האט אנגעהויבען „ביוועז" אין הייזער און אין קורצען באקומען א גאנצען אויסוואהל פון כלות מיט נדן. אויף צוויי האט ער זיך ערנסטער אפגעשטעלט... און עס איז אויך געקומען דער טאג, ווען ער האט זיך געלאזט דעצידירען. ער געהט איבער דער מארשאל־קאווסקא אין דער ריכטונג צום זאקסישען גארטען; לענקט אפ רעכטס ביים גרינעם פלאץ, טרעט אפ אין א בלומען־געשעפט, קויפט א בוקעט און געהט אין גארטען אריין. פאסירענדיג דעם גארטען, וועט ער באשליסען, וואוהין דעם בוקעט צו טראגען: אויפ'ן טעאטער־פלאץ — א לוסטיגע בלאנדינע מיט געזאנג און קלאוויר — אדער אויף סענאטארען־גאס — א בלאסע דעקאדאנס מיט פארצעלאן־מאלעריי און פאטאגראפיע... א שווערע וואהל. פלוצלונג גיט איהם עפעס, ווי א קלאפ אין הארץ. ער הויבט די אויגען אויף און דערזעהט — זי! שלאנק, אנגעשפארט אן א בוים איז זי געשטאנען. בלאס, ווי נאך א גליקליך איבערגעקומענער קרענק... פון אונטער די אראפגעלאזטע ברעמען שטראלט ארויס און צושפרייט זיך איבער'ן בלאסען געזיכט דאס ריינסטע, שטילס־טע גליק, מיט וועלכען זי האט אויף איהר קינד געקוקט, אויף איהר קינד אין א וויג — — —

און ער האָט זיך פּלוצלונג אין טיפסטען האַרץ פאַרשעמט. אַוועקגעוואָרפען דעם בוקעט און איז צוריק אהיים — אַרבייטען...

צום דריטען מאָל האָט ער זי אין שפּיטאָל אויפ׳ן טויטען־בעט געטראָפען.

אין די אומרוהיגע טעג האָט מען זי פון גאַס מיט אַ דורכ־געשטאָכענער ברוסט געבראַכט... אהן דאָקומענטען, אַן אומבאַ־קאַנטע, צופעליג געשאָסענע, מיט אָפענע, צושראָקענע גאָזעל־אויגען, וואָס האָבען דעם גאַנצען טומעל נישט פאַרשטאַנען...

זינדיג בלוט.

איך בין שוין דא דעם דריטען טאג, און קיין דאקטאר אליין נאך פאר די אויגען נישט געזעהן.

נעכטען האב איך נאך איין געראטעל שפּאצירט: די קראנקע חבר'טעס מיינע פארצעהלען, ווי דער דאקטאר איז א גוטער דאק־טאר, קורירט אויסגעצייכענט, נאר א נערוועזער איז ער. שרייט, בייזערט זיך, ווארפט מיט די הענט. קריגט טיילמאל אזוינע שפּי־ציגע אויגען, מענשען דורכצושטעכען. און אז ער ווערט שוין גאר ווילד, ווערט ער אויף א צוויי־דריי טעג פארשוואונדען און קומט צוריק א בארוהיגטער...

זיי זאגען, אז ער איז פארליעבט אין מיין בארעמהארציגער שוועסטער. שעהן איז זי, א העלע בלאנדינע, לאנגע ברעמען, שטענ־דיג אראפּגעלאזטע.

ווער ווייס, צי זי באהאלט נישט אונטער די ברעמען די גוטע פלעמלער. בלאנדינען שפּריצען אמאל מיט גאלדענע פונקען.

איך פּראפּאניר דער בארעמהארציגער שוועסטער, זי זאל רו־פען אן אנדער דאקטאר און זאג איהר, אז איך קאן באצאהלען. ענטפערט זי אויף זיכער:

— היינט, מארגען קומט ער.

— אבער א דאקטאר זאל פארשווינדען פון א שפּיטאל.

לאזט זי לענגער די ברעמען אראפּ:

— ווער ווייס, וואס ביי א מענש קאן זיין אויפ'ן הארץ...

— און וואס טוט ער דאמאלט, ער טרינקט?

זי ענטפערט נישט; געהט שטיל ארויס.

זי האט איהם אויך נישט פיינט.

— — — — — — — — — — — — — — — —

אז איך האב געבעטען ביי דער בארעמהארציגער שוועסטער

טינט־און־פעדער און פאפיר, האט זי מיך געפרעגט, צו וועמען איך וויל שרייבען.

— צו א חתן?

— איך האב קיין חתן נישט — ענטפער איך איהר — איך האב אלע מענער גלייך ליעב.

— געדענק, וואו דו ביסט!

איך וועל שוין נישט פארגעסען, אז עס איז מיר שווער פון בעט אראפ.

איך וויל גלאט עפעס שרייבען. אביסעל פון מיר אליין. די מענער האבען נאר ליעב אויסגעטראכטס. לאמיך אמאל שרייבען, אויב איך האב נישט מיט וועמען צו רעדען, א ווארט אמת ווענגען זיך.

— — — — — — — — — — — — — — — — —

מען דארף פארשרייבען, ווי אזוי איך בין אהערגעקומען.

אז דער נייער „פעטער" האט מיך איבערגעקויפט און אהיים געפיהרט, האט ער אריינגעשריען אין צווייטען צימער אריין:

— א גלאז טיי!

און מיך געהייסען זיצען.

איך קוק מיך אום — א זאל, געבעט מעבעל. א פיאנא. דא וועט זיין פרעהליכער. אין נעבען־צימער הויבט זיך אן שליאפען אין שטעק־שיך. עס וויגט זיך אריין די „מומע" — א מאשין פון פלייש, מיט'ן גלעזעל טיי. זי שטעלט עס פאר מיר, קוקט אויף מיר א ווייל׳ע מיט אויסגעלאשענע אויגען. קומט זי צו נעהנטער, קוקט מיר אין פנים אריין, הויבט מיר אויף מיט די פעטע פינגער די ברעם און באטראכט די אויגען, גיט פלוצלונג א שארץ אראפ די בלוזקע ביים קראגען, און ווערט אויפגעפלאמט און גיט צום פעטער א ירגזון־געשריי:

— אקס!

שפרינגט ער אויף פון א קאנאפע:

— וואס איז?

— פרעג נישט. נאר געה מיט איהר גלייך צום דאקטאר, זאל ער זי באטראכטען און ארויסגעבען א צייגעניש. אניט וועט ער דיר דאס געלט נישט אפגעבען!

און געהט צוריק ארוים מיט'ן גלאז טיי.

ער פארענטפערט זיך פאר איהר אין ברייטען רוקען אריין:

— ווער האט זיך געזאלט ריכטען — אזא צנועה'דיג פנים'ל...

און אויף מיר גיסט ער זיך אן מיט בלוט:

— אוי, א רוח אין דיין טאטענס טאטען אריין...

וואס ער שילט מיין אנטלאפענעם טאטען, וואס איך קען נישט, טוט מיר הנאה. ער לויפט אבער צו מיר מיט די פויסטען. זי האט עס אבער, די נישט דערגאנגענע מומע, דערפיהלט, אפגע־שטעלט זיך אויף דער שוועל:

— ריהר נישט! אנגעריהרטע סחורה נעמט מען נישט אפ...

א „פעטער" פאלגט, ריהרט ער מיך נישט אן און שילט אלץ מיך און מיין טאטען... מיין טאטע, ווי געזאגט, ארט מיך נישט... מיך אליין האב איך אבער אויך פלוצלונג פיינט געקריגען; איך האב הנאה פון זיינע קללות. און זאלען זיי — טראכט איך — מקוים ווערען! גיך און באלד, טאטע־פאטער! — בעט איך צום הימעל ארויף.

און עס באטראכט מיך א דאקטאר און קלינגט באלד אן אהער. און מען קומט נאך מיר...

איך האב א שפיגעלע געבעטען; די בארעמהארציגע שוועסטער שאקעלט נישט צופרידען מיט'ן קאפ; גיבען, גיט זי. א גוטע איז זי. זעהר א גוטע...

מיין צנועה'דיג פנים איז נאך ריין.

— — — — — — — — — — — — — — — —

— פארוואס קומט צו דיר קיינער נישט? — פרעגט בארעמ־הארציג די שוועסטער.

— איך האב נישט קיינעם...

— האסט נישט קיין פאטער?

— ער איז, נאך איידער איך בין געבוירען געווארען, ערגעץ אוועק. קיינער ביי אונז הערט נישט פון איהם. אפשר לעבט ער נישט.

— און ברידער, שוועסטער?

— איך בין דאס ערשטע און לעצטע קינד געוועזן...

— און א מאמען?

דרעה איך מיך אפ צו דער וואנט און שלוכץ.

— א מאמען...

אז עולה, נישט געדארפט איהר נאמען דערמאנען, אויפשריי־בען... ווי קומט זי, די פרומע, די ציכטינגע, די הייליגע אהער?

אבער אויסמעקען קאן איך נישט, די האנט וויל נישט...

אט ליגט זי אומבאהאלפען, די האנט איבער'ן טישעל... א בלוויליכע, רויטליך געשפרענקעלט...

און געמיינט האב איך, אז דאס וועט מיך מיידען...

אז איך בין זינדיג געווארען מיט'ן זינדיגען לייב, האט זיך מיין גאנצע נשמה אומגעקערט צו גאט. אין גימנאזיע פון חברים און חבר'טעס אזויפיעל שלעכטס און אויסלאכעניש וועגען גאט גע־הערט, אזויפיעל געגען איהם אין ביכלעך געלעזען, — און איך האב אלץ מיט אמאל פון קאפ, פון הארץ ארויסגעווארפען — האב אנגעהויבען צו דאווענען. אלע תעניתים געפאסט, יום־כפור זיך אפ־געשלאסען, קיינעם נישט אריינגעלאזט... און אזויפיעל צוליעב דעם צדקה געגעבען, אלע מתנות, וואס איך פלעג באקומען, אלע קליי־דער, וואס איך האב אויסגעטאן, ארעמערע חבר'טעס אוועקגעגע־בען. און אלץ איינאיינעם זיך געבעטען: בארעמהארציגער פאטער, איך זינדיג, איך האב שלעכטס און זינדיג בלוט, שטראף מיט וואס דו ווילסט, נעם מיך אינגאנצען צו, נאר דאס נישט, דאס נישט!

ער איז נ י ש ט קיין גוטער!

און אפשר בין איך מיר שולדיג אליין. נישט געדארפט אוועקגעבען חבר'טעס, זיי זאלען בעסער געפעלען אין גאס... גע־דארפט שענקען אלמנות, יתומות. אויסזוכען אמאל אן ארעמע כלה און געבען א חופה־קלייד...

ציגד וועל איך שוין וויסען, זאל נאר דער דאקטאר קומען. לאמיך נאר ארויס פון דאנען.

און אפשר קומט עס מיר פאר א י ה ר טויט...

נישט געקאנט איבערטראגען, די פרומע, די הייליגע... דאס ווארט, וואס יאגט זיך פון הארץ ארויס צו די ליפען, וויל איך נישט ארויסזאגען, דא שוין מעהר נישט אויפשרייבען.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ענדליך געקומען דער דאקטאר...

א ברונעטעל, עטוואס פארזילבערט, גאלדענע פענסנע, א צו־געשפיצט בערדעל, פון וועלכען ער הערט נישט אויף צו צופען. שטעהענדיג מיט דער בארמהארציגער שוועסטער, שלינגט ער זי

מיט די אויגען, און זי, קוים — קוים זי רוימעלט זיך און רייסט אלץ די האנט אויס פון זיינע.

ער שעפּטשעט איהר:

— אלץ ווענדט זיך אן אייך! נאר אן אייך!

זי אבער ענטפערט נישט און שטויסט איהם צו מיין בעט צו.

ער ווערט אויך ערשטוינט:

— טאקא סקראמנא נא טווארזשו!

— א פּנים פון א היילינגער, — גיט ער צו.

— לעסטער־מויל! — שרייט איהם אן די שוועסטער.

— פּארדאן, — און הויבט מיך אן באטראכטען.

ארויסגעהענדיג נאכ'ן פארשרייבען, מאכט ער צו דער שוועסטער אין טיר:

— פול גיפט!

אזוינע, ווי איך, באקומען שארפע אויערען...

זעהר גוט; איך וויל אן מיר א נקמה דערלעבען...

דאס פּנים וואלט מיר דאך א שאד געווען.

— — — — — — — — — — — — — — — —

דאס פּנים האב איך פון דער, וואס איך וויל דא נישט דער־מאנען... פון דער היילינגער, וואס האט מיין שאנד און זינד נישט געקאנט איבערלעבען...

מיין זינדיג בלוט פון ווען?

געוויס פון אנטלאפענעם טאטען...

איך דערמאן מיך, אונטערגעהערט אמאל א געשפּרעך צווישען צוויי חברים שילער אין גימנאזיום־גערטעל. זיי זענען אויף דער באנק געזעסען, איך בין הינטער־ארום צוגעקומען, געוואלט איי־נעם, דעם, וואס איז מיר אזוי געפעלען, הינטען־ארום די אויגען פארשטעלען. הער איך, ווי דער צווייטער זאגט:

— אוי, האב איך ליעב מאניע'ן!

דאס האט ער מיך געמיינט, און דער, וואס איך האב כמעט ליעב געהאט, ענטפערט:

— נו... נישט ווייט פאלט דאס עפּעלע פון בוים...

— — — — — — — — — — — — — — — —

— פארוואס ביסט דו צו מיר אזוי גוט, שוועסטער?

— דו האסט געווים אזוי פיעל געליטען...

— אבער נישט נאר געליטען... געוועזן פרייד אויך... אפילו שאמפאניער...

— רעד אויף זיך נישט קיין בייז. איך בין זיכער, מען האט דיך פארגוואלטיגט...

— אמת, אין גימנאזיום, דער רעליגיאנס־לעהרער!

— אוממעגליך! — שרייט זי אויס.

— דיר, שוועסטער, וועל איך קיין ליגענס נישט זאגען. דא, איבערהויפט, זאג איך און שרייב קיין ליגענס נישט. פאר ליגנע־רינס מאכען אונז די מענער... אבער דאס נאר אז אנהויב געווען... און אויך — ווילסט הערען, שוועסטער?

זי זאגט, זי מוז!

— שולדיג, שוועסטער, איז מעהר מיין זינדיג בלוט.

איך האב דאך געוואוסט, אז ער וויל מיך...

בעט זי זיך: זאגט נישט ארויס!

— איך האב עס, ווי אין א בוך אויף זיין ברוין־היציג געזיכט געלעזען, — אין זיינע ווילד־פלאמענדיגע אויגען, מיט וועלכע ער פלעגט אויף מיר... זיינע ווילדע הענט און פארציטערטע פינגער, מיט וועלכע ער פלעגט טאפען ארום מיר די לופט... אז זיין ברע־נענדיג אטעם, מיט וועלכען ער פלעגט,ביים אויסהערען, אויף מיר בלאזען...

— און?

— און גאנצע נעכט געפיבערט פאר טויט און שרעק פאר דעם, וואס קאן, וועט און דארף קומען...

— האסט איהם ליעב געהאט!

— פיינט געהאט...

— וואס דען?

— זינדיג בלוט!

געוואוסט און אנגעהויבען אליין אווענט־צייט ארומגעהן אין פארק, וואו ער פלעגט אמאל שפאצירען, אדער זיצען ערגעץ אין די אפגעלעגענסטע אלייען... טאמער וועט ער מיך באגעגענען... געזע־סען און געפיבערט...

— פארוואס האסט דו דיך פאר דער מאמען נישט פארטרויט?

— פאר דער הייליגער? אויף קיין פאל!

— פאר א חבר'טע?

— נישט געהאט... אלע האבען מיך געמידען... אלץ, געווים, דער טאטע מיינער...

און איינמאל — ער געהט.

מיך באפאלט א שרעק און פאל אויף א באנק; ער געהט פאר־ביי און זעהט מיך נישט; אין שאטען פון אן אקאציע בין איך גע־זעסען... ער געהט פארביי, און פון מיר, אהן מיין ווילען, אהן מיין ווילען רייסט זיך ארויס עפעס א פרעמד, הייזעריג געשריי, נישט מיין שטים! ער קערט זיך אום, דערקענט און גיט אויך אזא ווילד געשריי... עס שניידט מיך דורך א קאלטער שרעק... און איז שוין ביי מיר...

ווי א ווילד טיר ברומט ער. מיט די משוגע'נע הענט רייסט ער פון מיר די קליידער אראפ, בריהט מיך מיט'ן אטעם, רייסט מיך, קושענדיג מיט די ציין...

און איך, פאר עקעל און שרעק, וועהר מיך, וועהר מיך מיט ציין און נעגעל, וויקעל זיך ווי א שלאנג און טיף, טיף אין הארצען ברענט עפעס ווי א פייערל דער וואונש, ער זאל זיגען...

ער זיגט און די אקאציע באשיט אונז ביידע מיט איהרע שנייעלעך...

דערנאך... אהיים געהן נישט געקאנט...

— פארוואס? א מאמע איז אלץ מוחל...

— נישט וועגען דעם געהט עס, שוועסטער. נישט געקאנט צו איהר קומען א פ א ר ז י נ ד י ג ט ע... אויף קיין פאל; בע־סער דער טויט. איך האב מיר גארנישט געקאנט פארשטעלען, אז איך זאל פארגיפטען מיט מיין זינדיגען אטעם איהר לופט... איך טאר נישט זיין מיט איהר אין איין שטוב; דאס האב איך געוואוסט!

צו דער היים, אן אפגעריסענע, צוקראצטע, מיט אקאציען־שנייעלעך באשיטע בין איך געלאפען, אבער נאר צום פענסטער, צו דער שויב מיט די ליפען צוגעפאלען...

זי איז אין שטוב ביים טיש געשטאנען. די פרומע, די הייליגע, גאט געבעטען האט זי... איהרע ליפען האבען געווים געמורמעלט: טאטע־פאטער, בארעמהארציגער פאטער, דערבארעם זיך איבער אונז... דערבארעם זיך, ווי א טאטע דערבארעמט זיך איבער זיין קינד... פאטער אין הימעל...

— ביי אייך זאגט מען אויך אזוי?

זי וואונדערט זיך.

— און בין אנטלאפען, שוועסטער...

— וואו אהין?

— אויס דער שטאדט ארויס, אין דער וועלט אריין... ווייטער און ווייטער פון איהר, זי נישט צו באליידיגען, זי נישט צו פארשעמען... זאל זי מיינען, כ'בין ערגעץ פארפאלען געווארען, א חיה האט מיך צוריסען... און בין ווייט ווייט הינטער'ן שטערטעל, אויפ'ן שאסיי געפאלען...

איז עמיץ דורכגעפאהרען, אפשר מיין אייגענער טאטע...

— וואס רעדסט דו, קינד!

— קאן זיין...

אן אלטער מאן מיט קאצענע אויגען. זיך אפגעשטעלט, מיך אויפגעהויבען און אין וועגעלע אריינגענומען... באלד נאך אמאל מיך געשענדט... צו דער סטאציע צוגעפאהרען, בילעטען געקויפט, אהער מיך געבראכט, ביי זיך געהאלטען א צייט און דערנאך פארקויפט...

א בלאסע, א צושיטערטע וויל זי אוועקגעהן...

— ווארט, שוועסטער, טרינק אויס ביז צו ענד:

— זי, די פרומע, די הייליגע מיינע, איז געוואר געווארען, מיר נאך די שפורען נאכגעקומען, אוועקגעפאלען און — געשטארבען...

און זי ליגט הי אויפ'ן בית־עלמין באגראבען...

און איך האב געוואוסט, און ביי איהר בעט נישט געשטאנען... נישט איך האב איהר די אויגען פארמאכט... איך בין נאך איהר לויה נישט געגאנגען, איהר קבר נישט געזעהן...

נישט געקאנט. איך קאן נישט, איך טאר נישט!

און געגאנגען בין איך פון האנט צו האנט, פון הויז צו הויז און — געטרונקען פיעל...

— — — — — — — — — — — — — — — —

דער דאקטאר האט אויך משוגע'נע הענט, לאנגע פינגער און טאפט אויף די לופט ארום דער הייליגער שוועסטער.

— שוין, דאס געזיכט פארנעמט זי אויך...—מאכט ער צו דער שוועסטער, אהן א פונק רחמנות...

זי גנב'עט מיר דערווייל דאס שפיגעלע פון אונטער'ן קישען אפיר, איך זעה און מאך מיך נישט וזהענדיג...

היינט האָט ער געזאָגט, אַז עס וועט שוין לאַנג נישט גע־דויערן...

— קינד, — מאַכט זי צו מיר נאָך זיין אַוועקגעהן — צייט זיך „אויסצוגלייכען“ — שלום צו ווערען מיט גאָט...

— באַ, — גיט זי טרויעריג צו — וואָלסט דו פון אונזער רע־ליגיע געווען...

און זי דערצעהלט, ווי גוט, ווי בארעמהארציג איהר גאָט איז. אַלץ איז ער מוחל... אַבי מען טוט נאָר תשובה, אַבי מען האָט נאָר חרטה... ער אַליין עפענט די טויערען פון הימעל...

— כ'וויל נישט אין הימעל אריין, שוועסטער!

— וואַ—אַס?

— דאָרט איז מיין מאַמע!

שריי איך אויס מיט טויט־שרעק. פאַרגעסענדיג דאָס וואָרט, וואָס איך האָב מיר געגעבען, זי דאַ נישט צו דערמאָנען...

שטעהט זי אַ וויילע און געהט דערנאָך געריהרט און לאַנגזאַם ארוים, זאָגענדיג:

— דאַך, טראַכט דעריבער, קינד...

און כאַפּט די הענט צו די אויגען...

— — — — — — — — — — — — — — — —

איך טראַכט.

גאַנצע נעכט טראַכט איך. איך שלאָף אַזוי וועניג און אַזוי שלעכט...

אָבער נישט וועגען תשובה און חרטה טראַכט איך... אין גיהנום פאַרפאַלען ווערען וויל איך... מיט איהר זיך נישט טרעפען! און מיך האָב איך אַזוי פיינט, אַזוי פיינט! אַז מיר וואָלט איך אַן אייביגע נקמה דערלעבט... איך וויל קיין תשובה טון. איך האָב דאָך דאַ אויפגעהערט צו דאַווענען, וואָס עס איז ביי גאָט צו בעטען... איך זאָל איהם קאָנען נאָך מעהר דערצערנען, זאָל ער נאָך מעהר, נאָך הארטער שטראָפען!

מיט טויט־שרעק טראַכט איך, אָבער גאָר וועגען עפּעס אַנ־דערש.

איך וועל דאַ שטאַרבען, וועט מען מיך הי באַגראָבען...

אין איין ערד מיט איהר ליגען וויל איך נישט... איך וויל די

ערד, וואו זי ליגט, מיט מיר נישט פאראומרייניגען... באין אופן נישט...

ארויס מוז איך, ארויס פון דאנעז אין דער וועלט אריין.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— דאקטאר, שרייבט מיך אויס פון שפיטאל...

— נו, פרואוו אראפ פון בעט...

— דאקטאר, — שלאגט איבער די שוועסטער, — פארשרייבט איהר בעסער א מיטעל צו שלאפען, זי שלאפט אזוי ווענינ און שלעכט.

ער פארשרייבט און זי ברענגט מיר — מארפיום.

— דאס איז א שרעקליכער סם, — זאגט זי — מעהר ווי צוויי, דריי טראפען מיט אמאל — זאל גאט היטען!

און דאס פלעשעלע איז אזוי אומשולדיג וויים, און די שטראלען פון דער אונטערגעהענדיגער זון שפילען זיך דערמיט...

ווייטער אין גערטעל צושפילט זיך א פויגעל...

איך האב קיין טראפען נישט גענומען און קיין אויג נישט צוגעטאן...

אויפ'ן אידישען בית־עלמין באגראבען ווערען, — נישט און נישט!

און באלד צו־מארגענס:

— שוועסטער!

— וואס, קינד! — וויפיעל רחמנות פאר שטארבענדיגע!

— שיק נאך א גלח...

— וואס הייסט?

— איך וויל אננעמען דיין רעליגיע. איך וויל צו דיין גאט, צו דיין בארעמהארציגען גאט...

דערפרעהט, פייל פון בויגען לויפט זי; איך שריי איהר נאך; פון מיר ארויס שרייט עס, איך קאן מיך נישט איינהאלטען:

— געשווינדער! איך טאר נישט ליגען אויפ'ן אידישען בית־עולם...

צום גליק, הערט זי שוין נישט.

און נאך דעם זעלבען טאג איז עס געשעהען...

פאר'ן טויט איילט מען זיך, א נשמה נישט צו פארלירען...

קומט צו־מארגענס דער דאקטאר, ווייסט ער שוין און ווארפט מיר צום בעט צו, נאך פון טיר:

— פאסקודסטווא!

ווי האב איך באלד נישט דערקענט, אז עס איז א איד? אבער ווי קומט ער צו דער הייליגער שוועסטער?

— אזא שוויינעריי פאר'ן טויט!

— געשוויגען זאל זיין! — שרייט אויף איהם די שוועסטער.

א איד! א איד! אזוי שרייט מען אויף א איד... און ווארפט איהם צו א בליק פול מיט האס... און ווי שעהן זי איז אין צארן.

ער קאן אבער נישט שווייגען; שוים שפריצט איהם פון מויל:

— ווען אויף דער שוועל פון לעבען... א יונגערמאן... פאר־ליעבט זיך...

— דאס איז ביי אייך געווען דער פאל?

איך דערקען איהר שטימע נישט; א סיק פון א שלאנג...

ער מיטיגירט זיך נישט:

— און ווען צוליעב קאריערע?! נישט כדאי, צוליעב א נאַ־רישקייט, צוליעב אזא אידיאטיזם, ווי רעליגיע איז, א גאנץ לעבען צו ליידען...

— שווייג!

פער „דו"!

איך קריג רחמנות אויפ'ן דאקטאר, וואס ציטערט פאר אויפ־רעגונג אויפ'ן גאנצען לייב.

— א שאד, — שרייט ער הייזעריג — א שאד!

עס איז א שאד, וואס עס איז קיין גאט נישט דא, קיין הי־מעל, קיין גיהנום, וואס דאס אלץ איז אן אויסגעטראכט שפינ־וועבס, נשמות־פליגען צו כאפען... מיר צוליעב, פאר מיר און פאר אזוינע, ווי איך, וואלט געדארפט זיין א הימעל און א גאט אין הי־מעל, און א גאט, וואס שטראפט. פאר אונז דארף זיין א גיהנום, אן אמת'ער גיהנום, מיט קעסלען מיט סמאלע, און אן אייביג פייער זאל אונטער זיי ברענען, נישט אויפגעהערט...

— הלואי, דאקטאר!

קוקט ער מיך אַן צומישט און אַנטלויפט.

— — — — — — — — — — — — — — — —

די באַרעמהאַרציגע שוועסטער האָט איהר קריסטליכע פליכט געטאָן און צו וויסען געטאָן וואו מען דאַרף, אַז דער דאָקטאָר, אַליין געטויפט, רעדט אָפּ פון דער הייליגער רעליגיע.

זי קומט צו מיר מיט אַן אַנדערען... מיט אַן אַלטען, גאַלען ציטער־קאָפּ, אַ צושמייכעלטען. זי האָט רויטע, אַנגעשוואָלענע אויגען — וועה טוט איהר! זיינע אַלטע אויגען גלעטען אַזוי נישט איבער'ן געזיכט...

— ערגער! (עס הויבט זיך נישט אָן) אומזיסט מיין היצינער קאָלעגע איבערגעשראָקען... אייערע זענען אַזוי פאַנאַטיש. און מערק־ווירדיג — די געטויפטע נאָך מעהר... נישט וואונדערליך, שוועס־טער?

זי שווייגט.

— עס וועקט אין זיי נאָך שטאַרקער...

— אָבער — ווענדט ער זיך צו מיר — באמת — אַלץ איינס... אונזער גאָט איז דער גאָט פון אַלע באשעפענישען, זיין רחמנות וועקט זיך אויף אַלע גלייך. אַלע איינס, וואָס פאַר אַ רעליגיע... אַלע זענען מיר גאָטס קינדער... איין הימלישער פאָטער פאַר אַלע... און פאַר אַלע, אויב מיט גאָט זיך פאַראייניגט, איז אָפען דער הי־מעל... פריהער אָדער שפּעטער...

ער פאַרשרייבט אַ נייעם רעצעפּט, געהט, שמייכלענדיג, אַרויס — איך פאַרהאַלט די שוועסטער. און אין טויט־שרעק פרעג איך זי:

— אמת?

— אמת, קינד?

— און קיין זינד איז נישט אימשטאַנד אויף אייביג איין גיהנום אריין צו וואַרפען...

— קיין? פּאַראָן... צום ביישפּיל, אַז מען נעמט זיך דאָס לע־בען אַליין... מען שטאַרבט אָהן ודוי, מען באַקומט נישט קיין קריסט־ליך באַגרעבניש... ווי אַ הונט ווערט מען באַגראָבען...

— איך בין שלעפעריג, שוועסטער!

זי קושט מיך אין שטערן אריין (זי האט קיין מורא נישט), נעהמט ארוים און איך כאפ מיך צום מארפיום...

— אויף אייביג אין גיהנום אריין! לכל הדעות! מיט מיין מאמען (צום לעצטען מאל איהר נאמען דערמאנט) זיך אין ערגעץ נישט טרעפען...

באשולדיגט קיינעם נישט אין מיין טויט!

אויפ׳ן געלעגער.

צוויי חברים זענען זיי געווען, אין איין צימער געוואוינט, יע־דען אווענט אויפ׳ן באלקאן פון צימער געזעסען, אין לבנה־שיין זיך און די נשמות געבאדען, און פון שטילער זיסער פריינדשאפט און איהר סימבאל די לבנה גערעדט. און מעהר מיט די אויגען ווי מיט׳ן מויל. זיי האבען נישט געדארפט רעדען. איין נשמה האט ביי דער צווייטער דאס שטילע נחת פון דער שטילער פריינדשאפט פון אויג געזויגען.

איז אבער געקומען דער טאג פון בענקשאפט...

אין יענעם אווענט האבעןביידע נשמות דערפיהלט, אז לבנה־שיין און שטילע פריינדשאפט איז נישט דאס ג א נ צ ע לעבען. און עס האט זיך זיי פארבענקט צום ג א נ צ ע ן לעבען.

ביידע האבען עס דערפיהלט מיט אמאל. און יעדער פון זיי,— אז דעם צווייטענס נשמה איז פאר איהם שוין נישט אפען, נישט אנטפלעקט, נאר ווי איינגעהילט אין עפעס, ווי אין עפעס פאר־שלייערט.

און דערפיהלט האבען ביידע, אז פון היינט אן וועט שוין איינער דעם אנדערען נישט געניגען, אז אין הארץ פון יעדען וועקט זיך עפעס נ י י ע ס, עפעס א וואונדערליך פרעמדס, פון וועל־כען עס וועט אויסשפראצען ביי יעדען פאר זיך אליין דאס לעבען אין זיין גאנצקייט, און דער צווייטער וועט דערינען קיין חלק נישט האבען.

און זיי האבען, נישט וויסענדיג און נישט ווילענדיג, אפגע־ווענדט די קעפ איינער פון צווייטען. דערנאך האט זיך איינער אויפגעהויבען און, נישט מעלדענדיג דעם צווייטען, ארויס — פון באלקאן, פון צימער, פון די טרעפ אראפ, אין גאס אראפ געצויגען. און באלד האט זיך אויפגעהויבען דער צווייטער, שטיל אין צימער

אריינגעגאנגען, אויפ'ן געלעגער זיך אויסגעצויגען און די אויגען פארמאכט...

דער וואס איז אין גאס אריין האט זיך אומגעקוקט און פלוצלונג אויסגערופען:

— לער, לער! עפעס פעהלט, עפעס מוז מען באקומען, עפעס מוז מען דערגרייכען.

און ער האט פלוצלונג דערפיהלט, אז לעבען איז נאר א גאנץ לעבען, און אז ער קאן קיין גאנץ לעבען נישט האבען, ווייל ער האט נאר א האלבע נשמה. די צווייטע העלפט פעהלט, זי מוז מען זוכען, געפינען, א גאנץ לעבען צו באקומען, און דאס גליק פון גאנצען לעבען...

און ער לויפט ראש איבער דער גאס, און פון איין גאס אין דער צווייטער; קוקט אלעמען אין די אויגען אריין, זוכענדיג זיין צווייטע העלפט נשמה.

— — — — — — — — — — — — — — — —

ערשט דעם צווייטען טאג איז ער צוריק אהיים געקומען... מיט א פרייד אין שטוב אריינגעפאלען:

— געפונען, געפונען!

דער חבר, וואס איז נאך אלץ אויפ'ן געלעגער צוצויגען, פרעגט:

— וואס?

— מיין צווייטע העלפט נשמה!

— ווי אזוי?

דער אריינגעקומענער זעצט זיך ביים חבר צוקאפענס:

— זעה, ווי איך שטראל! איך פיהל, מיינע אויגען גיסען ליכט...

און צו זיך קומענדיג:

— ווי אזוי, פרעגסט דו? איך האב געזוכט... איך בין א מאן, מוז, טראכט איך, מיין צווייטע העלפט נשמה זיין ביי א פרוי. געה איך אין די גאסען און זוך ביי פרויען... פון פרויען־אויגען, טראכט איך, מוז צו מיר ארויסקוקען מיין צווייטע העלפט נשמה, נאך וועלכער איך בענק. און טרעף איך די אויגען, וועל איך זיי דערקענען. יענע העלפט בענקט דאך אויך נאך מיינער... זי וועט א ציטער טון... ביז איך געגאנגען, געגאנגען, געגאנגען — — — —

— און געטראפען!

— אויגען, זאג איך דיר! אך, אויגען! מיין צווייטע העלפט נשמה קוקט ארויס, מיט אזא הארציגקייט... זי האט מיך באמערקט; אונזערע אויגען — זיך געטראפען. זי האט, ווי איך האב פריהער געוואוסט, א ציטער געטאן; אויפ'ן גאנצען לייב א ציטער. זי האט זיך דאך באהערשט, מיט געוואלד פון מיינע דעם בליק אפגעריסען און ווייטער געגאנגען. איך געה איהר נאך. ווי א שאטען געה איך איהר נאך. פון גאס צו גאס. זי קלאפט אין א טויער... מען עפענט. איך ציטער — דאס הויז וועט מיר איינשלינגען מיין צווייטע העלפט נשמה. און אזוי איז געשעהען. נאר פאר'ן אריינגעהן האט זי זיך אויף א סעקונדע צו מיר אומגעקערט, א בליק געווארפען, א גוטען, א הארציגען. מיין צווייטע העלפט לעבען האט זיך מיט מיר געזעגענט, אויף איבער נאכט געזעגענט... אזוי האב איך געפיהלט, אזוי האב איך געמוזט פיהלען, און א גאנצע נאכט אויף און אפ פאר'ן טויער געשפאנט, מיט מיין העלפט נשמה ביי דער צווייטער אויף דער וואך...

דער מארגען גרויט, דער מארגען בלייכט... דער טאג וועקט זיך, — — —

— זי האט זיך באוויזען...

— געוויס! מיך מיט א לייכטער קאפ־באוועגונג באגריסט! מיט א קוים־קוים גערויטעלטען שמייכעלע ארום די זיסע ליפען. איך בין צוגעגאנגען.

— גוט מארגען...

— גוט יאהר! דער שטילער ענטפער...

איך האב זי באגלייט... דערנאך ערלויבניש באקומען, זי צו באזוכען, איהרע עלטערן וועלען באשטעהען... היינט אוועגט געה איך! ווינש מיר גליק! איך האב ליעב, בין געליעבט, מזל־טוב זאג...

— נאר! — ענטפערט דער צווייטער — דו האסט קוים א כלה... איך, ליגענדיג דא, האב מעהר דורכגעלעבט... א כלה געהאט. אונטער דער חופה געשטאנען... קינדער געהאט... דריי, פיער, פינף... דערנאך קינדס־קינדער...

ביי דיין אריינקומען אז אייניקעל באגראבען...

אהן נדן איז ערגער ווי פּאַקען.

אין קופּע איז געווען פינסטער און צוויי מענשען האָבען גע־כראָפּעט. זיי האָבען זיך פאַרדריסליך אויפגעכאַפּט, ווען דער אָבערקאָנדוקטאָר איז אריינגעקומען מיט דער לאַמטערנע רעווידי־רען די בילעטען. ערשט דאַמאָלט האָבען זיי זיך איינס דאָס אַנ־דערע דערזעהען.

— יאַש ?! — האָט פרעהליך אויסגערופען א פּיסטעל.

— אנדרזשעי ! — האָט געענטפערט א טענאָר.

זיי האָבען אָפּגענומען די בילעטען און זיך צוקושט.

— וואוהין ? — פרעגט יאַש.

— אין דער וועלט אריין ! — ענטפערט טרויעריג דער טענאָר.

— איך אויך ! — זאָגט דער פּיסטעל — א שעהנע וועלט ! דאָקטאָריי איז אויך שוין קיין געשעפט נישט... אויס גוטע צייטען.

— מיך האָט אַן אומגליק געטראָפען ! — קרעכצט דער טענאָר.

— מיך אויך... שערשע לאַ פאַם... א „זי“ ?

— א זי !

— נו, א ליעבע ?

— אן אומגליקליכע ליעבע, — קרעכצט דער טענאָר — גאָט זאָל היטען... אַזוינס טרעפט זיך איין מאָל אין הונדערט יאָהר !

— איך האָב אויך א ליעבע, איך אנטלויף אויך דורך איהר אין דער וועלט אריין — ענטפערט דאָס פּיסטעל — נאָר ביי מיר איז אַזוינס, וואָס עס טרעפט זיך יעדען טאָג זעהר אָפט, אומאינ־טערעסאַנט... וואָס איז דיר געשעהען ?

דער טענאָר האָט אָפּגעקרעכצט, מיט'ן טיכעל זיך אָפּגעווישט דעם שטערן און דערנאָך די נאָז מיט די ברילען. ער האָט זיך פאַר־ריכט די לאַצען, אויסגעגלייכט די טשופּרינע, נאָך אמאָל א קרעכץ געגעבען און פאַרצעהלט :

— גערענקסט דאָס הויז צימרינג אין פּלאָצק?

— אויב איך געדענק? אָפּט א קערטעל, אמאָל א טענצעל און שטענדיג גרויסארטיגער טיי מיט פּראַכטפּולע שינקע!... א רייך הויז, עטליכע מיידלעך... פאַניא... פּראַניא, און... און...

— אננא, — האָט דער טענאָר ארויסגערעדט מיט געפיהל.

— יאָ! יאָ! ווען נישט, וואָס איך בין אריבער קיין קאַליש, וואָלט איך זיך זיכער אין איינער פאַרליעבט! נאָר איך האָב אלץ געקלערט צו וועלכער אויפהויבען מיינע ראָמאַנטיש־קעלבער־נע בלויע אויגען, און איידער איך האָב געהאט א ישוב, האָב איך געכאַפּט א צוויי פון לאַטיין. וואָס מאַכען זיי?

— דער אלטער צימרינג איז געשטאָרבען.

— א שאָד אזא פּאַרטנער! שטענדיג א פּאָר רובעל פאַר־שפּילט. ער שטעהט מיר פאַר די אויגען, „ווער ליגט?“ „איהר!“ “אויף וויפיעל?“ „אהן צוויי!“ און ער האָט פאַרשריבען. ער האָט קיינמאָל נישט געוואוסט, אויף וואָס ער האָט אָנגענומען און ווי־פיעל לעזען ער האָט געמאַכט. ווען האָט מען עס דאָס לעצטע מאָל אריינגעלעגט און... פּאַרשיט?

— ערשט א פּאָר יאָהר.

— זי, די צימרינג, וואָס מאַכט? אוראי איינגעמאַכטס? גע־דענקסט, זי פלעגט גאַנצע סלאָיעס דערלאַנגען, מען פלעגט מיט א פּאַריזער לעפעל שעפּען?

— זי איז דערנאָך בלינד געוואָרען.

— בלינד? און די קינדער?

— פאַניא איז אויך געשטאָרבען.

— פאַניא, אזא ריז?

— אויף סוכאָטע!

— און פּאַניאַ?

— האָט חתונה געהאַט מיט א רייכען קאָמיסיאָנער.

— און אננא, די בלאָנדינע מיט לאַנגע זיידענע האָר, ווי געהט עס איהר?

— אויך קראַנק אויף סוכאָטע, זיצט היינט אין די בערגער.

— אננאַ?

דער טענאר ווייטער א קרעכץ געגעבען. ער האט אראפּגעלאזט דעם קאפּ אויף דער ברוסט.

— דו האסט זיך פארליעבט אין אננא'ן ?

— מיר האבען זיך אמת און שטארק ליעב געהאט, — ענט־פערט טרויעריג דער טענאר.

— טעמפּעראטור ? — שמייכעלט יאש.

— נאר אהן חוזק, אהן דיינע מינעס. איך בעט דיך, שוויינ ! עס טוט מיר נאך צו שטארק וועה. איך האב זי אמת, אמת גע־ליעבט...

— נארעלע, דו מיינסט איך וועל לאכען פון דיר ? איך האב אויך געליעבט. דו אין פלאצק, איך אין קאליש. דיינע, אננא, האט זיידענע, מיינע — סאמעטענע האר. די לבנה האט אונזביידען גלייך געשיינט. געקושט האבען מיר ביידע גלייך. דו אפשר נאר די ווייסע האנטשוה, איך — די רויטע ליפּען אויך... עס איז נישטא וואס פון דיר צו לאכען !

— נישט אויס מיר, אויס דער ליעבע מיינער לאך נישט. דאס איז מיין איינציג פּאמיאנטעק אין מיין לעבען. איך וועל שוין מעהר נישט לעבען. איך שווער דיר !

— שווער נישט ! איך האב אויך געשוואוירען, איך האב מיין אמאליע, כ'לעבען, גאנץ ערענסט, גאנץ ערענסט, מיט'ן גאנצען הארצען געשוואוירען. איך בין אזוי גליקליך געווען !

דאס פּיסטעל האט געציטערט.

— איך בין אויך גליקליך געוועזען, יאש ; באלד נאכ'ן עק־זאמען האבען מיר זיך דאס ווארט געגעבען ! אך ! עס איז געווע־זען אזא שעהנע, אזא ליכטיגע נאכט ! מיר האבען שפּאצירט אין גארטען...

— נו, האבען די פייגעל געזונגען, די ביימער זיך גע'סוד'עט און אייערע הערצער האבען געקוואלען ?

— ווייטער ? לאך נישט, איך בעט דיך ! פייגעל האבען טאקע גאנץ אנדערש געזונגען, מיר האט זיך באמת געדאכט, אז די ביי־מער סוד'ען זיך און ווייזען אויף אונז מיט די צווייגען... דאס הארץ האט מיר געקוואלען און זי האט געוויינט... זי האט יאמערליך געוויינט...

— געוויינט ?

— דאמאלט האט שוין דער פאטער נישט געלעבט. די עלטע־רע שוועסטער אויך נישט. די מוטער איז אוועקגעפאהרען מיט'ן מאן. זי איז געבליבען איינע אליין מיט דער בלינדער מוטער, זי האט זיך מיט מיר געזעגענט. אך, ווי שעהן זי איז דאמאלט געוועזן!

— ווארט, איך וועל זי אויסמאלען. מיינע האט מיך אויך געזעגענט, זי האט אויך געוויינט. זי האט מיך ארומגענומען מיט איהרע דינע הענטלעך און אויפגעהאנגען זיך מיר אויפ'ן האלז! דורך די טרערען האט זי מיר געקוקט אין די אויגען אריין. עס איז דונקעל געוועזן, נאר איך האב געזעהן אין די אויגען א תהום פון ליעבע, פון גליק! איהר אטעם האט מעהר געשמעקט, ווי א גאנץ יאהר... כ'האב זיך דאמאלט דערמאנט אן מיין טאטענס „בשמים־שקעטעלע", וואס איך פלעג עס האלטען צו דער הבדלה. די האר... נאר דיינע איז א בלאנדינע, מיינע האט געהאט לאנגע שווארצע האר. זי האט זיי מיר פארווארפען איבער'ן קאפ, מיר האבען זיך אונטער דער נעץ געקושט!... עס איז נאך דונקעלער געווארען, נאר איהרע אויגען האבען געלייכט, געברענט! איך האב זי גע־כאפט אויף די הענט, ווי א קינד. איך האב זי צוגעדריקט צום הארץ אזוי שטייף, אזוי שטארק, אז זי האט אזש א געשריי געטאן פאר וועהטאג, און באלד נאך געבעטען זיך: נאך אמאל, נאך אמאל! זי וויל, עס זאל איהר נאכאמאל אזוי דער אטעם פארפעה־לען, אזוי וועה טון!

ער האט אראפגעלאזען דעם קאפ און געריהרט צוגעגעבען:

— גלויב מיר, איך האב עס גאנץ ערענסט געמיינט!

— ניין! — ענטפערט דער טענאר, — דאס האב איך קיינ־מאל נישט געטאן! איך האב זי נישט צוגעדריקט צום הארץ. ניין, איך האב עס קיינמאל נישט געקאנט, קיינמאל נישט געוואלט. פאר מיר איז געווען געוועזן, אז איך בין געזעסען צופוסענס און זי האט מיר געגלעט די האר! עלעקטרישע פונקען זענען מיר דורכגעפלוי־גען דורך די נערווען... און איהרע אויגען, איהרע אויגען — האסט נישט אביסעל בראנפען?

נאכ'ן ביסעל בראנפען האט ער ווייטער דערצעהלט:

— דעם זעלבען אווענט זענען געווען מיינע תנאים.

— צו דעם האב איך ווייטער נישט צוגעלאזט — ווארפט אריין דאס פיסטעל, — נאר דער טענאר מאכט זיך נישט הערענדיג.

— מיר האָבן זיך בײדע געזעצט צופוסענס דער אַלטער מאַמען. די ברענענדיגע טרערן פון די בלינדע אויגען זענען אונז אויף די קעפּ גערונען.

— אַ, — װערט דעם פּיסטעל גרינג אויפ'ן האַרץ — שטילע תנאים, דאָס איז עפּעס אַנדערש! דאָס שאַדט נישט!

— די אַלטע איז אַזוי אײנגעשלאָפן, און מיר זענען זיך אַזוי געזעסן ביז אין גרויען טאָג אַרײן. מיר האָבן גערעדט פון אַלץ אין דער װעלט, פון אונזער צוקונפט.

— מײנע — פאַלט אַרײן דאָס פּיסטעל — האָט דוקא געװאָלט אַ גרינעם איבערצוג אויפ'ן מעבעל! אַ װאױנונג ניט אַנדערש, װי מיט דרײערלײ נענג.

— האָק מיר נישט איבער! מײנע האָט פון דעם נישט גערעדט... װעהרענד די פינף יאָהר, װאָס איך האָב שטודירט, האָט זי געװאָלט אַסך לעזען, אַסך שטודירען, כדי מיר זאָלען דערנאָך קאָנען אַרבײטען צוזאַמען.

— צוזאַמען אויסשנײדען די אַלטע „פּלוימען“? — האָט זיך נישט אײנגעהאַלטען דאָס פּיסטעל.

דער טענאָר איז אויפגעשפּרונגען, גלײך אַ שלאַנג װאָלט איהם געביסען.

— יאַש!!!

— אַנדרזשעי, אַנדרזשעי! מײן ליעבער חבר! צי לאַך איך דען אויס דיר? אויס איהר? אויס דער ליעבע? גאָט זאָל היטען! איך לאַך אויס מיר. האָב איך דען נישט דאָס אײגענע געטאָן? האָט זיך דען מיר דער הימעל נישט געעפענט אין איהרע אויגען? און װעמען עפענט זיך נישט דער הימעל, װען מען קריגט דעם אַטעסטאַט? און װעלכער פאַרליעבט זיך דאַן נישט? אַנדרזשעי — מאַכט װײטער דאָס פּיסטעל — בײזער זיך נישט. זעהסט, דו האָסט זיך געבעטען, איך זאָל נישט לאַכען, פאַרװאָס איז דיר אײנגעפאַלען, אַז איך װעל לאַכען? לעג נאָר די האַנט נישט אויפ'ן האַרצען, נאָר גראַבעל דיר אין מוח... פאַרװאָס האָסטו געװאוסט, אַז מיר קאָן אײנפאַלען, אַז עס איז גאָר מעגליך צו לאַכען?

אַנדרזשעי לאַכט.

— אויף מײן װאָרט — בעט זיך װײטער דאָס פּיסטעל — איך לאַך נאָר אויס מיר! בײ מיר איז גאָר קײן תנאים, אַפּילו

קיין שטילע נישט געווען! איהרע עלטערען האבען גארנישט גע־וואוסט דערפון. דער טאטע, עפּעס א מין שלאק, א גולם; די מאמע, א כיטערקע, אן איינגערעדטע חכמה, א פּראסטע אידענע! נאר זי אליין איז געווען א וואוילע מויד! פלאם־פייער! זי האט פון קיין תנאים נישט גערעדט. זי האט מיר צופיעל געגלויבט. איך בין אויך זיכער געווען. און מיר האבען אויך גערעדט פון צוזאמען צו ארבייטען. אויף אלע וואקאציעס בין איך געקומען.

— יאש! — האט אנדרזשעי געשריען, — איך רעד נישט מעהר מיט דיר!

— פארוואס?

— דו האסט חתונה געהאט מיט איהר? — פרעגט דער דאק־טאר.

— ניין!

— פארוואס?

— דו ווילסט וויסען פארוואס? גוט, כ'וועל דיר פארצעהלען.

— ניין! איך וועל דיר פריהער מיין געשיכטע דערצעהלען— ענטפערט דער טענאר ערגעט. הער!

דאס פיסטעל האט צוגעלעגט דאס אויער צום אנלעהן, ער זאל בעסער הערען.

— איך האב זי א גאנצע צייט נישט געזעהן, ווי דו... איך בין אויף וואקאציע אהיים נישט געקומען, איך האב לעקציעס געגעבען א גאנץ יאהר, איך האב געארבייט אכטצעהן שעה אין מעת־לעת.

— ווארום?

— זי איז ארעם געווען... צימרינג האט באנקראטירט באלד נאך זיין אוועקפאהרען.

— און דו האסט געוואוסט?

— יא, איך האב געוואוסט, יא. איך האב געשיקט יעדען חודש די העלפט פון מיין פארדינסט, הערסט? ווערהענד די פינף יאהר האב איך פון איהר, און זי פון מיר, אויסער דורך א געלע־גענהייט, קיין באגריף נישט באקומען. עס איז א שאד געווען מארקעס. איהר מוטער איז א פּאר מאל קראנק געווען. ווערהענד די פינף יאהר האב איך געארבייט שווער אכטצעהן שעה אין מעת־לעת און די רעשט צייט פאר וועהטאג נישט געשלאפען. ענדליך

איז די אלטע געשטארבען, איך האב פארזעצט מיין פאלטא, איך האב טעלעגראפירט, זי זאל קומען.

דער טענאר האט אראפגעלאזען דעם קאפ און האט זיך פארטראכט אביסעל.

— דאס איז געווען דעם זעקס און צוואנציגסטען מאי, — האט ער נאכהער אנגעפאנגען. — איך בין געזעסען אין שטוב, איך בין שוין אייניגע טעג גאנץ פריה געווען אויפ'ן וואקזאל און זי איז נישט געקומען. איינמאל האט זיך מיר געדאכט, אז דאס איז זי. איך האב געזעהן א וואאלירטע דאמע: עס האט זיך מיר געדאכט זי... נאר די דאמע האט זיך אומגעדרעהט און געגאנגען אין אן אנדערער זייט. איך בין געזעסען אין שטוב, אויפ'ן בעט, קיין בענקעל איז ביי מיר נישט געווען... ביינאכט, דאס ליכט איז אויסגעגאנגען.

— פארוואס האסטו זיך נישט געלעגט? זיך נישט אויסגעטון?

— איך האב עס שוין א חודש נישט געטאן... איך בין געזעסען און געשלאפען.. די ערגסטע חלומות האב איך געהאט. דאס שטיבעל איז אהן פענסטער, געדענקסט? דו ביסט אמאל ביי מיר געווען, איך האב מיך רואינירט אויף ליכט בייטאג!... די ערגסטע חלומות האב איך געהאט... מיר האט זיך געדאכט, אז זי האט געמוזט קראנק ווערען, זי מוז נאך קראנק זיין... גאט! דו קאנסט קיין באגריף נישט האבען.

דער טענאר האט געציטערט און דאס פיסטעל האט שטילערהייט אפגעענטפערט —

— אינמיטען האב איך זיך אויפגעכאפט. איך זעה, עמיצער קניט פאר מיר, אימיצער האלט מיך ביי דער האנט און קוקט מיר אין פנים אריין. זי! זי! זי איז עס געווען! — נאר זי איז אויפגעשפרונגען און אנטלאפען אין צווייטען עק צימער אריין.

— א האלב איילענדיגער שפרונג, — מאכט דאס פיסטעל; אבער דער טענאר הערט נישט און דערצעהלט ווייטער.

— אננא, אננא! — רוף איך זי מיט פרייד און שרעק צוזאמען; איך האב דערקענט די וואאלירטע דאמע... איך האב געפיהלט, אז עפעס דרעהט זיך מיר שרעקליכעס אין מח.

— אננא! וואס אנטלויפסטו פון מיר?—זי רוקט זיך אלץ אפ.

איך וויל אויפשפרינגען, דאס הארץ קלעמט. איך שטרעק אויס די הענט.

— זיץ! — האט זי אויסגעשריען, — אום גאטעס ווילען, זיץ! ריהר זיך נישט פון ארט. אויב דו הויבסט זיך אויף, שטארב איך!

דאס בלוט האט מיר געשטארט אין די אדערען. איך האב געפיהלט, אז יעדעס ווארט איהרס שניידט מיך אין הארצען, אז מיין מוח ווערט מיר דול, פארווירט —

— אננא! אננא! — האב איך קוים ארויסגערעדט — אננא!

— איך האב צו דיר א בקשה, — מאכט זי אזוי טרויעריג און מיט אזויפיעל טרערען אין דער שטימע, אז איך האב געמיינט, עס פלאצט אין מיר עפעס, אז אט, אט איז אן עק מיט מיר.

— זאג...

— שווער מיר צו, אז דו ועסט טון, וואס איך וועל דיך בעטען. — איך האב איהר געשוואוירען.

— זיץ, ריהר דיך נישט... איך וועל צו דיר צוגעהן. איך וועל דיר געבען א קוש. נאר דו זאלסט מיר נישט צוריקגעבען. הערסט? דערנאך...

— וואס דערנאך? וואס דערנאך? — האב איך געפרעגט דערשראקען.

— דערנאך ועסטו זעהן, — האט זי געענטפערט מיט א וועהטאג — שווער מיר!

— איך שווער!

זי איז צוגעגאנגען. זי האט אינגאנצען געציטערט. זי האט זיך געוואקעלט. זי האט פאר מיר געקניט; געקוקט מיר אין די אויגען אריין, כאטש עס איז פינסטער געווען. ראפטום האט זי זיך אויפגעהויבען, מיר א קוש געגעבען און א געשריי געטאן פון הארץ אזוי הויך, אזוי שטארק, אזוי שניידענדיג. איך — זעהסטו — האב פארגעסען אן דער שבועה, איך האב זי געכאפט אויף דער האנט — און זי האט גע׳חלש׳ט! איך האב זי געקושט, גערופען — זי הערט נישט. איך האב זי געלעגט אויפ׳ן בעט... איך האב קוים געפונען שוועבעלעך, קוים אנגעצונדען און...

— און וואס?

— הערסט! הערסט! זי איז געווען געשטופעלט, זי האט

געפאַקט. זי האָט אַ פּנים ווי אַ ריב־אײַזען! איך בין אַנטלאָפען פון שטוב!...

— און זי?

— אַז איך בין צוריקגעקומען, איז זי שוין נישט געווען.

— און עד היום?

— עד היום...

— דו זוכסט זי?

— איך זוך זי.

— ביי מיר — ענטפערט יאַש, נאָך אַ ווײַלע שווײַגען — איז גאָר פאַרקערט! זי זוכט מיך, איך אַנטלויף... אפשר האָט מײַנע אויך געפּאַקט, נאָר איך ווײס נישט... פאַרשטעהסט? מײַן שיער־געוואָרענער שוועער האָט באַנקראָטירט...

— נו?

— אהן נדן, ברודער, איז ערגער ווי פּאָקען.

דער סימן.

מיט שטאָלצע גרינע בוימער־קעפּ און לוסטיג־פאַרביגע בלו־מען־אויגען קוקט דער רייך־אויפגעבליהטער גאָרטען צום אַפּאַלען־בלויען הימעל אַרויף.

און אפשר נאָר צו די ווייסע, זילבער־ווייסע טויבען, וואָס שווימען א ו נ ט ע ר איהם.

צו די זילבער־ווייסע טויבען, וואָס וויגען און הויבען זיך אונטער'ן בלויען, טיפען הימעל, אויף די ציטערדיגע ליכט־וועלען אין דער לופט.

און, אַז די טויבען הויבען זיך העכער, שלאָגען זיי זיך פון דער ליכט־אַנגעזאַפּטער לופט נישט אָפּ, פאַרשווימען זיי אין איהר און פאַרשווינדען, גלייך דער בלויער הימעל האָט זיי צו זיך געצויגען, אַרויפגענומען צו זיך...

זיי בלייבען אין דער הויך נישט לאַנג...

זיי פאַרבענקען זיך און פליהען צוריק אַראָפּ צו די שטאָלצע גרינע בוימער־קעפּ, צו די לוסטיג־פאַרביגע בלומען־אויגען פון רייך־אויפגעבליהטען גאָרטען... און לאָזען זיך אַראָפּ, און עס בליצען די זילבערנע פליגעל און זיי רוישען אזוי ווייך, אזוי ווייך...

און דריי מענער שפּאַצירען אין גאָרטען, אין גרין־גאָלדענעם ליכט, אויפ'ן געל־גאָלדענעם זאַמד פון אַ לאַנגער אַלעע.

שוואַרצע שפּאַצירען זיי און מיד שלעפּען זיי זייערע שוואַרצע שאָטען אונטער זיך.

און איינער מיט זיין שאָטען שטעלט זיך פּלוצלינג אָפּ און פרעגט:

— ווער שטאַרבט פון אונז פריהער?

— וואָס פאַלט דיר איין? — וואונדערט זיך דער צווייטער.

און דער דריטער ענטפערט.

— איך!

— יונגערהייט — דערצעהלט ער — האב איך א הארץ־פעה־לער באקומען. דאקטוירים האבען געהיילט, אבער נישט אויסגע־היילט. איהר קוקט מיך אן? אויפ'ן פנים געזונט און פריש; אינ־ווענינ, אין הארץ, שפאצירט ארום דער טויט...

דער צווייטער לאזט אראפ דעם קאפ און מיינט, אז דער ע ר ש ט ע ר וועט ע ר זיין!

— אן עלענד־נאריש לעבען געלעבט — פארטייטשט ער — אויסגעוועבט פון וועהטאג און פינסטער מזל. מיין נשמה מוז זיין א שווארצע, א שווארצע, ווי א קראה... פליגעל האט זי אפשר, נאר שווארצע, קיין איינציגער ליכטיגער בליק פון ליעבע, געטרייע אוי־גען אין אויף איהר נישט געפאלען... אזא לעבען האקט זיך איבער, ווי א פאדים... אזא נשמה בענקט אין דער אייביג־פינסטערער נאכט אריין — — —

— און דאך — רופט זיך אן דער ערשטער — וועל איך געהן פ א ר איידך! צוריטעלטע נערווען... פארשלאפענע טעג, פארוואי־געלטע נעכט...

זיי טרעפען א באנק און זעצען זיך.

זיי זעצען זיך, בלייבען שטיל און קוקען אויף די טויבען, אויף די וויים־זילבערנע טויבען, וואס לאזען זיך פון בלויען הימעל אראפ און שווימען אין דער ליכטיגער לופט.

— לאמיר זיך מאכען א סימן! — מאכט איינער פון די דריי.

— ווי אזוי?

— זעהט, די טויבען פליהען, וואס אמאל נעהנטער צו אונז. פאראויס שווימט איינע, א גרויסע, אן עכט זילבערנע טויב... א ווייסע אהן א שווארצען פלעק, אהן א שווארץ פינטעלע — נישט באפלעקט, ריין...

— אלזא?

— שטעלט אייך פאר: זי איז דער טויט! דער ריינער, ווייסער טויט! און פארוואס זאל דער טויט נישט זיין אזוי וויים, אזוי בליצענדיג ריין?

זי פליהט צו אונז, און איהר צורוקט אייך.

איך בלייב אין דער מיט, און איהר רוקט אייך אפ ביז צו די עקען פון דער באנק.

און איבער וועמענס קאפ עס וועט דורכשווימען די ערשטע, די ווייסע, די אומבאפלעקטע טויב — — דער טויט, דער — דער, הייסט עס. האט דער ערשטער דעם צייכען באקומען — צום געהן...

און די טויבען־שאר שווימט וואס אמאל נעהנטער.

זי הויבט זיך און צופליסט אין דער ליכט־אנגעזאפטער לופט — —

און זיי פארבענקען זיך צום רייך־אויפגעבליהטען גארטען, צו זיינע שטאלצע בוימער־קעפ, צו זיינע פיעל־פארביגע בלומען־אויגען און לאזען זיך אראפ.

זיי הויבען זיך אויף און אפ און שווימען אלץ נעהנטער, אלץ נעהנטער צו די דריי שווארצע שאטען אין ליכטיג־פארביגען לעבען...

און די איינע, די גאר ווייסע, די גאר ריינע — דער זילבערען־בליצענדיגער טויט שווימט פאראויס...

און וואס נעהנטער זי קומט צו די דריי שאטען, שטילער בלייבען זייערע הערצער, מיט שטארערע אויגען קוקען זיי איהר נאך...

און די טויבען קומען פון דעם בלויעם הימעל, און שווימען נאך נעהנטער, נאך נעהנטער; דער ענטפער, דער טויט — די וויים־זילבערנע טויב שווימט פאראויס!

און, אז די טויב קומט נאך נעהנטער צו, ווערען די דריי שאטען פארציטערט, שפרינגען די דריי מענער אויף און צולויפען זיך אין גארטען.

נישט גוט.

אויב איהר ווילט, וועל איך אייך דערצעהלען א מעשה.

פריהער אבער, מוז איך אייך זאגען, ווער איך בין.

א שניידער בין איך.

איינענטליך בין איך קיין שניידער נ י ש ט ; מיינע אבות אבותי זענען קיין שניידער נישט געווען. נאר, אז עס האט זיך געמאכט, און איך האב פארגעסען דאס לערנען פון תלמוד־תורה און פארלוירען די עטליכע גילדען, וואס מען האט מיר גענעבען נדן,— האב איך מיך געמוזט נעמען צו דער נאדעל.

פארוואס גראדע צו דער נאדעל? ווייל גראד האב איך געהאט א שכן, וואס האט געלעבט פון דער נאדעל. אין איין שטוב האב׳־מיר געוואוינט. —

אין דריטען ווינקעל האט אפילו געוואוינט א שוסטער אויך; איז עס אבער א שווערע מלאכה, און א פארריסטע, א פארסמאליטע...

מיין שכן פון ערשטען ווינקעל איז געווען א דאמען־שניידער; בין איך אויך געווארען א דאמען־שניידער.

צו דער ארבייט האב איך מיך מיט אמאל נישט גענומען; איך האב געווארט: אפשר וועט מיר א נס געשעהען. איך, אדער מיין ווייב, קאנען א כשר׳ע מציאה געפינען; נאר דערווייל, אבי נישט לעדיג צו געהן, האב איך מיך צוגעזעצט צום שכנ׳ס טיש, געפרואווט אננעהען קנעפלעך, „צוסטריגעווען“, און דערנאך — עפעס נעהען אויך! פאמעלער אריינגענארט!

צום אויפנעהען א גאנץ קלייד בין איך נ י ש ט געקומען, און האלט נאך נישט דערביי ביז׳ן היינטיגען טאג; נאר פארלאטען, פארפרעסען, אויסוואשען און ארויסנעמען א פלעק, אפילו א מאס נעמען, — דאס האב איך מיך אויסגעלערענט, מיט דעם האב

איך געלעבט און עס לעבט זיך נאך... זאל אן אנדערער צושניידען; א געשעפט דאס איז.

איך קאן נישט זאגען, עס איז נ י ש ט פון די ערגסטע מלאכות. ערשטענס — פרעהליך: א שניידער זינגט א ליעדעל, לאזט זיך גאנץ אפט ארויס אין די דערפער, צווישען פריצים, מען זעהט א וועלט, און מען לעבט א וועלט. נישט פארפינסטערט, ווי א פארסמאליטער שוסטער...

גוט. איז מיר אבער דערוויייל נישט פאר איך, נישט פאר קיין שום איך געדאכט, דאס ווייב אוועקגעקומען... צרות...

נישט דאס אבער וויל איך פארצעהלען.

ווארים וואס? בין איך אן אלמן; וואוין איך מיר אליין אין א קליין שטיבעל ערגעץ העט, העט, כמעט הינטער דער שטאדט; איבער'ן מויל גיסט זיך נישט, נאר גארנישט; מען טרעפט א גוטען ברודער, מען נעמט א קאפ, מען בארגט א „זהב טהור“, און מען לעבט ווייטער.

מאכט זיך אבער א מעשה. אזוי ווי מען זאגט: א גאנץ יאהר שכור, פורים ניכטער! אבער נישט א דרייער אין שטוב! וואס טראכט איך? איך וועל מיך איינבעטען צו א גוטען ברודער! עס איז דאך נאריש, איך וועל דאך נישט ארומגעהן פורים מיט א טרוקענעם האלז, פארט אזא נס געשעהען! אסתר המלכה, כאטש א גרינגע, איז אלץ נאך ווערט, מען זאל איהר צוליעב נ י ש ט געהן בדרך הישר ווי ניכטערהיים!...

געה איך מיר ארויס פון שטוב און האלט אין איין קלערען: צו וועלכען שניידער געהט מען?

נאר פרעהליך איז ביי אהרן דבשה'ס. בראנפען גיסט זיך דארט, ווי וואסער. ער טרינקט, זי טרינקט. די טאכטער, זאגט מען, האט אויך דעם ביטערען טראפען נישט פיינט! אבער טאקע צוליעב דער טאכטער, האב איך קיין חשק נישט אהין צו געהן! א בתולה פון א יאהר דרייסיג, אפשר מיט א שמיץ, און שרכ'ענט זיך צו מיר. אז זי דערזעהט מיך, נעמט זי „מים אויף די עינים“. קוקט זי אויף מיר, ווי א שאף אויף זאלץ, און פארגלייסט נאך די אויגען, אז מען זעהט די שווארצאפעל נישט ארויס, סאמע ווייסעל, צוויי שיסעלעך סמעטענע...

ניין, צו אהרן דבשה'ס געה איך נישט... צו אנדערע רייכע

שניידער אודאי נישט! זיי קוקען אויף מיר פון דער הויך, ווי א סאָווע אין די פעדערען אויף א נאַקעט הינדעל... איז טאַקע שלעכט: גערה טרעף, וועלכער קבצן איז נישט קיין פורים־שפילער און האָט אין דערהיים א קאַפּ?

און אזוי קלערענדיג, האָב איך א טעות, און אויפ'ן אָרט פון געהן אין שטאָדט אריין, גערה איך גאָר ארויס פון שטאָדט... העט אוועק.

אז איך דערמאָן מיך, בין איך שוין א היבש שטיק וועגס ווייט פון שטאָדט. שטעהט א וועלדעל, גערה איך אריין. נאָך וואָס? כ'וויים נישט! איך גערה... פרעגט מיך בחרם, וואו אהין?

טרעף איך א האָלץ־העקער; פרעג איך איהם: ווייט צו א קרעטשמע?

טראַכטען טראַכט איך מיר, הינטער דער שטאָדט קריגט מען אויך א טרונק בראַנפען! אי וואָס? עס איז נישטאָ קיין געלט, קאָן מען טרעפען ביים קרעטשמער ארבייט, און טרינקען דערוויייל על חשבון המלאכה... אז ערל געטרויט!

זאָגט ער, דער האָלץ־העקער: נישט ווייט.

גערה איך ווייטער; צוויי וועגען. איינער — רעכטס, איינער — לינקס. נעם איך מיך רעכטס, איך בין דאָך א שניידער, האַלט די נאָדעל אין דער רעכטער האַנט, איז די רעכטע האַנט בילכער!

אויסגעוויזען האָט זיך. אז בעסער וואָלט געווען, ווען איך נעם מיך לינקס. און אפשר פאַרקערט? איך זאָל מיך געווען נעמען לינקס, וואָלט קיין מעשה נישט געוועזן...

הכלל, איך גערה רעכטס. און גערה, און גערה.

דורשטיג בין איך שוין לאַנג; ווער איך נאָך הונגעריג.

קאַלט אביסעל איז מיר אויך געוואָרען... אזוי. עס בלאָזט אביסעל צווישען די ביינער. — און אינמיטען — סטאָפּ! א צוים.

אן אייזערנע צוים. שוואַרצע אייזערנע שטאַנגען מיט פּאָר גילדערנע שפּיצען. — א מורא!

א פּורטקע איז דאָ. ביי דער פורטקע — א גלאָק. בין איך נישט פויל, נעם איך און קלינג אָן.

הערט זיך הינט בילען. ווערט מיר קאלט אין די קנעכעל און וויל מאכען פליטה. הער איך אבער, מען רופט: „שטיל!" — בלייב איך שטעהן; איך בין דאך נישט קיין מלמד, איך זאל מיך שרעקען פאר הינט!

באווייזט זיך אן אלטער ערל, אנגעטאן ווי א יעגער, מיט גרינע לאצען, שטעקט אריין דעם גרויען קאפ, מיט צוויי צורינענע אויגען, צווישען די שטאנגען, און פרעגט, ווער איך בין.

זאג איך: א שניידער.

— וואס דארפסט דו?

— א טרונק בראנפען!

לאכט ער, ווייזט ער מיר צוויי שורות אלטע, אויסגעקרימטע ציין. אבער א פלעמעל אין די אויגען!

ביסט דו מיין מענש, טראכט איך! דיר איז אויך טרוקען אין האלז!

דארף מען אריינגעהן מיט איהם אין א נעהנטערען שמועס.

איך שטעה אין דער זייט, ער אין יענער זייט און מיר רעדען.

איך פרעג און ער ענטפערט.

— וואס איז דא אזוינס?

— א פאלאץ.

— און דו ווער ביסט?

— דער היטער פון פאלאץ.

— און ווער וואוינט אין פאלאץ?

— א פריצה!

— וואס פאר א פריצה?

— א שעהנע פריצה.

— א שעהנע?

— און א משוגענע...

— וואס פאר א משוגע'נע?

— זי וויל נישט חתונה האבען! עס געפעלט איהר קיינער נישט.

לאך איך:

— אפשר וועט זי מיך וועלען!

— פרואוו, — מאכט ער, — אפשר איז זי דיר באשערט!

און אזוי רעדענדיג, שליסט ער אויף! לאזט מיך אריין. שטע־הען מיר שוין ביידע אויף י ע נ ע ר זייט.

א חברה הינט דרעהען זיך ארום מיט לאנג־ארויסגעשטעקטע צונגען. — הער איך זיי? — אז ער האלט מיט מ י ר!

— איך בין אן אלמן, — זאג איך איהם.

— פרואוו... עס האבען אסך שוין געפרואווט... דייטשען, אר־מענער, ציגיינער... פרואוו דו אויך... אפשר וועט דיר בעסער גע־לינגען...

קוק איך איהם אן! איך ווערטעל מיך שניידעריש, פאר איהם איז עס „חי וקים“.

געה איך צוריק צו מיין זאך און פרעג מכח אביסעל בראנפען.

— פאראן — זאגט ער — אין פאלאץ בראנפען, מעד אויך, ווייז... און חתנים נעמט מען שעהן אויף, מען גיט צו עסען, צו טרינקען... כיד המלך, — זאגט ער.

ווערט מיר שוין אביסעל נישט היימליך.

איז ער נישט, דער אלטער, אביסעל פארדרעהט? ניין, ניכ־טער, א קלארען בליק האט ער.

זאג איך:

— גענוג, אלטער, שפאס אן דער זייט! מיר איז, ווירקליך, טרוקען אין האלז! אזוי טרוקען, אז דאס קול קומט ארויס, ווי פון א בלעך... און הונגעריג בין איך, אז ווינטען בלאזען מיר אין מאגען!

— נו, קום, — שמייכעלט ער, — קום, עסען און טרינקען וועט נישט פעהלען.

מיין איך, אז ער פיהרט מיך צו ז י ך; פיהרט ער מיך צום פאלאץ!

און א פאלאץ, — עס איז דען צו באשרייבען? דער מחבר פון אקדמות, וואלט געבליבען מיט אן אפען מויל! זיילען און זיילען, מיט גאלדענע שלאנגען, אדלער, כל׳ערליי מיני פלעדער־מייז אויף די זיילען...

און דאס אלץ מיט גאלדענע קרוינען אויף די קעפ... און ער פיהרט מיך צו צו א גאניק, אויסגעלעגט מיט א טערקישען דיוואן. און גיט מיך איבער צו א לאקיי.

— א חתן! — זאגט ער.

דער לאקיי שמייכעלט און פיהרט מיך ווייטער.

די פּריצה, פאַרשטעהט זיך. ליגט מיר נישט אין דער לינקער פּאה. אָבער אַ שניידער בין איך. וויל איך זעהן...

און וואָס? מען וועט מיך דאָך נ י ש ט הענגען! לאָז איך מיך פיהרען.

פיהרט מען מיך. פון איין סאַלאָן אַרויס, אין צווייטען אַריין; פון אַ גרינעם סאַלאָן צו אַ געלען; פון אַ געלען — צו אַ רויטען. פון אַ רויטען — צו אַ בלויען... די קאָלירען שווינדלען מיר אין די אויגען.

און עס געהט אַ גאַנג. אַ געיעג. נאָר מען לויפט. און די פּאַר־בען הויבען זיך מיר אַז צו מישען. איך האָב שוין קיין צייט נישט אפילו דאָס מעבעל אין די סאַלאָנען צו באַטראַכטען. די פּאָרטרע־טען אויף די ווענט. קאָלירטע פלעקען לויפען מיר. אויג אַרויס. אויג אַריין; און איין לאַקיי גיט מיך איבער דעם צווייטען, איינער דעם צווייטען...

אַלץ האָט דאָך אָבער אַ סוף, שטעלט מען מיך אין אַ סאַלאָן. נאָר אין אַ ווייסען סאַלאָן...

רעכטס, זאָגט מען מיר, געהט אַ טיר צו דער פּריצה אַליין, און לינקס — אַ טיר, אַרויסצוּוואַרפען פון פּאַלאַץ, אויב דער חתן גע־פעלט נישט!

קוק איך, מן הסתם, אויף דער טיר צו דער פּריצה; דערזעה איך אַ קליין לעבעל אין טיר.

— וואָס איז דאָס? — פרעג איך.

פאַרטייטשט מען מיר, אַז דורך דעם לעבעל קוקט די פּריצה אויף די חתנים!...

— און ווי אַזוי זעהען די חתנים די פּריצה?

— אַט! — מאַכט דער לאַקיי, פון וועלכען עס בליצט און קאַפּעט מיט גאָלד, און ווייזט מיר אַ פּאָרטרעט אויף דער וואַנט.

אַ שטאַלצע נקבה, אַ ריז... אַ בליק פון אַן אמת'ער שררה'טע, כּאַטש זי שטעהט עפּעס אויף די קני! און האָט עפּעס אַרום די ליפּען, וואָס רייצט און ציהט ממש, ווי מיט צוואַנגען.

איך בין דאָך אַ שניידער, האָב גענוג קליידער געמאָסטען. שעהנע נקבות און פּריצות געזעהן, אָבער — וואָס זאָל איך אייך זאָגען — אַזוינס האָט זיך מיר אפילו נישט גע'חלומ'ט!

דער יצר־הרע אַליין!

און דאס הארץ קלאפט שוין, ווי ביי א גזלן!

און איך פארגעס שוין וועך איך בין, וואס איך בין; ווער און וואס זי איז; מיין באבעס דאגה!

איך ציה מיך אוים ווי א סטרונע אוןווארט אויף איהר ווי א איד אויף משיח׳ן, ווי א פרומע נשמה אויף עולם־הבא!

מ׳גיט א קלונג! דער לאקיי פארטייטשט: די פריצה געהט! און נעמט מיך אן, שטעלט מיך קעגענאיבער דעם לעכעל אין טיר, און נייגט זיך פאר מיר מיט א שמייכעל, און פארשווינדט.

און איך שטעה, און ציטער א ריהר צו טון מיט א ברעם. און די פאר סעקונדען, וואס איך בין געשטאנען, זענען יאהרען, און ווייטער א קלונג און עס קומט אריין דער זעלבער לאקיי.

— געפעלען! — זאגט ער...

מיין איך, דער שלאג האט מיך געטראפען.

— נאר, — זאגט ער.

— וואס נאר?

— נאר אומריין — האט זי געזאגט. זי הייסט דיך פיהרען אין בעדעל אריין.

איך וועל אייך נישט לאנג ברייען...

איהר זעהט דאך, אז איך בין צוריק שניידער; פארשטעהט איהר דאך, אז דער שדוך איז נישט עולה יפה געוועזען... אבער דער „נאר“ מיט׳ן בעדעל האבען מיר דעם מארך פון די ביינער ארויס־געצויגען!

פריהער האט מען מיך געבאדען, דער ברוד זאל אראפ, דער שוויים זאל אראפ... מילא, א שניידער, פון וועג, געגאנגען צו פוס, איז אבער ווייטער א „נאר“.

די מלבושים מיינע געפעלען איהר נישט...

זאג איך, איך וועל שיקען נאך מיין שבת׳דיגע קאפאטע, — מאך איך מיך, הייסט עס, גרוים. ווארים, פאר אונז זאגענדיג, האב איך קיין שבת׳דיגע קאפאטע נישט פארמאגט!...

וויל זי אבער, איך זאל מיך אנטון דייטש...

ווילט זיך מיר נישט! וואס איז עפעס פלוצלונג — דייטש?

דערמאנט מיך אבער דער יצר־הרע, אז איך האב געזעהן אמאל דעם פראנקפורט־אם־מיינער רב, וואס איז ארומגעפאהרען זאמלען נדבות אויף א ישיבה, און איז אויך געגאנגען דייטש, — מילא, אז א ראש־ישיבה מעג, מעג איך דאך אודאי, — באשטעה איך...

הייסט מען מיך אבער אוועקווארפען דעם ארבע כנפות, — טראכט איך: הלמאי א אידענע, האט אויך א חלק עולם הבא, און באגעהט זיך אהן ארבע כנפות! גיב איך אוועק די ציצית... אז עס איז איהר איינגעפאלען!

פרעגט מען מיך נאך, צי איך קאן רעדען פריצ׳יש לשון, זאג איך: אודאי! איך האב דאך געגעהט ביי פריצים! געגעהט, גע־פרעסט, געמאסטען... אויף פריצ׳יש לשון געזונגען, געקריגט זיך, געבעטען זיך, און די ציין פארדרעדט... זאגט מען: ניין, דאס איז ווענינ! מען מוז קאנען לעזען און שרייבען אויך!

נעמט מען מיך צו א לעהרער... לערענט ער מיט מיר גראַ־מאטיק, — שוויץ איך! מילא... אויסלערנען וועל איך מיך, א אי־דיש קעפעל האב איך... נאר — און דא איז דער הונט באגראבען— לערען אומגעגעסען... פשוט אומגעגעסען, ווארים, עיקר שכחתי — כאטש א שניידער, לעב איך אין פאלאץ מיט טיי און געבראטענע קארטאפעל, נאריש, קיין טרפות וועל איך דאך נישט עסען!... איז מיר טאקע שווער... פאל איך אביסעל אפ...

איך קען שוין אביסעל גראמאטיק, איך רעד שוין, קיין מעשה נישט, מיט דער ריש, נאר — איך פאל אבער אריין אין דער דאר...

און די פריצה וויל דוקא א „מענש״; הייסט מען עסען!
הויבט זיך ווייטער אן א מעשה מיט׳ן יצר־הרע!

פת עכו״ם, זאגט ער, איז נישט פון די גרויסע זאכען... אין אסך אידישע הייזער קויפט מען שוין לאנג דייטשע זעמעל... פון חזיר רעדט מען נישט! פריצים עסען אויך א גאנץ יאהר קיין חזיר נישט... אלא וואס, וויעלקאנאץ? אדער דו וועסט דיך ביז דאמאלט צוגעוואוינען, אדער דו וועסט דיך מאכען קראנק, לעגען אין בעט אריין און הייסען דיר דערלאנגען איינגעמאכטס! און אפשר וועסט דו ביז דאמאלט דער פריצה אזוי געפעלען, אז זי וועט אויך אנהויי־

בען צו עסען כשר׳ס, און וועט גאר, דיר צוליעב, מאכען א קוגעל אויך!

העד איך איהם, לכתחלה, ווי׳ן רב... פאר טרפות האב איך אביסעל אפשיי... א פריצה, ווייס איך, פארגעהט — און גיהנום באשטעהט! אז אייביגע זאך!

נעמט ער מיך אבער, דער ממזר, אויף קאוויאר...

און קאוויאר ווייס איך שוין נישט... אפשר גאר פון כשר׳ע פיש!

און קאוויאר עסט מען מיט ציבעלעס!

און איך שפּרינג שיער נישט אויס דער הויט ארויס! שוין דריי וואכען דעם כשר׳ן ריח נישט געפיהלט; אויס מענש בין איך אהן א ציבעלע!

טראכט איך מיך, לאזען זיי נאר געבען קאוויאר! איך וועל עסען די ציבעלעס... און פאר דרך־ארץ א לעק טון א שווארצען רויג — און אפשר אויסשפּייען...

עס שפּיעט זיך אבער נישט... איך עס קאוויאר מיט א לעפעל און ווער טאקע אביסעל פולער...

קוק איך אין שפּיגעל אריין — א גאנצער מענש! וואס א מענש? א גאנצער פריץ בין איך! די אויגען קלאר, אויסגעשלאַפען... די באקען בליהען ווי די רויטע עפּעל! און פלייצעס!

וואו די פּאות זענען אהינגעקומען? אסור, אויב איך ווייס... מען האט זיי מיר אפשר אין שלאף אונטערגעשניטען. די בארד איז אויך ערגעץ אוועקגעקומען... מיין באבעס דאגה! אומשטיינס גע־זאגט, וואס מיין גאנץ שניידעריש שפּיציג בערדעל איז ווערט גע־ווען! אבער א יונג מיט ביינער — בין איך... דער פריצה געפעלען מוז איך!

האב איך דאך אבער פארט א שטיקעל יצר־טוב אין מיר; הויבט ער אן נאגען: וואס טייטש? נישט מיט קיין אידיש קינד...

קומט דער יצר הרע און פארמאכט איהם דאס מויל.

— ווי הייסט, — זאגט ער, — און בת יתרו? איי וואס,— קודם מתן תורה? אבער משה רבינו, נישט קיין שניידערעל...

און אסתר המלכה איז אויך, דאכט זיך, א אידיש קינד גע־וועזען, א שפּאס — אסתר המלכה, און האט גענומען א גוי — אז

אחשורש! און א נארישען אחשורש... און פונדעסטוועגען מאכט מען נאך א יום־טוב דערפון!

איי וואס? זי האט אידען א טובה געטאן, וועסט דו אויך טובות טון!

די פריצה האט קיה, וועסט דו אוועקגעבען אידען ביליג די פאכט... זי האט קרעטשמעס, וועסט דו אריינזעצען אידען בחצי חנם... זי האט וועלדער, וועלען אידעלעך האבען... וועסט זיי פאר־קויפען תבואה אויפ'ן פעלד! האב קיין מורא נישט, עס וועט זיין א יום־טוב!

דער יצר־טוב וואלט אפשר געענטפערט, קומט אבער באותו הרגע אריין די פריצה, הער איך איהם?...

און — בכבודה ובעצמה די פריצה, — טויזענט מאל שענער פאר'ן פארטרעט! און א לאקיי טראגט נאך א גאלדענע טאץ... און אויף דער טאץ שטעהען גאלדענע בעכער, און אן אלטע פלאש וויין...

„לחיים" וויל זי מיט מיר טרינקען...

„נסך", שרייט דער יצר־טוב.

„טפש"! ענטפערט דער יצר־הרע...

און באמת, וואס איז נסך נאך גאלען די באָרד, אנטון דייטש, עסען טרפות?

זעץ איך מיך איהר צופוסענס און טרינק...

„לחיים" און „לחיים"!

זי גיסט, איך ט ר י נ ק!

נאך א פאר כוסות, קוש איך איהר די זוים פון קלייד... זי איז דאך א פריצה — ביסלעכווייז!

נאך א כוס! און זי אליין דערלאנגט מיר שוין די שפיץ פינ־גער צום מויל... לאנגע, שמאלע, ווייס־רויטליכע פינגער... טאקע כצפיחות בדבש!

פרעגט זי מיך, צי איך וויל טרינקען איהר געזונט פון איהר פאנטאפעלע...

א ו י ב איך וויל!

עס איז נאר א שאד, וואס זי האט אזוינע קליינע פיסעלעך — אזוינע קליינע פאנטאפעלעך! פאנטאפעל וואלט איך אויסגעטרונ־קען, שטיוועל, פויערשע — וואסער־שטיוועל!

וואס טו איך? טרינק איך צ ו ו י י פאנטאפעלעד; און נאך אמאל צוויי, און נאך אמאל.

פרעגט זי מיך, צי איך קאן זינגען?

א פראגע.

וועלכער שניידער קאן עס נישט זינגען?

דער קאפ דרעהט זיך, די צונג לויפט אביסעל, נאר זינגען מוז מען.

שטעל איך מיך אויף און זינג.

און וואס זינג איך?

מיין אלט ליעדעל, אלע זינגען עס:

וואס מיר זענען, זענען מיר,
אבער אידען זענען מיר,
וואס מיר טוען, טוען מיר,
און כפרות שלאגען מיר!

הערט זי „כפרות“; גיט זי א קלונג...

קומען אריין דריי לאקייען, פרעגען מיך נישט א ווארט, נעמען מיך אן און ווארפען מיך ארויס דורכ׳ן פענסטער!

פאל איך...

גוט, וואס איך בין געפאלען אויף עפעס וייכס; פון אזא הויך, — די ביינער וואלט איך געקליבען!

מיין איך, איך בין געפאלען אויף א סטויג היי, אויף הויך גראז, וויזט זיך נאר אוים — אויף בעט־געוואנט...

אויף יונה דבשה׳ס בעט בין איך געפאלען!

עס איז א שכור׳ער, פורים׳דיגער חלום געוועזן!

צו אלדע שווארץ יאהר, צו זייערע קעפ, צו מיינע שונאים׳ס קעפ...

מילא, איך האב נישט געוואלט געהן צו יונה דבשה׳ס, און בין געגאנגען, א שעהנע כפרה!

מיין באבעס דאגה!

זאָגען זיי אָבער, אַז שכור'ערהייט בין איך פאַר יונה דבשה'ס טאָכטער, וואָס קוקט אויף מיר מיט די צוויי שיסעלעד סמעטענע, ווי אַ שאָף אויף זאַלץ, אַ חתן געוואָרען —

דאָס איז נישט גוט!

ווי אזוי די וואלד־ישיבה איז בטל געווארען.

(איבערארבייטונג).

עס איז געווען פארצייטענס...

פונדעסטוועגען איז פונקט אזוי ווי היינט פריהמארגען אויפ־געשטאנען די זון, מען האט געקלאפט אין שול און ותיקין זענען געלאפען דאווענען; פונקט פארנאכט האט זיך דיזעלבע זון געלעגט און אנגעהויבען אונטערגעהן און מען האט ווייטער געדאווענט. יע־דען פריה־מארגען איז די ערד אויפגעשטאנען, ווי תחית המתים און די פייגעלעך האבען געזונגען א שבח צום בורא עולם, וואס האט צוריק אפגעגעבען די נשמות, און פארנאכט האט זיך די ערד וואס אמאל מעהר איינגעהילט אין א נעבעל און איינגעשלאפען, און די פייגעלעך האבען אפגעזונגען זייער קריאת שמע און בא־האלטען זיך אין די נעסטען... און דאמאלט ערשט איז לעבעדיג געווארען אין די בתי מדרשים. אינעווייניג האבען געציטערט קליינע פלעמלעך, ווי נשמה־ליכטלעך, און פון דארט איז ארויס־געשוואומען א טרויעריג ווייכער נגון, ווי א הספד אויף דער גע־שטארבענער וועלט!... אין מ י ט ע ן — האט מען געקלאפט צו חצות...

ווייטער נישט — איין טאג איז גלייך געווען צום צווייטען, איין נאכט צו דער צווייטער. נאר טיילמאל פלעגט זיך דער הי־מעל פארציהען מיט וואלקען, פלעגט זיך צוהיצען, צובייזערען— פלעגט מען זאגען שכחו וגבורתו... אויסלעגען ספרים ביי די פענס־טער און פארשטעקען זיך אונטער'ן איבערבעט...

ווי היינט פלעגט טרעפען, אז אינמיטען דער שטילער נאכט, געהענדיג צו חצות, האט א איד, נישט ווילענדיג, אויפגעהויבען די

אויגען צום הימעל, און געזעהן, ווי א שטערן גליטשט זיך אויס, פאלט אראפ. גאט ווייסט וואוהין, אין ים צי אין שאול תחתית אריין; פלעגט ער אפזיפצען: א שטערן גליטשט זיך אויס, מכל־שכן א בשר ודם! — —

און מען האט ווייטער געלעבט. איין טאג איז גלייך געווען צום צווייטען, איין נאכט צו דער צווייטער; שטיל און רוהיג — אויסער, אז עס זענען דורכגעגאנגען זעלנער און מען האט אויף עט־ליכע טעג צושטעלט זיי אין די הייזער, פלעגט זיך הערען געשרייען פון טיר און פענסטער — אדער, אז אין בית־המדרש האט זיך אפ־געשטעלט א גלות־ליידענדער פרוש און האט דערצעהלט מעשיות פון ל"ו צדיקים אדער פון לצים, וואס האבען איהם גענארט אויפ'ן וועג...

עס פלעגט זיך אויך טרעפען, אז עמיץ איז נפטר געווארען. פלעגט זיין א לויה, פלעגען אין דער שטילער גאס קלינגען זילבער־נע צדקה־פושקעס, דער שמש פלעגט רופען: צדקה תציל ממות, קרובים האבען געוויינט, ווייבער — מעהר און שטארקער...

פונקט אזוי, ווי היינט!

נאר אזוינע ישיבות, ווי דאמאלט זענען געווען, איז שוין היינט נישטא!

די באריהמטע ישיבה איז געווען א פרושים־ישיבה אין א ווילדען וואלד.

די ישיבה איז געווען אין סאמע מיטען וואלד, נאר ארומגע־צוימט על פי קבלה מיט א שם... קיינמאל האט אהין קיין חיה רעה נישט פארבלאנדזשעט, קיין יעגער־קויל נישט געטראפען און עט־ליכע וויארסט ארום האט אפילו קיין פויגעל נישט געזונגען, מען זאל זיי נישט שטערען אין לערנען. געלערנט האט מען ווינטער אין היילען, זומער אונטער'ן פרייען הימעל. יעדער פרוש האט זיך געהאט זיין קלעצעל פון א בוים. אז עס פלעגט אמאל קומען א נייער תלמיד, האט זיך תוך כדי דבור אונטערגעשניטען א בוים, איבערגעלאזט פאר'ן נייעם תלמיד דאס „קלעצעל" און איז זיך אוועקגעגאנגען און האט שטיל זיך אוועקגעלעגט אין א זייט.

געגעסען האבען זיי שוואמען, וואלד־אויבס, רויזען־בלעטלער.

פארשידענע וואורצלען — ערב שבת ויום טוב פלעגט זיך באלד אין דערפריה הערען א געבלעקעריי, וואס פלעגט קומען אלץ נעהנ־טער און נעהנטער; דאס האט דער וואלד געשיקט דער ישיבה קרבנות — עטליכע ווידער לכבוד שבת, און דער ראש הישיבה פלעגט אליין שחט'ען און די תלמידים כשר מאכען...

טאג און נאכט האט מען געלערענט, נאר אין א יומא דפגרא האט מען דערצעהלט פון משיח'ס צייטען, פון די עשרת השבטים, פון די נסים אויפ'ן ים הקרוש! און וויפיעל תלמידים אזויפיעל בריליאנטען האבען אונטער די שטערען געלייכט; אויפ'ן ראש הישיבה האט נישט אנדערש, ווי די שכינה גערוהט!

און טעם גן־עדן האט מען געפיהלט, ווען מען איז געקומען צו רבה בר בר חנא'ס מעשה'לעך...

„איינע האט איהם אויסגעשטעלט א פליגעלע... די צווייטע א פיסעלע"...

מיט אפענע מיילער האט מען געהערט.

איינמאל אבער איז די הייליגע שטילקייט פון דער ישיבה צורודערט געווארען.

ווי פון די עולמות העליונים איז עמיץ אראפ מיט א קאזשיא־לעק און געפאלען דעם ראש ישיבה צו די פיס!

עס פלעגט טרעפען, אבוואל זעלטען, אז פון פרושים, וואס ליידען גלות, פלעגט אמאל איינער זוכה זיין צו ד ע ר ז ע ה ן די ישיבה און ארייגעלאזט צו ווערען פון שם הקודש...

— אבער נאך וואס קאזשיאלקעס? — בייזערט זיך אביסעל דער ראש ישיבה.

דער געפאלענער הויבט זיך אויף, עפענט דאס מויל, דער ראש ישיבה מיינט, ער וויל בעטען מחילה און מאכט אוועק מיט דער האנט:

— נו, נו, בטול תורה — זעץ דיך און לערן!...

עס איז אבער א טעות געווען. קיין בוים האט נישט „מפנה מקום" געווען, און דער אויפגעהויבענער האט געזאגט:

— איך בין נישט קיין פרוש, רבי, א דארף־שניידער בין איך!

די פרושים קוקען זיך איבער איינער מיט'ן צווייטען.

— ווי דען קומסט דו אהער איבער דעם צוים ? — פרעגט דער ראש ישיבה.

דאס שניידערל זאגט, אז ער האט קיין צוים פאר די אויגען נישט געזעהן...

עס האט זיך איהם אויסגעלאזט די ארבייט אין א י י ן דארף, איז ער געגאנגען איבער'ן וואלד אין א צווייט דארף אריין, איז עס אבער בייננאכט געווען, האט ער זיך, געהענדיג, פארדריי־מעלט, פארבלאנדזשעט און פארטאג איז ער געקומען אין א פרעמד דארף אריין. דער ערשטער פרעמדער הונט איז איהם באפאלען, איז ער צוריקגעלאפען אין וואלד, דער הונט נאך, ער לויפט, דער הונט לויפט נאך. פלוצים האט ער איהם אנגעכאפט ביי א פוס, האט ער זיך געגעבען א ריס אויס, געמאכט א קאזשיאלעק און —

— בין איך געקומען אהער — האט דאס שניידערל מיט א נעלעכטערל געענדיגט — האט איהר עפעס צו נעמען אין מויל אריין ?

— קינד מיינס, — זאגט דער ראש ישיבה ערנסט, — עס איז נאך צייט צו רעדען פון חומר... נאר זיי ווייסען, קינד מיינס, אז די ישיבה איז ארומגעצוימט מיט א שם־הקודש, אז קיין שום מענש און קיין שום חיה ועוף קאן די צוים נישט אריבער — קוק ארויף צום הימעל ! זעהסט דו דא א צייכען פון א פויגעלע ? ער „רום רקיע" האב'מיר זיך פארצוימט, און אויב דו ביסט אריבער, איז עס א סימן, אז עס איז נישט פשוט, — עס איז קיין פרעמדער דארף געווען, קיין פרעמדער הונט געוועזען — עס איז מעשה־נסים ! דאס האט דיך זכות אבות אהער געטריבען. פאלג מיך, נעם א ספר און זעץ דיך און לערען !

א נאהנטער בוים האט געהערט דעם ראש־ישיבה'ס רייד און האט זיך אנגעהויבען צו שאקלען, א סימן, אז ער וויל אפטרעטען דעם ארט דעם נייעם תלמיד, נאר דאס שניידערל ענטפערט :

— לא, מיט א ספאדעק, רבי'ניו ! איך האלט גארנישט פון אייער זיצען און לערנען...

— א גרויסע קונץ — מאכט ער ווייטער — צו זיצען אין וואלד ! אהן דאגת פרנסה, אהן ווייב און קינד און לערנען ! געהט בעסער אין שטאדט אריין, און טוט עפעס ! איהר ווילט אראפ־

ברענגען משיח'ן, וואס? אומזיסט אייער ארבייט, אייערע צוואנ־ציג—דרייסיג נעהען דעם מאנטעל פאר'ן מלך המשיח, יא? און דארטען זיצען הונדערטער און טויזענטער, וואס טרענגען אויף, וואס איהר נעהט!

און דאס שניידערל מאלט זיי אויס, וואס אין שטאדט טוט זיך, ווי דער יצר־הרע האט אריינגענארט דעם גאנצען עולם אין א זאק אריין און מען בייסט און מען ווערגט זיך איינס דאס אנדערע איבער דער פינסטערער פרנסה...

זיין שווארץ שפּיציג בערדעל ציטערט, די אויגען ברענען, ווי קוילען, די הענט ציטערען און ווארפען זיך, פייער שיט זיך איהם פון מויל — —

— סדום־ועמורה — זאגט ער — ניין און נייניצג מענשען הונגערען און פארקויפען די נשמה פאר א שטיקעל טרוקען ברויט. דער הונדערטסטער זיצט, ווי א פליג אויף א פלאסטער האניג און ווערט אנגעשוואלען און פארזינדיגט זיך די יאהרען...

מענער פארקויפען די נשמה, ווייבער דאס לייב; מען קיי־קעלט זיך בארג אפּ אין גיהנום אריין — וואס וועט העלפען אייער תורה?

דער ראש־ישיבה מיט די פּרושים לאזען אראפּ די קעפּ.

— וואס העלפט דאס אראפּלאזען די קעפּ? — לאכט דאס שניידערל — אויב איהר ווילט דוקא משיח זאל קומען, הערט א ש נ י י ד ע ר ש ע עצה אדער ש ו ו י י ג ט און זינדיגט מיט. וועט ווערען „כלו חייב“. אדער נעהט און זאגט מוסר, „גוואלד, רוצחים“ און זייט „מחזיר למוטב“, וועט זיין „כלו זכאי“... אניט — וואנצען! — און דערווייל — אדיע! דער הונט איז שוין אודאי צוריק אין דארף אריין.

עס נעדויערט אוויילע, איידער די פּרושים זענען צו זיך געקומען און האבען מיט א געשריי: עזות־מחוצף־פּנים, זיך א ווארף געטאן „קורע כדג“ צו זיין דאס שניידערל...

דאס שניידערל האט אבער שוין צייט געהאט צו מאכען א קאזשיאלעק צוריק, און איז נעלם געווארען צווישען די בוימער.

— אזא רשע, אזא רשע! — קריצען די פּרושים מיט די ציין.

דער ראש־ישיבה אבער גיט א צייכען, זיי זאלען שווייגען.

— שווייגט, קינדער, — זאָגט ער טרויעריג, — ער איז גע־רעכט, דאָס שניידערל, (אויב עס איז נאָר א פּראָסטער שניידערל געווען, נישט אליהו הנביא !) ער האָט אונז געזאָגט, וואָס מען דאַרף טון, וואָס איך דאַרף טון !

די פּרושים שווייגען, טראַכטענדיג : אפשר טאָקע אליהו... אזוי געשווינד נעלם געוואָרען... און דער ראש־ישיבה הייסט זיך דערלאַנגען דעם שטעקען.

— איך געה אין שטאָדט, קינדער ! איך וועל טון, ווי דאָס שניידערל האָט געהייסען ! איך וויל מיך פּרואווען ראַנגלען מיט'ן ס"ם — און איהר בלייבט דאָ און לערענט און בעט פאַר מיר רחמים !

אַלע זאָגען צו, און מען דערלאַנגט איהם דעם שטעקען, ווי ער האָט באַפוילען.

ער איז געגאַנגען גלייך פאַר זיך און די הייליגע באַהאַלטענע צוים האָט איהם דורכגעלאָזט !

שוין דריי מאָל האָבען די פּרושים מחדש געווען די לבנה, און דער ראש־ישיבה האָט זיך נישט געוויזען, ערשט נאָכ'ן פיערטען קדוש החודש ביים שלום עליכם, עליכם שלום ! האָט ער זיך באַוויזען, די תלמידים זענען איהם אקעגען געלאָפען מיט פרייד — נאָר ער האָט זיי אָפּגעשטעלט מיט דער האַנט, און איז, א וואָרט נישט רע־דענדיג, אריינגעגאַנגען אין זיין הייל אריין.

זיבען טעג האָט ער געהאַט התבודדות, זיבען טעג און זיבען נעכט זענען די תלמידים געשטאַנען נישט טויט נישט לעבעדיג און געוואַרט און ערשט אויפ'ן אכטען טאָג איז ער ארויסגעקומען פון דער הייל, און האָט זיי דערצעהלט, וואָס עס איז מיט איהם אין די דריי חדשים געשעהען.

און דעם וועג פון ישיבה אין שטאָדט אריין האָט ער דער־צעהלט שטיל, געלאַסען און אפילו מיט א שטיקעל נחת...

געהענדיג האָט ער געלערענט אויסענווענינג הלכות סוכה !...

בייטאָג און ביינאכט האָט ארום איהם געברילט פון חיות רעות, צווישען די בוימער איז געווען א רעש'נדיג פליהעריי, לאַ־כעריי, געיאָגעריי, ער האָט זיך אבער נישט אומגעקוקט און וויי־טער געלערענט. — א פאָר מאָל איז איהם עפּעס געפלויגען אי־

בער'ן קאפ, וואס אמאל נידעריגער און נידעריגער, נעקלאפט מיט די פליגעל, עפעס געקראקעט, ער האט אפילו קיין אויג נישט אויפ־געהויבען... מעהרסטענטיילס איז ער מיט פארמאכטע אויגען גע־גאנגען און איינגאנצען איינמאל — דורך א פרעמדע מחשבה, וואס האט זיך איהם מיט געוואלד ארייננעריסען אינמיטען גמרא אריין, זיך אנגעשלאגען מיט'ן שטערן אן א בוים. ער האט זיי א צייכען געוויזען. פארטאג נאר האט ער געהאט גובר צו זיין גרויסע מניעות — די פייגעלעך מיט זייער שירה! עס ווערט אזא געשריי, א גע־ליארם!... נאר מען איז איהם ביינעשטאנען (ער ווארפט א דאנק־בארען בליק צו די תלמידים) און די פויגעל־שירה האט איהם נישט שטארק מבלבל געווען... א פאר מאל האט זיך עפעס א טייבעל פאר די פיס פארוואלגערט, האט ער זיך אפגע'טובל'ט און ארי־בערגעגאנגען. טיילמאל האט ער קיין ערד נישט געפיהלט אונטער די פיס, נאר געגאנגען איז ער — מען האט'ן ארויסגעהאלפען (ווייטער א דאנק די תלמידים מיט א ליעבליכען בליק).

איינמאל איז ער אבער נישט ארוים מיט גרוים נצחון... אין זיבען טעג נאכ'ן ארויסגעהן פון ארט... ער איז געקומען צו אן ארט, וואו דער וואלד איז מקטיר זיין קטורת צום רבונו של עולם... עס זענען ארויסגעפלויגען ריחות, עס האבען זיך ממש געהוידערט בשמים, זיי האבען זיך איהם איינגעזאפט דורך אלע אברים, און ער איז אפגעשוואכט געווארען, דאס לערנען האט זיך איבערגע־ריסען („צי האט איהר גראד דאמאלט נישט מבטל תורה געווען, קינדער“), איין בורא עולם ווייסט, צו וואס ער וואלט געקומען, ווען נישט, וואס עמיצער האט זיך באוויזען אין פריצ'ישע קליי־דער, אויף א פערד, און האט איהם דערלאנגט מיט עפעס א ווייכס איבער די אקסעל... דאס האט איהם אויפגעוועקט...

און אזוי ווייטער, ביז'ן שטאדט אריין.

אז ער איז אבער געקומען צו דער שטאדט, האט זיך דער קול ווי איבערגעבראכען, טיילמאל הייזעריג געווארען. די אויגען האבען טרוקען געברענט און איבער די פרושים'ס פנימ'ער איז געלאפען זיין הייסער אטעם — —

— טאקע סדום ועמורה! — קרעכצט דער ראש־ישיבה — פון טיר צו טיר איז ער געגאנגען — קיין רעכטער ביסען!

רבנים — רבונו של עולם — רבנים! ארבייטען מיט דער תורה, ווי מיט א האק... זיי ארבייטען מיט איהר טאג און נאכט, ביז זי ווערט שטימפיג, און זיי שארפען זי נישט... פרעסען אויף חתונות, ברית'ן און אלערליי סעודות און פסק'נען פון „חיי־אדם“... דער פראסטער עולם איז פארגרעבט, קינדער געהען ארום אהן תורה, אהן עברי... די בעלי־בתים — רחמנא לצלן — פרעסער און זויפער און וואכערניקעס... מען טרעט די תורה מיט די פיס... ווייבער אין די אייגענע האר... יונגען געהען ארום און פייפען, די מיידען לערנען זיך קלעזמער זיין און שפילען אויף אלע כלים...

און ער זאמעלט די זינד און פארשרייבט זיך אין זכרון, סוף כל סוף וועט ער געהן אין בית־המדרש און וועט זיי זאגען, הייסע סמאלע וועט ער זיי גיסען אויף די קעפ...

צולעצט אבער האט ער גאר אויף א מאוס'ע זאך געטראפען...

ער איז ארויסגעגאנגען התבודדות אין גאס און אויסגעלעגט זיך אין קאפ די חטאים, און פון אויבען באשמירט יעדען חטא מיט זיין עונש אין גיהנום, פלוצים גיט איהם א בליץ פאר די אויגען... צוועלף ליכטיגע פענסטער מיט אמאל... א סעודת מצוה צי וואס?... ער געהט אריין... א וואלקען רויך, ער זעהט גארנישט... ארויס שלאגט א ליכט פון שבעת הימים און אינעווייניג אז ענג כבד... עס בייסט זיך די אויגען... צו וואס אבער געוועהנט זיך נישט א מענש?... ער האט אנגעהויבען צו זעהן...

און דער ראש־ישיבה פארברעכט די הענט, צוואווייגט זיך, ווי א קליין קינד און דערצעהלט, וואס ער האט געזעהן...

געפרעסען און געטרונקען האבען זיי, ביי קליינע און גרויסע טישלעך געזעסען... און זכרים און נקבות צוזאמען... און געגעסען אומגעוואשען, אויפגעשטאנען אומגעבענשט... אויפ'ן ארט פון תורה — נבול פה גערעדט, און אויף אלערליי לשונות, וואס ער האט גארנישט פארשטאנען, נאר אין די זינדיגע אויגען געלעזען... חלשות'דיגע חצופות מיט'ן גאנצען פאסקודסטווע אינדרויסען האבען ארומגעטראגען שוימענדיגע קופעל ביר, גלעזער וויין... דער רויך איז געווען פון פאפיראסען מיט ציגארען, אפילו ווייבער האבען גערויכערט, און פון דאמפענדיגע מאכלים—אינדרי־

קעס, גענז, קאפהענער און אנדערע — אודאי עופות טמאים... דאס האבען אויך מיידען ארומגעטראגען... און איינער גיט זיי א קניפ, דער צווייטער א כאפ אויף דער שוים, דער דריטער א טשמאקטש אין באק... רבונו של עולם, רבונו של עולם... ווילסט טאקע כולו חייב?

און די פרושים האבען אראפגעלאזט די אויגען און געזיפצט און דער ראש־ישיבה דערצעהלט ווייטער:

דערנאך האט עפעס א קונצען־מאכער קונצען געמאכט, אין לופטען געפלויגען, דורך רייפען, פייער געשלונגען און גלאט חוזק געמאכט — אריבערגעשפרונגען א שטרוי וכדומה, און דער עולם לאכט, קוקט און פאטשט מיט די הענט, און זינגט עפעס אזוינע פאסקודנע שירים. תיפלות רחמנא לצלן... און דאס הארץ וויינט אין מיר... רבונו של עולם, די שעהנע קולות, וואס דארפען דיך לויבען, וואס טוען זיי? און אין דער זייט איז געשטאנען א מין קאסטען, א גרויסער שעהנער קאסטען, אודאי פון פימסענהאלץ... און פון פארענט זענען געשטאנען צוויי מנורות, רעכטס א מנורה און לינקס א מנורה מיט אנגעצונדענע ליכט... און פלוצים איז איינע, א חצופה, צוגעגאנגען, אנגעטאן, ווי אין תכריכים, די ווייסקייט האט געבלענדט... און זי איז צוגעגאנגען, גענומען א שטיק קאסטען און אנגעהויבען קלאפען אין קאסטען אריין מיט לאנגע פינגער, און פון קאסטען ארויס האבען אנגעהויבען ארויס־צימבלען שדים ורוחות, און עס האט געצימבעלט און געקלונגען, טיילמאל ממש געדונערט, טיילמאל האט עפעס ארויסגעוויינט, ווי א נשמה בעט זיך תקון — — — זעה איך שוין, וואס דא טוט זיך, ווי דער כשוף געהט! לויף איך אין דער מיט אריין, כאפ א בענ־קעל, שפרינג ארויף מוסר זאגען — צושמעטערען..

די שטימע פון ראש ישיבה האט זיך ווייטער אפגעבראכען, און מיט נאך א גרעסערען געוויין האט ער צוגעגעבען:

— ווייס איך נישט, צי איך האב א שלעכטען שפרונג גע־טאן — ווארים ווען שפרינג איך? — צי איז דאס בענקעל לאם געווען — — —

אראפגעפאלען בין איך...

און דאס גאנצע גיהנום איז אויפגעשפרונגען און עס ווערט

ווייטער א געפּאטשעריי... די רשעים האָבען געמיינט, עס איז ווייטער א קונצען־מאכער, וואָס פאַלט פאַר חוזק ווענען..

איינע פון די חצופות האָבער האָט געזעהן, אז עס איז נישט קיין כשוף מאכען..

און דער ראש־ישיבה צוגיסט זיך שוין מיט געוויין:

און זי איז צוגעגאנגען, און האָט מיך אויפגעהויבען, און האָט מיך מיט די פּאסקודנע פינגער געגלעט איבער'ן פּנים און האָט מיך מיט א פּאסקודנע זינגענדיג פויגעל־קול געפרעגט, צי האָב איך מיך, חס־ושלום נישט עפּעס געטאָן, און אז איך האָב א שעהנע באָרד, און אז אַלטע לייט האָט זי ליעב...

און זי האָט מיך, רחמנא לצלן, מטמא געווען, דער מוסר איז מיר פון קאָפּ ארויס... איך בין אנטלאָפען אין וואַלד, ש"י טבילות געמאכט, איך האָב מיך געבאָרעט אפילו מיט'ן שם, ער זאָל מיך ארייגלאָזען..

און ער וואַרפט אַן אומגליקליכען בליק אויף די תלמידים:

— אפשר האָט איהר פאַר מיר נישט ערנסט מתפּל געווען?

נאָר די תלמידים האַלטען אַלע אראָפּגעלאָזען די קעפּ און שווייגען... די פּנים'ער זענען געוועטעלט, א פּנים בושה..

— בין איך צוריק געקומען — ענדיגט דער ראש ישיבה — היינט, קינדערלעך איז שפּעט... וועלען מיר געהן שלאָפען אין די היילען. מאָרגען, נאָר מאָרגען פאַרטאָג וועל איך אייך וועקען — אהין געהן וועל איך שוין נישט, ניין — צו דעם דאַרף מען פאַרצייטיגע צדיקים... נאָר דאָ וועלען מיר מאכען תקונים, סגופים... תפלות... מוירען וועלען מיר ברעכען..

צומאָרגענס אָבער איז אויסער דעם ראש־ישיבה שוין קיינער נישט געווען..

אומזיסט האָט ער גערופען און געוועקט... דער עולם איז ביי־נאַכט אין שטאָדט אריין..

און אזוי איז די ישיבה בטל געוואָרען..

עס קאָן, חס־ושלום בלייבען ביי אונז כולו חייב...

דער חשובביים קאנאניק.

חשיבות איז דאך א גרויסע זאך.

דער רבונו של עולם באשאפט די רפואה פאר דער מכה: האט ער באשאפען גלות, האט ער באשאפען די מטבע, וואס פארגרינגערט דעם גלות און האט צובאשאפען חשיבות, וואס העלפט אפילו ביי א נקי כפים.

נושא חן דארף מען זיין!

אט מיין מאמע, עליה השלום, האט נושא חן געוועזן ביי אונזער קאנאניק... פון אייביג אן האבען מענשען מיילער, האבען זיי גערעדט. אידישע מיילער וועט קיינער נישט פארשטאפען, נאר אזא יאהר זאל איך האבען, ס׳ארא כשר׳ע אידענע מיין מאמע איז געוועזן...

און וואס איז ארויסגעקומען פון חשיבות?

ערשטענס פרנסה: צום קלויסטער, וואו דער קאנאניק איז קאנאניק, געהערען ביי אונז צוועלף געוועלבער, האט די מאמע, עליה השלום, געהאלטען איין געוועלב פאר זיך, און עלף האט זי פארדונגען, און האט, פארשטעהט זיך, דערצו נישט צוגעלעגט. היינט, זייט די מאמע, עליה השלום, איז נפטר געווארען, האלט איך די געוועלבער!

און איך טו אויך אזוי: איינס האלט איך פאר זיך, עלף פארדינג איך.

פארשטעהט זיך, אז דער עולם שווייגט נישט; יאהר ביי יאהר, אז עס קומט פאר יאהאנע, באווארפט מען דעם קאנאניק מיט בריף, מיט הספות, נאר ער ענטפערט נישט קיינעם. אז מען קומט צו איהם אהיים, אדער, אז מען פאלט צו איהם צו אין גאס — א פראסטער מענש איז ער — לאזט ער צו זיך רעדען — ענט-

פערט ער: פארפאלען; דבורה'ס זוהן האט שוין א „הייזאווקע“— מיין מאמע, עליה השלום, האט געהייסען דבורה רחל, זאגט ער בקצור דבורה, און „הייזאווקע“ איז אונזער „חזקה“; אז זיי נעמען ביי אונז א ווארט, מאכען זיי דערפון קוידערניש!

מען האט אפילו פרובירט אונטער'מסר'ן, שרייבען צום ביס־קופ, איז אבער ביי זיי, להבדיל, א ח ד ו ת, ענטפערט דער ביסקופ א ווארט און שיקט אפ צום קאנאניק!

מען האט נאך דערנאך געפּרואווט אונטערהעצען די „מיעש־טשאנעס“. היום, דער קאנאניק מאכט בדיל הדל דעם קלויסטער, און מען האט אויך נישט גע'פועל'ט. ביי זיי, אז מען איז, איז מען, מישט זיך נישט ווער עס וויל אין רעליגיעזע זאכען. ווען מען הייסט מאכען חאגע, איז חאגע, און וואס דער קאנאניק טוט, קומט איהם א קוש אין האנט אריין.

אונזערם א רב, להבדיל אלף אלפי הבדלות, וואלט עס גע־דארפט טון! מען וואלט איהם אהן בארד און פאות אוועקגעשיקט וואו דער פעפער וואקסט!

בא! זאל ער פרואווען האלטען אזא גאספאדיניע, ווי מיין קאנאניק האלט!

הכלל, מען האט פרנסה!

נאר פרנסה איז נישט דער עיקר. קודם כל איז פרנסה א גאט־זאך, און וואס טו איך, אז דער קאנאניק געהט אוועק פון דער וועלט? ער איז א זיבעציגער און אפשר אן אכציגער. נו, מיינט איהר די וועלט וועט אונטערגעהן? איך האב נאך אזויפיעל בטחון אין זיין ליעבען נאמען, אז איך וועל אפילו קיין איבעריגען קרעכץ נישט געבען — דער עיקר איז, די טובה, וואס מען קאן אמאל טון א איד, אז מען איז א חשוב!

אויסרעכענען די טובות, וואס איך האב געטאן דער שטאדט און אזוי איינצעלנע בעלי־בתים ביי מיין קאנאניק, בין איך נישט אימשטאנד, און בטבע האב איך מיך פיינט צו באריהמען, נאר פון

איין טובה מוז איך אייך דערצעהלען, ווייל עס האט שוין אנגע־
ריהרט גאר טיף, גאר טיף!

און הערט, וואס עס קאן זיך טרעפען:

א אידענע האב איך, זאל זי געזונט און שטארק זיין, איז זי באמת א גרויסע חכמה, טאקע קלוג, ווי דער טאג. עס איז דאך נאריש, אין די אויגען אריין וועל איך איהר דאס נישט זאגען; אין די אויגען אריין, ווער שמועסט אויב עמיץ איז דערביי, בין איך דער מאנספארשוין, האלט זי דאס מויל! איך האב פיינט, אז א אידענע געהט אין ספאדיק! נאר איך מעג דאך אייך זאגען: זי וועט נאך צעהן מאנספארשוינען אריינגנארען אין זאק אריין!

א שפאס, מיין טריינעביילע!

שטעהען מיר, איך און טריינע ביילע, אזוי אין געוועלב; א זומער־טאג איז עס געווען. לייזען אין שניט־זייט האט זיך נישט געלייזט, מען זעהט נישט קיין פויער פאר א מיליאן, — שטעהען מיר אזוי און קוקען ביידע אין גאס אריין, קעגענאיבער צום קאַ־נאניק'ס הויז.

פלוצים כאפט מיך טריינע ביילע אן ביי דער האנט.

— הערסט דו — זאגט זי — משה, ביים קאנאניק איז נישט פשוט! דארט טוט זיך עפעס.

— וואס איז?

— ערשטענס, — זאגט זי — זענען די פארהאנגען אראפ־געלאזט.

זאג איך: פאר דער זון.

זאגט זי: ניין, נעכטען איז אויך א הייסער טאג געווען און די פארהאנגען זענען געווען צושפרייט, מען האט געקאנט זעהן, ווי די דיקע גאספאדיניע איז ארומגעגאנגען בארוועס און האט זיך געפאכעט און געפאכעט.

— און די פענסטער — זאגט זי — זענען פארמאכט.

זאג איך: פאר'ן שטויב.

— נעכטען — זאגט זי אבער — איז א גרעסערער שטויב גע־ווען, און די פענסטער זענען געשטאנען אפען!

— הכלל, וואס איז?

האט זי אבער, מיין טריינע ביילע, נאך געזעהן, ווי וואס אמאל באוויזט זיך די גאספאדיניע אויף דער שוועל, האלט הינטער זיך די טיר, קוקט זיך אום אין אלע זייטען און ווערט צוריק פאר־שוואונדען.

— זי ווארט אודאי אויף געסט — זאג איך.

זאגט זי: ניין, עס שטעקט עפעס דערינען!

זאג איך איהר: עט, וואס א נארישער אידענע פאלט איין!

פונדעסטוועגען געה איך צו צו דער טיר פון געוועלב, שטעל מיך אויף דער שוועל, די גאספאדיניע באווייזט זיך, כאפ איך אראפ די בובע, שריי איהר אריבער „גוט מארגען“, פארשטעהט זיך, אויף פויליש, און זי ענטפערט מיר נישט קיין ווארט, פאר־שווינדט און פראלט צו די טיר.

טוט עס מיר שוין א פיק אין הארץ; טריינע ביילע, אפנים, איז גערעכט.

איז'ן איז זי בטבע א שטילע, דרך ארץ פאר א מאן האט זי, ענטפערען וועט זי נישט, נאר גערעכט, זעה איך שוין, איז זי.

טוט מיר שוין באנג, וואס איך האב איהר געזאגט נארישע אידענע, צי אפשר שלים־מזל'ניצע, איך געדענק שוין אליין נישט וואס; נאר מילא, איך וועל מיך דאך נישט געהן פארענטפערען פאר א אידענע, הויב איך מיך אויף און געה אין גאס אריין.

אפשר, קלער איך, וויים מען עפעס אין גאס.

אין איינוועגס רינגעל איך ארום דעם קאנאניק'ס הויז און דערזעה, אז אויף יענער זייט, ביי דער קיך, שטעהט א פוהר. די פערד זענען פארשוויצט, ווי פון א שווערען וועג, שטעהען אונטער דערעס און קייען פריש היי.

דערקען איך די פערד. דאס זענען דעם וואלקאוויסקער — א דארף ביי אונז — דעם וואלקאוויסקער שרייבערס פערד.

דער שרייבער קומט אפט אין שטאדט אריין, פארפאהרט צו מיר און קויפט סחורה (א צאהלער איז ער אויף אלע שונאים גע־זאגט!); טיילמאל קומט ער צום קאנאניק און ברענגט איהם מתנות: אייער, פוטער, הינער, אינדיקעס און גענז. אמאל האזען אויך. — דער שרייבער געהט אויף „פאלאוואניע!“.

נו, הכלל — איז ער היינט פארפאהרען צום קאנאניק, האט

ער מתנות געבראכט. נו, וואס־זשע איז דער סוד? וואס חענגעו אראפגעלאזט די פארהאנגען און וואס איז די גאספאדיניע אזוי פאר מיר אנטלאפען?

שטעל איך מיך אפ און ווארט אויפ׳ן שמייסער.

קומט ער ארויס פון קיך, ווישט זיך מיט׳ן ארבעל דאס מויל. אודאי נאך א פעט שטיקעל כשר פלייש, ווי דען! און איך פרעג איהם: יאנטעק, וואס טוסטו דא?

איך קען איהם, דעם יאנטעק׳ן. אז דער שרייבער קויפט און געהט ארויס אויף דער פוהר, באקומט ער א טרונק בראנפען, צי אזוי א מטבע!

היינט פארריקט יאנטעק די כובע. ער האט גאר קיין צייט נישט צו מיר!

איך לאז מיך פארט אריין מיט איהם אין א שמועס.

— וואס האט איהר געבראכט דעם גלח?

שווייגט ער.

— א מתנה?

ער שווייגט.

— אייער, אינדיקעס, האזען, פוטער?

יאנטעק שווייגט און דרעהט זיך אוועק.

אינמיטען ווערט ער גאר בייז און כאפט די בייטש.

— געהסט נישט אוועק? — מאכט ער.

עס פארדריסט מיך אפילו. איך זאל נישט קענען אויסנארען ביים „חמיל" וואס איך דארף; נאר וואס זאל איך טון? געגען א בייטש און א הונט בין איך קיין בריה נישט!

לאז איך מיך טאקע אין גאס.

טרעף איך דעם וואלקאוויסקער שרייבער ארויסגעהן פון א טראקטיר.

ער וואקעלט זיך אביסעל. אט, אט, טראכט איך, פאלט ער, דער דראנג; ער איז טאקע הויך און דאר, ווי א דראנג... און די אויגע־לער, ווי מאנדעלעך זענען שטארק פארלאפען.

הויב איך פאר איהם אפ דאס היטעל און פרעג, צי ער האט געבראכט דעם קאנאניק א שעהנע מתנה.

זאגט ער: זעהר א שעהנע.

און שמייכעלט זעהר גנב'יש: זעהר א שעהנע!!

פרעג איך איהם: וואס? צום עסען?

זאגט ער: ניין!

— צום טרינקען?

לאכט ער ווייטער: ניין!

זאג איך: עפּעס ארייגצושטעלען אין שטוב אריין?

קוקט ער מיך ווייטער אָן פון אויבען ביז אראָפּ.

— יאָ, — זאגט ער — אין שטוב, נאָר עס מוז נישט שטעהן. אמאָל, בפרט ביינאכט, ליגט עס.

און צולאכט זיך מיט א גֶעלעכטער:

— אוי, ביסט דו א נאַר, שמואל'יק!

מילא, לויף איך צוריק צו זוגתי אין געוועלב און דערצעהל איהר אלץ, מלה במלה.

ווערט זי רויט און בלאס און גיט א פרעג:

— לייבעל ווילקאָוויסקער האָט א טאָכטער?

— דאכט זיך — זאָג איך — יאָ!

גיט זי א געשריי: איז זי ביים קאַנאַניק!

און אזוי ווי זי שרייט ארויס, ריהרט מען דעם פאָרהאַנג ביים קאנאַניק'ס פענסטער און איך דערזעה מיט מיינע אייגענע אויגען א שאָטען פון א נקבה, וואס דרעהט זיך ארום אין שטוב.

און איך בין זיכער, אז עס איז נישט די גאָספּאָדיניע!

ערשטענס, איז דער שאָטען א דינער געווען; צווייטענס, טראָגט די גאָספּאָדיניע שטענדיג א טיכעל אויפ'ן קאָפּ, און דאָ האָב איך דערזעהן בלויזע האָר.

אז בלויזע האָר איז עס דאָך א מיידעל, און ווייסען וויים איך, אז לייבעל ווילקאָוויסקער האָט פון ערשטען ווייב א מיידעל חתונה צו מאכען — ווערט מיר טאָקע פינסטער אין די אויגען! ערשטענס, לייבעל, נעבעך, א גוטער פריינד, אפילו א שטיקעל קרוב, צווייטענס — א אידישע נשמה.

לויף איך גלייך צו שמעלקען דעם אייער־הענדלער.

— האָט איהר נישט ביי זיך א טרונק בראַנפען?

— לחיים, לחיים!

ס'איז מיר שוין טרוקען געוואָרען אין האלז.

יא, וואו האלט איך?

בין איך געלאפען צו שמעלקע אייער־הענדלער.

שמעלקע אייער־הענדלער קענט איהר דאך אוראי, כל מוס־רע איז ער, דער שמעלקע. א זולל וסובא, א שטיקעל מסר דערצו און איז שוין דריי מאל געזעסען, נאר דאס ווייב זיינס, שפרינצעביילע, איז אן אמת׳ע אשה צנועה, טאקע א כשר׳ע אידענע און ליידט זיך פון איהם אן צרות צרורות... א גהינום האט זי ביי איהם.

און די שפרינצע ביילע איז מיין ווייבס א „שמעלקע שבשמעל־קע“ און לייבעל ווילקאוויסקער גאר א נאהענטע קרובה, א שני בשלישי, דאכט זיך. פון וואנען דען, מיינט איהר, קומט מיין משפחה׳שאפט מיט לייבעל ווילקאוויסקער?

קלער איך, אז אויב עס איז עפעס, מוז מען שוין ביי שמעלקען וויסען.

וכך הוה. עס איז שוין א שליח מיוחד געוועזען! מילא, שמעלקע איז דאך שמעלקע, זיצט ער זיך ביים טיש און טרינקט טיי, נאר א פנים האט ער געהאט, אויף אלע שונאי־ציון. שפרינצע ביילע אבער, טאקע שענערע לעגט מען אין קבר אריין! נאר חלש׳ן וויל זי! און איך האב איהר נישט וואס פאראיבעל צו האַ־בען. מען האט א זוהן צו דער חופה, א מיידעל וואקסט אויך אונ־טער, נאכ׳ן מיידעל געהען ווייטער אינגלעך! איז ווייניג „יחוס עצמי“ פון שמעלקען, דארף זיך נאך טרעפען אזא מעשה!

און אז שמעלקע דערזעהט מיך, שפרינגט ער אויף:

— הערסט, — זאגט ער, און א קול האט ער ווי פון גרוב ארויס — הערסט, געה צום קאנאניק, זאל ער זי ארויסלאזען!

עס איז לייכט צו זאגען: געה צום קאנאניק, ווי אזוי געהט מען, אז מען פארהאמערט זיך?

— איך גיב א הונדערטער אויפ׳ן קלויסטער! — שרייט שמעלקע.

— מילא, — טראכט איך, — איך וועל פּרואווען.

— נאר שטיל — זאגט ער.

שטיל איז שטיל, איך וועל אפילו בייטאג נישט אריינגעהן.

איך לאז מיך אין בית־המדרש אריין, לערען מיר א פרק משניות, און דאווען מיר אפּ מנחה און פאר מעריב לאז איך מיך צום קאנאניק.

אויפ'ן וועג טרעט איך אפ אין געוועלב, נעם אונטער דער פאלע א טערקיש טוך — נהרג ווערט זי דעם קאנאניק'ס גאספא־דיניע פאר א טערקיש טוך — און געה!

איך געדענק אפילו נישט, צי איז דאס מיין איינפאל געווען מיט'ן טערקישען טוך, צי טריינע ביילעס. נאר געטראפען מיט'ן טוך האב איך.

ביי דער שוועל האט זי מיך געוואלט פארהאלטען.

„דער קאנאניק איז נישט אין דער היים."

זאג איך: איך האב איהם יא געזעהן דורכ'ן פענסטער.

זאגט זי: ער איז מיד.

זאג איך: אויף מיין ווארט, א נויטיג געשעפט, און ווייז איהר דאס טערקישע טוך.

לאזט זי אריין.

דער קאנאניק איז זיך געזעסען אין דער ערשטער שטוב ביים טיש, מיט א לאנגער אנטיפקע אין מויל און האט זיך געזופט טיי; און דער קאפ זיינער שאקעלט זיך איהם אזוי און שאקעלט זיך, און ער הערט נישט, אז איך בין אריינגעקומען.

זאג איך איהם: גוט גאווענט!

דרעהט ער זיך איבער און זאגט: גוט יאהר, מיין קינד!

אזוי איז ביי זיי דער מנהג, יעדער גלח איז א פאטער און אלע פון זיין קלויסטער זענען זיינע זיהן, אי וואס — גארנישט. זיהן זאל זיין זיהן.

בעט ער מיך זיצען און שמייכעלט.

— ווילסט זי ארויסנעמען?

איך זאג אייך, א שטיין איז מיר אראפ פון הארצען. איך האב מיר געבראכען דעם קאפ און אפילו זיך מתיעץ געווען מיט טריינע ביילע'ן פון וואס מען הויבט אן, פון פרנסה צי פון פא־ליטיק און ווי אזוי מען שלאגט זיך דערנאך צו צום עסק און ער פשוט: ווילסט זי ארויסנעמען? פרעגט ער.

— מן־הסתם, זאג איך, יא.

און בין נאך מטעים די זאך, אז איך האלט איהם פאר א קלוגען, וואס גלויבט נישט אין די אלע נארישקייטען... און וואס דארף ער אויף דער עלטער, מיט איין פוס אין קבר אריין, צו טון לייבעל ווילקאוויסקער אזא עולה! און דאס מיידעל, זאג איך איהם,

וועט איך אודאי חרטה האבען, און לאז מיך אריין אין א שמועס, אז אלע האבען דאך איין גאט, נאך וואס, נאך ווען? וכדומה, גלעט ער מיך מיט א שמייכעל איבער'ן היטעל און ווייזט מיר אז אייף דער טיר אין דער צווייטער שטוב אריין, דאס הייסט, געה, רעד מיט איהר.

פרעג איך פונדעסטוועגען: מעג איך?

שאקעלט ער מיט'ן קאפ אויף יא.

און אויב זי וועט באשטעהן — זאגט ער — גנב'ע זי ביינאכט ארויס. נאר שטיל! עס זאל הייסען, זי איז אנטלאפען! ווארים די מעשצאנעס וועלען דיך צורייסען.

און איך הער איהם מיט איין אויער, איך שטעה שוין אויף דער שוועל, און איידער איך עפען די טיר, טראכט איך מיר:

רבונו של עולם, זיי דו מיט מיין צונג! לערען דו מיר, וואס צו זאגען, איך זאל טרעפען צו איהר הארץ!

און ווי איך טראכט אזוי, קריג איך פלוצים א גרויסען בטחון, אז פריהער גאט און דערנאכדעם איך, וועל זי ראטעווען, און איך גיב אן עפען אויף די טיר, און ווי זי דערזעהט מיך, גיט זי א גע־שריי: גוואלד! אז די פים האבען אנגעהויבען אונטער מיר צו ציטערען!

איך מאך מיר אבער נישט דערפון און געה גלייך צו איהר צו.

די טיר האב איך הינטער זיך פארמאכט; וואס דארף ער דארט צוהערען, וואס איך וועל איהר זאגען? טאמער וועל איך רעדען אויף זיין אמונה.

און צו איהר ווינק איך: שא, שא!

— איך וועל דיר. זאג איך, חס ושלום, גארנישט טון, עס וועט דיר, חס ושלום, קיין האר נישט געקרימט ווערען!

זעהט זי דאך, אז איך רעד מיט איהר וויכע דבורים, און קיין פנים פון קיין גזלן האב איך אויך נישט, פארשוויינט זי און זעצט זיך אוועק. קוק איך אזוי אויף איהר, א מיידעל פון א יאהר זעכצעהן־זיבענצעהן, מילך און בלוט, און זי זיצט אזוי פאר מיר און לאזט אראפ דעם קאפ און פינטעלט, זעה איך מיט די אויגען,

און האלט זיך איין מיט אלע כוחות נישט ארויסצולאזען קיין געוויין.

„סימן טוב ומזל טוב," טראכט איך מיר. איך וויל דאך אבער דאך וויסען אין וואס עס געהט, הויב איך ווייטער אן מיט ווייכע דבורים.

איך בין דיינס א קרוב, זאג איך, דיינס א נאהנטער קרוב (פאר אזא ליגען וועט מען מיך אויף יענער וועלט ניט הענגען ביי דער צונג). האב איך, זאג איך, טאקע רחמנות אויף דיר.

א יונג מיידעל, זאג איך, א נאריש מיידעל, פאלט איהר עפעס איין, טוט זי, דערנאך רייסט מען פון זיך שטיקער.

הויבט זי אויף מיר די אויגען מיט אזא מין צער, מיט אזא פחד׳יגען צער, אז עס נעמט מיך ביים הארץ.

וואס קאן דאס זיין? קלער איך.

— צי גלויבסט דו טאקע, אז יענעם איז בעסער?

שאקעלט זי דעם קאפ אויף ניין.

— האסט דו זיך, חס ושלום, אין איינעם פון זיי פארליעבט? היינטיגע צייטען, טראכט איך, איין איך אין דא...

ווייטער ניין.

— מען האט דיך ארויסגע׳גנב׳עט?

— אויך נישט.

— וואס דען?

וויינט זי ברמעות שליש, און דערצעהלט מיר אזא מעשה:

א שלעכטע שטיף־מאמע האט זי.

צרות צרורות האט זי פון איהר.

קיין גלייך ווארט האט זי נאך נישט געהאט פון איהר.

און דאס ברויט האט זי באהאלטען, פארשלאסען דאס ברויט און דאס מיידעל האט געהונגערט! און ליבעל — גארנישט!

וואו זענען זיינע אויגען געווען, וויים איך נישט! א כלה־מיידעל, האט מען זי געלאזט ארומגעהן נאקעט און בארוועס, קיין פריש העמד אויף שבת נישט ארויסגעגעבען! סוכות, פסח — פאר קיין גראשען נישט געמאכט.

און וועגען א תכלית קלערט מען גארנישט.

צוויי זיהן און א טאכטער האט ער חתונה געמאכט: לייבעל איז, קיין עין הרע, א איד אן עושר, געגעבען צו טויזענט רובעל

נרן, לייטישע חתונה־קליידער געמאכט — נאר דאמאלט האט נאך א מאמע געלעבט! היינט דערצעהלט זי, נעבעך, אז עס קומט א שדכן, — דער פאטער איז פאריאגט, שטענדיג אויף פערד און ביטקע — שאפט איהם די שטיף־מוטער אפ מיט גארנישט! גיט איהם א טרונק בראנפען און געה ווייטער!

איינמאל האט זיך געטראפען אזא מעשה:

די שטיף־מאמע האט איהר דערלאנגט אין באק.

איינמאל און דאס צווייטע מאל, א פארביטערט הארץ האט דאס מיידעל געהאט, האט זי איהר אפדערלאנגט.

ביינאכט, אז לייבעל איז אהיימגעקומען, אויסגעהערט פון דער שטיף־מאמע די מעשה פון איהר צד, אזוי ווי זי האט דער־צעהלט; דאס מיידעל איז שוין געלעגען אין בעט, פרעגט ער זי נישט איבער, רעדט נישט קיין ווארט, געהט צו צו דער שוועל, טוט אויס א שטיוועל, געהט צו צום מיידעלס בעט און הויבט אן שלאגען! און נישט מיט דער כאליעווע, נאר דוקא מיט דער צוויי־טער זייט, און וואו ער האט געטראפען.

דאס מיידעל האט עס איבערגעקרענקט.

און אז זי האט דערזעהן, אז דער פאטער האט אויך אויף איהר קיין רחמנות נישט, וועגען א תכלית קלערט מען נישט, איז איהר איינגעפאלען — שמד'ן זיך! פארטרויט האט זי זיך פאר'ן שרייבער, וואס פלעגט ארייננקומען צו לייב'ן, און ער האט זי אהער געבראכט.

און אזוי רעדענדיג, פאלט איהר ארונטער דער קאפ, עס ווערט איהר, לא עליכם, נישט גוט, זי הויבט אן חלש'ן...

וואס האט זיך ארויסגעוויזען? אז זי האט פון נעכטען נישט גענעסען! דאס הארץ האט איהר געזאגט, אז זי איז נאך נישט פארפאלען, אז גאט קאן איהר נאך העלפען, און זי האט נישט טועם געווען נישט ביים שרייבער, נישט ביים קאנאניק, קיין פת־עכו"ם, אפילו קיין ביסעל ווארעמע וואסער אין מויל נישט געהאט.

ברענג איך איהר א גלאז וואסער.

מילא — זעה איך דאך מיט וועמען איך האב צו טון, מיט א כשר קינד! א אידישע טאכטער, זי זוכט, נעבעך, א תכלית — גיב איך איהר מיין עהרליך ווארט און שווער איהר ביי די ציצית,

אז אויב זי וועט זיך לאזען ארויסנעמען, מאכט מען איהר חתונה כיד המלך.

פאַלט זי מיר צו די פיס און הויבט מיר אָן קושען די שיך.

פון וואנען, מיינט איהר, פאַהר איך אצינד?

פון מיידעלס תנאים.

באותו הלילה האָט מען דאָס מיידעל ארויסגעצווינגען דורך א פענסטער; איך האָב זי גלייך אַפּגעפיהרט צו שפּרינצע ביילען, לייבעל מיט זוגתו זענען דאָרט געווען.

וואָס זאָל איך אייך זאָגען?

האָט דער איך געטאַנצט פאר שמחה! האָט דער איך געגאַסען מיט הייסע טרערען פאר פרייד, האָט די שטיפ־מאַמע געכאַפּט דאָס מיידעל און געהאַלזט און געקושט און טויזענטער מאָל די הענט איהר געקושט, און שפּרינצע ביילע האָט אַפּגעקאַכט א וועטשערע, אבער א וועטשערע!

וואָס זאָל איך אייך זאָגען — שמחת בית השואבה!

און וואָרט האָב איך געהאַלטען.

באותו הלילה האָט לייבעל איינגעלעגט ביי מיר א שטר חוב קוויטעל אויף צוויי טויזענט קארבוינים, צוזאמען נדן מיט הוצאות החתונה, און בגדים, ווי עס דאַרף צו זיין, צוגעזאָגט קעסט. די שטיף־מאַמע האָט אוועקגעגעבען איהר גאַנצע צירונג, שמעלקע האָט איינגעלעגט ביי מיר הונדערט רובעל, וואָס ער האָט געוואָלט געבען אויף ווייס איך וואָס, פאר דער כלה דרשה־געשאַנק —

און מען איז אהיים געפאַהרען — איין לעבען —

און היינט זענען די תנאים געווען, שעהנע תנאים, אַן אמת׳ע שמחה! און א וואוילער חתן!

פאַרשטעהט זיך פון ווייט, פון טיף רוסלאַנד ערגעץ; נאָר א יונג מיט ביינער, א בן תורה אפילו — טריינע ביילע און שפּרינצע ביילע (זיי הייסען ביידע נאָך איין באָבען) האָבען זיך נישט מיט וואָס צו שעמען.

אפילו איך, ברוך השם, אויך נישט.

און דאָס אַלץ האָט געמאַכט, וואָס? חשיבות ביים קאַנאַניק! אַז אַנדערען וואָלט ער ריק און לענד געבראָכען.

און ווייסט איהר, וואָס איך וועל טון?

איך האָב מיר אַ נדר געטאָן, איך קום אהיים, געה איך נישט אין שטוב אַריין, און פאָהר מיר גלייך, מיט דער דראָשקע דורך דעם מאַרק, מיין טריינע ביילע קוקט מיך אודאי אוים און וועט מאַכען גרויסע אויגען, מאַכט נישט אוים! איך וועל גלייך פאַרפאָהרען צום בית עולם, געהן אויף דער מאַמע, עליה השלום׳ס, קבר, און אַנזאָגען איהר ש׳אַ בשורה, אַז ביי לייבעל׳ס טאָכטער איז תנאים געוועזען!

און עס קומט איהר! פריהער גאָט און דערנאָך איהר זכות... ווען נישט זי, וואָלט איך אפשר געהאַט אַזאַ דעה ביים קאַנאַניק, ווי איהר.

א קלעזמער טויט.

א סקעלעט ליגט אין בעט. א סקעלעט איבערגעצויגען מיט א געלער, דארער, טרוקענער הויט; מיכל כלי־זמר שטארבט אוועק. לעבען איהם אויף א קאסטען זיצט מירל זיין ווייב מיט געשוואלענע אויגען פאר געוויין. אין ענגען שטיבעל זענען צושפרייט זייערע אכט זיהן, אלע — כלי־זמר. שטיל, קיינער רעדט נישט צום צוויי־טען; עס איז נישטא פון וואס צו רעדען. דער דאקטאר האט שוין לאנג אוועקגעמאכט מיט דער האנט, דער רופא אויך. אפילו ראובן פון הקדש, דער אמת'ער מומחה, האט אויך געהייסען שריי־בען דריי פ'ען... קיין ירושה וועט נישט זיין, די חברה קדישא וועט געבען תכריכים און א קבר, די חברה נושאים — וועט נאר צוגעבען א טרונק בראנפען... אלץ איז אפען און דייטליך, נישטא פון וואס צו רעדען. איין מירל וויל נישט זיך אונטערגעבען!... זי האט נאך אלעם ערשט אויפ'ס ניי גאר געוואלדיג איינגעריסען די שול. ציגד קומט זי ערשט פון קברים־מעסטען. זי האלט זיך איהרם — — „ער שטארבט דורך די קינדערס זינד. זיי זענען נישט פרום, הולטאיען, דעריבער נעמט זיי גאט, ב"ה, דעם טאטען צו"... „די קאפעליע פארלירט די קרוין; עס וועט שוין קיין שום חתונה קיין פנים נישט האבען, עס וועט ביי קיין איד שוין קיין אמת'ע שמחה נישט זיין."

גאטס רחמנות איז דאך גרויס. מען דארף שרייען, בעטען, וועקען! און זיי, די קינדער, די כלי־זמר־יונגען, „האבען גאר קיין רחמנות נישט, געהען אהן לייבצודעקלעך..." ווען נישט די גרויסע זינד, האט זי א פעטער—א שוחט אין הימעל; ער מוז דארטען זיין נאר דאס אייבערשטע פון שטייסעל, ער וואלט איהר נישט אפגע־זאגט! ביים לעבען, זכרונו לברכה, פלעגט ער זי שטענדיג גלע־

טען... ער איז איהר אודאי היינט אויך נישט שלעכט. ער וואלט זיך געמיהט, ער וואלט אלץ געטאן... נאר די זינד — שרייט זי — ד' זינד! „מען פאהרט אויף גוי'שע בעלער, מען עסט דארט ברויט מיט פוטער, גאט ווייסט וואס נאך!... אהן ארבע כנפות... ער וועט דאך נישט דורכברעכען קיין מויער... ער טוט אודאי זיינס... אוי, די זינד, די זינד!"

די זיהן ענטפערען נישט, זיי קוקען אראפ אויף דער ערד; יעדער אין זיין ווינקעלע.

— עס איז נאך צייט! — כליפעט זי, — קינדער! קינדער! געוואלד, קינדער! תשובה טוט!

— מירל, מירל, — רופט זיך אן דער קראנקער, לאז געמאך, מירל, עס איז שוין פארפאלען, איך האב שוין מיינס אפגעשפילט, מירל. הער אויף, מירל, איך וויל שטארבען!

מירל ווערט אונטערגעצונדען!

—„א רעכטע שעהנע ריינע!... שטארבען וויל ער! שטארבען! און יעך, און מעך... ניין, איך וועל דיך נישט לאזען שטארבען, דו מוזט לעבען... דו מוזט... איך וועל אזוי שרייען, אז עס וועט נישט קאנען קומען צו יציאת נשמה!" עס זעהט אויס, אז אין מירל'ס הארץ האט זיך געעפענט אן אלטע, נישט פארהיילטע וואונד.

— לאז געמאך, מירל, — בעט זיך דער קראנקער — מיר האבען זיך ביידע שוין גענוג אנגעשאלטען ביים לעבען... גענוג... פאר'ן טויט פאסט נישט אזוינס... אוי, מירל, מירל, א י ך האב גענזינדיגט, ד ו האסט גענזינדיגט... נאר אן עק!... שווייג בע־סער! איך פיהל כסדר, ווי דער קאלטער טויט קריכט מיר ארויף פון די שפיץ פינגער פון די פיס ביז צום הארץ, עס שטארבט א צאהל נאך א צאהל... שריי נישט, מירל... עס איז גלייכער אזוי!

— ווייל דו ווילסט מיינער פטור ווערען, — פאלט אריין מירל אין די רייד,—אוי, דו האסט שטענדיג געוואלט פטור ווערען,— וויינט זי ביטער — שטענדיג! די שווארצע פעשע איז דיר נאר געלעגען אין הארץ... דו האסט שטענדיג געזאגט, אז דו ווילסט שטארבען... וועה צו מיינע יאהר... ער טוט אפילו צינד קיין תשובה נישט... אפילו צינד... צינד...

— נישט נאר די שווארצע פעשע, — שמייכעלט ביטער־ליך

דער קראַנקער. — עס זענען אַסך שוואַרצע פּעשעס געוועזען, און ווייסע אויך. און געלע אויך... נאָר דיך, מירל, האָב איך קיינמאָל נישט געוואָלט פּטור ווערען... אַ מויד איז אַ מויד, דאָס איז שוין אַ כּלי־זמר'שע זאַך... עס ציהט ווי אַ בלאַטער, עס איז עפּעס אַ מין טשעקאוואַשטש... אַ ווייב איז דאָך אַ ווייב! דאָס זענען צוויי גאָר אַנדערע זאַכען... געדענקסט, אַז די שוואַרצע פּעשע האָט דיר גע־רעדט אַ שלעכט וואָרט, האָב איך זי אינמיטען גאַס אויסגעטשאַס־קעט אויף אַלע זייטען...

— שווייג שטיל, מירעל! אַ ווייב איז אַ ווייב! אויסער,— אַז מען גט זיך... אויך — טוט וועה דאָס האַרץ... גלויב מיר, מירל, איך וועל בענקען נאָך דיר... נאָך אייך אויך, קינדער! איהר האָט מיר אויך גענוג צרות אָנגעטאָן, נאָר גאָרנישט... דאָס ליגט שוין אינ'ם פידעלע — אינ'ם כּלי־זמר לשון... איך ווייס, איהר האָט מיך נישט עהרליך געהאַלטען, דאָך ליעב געהאַט, אַז איך האָב אַמאָל געטאָן אַן איבעריגען טרונק־בראַנפען, האָט איהר גע־וואָרטשעט „שכּור"... מען טאָר נישט אַזוי, אַ טאַטען טאָר מען נישט... מילא... איך האָב אויך געהאַט אַ טאַטען און האָב איהם אויך נישט בעסער באַהאַנדעלט... נאָר אַן עק פון דער זאַך!... איך בין אייך מוחל...

ער איז מיד געוואָרען רעדענדיג.

— איך בין אייך מוחל, — האָט ער נאָך אַמאָל אָנגעהויבען נאָך אַ פּאָר סעקונדען. ער האָט זיך אַביסעל אונטערגעהויבען אויפ'ן בעט און באַטראַכט דעם עולם...

— זעה נאָר, — זאָגט ער פלוצלונג, — די ביקעס! אַריינ־געשלאָגען די אויגען אין דר'ערד אַריין, גלייך עס קאָן קיין צוויי נישט צעהלען!

— האַ? פּאַרט אַ שאָד אַ טאַטע! כאָטש אַ שכּור, האַ?

דער איינגסטער זוהן האָט אויפגעהויבען די אויגען. אין דער אייגענער רגע האָבען איהם די ברעמען אָנגעהויבען ציטערען, און ער האָט אַרויסגעלאָזט אַ געוויין. די רעשט ברידער זענען איהם נאָך. אין אַ מינוט אַרום איז דאָס גאַנצע פיער־אייל ענדיגע שטי־בעל פול געוועזען מיט יללה...

דער קראַנקער האָט געקוקט און געשעפּט נחת.

— נו, — מאכט ער ראפּטום מיט א פרישען כח, — גענוג! איך האָב מורא, עס וועט מיר צופיעל א שאָד זיין! גענוג, קינ־דער! פאָלגט א טאטען!

— רוצח! — שרייט מירל, — רוצח, לאָזען זיי וויינען, זיי־ערע טרערען קאָנען העלפען, רבונו של עולם...

— שווייג, מירל, — האקט איהר דער קראנקער איבער, — איך האָב דיר שוין געזאָגט, איך האָב מיינס שוין אָפּגעשפּילט... גענוג... עה! חיים, בערעל... יונה... אלע! הערט! געשווינד, נעמט די כלים!

אלע גלאָצען אויס די אויגען.

— איך היים, — מאכט דער קראנקער, — איך בעט אייך! טוט מיר צוליעב, נעמט די כלים און קומט צו צום בעט!

די קינדער האָבען געפאָלגט און ארומגעשטעלט זיך ביים בעט; דריי פידעל, איין קלארנעט, א באס, א טראָמפּייט...

— לאָז מיך הערען, ווי די קאפּעליע וועט שפּילען אהן מיר... — מאכט דער קראנקער.

— מירל׳שי, איך בעט דיך, רוף דערווייל אריין אונזער שכן.

דער שכן איז געוועזען דער שמש פון דער חברה נושאים, מירל האָט נישט געוואָלט לכתחלה געהן, נאָר ער האָט אויף איהר געקוקט מיט אזא מין געבעט, אז זי האָט איהם געמוזט פאָלגען. שפּעטער האָט זי דערצעהלט, אז דער „מירל׳שי“ און דער קוק פאר׳ן טויט זענען געוועזען גאָר להבדיל די אייגענע ווי באלד נאָך דער חופה... „איהר געדענקט, קינדער, מאכט זי, זיין זים קול און זיינע אוי־גען!“

דער שמש פון דער חברה נושאים איז אריינגעקומען, ער האָט נעוואָרפען אן אויג אויפ׳ן חולה און געזאָגט:

— זייט מוחל, מירל, רופט אריין א מנין.

— מען דארף נישט, — רופט זיך אָן דער קראנקער, — וואָס טויג מיר א מנין? איך האָב מ י י ן מנין, מיין קאפּעליע! געה נישט, מירל, איך דארף נישט קיין מנין...

און, אויסדרעהענדיג זיך צו די קינדער, מאכט ער:

— הערט, קינדער... שפּילט אַהין מיר, ווי מיט מיר, שפּילט גוט... זייט נישט קיין שקצים אויף אָרעמע חתונות... האַלט עהרליך די מוטער, און צינד — שפּילט מיר אָפּ די ודוי... אונזער שכן וועט פאַרזאָגען...

און — די פיער־איילענדינגע שטוב איז געוואָרען פול מיט מוזיק.

אין חדר אריין, שקצים!

דאָס שטעדטעל האָט זיך צולעגט אויף דעם רוקען פון אַ נישט הויכען בערגעל. אז מען שטעהט ביים טייכעל, וואָס פליסט איהם צו־פוסענס, זעהט מען אלע הייזלעך, איינס איבערם אנדערע: אָט, דאָס איז דעם רב'ס הייזעל, נישט ווייט פון דער מקוה... דאָס איז די שול מיט'ן בית־המדרש אינאיינעם, דאָס איז אַ שורה בעלי־בתי'שע הייזער: די אויסגעווייסטע געהערען צו רייכע, די שווארצ־ליכע — צו די אָפּגעקומענע... אָט אביונ'ישע שטיבלעך... דערנאָך ערשט באַווייזט זיך דער בית־עולם... כסדר — אלץ. מען זעהט אפילו די יאַטקעס ארוים, וואו דער קצב הויבט די האַק איבער אַ רעדעל ווייבערשע קעפּ און שילט לכבוד שבת!

באַרג אָפּ לויפען צוויי בחורים; אין שינעטענע קאַפּאָטקע־לעך, שיך און זעקלעך. די הענט אריינגעלאָזט אין די גאַרטלען, אויף די קעפּ גלאַנצענדיגע היטעלעך, געווים פון חלב! נישט פון חלב, פון וועלכען מען מאַכט ערשט ליכט, נאָר פון חלב, וואָס טריפט פון היימיש־געצויגענע ליכטלעך, וואָס ווערען גענוצט צו „וואַנט־אותיות".

אפשר ווייסט איהר נישט, ווי אַזוי מען מאַכט וואַנט־אותיות? אין דערהיים, אז טאַטע־מאַמע זענען נישטאָ; אין חדר, ווען דער רבי איז דערטרונקען געוואָרען אין אַ פּני־יהושע; אַמבעסטען אין בית־המדרש, אין אַ שעהנעם העלען טאָג, ווען די בעלי־בתים שפּאַ־צירען אַדער עסען אָנבייסען — נעם אַ חלב'ען ליכטעל, שרייב דער־מיט עפּעס אָן אויף דער וואַנט, למשל, „משנכנס אדר מרבים בשמחה", קאָנסטו גע'כתיב'עטע אותיות, איז נאָך בעסער, עס וועט ארויסקומען שענער, בולט'ער... דערנאָך נעם דאָס היטעל, שמיר עס איין אין רוס (סאַזשע) פון אויבען, רייבט דערמיט איגע־װעניג, אָז דער וואַנט, איין מאָל און צוויי מאָל, דערנאָך נעם

דאס איינגעשמירטע היטעל אז ביים דאשעק און קלאפ א פאר מאל איבער די חלב'ענע אותיות. וועסט זעהן, וואס עס וועט זיין... עס וועט ארויסקומען ווי גערדוקט!

און דאס איז דער גאנצער סוד פון די אפגעריסענע דאשקעס, צופלויגענע היטלען! די מאמעס ווייסען נישט דערפון. זיי מיינען, אז די תורה איז דאס שולדיג! רייסט זיך דיר אפ א קנעפעל פון א הויז, פארפלעקסטו א שינעטענע קאפאטע, אדער, דו ברענגסט אהיים א פאר אויסגעווייקטע שטיוועל — בין איך דיך נישט מקנא; אבער אז דאס היטעל איז פארפעצט, שמייכעלט די מאמע:

„נעבעך, — טראכט זי— אלץ פון דער תורה. פון לערנען שוויצט איהם דאס קעפעל! נעבעך... פונקט ווי דעם פאטערס טלית פון דאווענען... אזא ווארים און שוין אזא שוויצען!“

היטעל־מאכער האבען אויך הנאה דערפון. א קינד מוז אויף יעדען יום־טוב באקומען א נייע היטעלע, לכל הפחות — אויף יעדען פסח!

מיר האבען זיך פארשמועסט און אז אונזערע צוויי בחורים פארגעסען!

עס זענען געווים בחורים; יונגעלייטלעך לויפען נישט אזוי. אז מען טראגט א מיהל־שטיין אויפ'ן האלז, לויפט זיך נישט, האט מען קיין כח נישט צו לויפען. אז מען עסט אפילו קעסט פאסט אויך נישט צו לויפען... האלט מען זיך אליין אין דער מעלה...

זיי לויפען אראפ פון בארג, ווערען ערגעץ פארלוירען הינטער א הייזעל, שווימען באלד צוריק ארוים, קוקען זיך אום צי מען יאגט זיי נישט נאך... צוועלף איז דער זייגער, און דאס זענען חדר־אינגלעך. פופצעהן יעהריגע חדר־אינגלעך; אודאי זיך ארויסגע־גנב'עט פון רבי'ן... וואס ערגער די צייט איז, לענגער לערענט מען ביי מלמדים! עס דויערט איידער מען קלייבט צונויף א נדן, און ביז צו די תנאים מוז מען דאך לערנען אין א חדר!

זיי זענען שוין ביים טייך... ביידע הויבען: פריהער די לינקע, דערנאך די רעכטע פוס, שליידערען, ביי יעדען אויפהויבען א פוס, אראפ א שוך; פייל פון בויגען האבען זיי שוין אראפגעווארפען די קאפאטקעלעך, און זעצען זיך שוין אויפ'ן זאמד, אויסצוטון די זאקען.

— ווייסט, בערעל — פארהאלט זיך איינער און זאגט — איך פארשטעה פארט נישט דעם רבינו תם... באשר, דער רבונו של עולם וויל נישט מבזה זיין זיינע באשעפענישען און געבען זיי עולם־הבא אומזיסט... דעריבער וואס? וויל ער דעריבער, זיי זא־לען דעם עולם־הבא פארדינען... גוט. נאר טאמער פארשטעהסטו בושה? וואס איז? איך נעם עפעס ביי א פרעמדען? צי איך נעם ביי א בשר ודם, וואס עס ווערט איהם ווייניגער? הא? עס קאסט איהם עפעס, דעם רבונו של עולם? א בשר ודם, אז ער האט אפילו קרח'ס אוצרות, וויל ער באהאלטען אויף שפעטער, פאר קינדער, פארשטעהסט — לדורות...

— אבער פונדעסטוועגען — ענטפערט דער צווייטער — איז פארט א גרעסערע מדרגה, אז מען נעמט אפילו ביים רבונו של עולם אויך נישט אומזיסט! נאר שכר!...

— שטעהט דאך אבער — שלא על מנת לקבל שכר...

— דאס איז ווייטער עפעס אנדערש...

זיי האבען זיך פארשמועסט, און פארגעסען, נאך וואס זיי זענען געקומען. זיי האבען אלץ נאך די זעקלעך נישט אויפגע־בונדען. זיצענדיג אין זאמד, פארקנייטשען זיי די שטערענס אין היי־סען וכוח. ביי יעדער שטארקער תנועה, צופליהען זיך די ציצית פון די טלתים קטנים, צוקריכען זיך ארום אין זאמד.

— נו, איז רעכט — שכר! אבער עונש? פארוואס נאך — עונש?

— דער עונש איז טאקע דערויף, מען זאל בעסער ווערען, תשובה טון... מפשפש במעשיו זיין...

— גוט... הא תינח, אויף דער וועלט; אבער אויף יענער וועלט, וואס פאר א טעם האט דארט דער עונש?

— זאגט טאקע דער רבינו תם, אז דארטען איז שוין דער עונש אן אנדערער: דארט רייניגט מען אפ די טומאה, וואס האט זיך אנגעקלעפט אן די נשמות... למרק... הייסט עס, ווארים א חטא איז א פלעק... וואשט מען טאקע... מטהר איז מען...

— יא. אבער...

נאך עמיץ לאזט זיך אראפ פון בארג.

עס איז א דארע, הויכע אידענע; א דיקע שאל איבער'ן קאפ...

א בעזים אין האנט... די אויגען איהרע ברענען, דער אטעם איז היים...

— שקצים! — שרייט זי אין איין כעס, — אין שעהנעם העלען טאג — באדען! א כפרה, זייגער צוועלף — באדען!

— פאר דעם וועל איך צאהלען מלמד־געלט! — שרייט זי און ווארפט איבער׳ן קאפ מיט׳ן בעזים.

די פילאזאפען אבער זעהען נישט און הערען נישט:

— עס איז דאך פארט א רחמנות אויף דער נשמה... זי האט טאקע געזינדיגט, נאר ווי זאגט די גמרא, וואס רש״י ברענגט: אין אדם חוטא, אלא אם כן נכנסה בו רוח שטות... נאר א משוגע׳נער טוט אן עברה... אויסער א שוגג...

— און אז דער יצר הרע איז א תקיף?

— בין איך דאך ערשט אן אמת׳ער אונס!

— טאקע? און דברי הרב ודברי התלמיד... הא? און היינט וואו איז א מומר להכעים?

— זעהסטו, א מומר להכעים, איז טאקע נישט צו פאר־שטעהן! נעם א האק און שפאלט דיר אליין דעם קאפ...

— איך וועל אייךביידע די קעפ שפאלטען, שקצים עכברושים!

— דונערט שוין נאהנט דער אידענעם קול.

— די מאמע! די מאמע! — שרייען די פילאזאפען, באפען אין די הענט אריין דאס אוועקגעווארפענע אנטון און אנטלויפען צוריק בארג אויף.

די מוטער סאפעט און לויפט נאך מיט׳ן בעזים, שרייענדיג אליין אינאיינעם:

— אין חדר אריין, שקצים!

דער חלום.

יונגערהייט (א צייט פון דריי ביז צוועלף יאהר) בין איך כמעט נישט ארויסגעקומען פון שטוב. איך בין עטליכע מאל געפעהרליך קראנק געווען און דער דאקטאר האט מיר פארווערט דאס לער־נען. בסוד סודות פאר׳ן בייזען דאקטאר, וואס פלעגט פאר נישט פאלגען טופען מיט די פיס און קולות מאכען, האט מען מיך אין דערהיים קוים אויסגעלערענט דאווענען. איך פלעג גאנצע טעג זי־צען, זומער — ביים פענסטער, און ווינטער — אין בעט, און אויס־הערען די ליעדעלעך, מיט וועלכע מיין קליין ברודערלס ניאניע פלעגט איהם איינשלעפערען... ערשט צום צוועלפטען יאהר האט מען מיך אויף א האלבען טאג געשיקט אין חדר אריין, אויך האט מען דעם רבי׳ן שטרענג אנגעזאגט, ער זאל מיך נישט מאטערען און — גאט באהיט! — נישט אנריהרען. —

נאך עטליכע וואכען זיין אין חדר, בין איך געווארען א מין „כוי״: האלב איך און האלב גוי... דער ניאנעס ליעדעלעך און דעם רבי׳נס מעשיות האבען זיך מיר וואונדערליך אויסגעמישט אין מוח. ווי אזוי איך האב מיר פארגעשטעלט די הייליגע זאכען, ווייס איך שוין נישט... פארפלאנטערט זענען זיי געווען געוויס; נאר געצי־טערט האב איך פאר צוויי מלאך־המות׳ן. מיט איינעם — א זכר— האט מיך דער רבי באקאנט געמאכט. ער האט מיר דערצעהלט, אז „ער״ האט טויזענט אויגען און א שווערד אין דער האנט! זיין פנים האט ער מיר נישט באשריבען, און דעריבער האב איך איהם אליין צוגעגעבען דעם רבי׳נס בייז, ביינעריג פנים, זיין שפיציגע נאז, שפיזיגע אויגען און קאלטאנאוואטע בארד און פאות. די שווערד

האָב איך דעם מלאך־המות געלאָזט אין דער רעכטער האַנט, און אין דער לינקער אריין האָב איך איהם אריינגעשטעקט דעם קאַנטשיק מיט די בלייערלעך. וואָס דער רבי פלעגט גאַנץ אָפט אראָפּלאָזען אויף מיינע חברים'ס אקסעל.

דעם צווייטען, אדער בעסער געזאָגט — די צווייטע מלאך־המות'טע, האָט מיר פאַרגעשטעלט מיין ברודערס ניאַניע. שטענדיג פלעגט זי זינגען פרומע ליעדעלעך; אַזוינע אויסגעצויגענע, וויינענדיגע, וויכע, אַז עס פלעגט מיך אָנכאַפּען ביים האַרץ... גאַנץ אָפט פלעגט זי זיך ערגעץ ארוים'גנב'ענען, צוריקקומען מיט א רויטען פּנים, טרערען אין די אויגען און ציטערדיגע הענט; זי וואַקעלט זיך אויף די פיס און זינגט מיט א טרויעריגען, דעמפּיגען קול, ווי פון א גרוב ארויס, א ליעדעל פון מלאך־המות. דאָס איז געווען, ווי געזאָגט, א נקבה; איינגעהילט אין א ווייס ליילעך, פליהט זי ארום אין דער לופט. און אויף וועמען זי וואַרפט ביינאַכט דאָס ליילעך, דעם נעהמט מען מאַרגען תכריכים...

טיילמאָל שאָקעלט זי מיט'ן ווייסען ליילעך איבער א גאַנץ דאָרף אדער א שטאָדט, — דאָמאָלט ווערט א מגפה. אָהנ'ם ליילעך איז די „נקבה" אפילו גאַרנישט מאוס: בלויע אויגען, לאַנגע, העל־זיידענע האָר...

דאָס איינענע יאָהר האָט מיך דער טאַטע דאָס ערשטע מאָל מיטגענומען ראש־השנה צום דאַווענען. קומענדיג אין שול אריין, און דערזעהענדיג דעם ווייסען עולם, האָב איך אָנגעהויבען ציטערען. נאָר דער טאַטע, וואָס האָט מיך געפיהרט ביי דער האַנט, האָט דאָס נישט באַמערקט און האָט מיך נאָכגעשלעפּט ביז צו דער מזרח־וואַנט .ער האָט מיך אַנידערגעזעצט לעבען זיך און געגעבען אַז אויפגעמישט מחזור'ל אין דער האַנט אריין. איך האָב פון ווייסען עולם קיין אויג נישט געקאָנט אָפּרייסען, און דאָס געוויין פון דער ווייבערשער שול האָט מיך דורכגענומען... שפּעטער האָב איך באַמערקט דעם וואַלד מיט ליכט אין ארון, אין דער רעכטער האַנט ביים חזן, און נישט וויסענדיג פאַרוואָס, האָב איך מיך נאָך מעהר געשראָקען און צוגעדריקט זיך פעסטער צום טאַטען.

— ביסט, נעבעך, מיד פון דער היץ, — האט דער טאטע געזאגט, — לעג דיך אביסעל צו...

איך האב'ן געפאלגט. איך האב מיך צוגעלעגט אויף דער באנק און אנגעשפארט דעם ברענענדיגען קאפ אויפ'ן טאטענס שויס. מיט פארמאכטע אויגען בין איך אביסעל רוהיגער געווארען. פון דער ווארעם בין איך באלד איינגעשלאפען, און עס האט זיך מיר נע'חלומ'ט א וואונדערליכער חלום:

איך בין געלעגען קראנק אין בעט און דער טאטע מיט דער מאמען זענען געשטאנען איבער מיר און האבען געוויינט. די מאמע האט זיך פארשטעלט די אויגען מיט א טיכעל, נאר דער קאפ מיט די פלייצעס האבען שרעקליך געציטערט. דעם טאטען זענען גערונען די טרערען איבער די איינגעפאלענע באקען, פון דארט זענען זיי אראפ אויף דער ברייטער, בלאנדער בארד, און פון דארט — אויף דער ברוסט. אין א ווינקעל זענען געשטאנען צוויי דאקטוירים, וואס האבען מיך נאר וואס באטראכט, און סוד'ען זיך אצינד אויף לאטייניש, קוקענדיג אויף מיר פון דער זייט. גאט ווייסט — קלער איך מיר — וואס פאר א ביטער־געזאלצען פלעשעלע זיי וועלען מיר אצינד פארשרייבען. נאר אזוי לייכט וועל איך שוין נישט איינגעמען. וועט זיין קאווע־לעפעלער, וועט מיר די מאמע מוזען געבען איהר יום־טוב'דיגע ציטער־נאדעל צו שפילען, און אויב גאנצע עס־לעפעל — וועל איך נאך וועלען דעם טאטענס זילבערנעם גארטעל מיט'ן גאלדענעם קאפעל פון פסח'דיגען סדר...

איך האב געמוזט אין חלום אסך אינגער זיין, אז עס האט זיך מיר אזוינס פארגלוסט.

נאר פלוצלונג האב איך דערזעהן אין די פענסטער, קעגען וועלכע איך בין געלעגען — צוויי געשטאלטען.

אין פענסטער פון דער רעכטער זייט איז געשטאנען די מלאך־המות'טע אין ווייסען לייכער, און אין פענסטער פון דער לינקער זייט — דער מלאך־המות מיט טויזענט אויגען און א שווערד אין האנט... זי וויל שוין אויסטון דאס לייכער, וויל עס ווארפען אויף מיר; ער הויבט שוין אויף די שווערד, — נאר זיי האבען זיך איינס דאס אנדערע דערזעהן, איינס פאר דעם אנדערען זיך דערשראקען און ביידע זענען פארשוואונדען געווארען...

פאר שרעק האב איך מיך אנגעהויבען צו שטיקען, דאס בלוט איז אין מיר פארקיהלט געווארען. אונטער די נעגעל האט מיך גע־שטאכען, ווי מיט שפילקעס, און די עטליכע האר, וואס זענען מיר געבליבען נאכ'ן טיפוס, האבען זיך אויפגעשטעלט און געריסען זיך פון דער הויט ארויס, גלייך זיי ווילען אנטלויפען פאר שרעק...

מען באמערקט מיין לאגע, עס ווערט א געשריי, די טאטע־מאמע מיט די דאקטוירים לויפען צו מיר צו, פלוצלונג... ווערט מיר פינסטער פאר די אויגען.

צי האט מיר עמיץ די האנט אויף די אויגען ארויפגעלעגט? צי האט מען פאר'ן מלאך המות די לאדען פארמאכט? צי חלש איך? און אפשר ביז איך גאר געשטארבען?

קוים האב איך מיך דאס געפרעגט, האט זיך דער חלום פאר־ענדערט.

איך בין שוין טאקע א געשטארבענער... ביידע מלאך־המות'ן פיהרען מיך ערגעץ, — ווּאלד אוים, וואלד איין, איבער טאל און איבער בערג.

איך האב מורא צו פרעגען, וואו אהין מען פיהרט מיך. זיי זעהען ביידע אזוי שרעקליך אוים, אז איך ציטער א ריהר צו טון מיט די ליפען. אויך ווייס איך נישט, צי א טויטער מעג און קאן רעדען...

— מן הסתם אין גן־עדן אריין, — טרייסט איך מיך, — איך בין דאך א גוטער געוועזען און אזוי פיעל געליטען יונגערהייט... איך האב קיינעם קיין גוטס נישט געטאן, ווארים וואס פאר א גוטס קאן טון א קראנק אינגעלע? דאך זומער־צייט, אין שעהנעם וועטער, אז מען האט מיך צוגערוקט אויף א פאטעל צום פענסטער, פלעג איך ארויסשיטען די פייגעלעך עסען... פיצלעך זעמעל, קריש־קעלעך ברויט, טיילמאל אויך פעדעמלעך פלייש, אויב איך אליין האב גראד געגעסען...

און מען פיהרט מיך טאקע אין דער אייגענער רגע איבער א גרינעם וואלד, וואו די פייגעלעך וואוינען. זיי שטעהען גאנצע מחנות אויף די בוימער, און זינגען אלע אין איין כאר:

— אין גן־עדן אריין, אין גן־עדן אריין! דו ביסט א גוטער געוועזען, דו האסט אונז, ארעמע, שוואכע פייגעלעך, עסען גע־געבען!

און טאמער, חלילה, אין גיהנום אריין? פרעגט דאס פאר־קלעמטע הארץ. אין דער רגע פארטווישט זיך די געגענד; דער וואלד ווערט פארשוואונדען, און איך פליה צווישען שנייענע בערג... ארום איז קיין צייכען פון לעבען נישטא. עס פינקעלט אזוי קאלט, עס בלישטשעט אזוי שטאר, אזוי טויט... פלוצלונג באווייזט זיך א סטא־דע שווארצע קראהען מיט פייערדיגע אויגען.

— קרא־קרא־קרא — שרייען די קראהען — אין גיהנום אריין. אין גיהנום אריין! אונז האט ער קיינמאל נישט קיין קרישקעלע געווארפען.

און די קראהען האבען אמת געזאגט. פאר זיי האב איך שטענדיג מורא געהאט. איינמאל האט זיך א קראה צוגעשלאגען, מן־הסתם — פאר הונגער, צום פענסטער, און האט געדראפעט אין די שויבען... אויפ'ן פענסטער־ברעטעל אין שטוב איז געלעגען ברויט... איך בין אפילו קראנק געלעגען, איינער אליין געוועזען אין שטוב, איך האב דאך געקאנט רופען, מען זאל די ארעמע ראטע־ווען... איך האב מיך אבער פאר דער קראה דערשראקען און בא־האלטען אונטער דער קאלדרע... נאכ'ן ווינטער, אז דער שניי איז אפגעגאנגען, האט מען הינטער'ן פענסטער א טויטע קראה געפו־נען...

פלוצלונג הויבען מיר זיך אן אראפצולאזען. די לאנדשאפט האט זיך ווייטער געענדערט, מיר פליהען איבער אומגעהויערע פעל־זען, וואס שטעהען קאפ אויף קאפ און באוואכען עפעס א וואסער. צי איז דאס דער ים הקדוש, צי דער סמבטיון, אדער אן אנדער וואסער — וויים איך נישט. מיר האבען עטליכע רעדער געמאכט איבער די פעלזען, און ענדליך זיך אראפגעלאזט צו א הייל. מיינע באגלייטער האבען מיך אריינגעלאזט, געהייסען זיך אנידערזעצען ביי דער וואנט, און זיי האבען זיך אנידערגעזעצט היטען ביים

אריינגאַנג; די מלאך־המות׳טע פון איין זייט, דער מלאך־המות פון דער צווייטער. אין דער הייל איז פינסטער, נאָר אויף דער קאַלטער, גליטשיגער ערד טאַנצען אַרום עטליכע ליכטיגע קיילעכ־לעך, כמעט די אייגענע, וואָס איך האָב ערב ראש־השנה ביי אונז אין קעלער געזעהן, ווען דער משרת האָט מיך מיטגענומען, אויס־קלייבען אַ גוטע פלאַש וויין אויף קידוש...

די ליכטיגע קיילעכלעך האָבען מיך פלוצלונג דערמאַנט אַז דערהיים... איך האָב אַנגעהויבען קלערען, וואָס דאַרטען טוט זיך. צי דער טאַטע האָט מיך שוין פאַרגעסען, צי די מאַמע דערמאַנט מיך כאָטש אַמאָל, צי קומען זיי כאָטש אַמאָל אויף מיין קבר?... און ווער זיצט אויף מיין בענקעל ביים טיש? און ווער קריגט די לע־בערלעך פון די פיש?

עס האָט מיך אַנגענומען אַ ביטער געוויין, נישט איינצוהאַל־טען, און איך וואַרף אַ בליק מיט שרעק אויף מיינע שומרים... רבונו של עולם! וואָס איז דאָס אַזוינס?

פון דער מלאך־המות׳טע האָט זיך אַראָפּגערוקט דאָס ווייסע ליילעך... וואָס פאַר אַ זיידענע האָר! וואָס פאַר אַ בלויע אויגען! אַ רויט־פאַרטרונקען פנים מיט אַ האַלב־גאָלען קאָפּ... און דער קאָפּ וואַקעלט זיך אַזוי די נאַז (כאָטש נישט קיין לאַנגע) שלאָגט זיך אַלע מאָל אָן אַן דער פלאַש, וואָס זי האַלט אין ביידע ציטערדיגע הענט... איך קוק מיך בעסער צו, — דאָס איז ז י! ז י, מיין ברר־דערס ניאַניע!...

איך וואַרף אַן אויג אויפ׳ן צווייטען, — וואָס פאַר אַ טוי־זענט אויגען? וואָס פאַר אַ שווערד? עס זיצט מיין רבי, רויכערט אַ לאַנגע ליולקע־ציבעק, האַלט־צו איין אויג און וויל פאַרמאַכען דאָס צווייטע...

צי חלום׳ט זיך מיר?

פלוצלונג עפענט די מלאך־המות׳טע איין אויג און פרעגט:

— אַ צאַ, פּשיאַ יוכאַ, פּאַוויע רבי׳ציו, יאַק טשיע טו זעמ־נאָו זאַבאַטשי?

דער מלמד ענטפערט נישט, א שמייכעל ווייזט זיך אויף זיין פּנים, און ביידע שלאָפען איין...

זיי שנאָרכען, און איך באַנוץ די געלעגענהייט און אנטלויף...

איך לויף איבער טאָל און בערג, וואַלד אויס, וואַלד איין, און קום ענדליך אין א שטאָדט אריין... איך קוק מיך אום — עס איז מיין שטאָדט! נאָר עס איז שטיל, גלייך דאָס גאַנצע שטעדטעל וואָלט אויסגעשטאָרבען; די גאַסען — לעדיג, טיר און טויער און לאַדען פאַרמאַכט, די געוועלבער פאַרהאַמערט... וואָס איז דאָס אַזוינס געשעהען? איך וויל לויפען אויף „אונזער" גאַס. אויפ׳ן וועג טרעף איך עטליכע ווייבער, וואָס לויפען דורך אין ווייסע ספּאַדניצעס, מיט העל־בלויע בלומען אויף די קעפּ און פאַרוויינטע פּנימ׳ער... איך שטויס מיך, אז עס איז ראָש־השנה, דער עולם איז אין שול, און די ווייבער לויפען פון קריאת התורה, אנזויגען די קינ־דער אָדער מבקר חולה זיין די קראַנקע...

מיין מאַמע פלעגט אויך אלע יאָהר אזוי טון, און איך לויף גלייך אין שול אריין.

אין דער ווייבערשער שול אריין האָב איך מורא צו געהן, די מאַמע דאַרף נישט מעהר, נאָר איהר טויטען זוהן צו דערזעהן! אַזוי חלש׳ט זי אַיִיך יעדעם מאָל, קוים צו דערמינטערן. איך געה אין שול אריין צום טאַטען.

איך בין אין שול, און קיינער זעהט מיך נישט... דורכגעהענ־דיג, ריהר איך מיך אלע מאָל אָן אין אן אנדערען; קיינער פיהלט מיך נישט. איך האָב דאָך קיין צייט נישט זיך אויף דעם אלעם אומצוקוקען. איך לויף גלייך צו צו דער מזרח־וואַנט און שטעל זיך קעגענאיבער דעם טאַטען...

ער זעהט מיך אויך נישט! איך רוק איהם אָפּ דאָס מחזור׳ל, ער קוקט זיך אום, מיט א פאַרוואונדערט און אביסעל דערשראָקען פּנים, רוקט עס צוריק און זאָגט ווייטער נאָך דעם בעל־קורא...

איך זעץ מיך לעבען איהם אנידער, ער פיהלט נישט... ער פיהלט מיך נישט, כאָטש איך שפּאַר מיך אָנ׳ם אָן, שטעל מיך אויף אופ׳ן בענקעל און קוש איהם אין מויל אריין, כאָטש איך נעם איהם אַרום און דריק מיך צו איהם צו, — ער זעהט מיך נישט, ער פיהלט מיך נישט... איך בין געשטאָרבען פאַר דער וועלט... פאַר׳ן טאַטען אפילו...

און עס כאַפּט מיך אַן אַ שרעקליך געוויין, און איך ציה מיך אויס אויף דער וואַנט, און שפּאַר אַן דעם קאָפּ מיט'ן פּנים אַראָפּ אויפ'ן טאַטענס שוים, און הויב אָן אַזוי צו שלוכצען, ביז —

דער טאַטע וועקט מיך אויף און פיהרט מיך אַ קראַנקען אהיים.

די לעזעריז.

פרייטאג צונאכט.

אינ'ם שטיבעל איז שרעקליך שטיל, אין ד' אמות שלאפען זיבען נפשות.

דער אלטער וואסער־טרעגער האט נישט געהאט: נישט קיין פלייש, נישט קיין פיש, נישט קיין בראנפען, נישט קיין חלה. ער האט קידוש געמאכט איבער ברויט. עס איז קוים אויף צוויי גראשענדיגע בענש־ליכט געבליבען. ער האט אפילו קיין פריש העמד נישט באקומען.

אן עונג שבת איז געבליבען: אויסשלאפען זיך פאר א גאנצע וואך.

דעם זעלבען עונג שבת האט דאס ווייב אויך... א גאנצע וואך לויפט זי ארום אין די דערפלעך, קויפט אויף אייער, חזיר־האר, שמאטעס. די וואך איז זי געלאפען אהן געלט, זי האט אומזיסט געבעטען קרעדיט, און איז אהיים געקומען פרייטאג פארנאכט אהן סחורה, א גע'הרג'עטע, א פאר'חלש'טע... קוים האט זי אפגעבענשט ליכט, איז זי אויך אנידערגעפאלען און איז איינגעשלאפען...

געוועהנליך שלאפט דער וואסער־טרעגער מיט דריי—און זי מיט צוויי קינדער צוזאמען. היינט זענען זיי ביידע צו פריה אנטשלאפען געווארען, די קינדער האבען זיי נישט געוואלט וועקען, און זיי ליגען צולעגט און כראפען אויף דער גאלער ערד.

פון די בענש־ליכט צאנקט נאך איינס, און פון די שטוב־נפשות איז נאך איינע וואך.

די עלטסטע טאכטער.

די צופלאסענע האר זענען רויט. דאס פנים — געל: גענעהרט פון קארטאפעל נישט צו דער זאט. אין די אויגען דאך ברענט; די

איינגעפאלענע ברוסט הויבט זיך און פאלט, די דארע הענט צי־
טערען...

זי לעזט ביים צאנקענדיגען ליכט שמר׳ס א ראמאן. די ליפען
ציטערען פאר אומגעדולד.

זי איז צורודערט. זי שרעקט זיך: טאמער געהט איהר אויס
דאס ליכטעל, און זי וועט נישט געוואר ווערען דעם סוף פון פי־
פערנאטער!

דער עפּעל.

(אַ מאָנאָלאָג פון אַ באַנקיער.)

די אַלטע פעלקער פלעגען זיך פאַרשטעלען וואונדערליך צו־זאמענגעזעצטע ברואים, האלב מענש האלב פיש, אַ פערד — מיט פליגעל פון אַן אָדלער, אַ קעלבעריגען קאָפּ מיט אַ שלאַנגגען־עק... צי ווערט היינט אנדערש געפּאַרט?

צום ביישפּיל, איך און מיין ווייב פּילאָמענע!

איך בין בריק־באַג עט קאָמפּ. און זי — פּי־לאָ־מע־נע! דער נאָמען אליין איז גענוג!

מיט אַ וואָרט, מיט אַ מאַך מיט דער האַנט, מיט איין שטרייך מיט דער פעדער, טראַג איך איבער טויזענטער קאָרץ ווייצען, טוי־זענטער צענטער מעטאַלען, טויזענטער וואַגאָנען קוילען פון איין עק וועלט אין דער צווייטער! איך זיץ דאָ און מיין נעץ איז פאַר־שפּרייט אויף בערלין, פּאַריז און לאָנדאָן, אין ניו־יאָרק אפילו קלינגט מיין נאָמען! אז איך גיב אַ טופּ מיט'ן פוס, ציטערט די בערזע, פאַלען באַנקיערס, ווי פוילע עפּעל! דאָס בין אי ך, און זי קושט בלומען און וויינט פאַר דער לבנה!

אמת, אַ פּאָר?

און ווער האָט אונז געפּאָרט? אַ בערלינער פּראָפעסאָר האָט מיר געזאָגט, אַז יעדער מענש באַזונדער אַנטוויקעלט זיך פּונקט אַזוי, ווי די גאַנצע מענשען־וועלט. דאַמאָלט האָב איך געלאַכט: פון וואַנעט ווייסט דער פּראָפעסאָר, ווי אַזוי די מענשען־וועלט האָט זיך אַנטוויקעלט? היינט זעה איך — עס איז אמת... מיט פּופּצעהן יאָהר צוריק בין איך באמת אַ ווילדער מענש געוועזען...

איהר וועט גלויבען? איך האָב אפילו פּאָעטיזירט... אייגענט־

ליד האָב איך ארויסגעשלעפּט אביסעל פון דאַנען, אביסעל פון דאָרט, נאָר פּאָעטיזירט האָב איך... אויגען, ווי שטערען, ווי בלימ־לעך, ליפּען, ווי קאָרמעלקעס און נאָך אזוינע נאַרישקייטען... איך האָב אפילו איבער'ן בעט מיר אויפגעהאנגען א פּיסטאָלעט, ווארום טאָמער זאָגט זי „ניין“? נו, ווי אזוי לעבט מען, ווי אזוי ווייזט מען זיך אויף דער גאַס?

און היינט? זעה איך א קניפּעל צוויאָרענע נערוועז, קעלבערנע גרויסע אויגען... מיט דער צייט איז נאָך צוגעקומען אביסעל רויטס און ווייס און אביסעל געלד אין די ציין אריין — און דאָס אלץ צוזאמען איז פּ י ל אָ מ ע נ ע!

איך האָב דאָך ביי איהר קיין קאָפּיקע נישט גענומען!...

א חלום, נאָר א ט י י ע ר ע ר חלום איז עס געוועזען!

פּי! פּי!

נאָר „טייערער“ איז וואנצען! בריק־באַג עט קאָמפּ. קאָן זיך אזוינס ערלויבען. און ווען באמת „א י י ב י ג ע ליעבע“, וואָלט עס גאָר קיין שלעכט געשעפט נישט געוועזען! פּילאָמענע אליין אַרט מיך נישט. איך געה מיר מיין וועג — פּאַרדאָן — איך פאָהר מיר אויף גומי־רעדער מיט ווייסע אראבער מ י י ן וועג. און זי בלאָזט זי קענען דער לבנה איהר ווענגס! דאַרף מען, מאַכט זי דעם האנער אין סאלאָן, ווי אן אמת־געבוירענע גרעפין... ביי־נאכט, ביי עלעקטרישער באלייכטונג און נאָך שאמפּאניער, געפי־נען זי טייל נאָך היינט פּיקאַנט און נישט איינעם קומט די סלינע אין מויל אריין!

נאָר — וואָס וועט ארוים פון טראַנספּאַלגער, פון י ו נ ג ע ן בריק־באַג עט קאָמפּ.?

וואָס פאַר א בריאה וועט ארוים פון אלטען בריק־באַג עט קאָמפּ. מיט דער אייביג יונגער פּילאָמענע?

הו! א קעלט געהט מיר דורך דיביינער, אז איך דערמאָן מיר, ווען איך לאָז איבער דאָס הויז! נישט איינמאָל חלום'ט

זיך מיר, אז אלץ פאלט צוזאמען, אלץ, אלץ, און איך כאפ מיך אויף באדעקט מיט'ן קאלטען שוויים!

נעכטען האב איך איהם א נאוואליע געבראכט, א שעהנעם עפעל.

— אך, ווי שעהן איז דער עפעל! — צאפעלט ער.

איך דערצעהל איהם, אז ער איז געבראכט פון איטאליען און קאסט דרייסיג קאפיקעס.

ער הערט מיך נישט, און רופט די מוטער און וויזט איהר „ווי שעהן, ווי פראכטפול שעהן דער עפעל איז". הונדערטער ווערטער האט ער געהאט פאר'ן שעהנעם עפעל, און די אויגען האבען איהם געגלאנצט, געפלאקערט!

— ווירקליך שעהן, — מאכט פילאמענע מיט איהר זיסער שטימע.

— א, עס! — זאג איך.

— ניין! — מאכט ער — ניין!

דער עפעל איז צו שעהן, דער עפעל, זאגט ער, לעבט. עס וועט איהם וועה טאן, אז ער וועט אריינבייסען!

— נאר, — ווער איך בייז, — דער עפעל לעבט נישט, עס וועט איהם נישט וועה טון.

— ניין, ער לעבט! ער האט אליין געזעהן, ווי עפעל וויינען. אז מען בייסט זיי, אדער אז מען שניידט זיי מיט א מעסער! ד ע ם עפעל וועט ער עס נישט טון!

— נאר, עס! ווער איך בייזער.

— ניין, ניין, ניין!

ער וועט דעם עפעל קיינמאל נישט בייסען! אייביג, אייביג וועט ער איהם האלטען ביי זיך (ער האט איהם צום הארץ צוגעדריקט). ער האט דעם עפעל ליעב באקומען! אייביגע ליעבע!

— נאר, אז דו וועסט איהם צו דער צייט נישט אויפעסען, וועט ער פארפוילט ווערען!

די ווערטער האבען איהם שווער געטראפען! ער האט א ציטער געטאן, איז בלאס געווארען און מיט טרערען אין די אויגען

צונעלאפען צו דער מוטער, באהאלטען דאס בלאסע געזיכט אין איהר שוים.

— אמת, — שטאמעלט ער, וויינענדיג, — אמת... דער עפעל לעבט שוין נישט... מען האט איהם אפגעשניטען פון בוים...

און זי האט אויך טרערען אין די אויגען... זי גלעט איהם די האר און די האנט ציטערט איהר...

— גאט, טראכט איך, זאל איך א סקאנדאל מאכען ? !

— נאר, — שריי איך אין איין כעס ; מען זאל דעם עפעל נישט אפרייסען, וואלט ער אליין אראפגעפאלען !

און ער האט זיך ערשט צואויינט אויף א קול !

וויים איך, וואס זי טוט מיט א י ה ם ? וואס זי זאגט איהם ? וואס זי רעדט איהם איין ? וויל איך איהם אוועקשיקען — חלש'ט זי !

גאט, גאט, וואס וועט ארוים פון איהם !

פילאמענא האט מיר אפגעשטאט א וויזיט אין קאבינעט.

וואס איך האב פון איהר געמאכט, זאגט זי, איז שוין פאר־פאלען. זי וויל, איך זאל וועניגסטענס אויפ'ן קינד רחמנות האבען!

געפעלט אייך דער פלאן ? !

מיר האבען זיך צורעדט...

— האסט חרטה ? — פרעג איך זי.

— וואס העלפט חרטה ? — ענטפערט זי טרויעריג און פאר־חלש'ט, — האסט דאך אליין געזאגט, אז דער עפעל מוז שטאר־בען, מוז אפגעריסען ווערען פון בוים...

— דאך וואלסט דו געוואלט אנדערע הענט —

זי האט נישט געענטפערט, איז ארויסגעשוואומען פון שטוב און איבערגעלאזט עפעס א מאטען זיס־זויערען ריח...

נאר וואס וועט זיין פון א י ה ם ? פון טראנ־פאלגער פון יונגען בריק־באג עט קאמפ. ?

דאָס זיבעטע בענש-ליכטעל.

דער דרייצעהן־יעהריגער שטערן קנייטשט זיך איין פאר צער. דאָס יונגע, קינדישע פּנים איז בלאָס פאר שרעק, פון די אומשול־דיגע אויגען פאַלט א טרער נאָך א טרער. נאָך פאַר אכט־טאָגען פרייטאָג איז איהר אזוי וואויל, איז איהר אזוי לוסטיג געוועזען! עס איז געוועזען דער קורצער פרייטאָג. די באָבע האָט זי געוועקט אביסעל פריהער. א גאַנצען טאָג איז זי פאַרנומען מיט שבת מאַ־כען. פאַרנאַכט האָט זי זיך, זינגענדיג און טאַנצענדיג אָפּגעוואַ־שען, איבערגעפלאָכטען די לאַנגע צעפּ, איבערגעטאָן זיך און גע־גאַנגען מיט דער באָבען אין שול אריין. די באָבע צינדט זיך איה־רע ליכט און זי — איהרע...

דאָס ערשטע ליכטעל — די באָבע זאָל געזונט זיין, דאָס צווייטע—דער טאַטעשי זאָל געזונט זיין, האָבען אסך „דיעלעס" און פאַרדינען אסך געלט, ער זאָל נישט אלע מאָל געבען א זיפץ, אז די צייטען זענען שלעכט; דאָס דריטע — די מאַמעשי זאָל געזונט און שטאַרק זיין, דערנאָך — פאַר שוועסטערלעך און ברידער־לעך, יעדען א ליכטעל... עס דויערט ביז דער עולם הויבט אָן צו־זאַמען צו קומען צום דאַווענען...

ווי ליעב האָט זי די שול, און ווי ליעב דאָס ליכט־בענשען!

זי איז שוין צוויי יאָהר ביי דער באָבען... זי בענקט נישט אהיים... דאָרט איז נישט דער מנהג פון ליכט־בענשען... זי וואָלט נישט איין מאָל געוואָלט זעהן די מאַמעשי, ארומכאַפּען דעם טאַטען ביים האַלז און שפּילען זיך מיט זיין שוואַרצזיידענער באָרד, אביסעל ארומלויפען און טאַנצען מיט די אינגערע קינדער... מען טאָר נישט די אַלטע באָבע אליין לאָזען... זי איז שטענדיג אזוי גוט, זי האָט זי אויסגעלערענט ליכט־בענשען... זי האָט זי אזוי ליעב, —

דאס ליכט־בענשען אויך... זי בענקט א גאנצע וואך, זי צעהלט די טעג... נאר היינט איז עפעס אן אומגליקליכער פרייטאג.

אין דערפריה איז געוועזען ווי אלע מאל... זי האט שבת גע־מאכט... די באבע האט אויף איהר געקוקט און געקוואלען... זיי האבען זיך שויןביידע אנגעטאן, די באבע האט שוין גענומען דעם שטעקען אין האנט אריין...

„האט דער שווארץ־יאהר אנגעטראגען דעם בריף־טרעגער..." די באבע האט איבערגעלייענט דעם בריף, געווארפען זיך צוריק אויפ'ן בעט און ליגט שוין אזוי צוויי שעה מיט'ן פנים צו דער וואנט...

זי איז שווארץ ווי קויל... די אויגען פארמאכט, אין דער האנט האלט זי נאך דעם בריף... פון מויל יאגט זיך איהר א שוים...

זי לאזט צו זיך נישט צו, לאזט נישט עמיצען רופען, שטופט זי אוועק פון בעט. קוים וויל זי די טיר עפענען, דערהערט זי און שרייט:

— ניין!

זי שטעהט ביים בעט און קלערט, עס צאפעלט איהר דאס הארץ; גאט ווייסט, וואס מען האט דער באבען געשריבען פון דערהיים... אפשר... אפשר... און זי קאן זיך גארנישט איינשטעלען איבערצוקלערען, וואס עס האט געקאנט פאסירען.

זי פאלט אנידער אויף די קני, כאפט אן קראמפפהאפט די באבען ביי דער האנט...

— באבעשי! באבעשי! וואס איז אזוינס געשעהען?... רעד א ווארט מיט מיר, זאג מיר עפעס, וואס איז געשעהען?... באבע, איך וועל שטארבען פאר שרעק!

די ווערטער האבען זיך איהר אויסגעריסען, נישט ווילענדיג, פון הארץ.

די באבע האט זיך צו איהר איבערגעדרעהט, געריהרט מיט די ליפען, געעפענט די אויגען... און קוים האט זי זי דערזעהן — גע־ענטפערט הארט:

— שטארב!

זי האט זיך איבערגעדרעהט צוריק צו דער וואנט.

— ער אויס'ן אויג, — זאגט זי, — שטארב, באשע, שטארב!

באשע איז שטיל „געבליבען. עס איז איהר ראפּטום פינסטער געוואָרען. זי האָט אויפגעהערט צו קלערען און צו פיהלען.

עס האָט אזוי געדויערט אן אנדערטהאַלבען שעה.

זי דערהערט דער באָבעס קול:

— שטעה אויף!

באשע איז אויפגעשפּרונגען.

די באבע האָט זיך אליין אויפגעהויבען, צוריק גענומען דעם שטעקען, וואָס זי האָט פריהער אוועקגעוואָרפען.

— וויפיעל האָסט דו ליכט? — פרעגט זי הארט.

— אַכט, ווי תמיד! — ענטפערט באשע ציטערענד —

— איינס לאָז איבער!

באשע ריהרט זיך נישט.

— איינס לעג אוועק! — שרייט די באבע נאָך הארטער.

באשע ציטערט, נאָר ריהרט זיך נישט.

די אלטע איז אליין צוגעגאנגען צום טיש, אויפגעוויקעלט דאָס פּעקעלע ליכט, איינס ארויסגעלעגט, די רעשט פארבונדען און אריינגעשטופּט באשע'ן אין דער האנט אריין.

— קום!

באשע איז איהר נאָכגעגאנגען אויטאָמאטיש; ביידע האָבען פארגעסען צו פארשליסען די טיר.

באשע געדענקט נישט, ווי אזוי זי איז צוגעקומען צום עמוד מיט די ליכט.

— צינד איינציגווייס, פאר וועמען איך וועל דיר הייסען! זאָג מיר נאָך!

— זאָג! די מאמע זאָל געזונט זיין און לעבען!

באשע ציטערט ווי אין א פיבער; דאָס ערשטע ליכטעל איז שטענדיג דעם טאטענס.

— זאָג! — שרייט די באבע.

באשע זאָגט נאָך.

— דאָס צווייטע: חיים'ל זאָל זיין א פרומער איד...

באשע ציטערט נאָך מעהר, זי הערט נישט דעם טאטענס נאָמען. די פיסלעך שאָקלען זיך אונטער איהר, דאָס הערצעל צאַפּעלט, די שלייפען שלאָגען, די אויגען ברענען... די באבע איז אָהן רחמנות, זי שרייט אלע מאָל העכער: זאָג! זאָג! זאָג!

— פארוואס געהט נאך נישט דעם טאטענס ליכטעל ?
— אט צינדט זי שוין דאס לעצטע
— זאג: שרה זאל געזונט זיין ! — שרייט די באבע.
ניין ! זי וועט עס נישט זאגען, וואו איז דער טאטע ? ניין ! זי קאן עס נישט, אלץ אין איהר אמפערט זיך געגען דער שלעכ־טער באבען... ניין ! און ניין !
— זאג ! זאג ! — שרייט די באבע, נאך העכער, נאך הארטער.
באשע וויל אבער נישט פאלגען, דאס לעצטע ליכטעל מוז שוין זיין דעם טאטענס — זי הויבט אן:
— דער טאטעשי —
— שטיל ! — שרייט שרעקליך די באבע. — שטיל ! שטיל ! דיין טאטע איז שוין קיין איד נישט ! ער איז שוין א „פריסאזשני“...

ס'הערצעל צאַפּעלט.

פריילין מאריע איז געוועזען האלב ראַמאנטיש, האלב פּראַק־טיש און איינגאַנצען א גאַנץ שעהן מיידעל; אביסעל פּיאַנע, אבי־סעל פראַנצויזיש; געשמאַקפּול געקליידעט, און אויפגעריסען נעזעל, און אויגען, וואָס זענען אמאָל העל און אַמאָל טונקעל־בלוי גע־וועזען.

איינמאָל האָט זיך איהר גע'חלום'ט א זעלטענער חלום.

זי האָט געזעהן פון הימעל אראָפּהענגען א וואַגשאָל. זי האָט זיך געוואַקעלט אהין און אהער, נישט געפינענדיג קיין גלייכגע־וויכט —

און וואָס איז געלעגען אין די שאָלען?

צוויי מלאכים האָבען אויף זיי געשיט און געשיט...

אין איין זייט א שוואַרצער מלאך (אין צילינדער און פראַק) האָט געשיט פּערעל, בריליאַנטען און גאָלד.

אין דער צווייטער זייט, א ווייסער פאַרקלערטער מלאך — טרערען, זיפצען און לידער...

אויפ'ן צינגעל אין דער הויך איז געוועזען אויפגעשטאַכען איהר אייגען הערצעל... זי האָט עס באַלד דערקאַנט...

און עס האָט געצאַפּעלט און געוואָרפען זיך איהר הערצעל און אלע מאָל זיך צוגעבויגען צו אַן אנדער וואַגשאָל...

„וואָס ווילסטו הערען?

געלדער קלינגען,

לידער זינגען, —

ווילסט דו פּערעל אָדער טרערען?"

אזוי זינגען די מלאכים און דאָס הערצעל צאַפּעלט און ווייסט נישט, וואָס צו קלייבען. —

ראפטום איז זי געפאלען אויף א שכל (אונזערע דאמען האבען אין חלום אויך שכל!) זי איז ארויפגעשפרונגען רייטענדיג אויף דער וואגשאל מיט די פערעל, בריליאנטען און גאלד, און, נישט אראפצופאלען, האט זי זיך, תוך כדי דבור, מיט'ן קאפ געווארפען אויף דער צווייטער וואגשאל...

דאס ג ע ז ע ס איז געווען אויף גאלד, זילבער און בריל־יאנטען, דער ק א פ — אויף טרערען, זיפצען און ליעדער; נאר דאס הארץ האט א י י ב י ג, א י י ב י ג געצאפעלט אין דערמים...

די ווילדע בריאה.

דאָס ערשטע מאָל אָטעמט זי אָפּ פריי; דאָס ערשטע מאָל לאָזט מען זי אַרויס אין גאַס אַריין... און זי טאַנצט אַרום אין שניי!

וואָס זומער איז געווען, געדענקט זי נישט. אונטער'ן קורצען שטערן, מיט דער גרינגליכער הויט באַדעקט, איז דאָ ווייניג פּלאַץ אויף אַ גוטען זכרון. די ליכטיגסטע איינדריקע ווערען באַלד טונקעל און פאַרלאָשען. זי אַליין ווייס אפילו נישט, ווי אַלט זי איז. און קוקענדיג אויף איהר, איז אוממעגליך איהרע יאָהרען צו שאַצען. זי זעהט אויס דיק — דאָס איז אָבער נאָר דאָס בייכעל אויפגעלאָפען. — די ברוסט איז איינגעפאַלען, דאָס קעפּעל קליין, די הויט אויפ'ן פּנים קנייטשט זיך, נאָר זי איז אינגאַנצען צו דין און קליין, מען זאָל זי רעכענען עלטער ווי ניין—צעהן יאָהר. דאָס אויסזעהן טוישט זיך ביי איהר אַלע מינוט: נאָך אַ קינדיש־ליכטיגען שמייכעל, לעגט זיך אויפ'ן אַלטען פּנים אַן איינגעשפּאַרטער קנייטש; טיילמאָל פאַרקרימען זיך איהר די ליפּען און די אויגען ברענען אומהיימליך אונטער צוזאַמענגעצויגענע, כאַטש ווייניג באַוואַקסענע ברעמען. איהרע געדאַנקען בינדען זיך נישט איינער אַן צווייטען, נאָר וואַרפען זיך דורך און טוישען זיך אָהן אַ שום צוזאַמענהאַנג...

און זי איז נישט אַזוי געבוירען... די באָבע, וואָס האָט זי אָפּגענומען, האָט געזאָגט: „אַ שעהן קינד!“ די ערשטע פּאָר יאָהר האָט זי גוט געוואַקסען. זי האָט פריהער די ברוסט, דערנאָך די מוטער, דערנאָך דעם פאָטער און שפּעטער אַלץ אין שטוב דערקענט; די שוואַרצע אויגעלעך זענען איהר אַלע טאָג העלער און ריהרעוודיגער געוואָרען. נאָר דאָס האָט נישט לאַנג געדויערט. אין אַ צייט אַרום הויבט זי אָן געהן צוריק... דער שכל'דיגער פונק ווערט זיך

איהר אין די אויגען אַלע מאָל זעלטענער... וועניגער געדענקט זי די זאַך. דער פאָטער איז שוין אַוועק אַ יאָהר פינף, דאָך געדענקט זי גאַנץ גוט, ווי ער פלעגט זי האַלטען אויף דער שויס און קושען און די מוטער האָט זי איהם אויסגעריסען פון דער האַנט, ער זאָל איהר נישט אויסקושען די נשמה. טיילמאָל געדענקט זי, אין זי ביי דער מוטער געזעסען און דער פאָטער איז געשטאַנען ביי דער מוטער הינטער די פּלייצעס און האָט זיך באַוויזען אַלעמאָל אין אַן אַנדער זייט: קוקו! קוקו! — די שטוב, די פּנים'ער זענען אַזוי ליכטיג און וואַרעם געוועזען...

דערנאָך האָט דאָס אַבער אויפגעהערט. עס איז עפּעס געוואָרען שטיל און טרויעריג און טונקעל. די שטוב איז עפּעס לעדיג געוואָרען, דער פאָטער פלעגט אָסך מאָל שרייען, די מוטער וויינען; טיילמאָל האָט מען אַזוי הויך געשריען, אַז זי פלעגט אַנטלויפען אין אַ ווינקעלע און באַהאַלטען זיך פאַר שרעק. אין אַ צייט אַרום האָט מען זי אָנגעהויבען שלאָגען, דערביי אַלעמאָל וועניגער צו געבען עסען... דערנאָך איז דער פאָטער געשטאַנען אין שטוב פאַרפינסטערט מיט אַראָפּגעלאָזטע אויגען, די מוטער האָט באַהאַלטען דאָס פּנים אין די הענט און האָט זיך געוואָרפען מיט'ן גאַנצען קערפּער... דער פאָטער האָט שטיל געזאָגט: „איך וועל שיקען געלד!“ און האָט זיך איבערגעדרעהט און אַרויסגעגאַנגען... ער איז באַלד נאָך אַמאָל אַריינגעקומען, נאָר זי האָט איהם שוין קוים דערקענט, אַזוי בלאַס, אַזוי איינגעבויגען איז ער געוועזען... ער האָט געקוקט אַ פּאָר מינוט אויף ביידען און איז נאָך אַמאָל שוין אויף שטענדיג אַרויס פון שטוב...

פון דאַמאָלט אָן, איז די צייט פאַר איהר אַ שטיק וועגס אין אַ פינסטערער נאַכט, אַ מין שלעפען זיך אין אַ וויסטעניש. אָהן אַ בוימעל, אָהן אַ בלימעל... הונגער און קעלט אָדער אַ הייסע קאַרטאָפעל און קוים דערוואַרעמט זיך אין בעט...

נאָר אַצינדערט שמייכעלט זי... דאָס ערשטע מאָל (דאַכט זיך איהר), האָט מען זי אַרויסגעלאָזט פון דער תפיסה.

אַ גאַנץ ווינטער האָט זי די מוטער נישט אַרויסגעלאָזט פון שטוב. ווען זי האָט זיך אויפגעכאַפּט, איז די שטוב געוועזען לעדיג. די שויבען פאַרקאַוועט, די טיר פאַרשלאָסען, נאָר ביים בעט, אויף אַ שטיקעל לייוונט איז געוועזען גרייט פאַר איהר עפּעס צו

עסען: א שטיקעל ברויט, טייַלמאַל א בייגעל, א נעכטיג געבראָ־טענע קאַרטאָפעל... דאָס אַלץ איז געווען קאַלט און זי פּלעגט עס צו דערוואַרעמען אין בעט און דערנאָך עסען... אַזוי פּלעגט זי אַפּליגען א גאַנצען טאָג. ביינאַכט ערשט איז געקומען די מוטער, געמאַכט אביסעל פייער און אָפּגעקאָכט אדער געבראָטען פרישע קאַרטאָפלעס. טייַלמאָל פּלעגט די מוטער אהיים קומען גאָר שפּעט. וואַרטענדיג אויף איהר, פּלעגט זי טייַלמאַל וואַרפען זיך און שרייען פאַר הונגער, אַרויסשפּרינגען פון בעט און באַרוועס אַרומלויפען אין שטוב און רייסען זיך די האָר, נאָר פאַר דאָס פּלעגט איהר דאַ־מאָלט די מוטער ברענגען עפּעס גוטע, זיסע אָדער פעטע זאַכען. אָם בעסטען איז געווען ביינאַכט. די מוטער האָט זיך צו איהר געלעגט, פריהער איז געוואָרען שרעקליך קאַלט, נאָר עס איז אַלע־מאָל וואַרעמער געוואָרען און זי פּלעגט זיך צודריקען צו דער מוטער אַלץ פעסטער און פעסטער. מיט דער צייַט האָט זי זיך צוגעוועהנט צו שלאָפען בייטאָג און צו וואַכען ביינאַכט. אין אנהויב נאַכט איז נישט גוט געווען; פאַר'ן איינשלאָפען האָט די מאַמע שטאַרק גע־וויינט, נאָר דערנאָך איז געוואָרען וואַרעם און שטיל און זי איז געלעגען און געלעקט די פינגער און געקוקט אין פענסטער אַריין... אויפ'ן פענסטער זעהט זי אלערליי בוימער. דורך זיי רייסט זיך אָפּט אַריין א ליכטיגער שטראָל און איהר דאַכט זיך, אז דער פאָטער שטעהט אונטער'ן פענסטער און שמייכעלט.

טייַלמאָל איז זי בייז געוואָרען אויף דער מוטער, וואָס לויפט אַרום א גאַנצען טאָג אין גאַס און האַלט זי אין תּפיסה; דאַמאָלט האָט זי נישט געוואָלט עסען, נישט אַריינגעלאָזט די מוטער אין בעט און טייַלמאָל געוואָלט זי נאָך דראַפּען און בייסען... נאָר איהר איינענער הונגער און די מוטערס טרערען האָבען זי איבערגע־דבר'ט... זי עסט, וואָס די מוטער האָט איהר געבראַכט און פרעגט נאָך אַלץ אין כעס: — וואָס לויפסטו — הא? (זי רעדט שלעכט און שווער). אומזיסט וויל איהר די מוטער געבען צו פאַרשטעהן, אז דאָס לויפען איז נישט פאַר נחת, אז זי לויפט אַרום צו „פאַר־דינען“, עס זאָל זיין וואָס צו עסען. די קליינע פאַרשטעהט נישט, וואָס מען מיינט „פאַרדינען“, נאָר זי האַלט זיך נישט לאַנג ביי איין זאַך און פאַרגעסט אַז אַלץ. טייַלמאָל וועקט זי דאָך אויף די מוטער אינמיטען דער נאַכט: „וואָס פאַרדינען?“ עס געדויערט

לאנג, איידער די מוטער רייסט אויף די אויגען, דערנאך בעט זי זיך ערשט: טאכטער, לאז מיר שלאפען. נאר אפזאגען טאר מען איהר נישט, זי איז איינגעשפארט און וועט באלד אנהויבען צו בריקען. די מוטער מוז איהר דערצעהלען, אז זי געהט ארום פון הויז צו הויז, און זוכט, אויב עס איז נישטא עפעס אן ארבייט: פאמיעס ארויסצוניסען, ביי דער קיך העלפען, א גאנג געהן... זי הערט נישט אויס אינגאנצען און האקט פלוצלונג איבער מיט א נייער שאלה:

— קרעפלעך — אדער האניג בעסער? די מוטער האט זיך שרעקליך צואוויינט. „ווען האט זי קרעפלעך, ווען האניג געגעסען?“ זי האט דאך אמאל געמוזט ביידע זאכען עסען און דאס זענען צוויי מאכלים, וואס זענען איהר ראפטום ארויסגעשוואומען אין זכרון. די מוטער ווארפט זיך אין בעט אזוי ווי דאמאלט, ווען דער פאטער איז ארויסגעגאנגען...

באלד פארגעסט זי אינגאנצען. די מוטער בארוהיגט זיך און נעמט זי ארום און קושט זי און האלזט, נאר אין דער פריה איז זי ביי דער מוטערס אוועקגעהן נישט געשלאפען און געזאגט: מאמע — קרעפלעך — האניג — ברענג. די מוטער איז ארויסגעלאפען פון שטוב.

איינמאל האט מען זי אויפגעוועקט בייטאג. פרעמדע מענשען האבען געעפענט די טיר. אריינגעבראכט די מוטער, אויסגעטאן זי און אריינגעלעגט צו איהר אין בעט. זי האט זיך דערשראקען — נאר עס איז איהר באלד גוט געווארען: דער מוטערס לייב האט געברענט ווי א פייער! עס איז איהר נאך קיינמאל אזוי ווארעם, אזוי טרוקען נישט געוועזן!

ביים לעגען אין בעט אריין האבען די פרעמדע געוואלט עפעס ארויסנעמען ביי דער מוטער פון דער האנט, נאר זי האט נישט גע־לאזט... מן הסתם א קרעפעל! זי לאזט זיך ארונטער אונטער דער קאלדרע און געפינט די האנט, זי עפענט זיך לייכט און זי שווימט ארויס פון אונטער דער דעק מיט עפעס ווייסעס, דינגס און הארטס. זי כאפט עס אין מויל אריין, — עס עסט זיך נישט... זי נעמט עס ארויס פון מויל, באקוקט און דערזעהט עפעס א פארטרעטעל, א קליינס אין עק פונ׳ם ווייסען...

— וואס — איז — דאס — מאמע? — וועקט זי די מוטער. נאר זי ענטפערט נישט.

עס קומען אריין צוויי ווייבער, איינע דערלאַנגט איהר עפּעס צו עסען א לעקעכעל — און נעמט ביי איהר ארויס דאָס ווייסע מיט דעם פּאָרטרעטעל פון דער האנט. עס איז א בריף, נאָרביידע ווייבער קאָנען נישט לייענען.

דערווייל קומט אָן אן מאנספּערשוין, דעקט אויף די מוטער, באַקוקט זי, נעמט ביי איהר די האנט...

זי הויבט אָן שרייען, זי האָט מורא מען זאָל איהר די מוטער נישט צונעמען, און עס ווערט איהר אויך קאַלט. נאָר מען דערלאַנגט איהר עפּעס אין מויל און זי שווייגט.

— ר' מרדכי! — מאכט איינע פון די ווייבער, — לייענט נאָר דעם בריף.

דער פרעמדער טוט עס און שאָקעלט מיט'ן קאָפּ.

— דער מאן — זאָגט ער — שרייבט, אז ער איז קראַנק געווארען פון דער שווערער ארבייט. א שניידער איז ער, ארבייט איבער אכטצעהן שעה א טאָג... ער בעט זי, זי זאָל איהם שיקען געלט צוריקצוקומען...

— נאָך! נאָך! זים! — האַקט די קליינע איהם איבער און שטרעקט אוים די הענט.

די ווייבער הערען זי נישט.

— אויף שעהנע צרות געקומען — זאָגט איינע.

אין בעט איז געוועזען היים, דערנאָך האָט מען נאָך איינגעהייצט אין אויוועז.

וואס פאר א גאָלדענע נאַכט עס איז געוועזען. די מוטער וואַרעמט... ביים בעט זיצט א פרעמדע און דרעמעלט און ווען זי כאַפּט זיך אויף, דערלאַנגט זי עפּעס דער מוטער אין מויל אריין. זי וויל אויך דאָס אייגענע. זי וויל שוין אָנהויבען שרייען, נאָר די פרעמדע האָט מורא פאַר איהר קול און דערלאַנגט איהר עפּעס זיסעס, זי רופט עס לעקעכעל און זעצט זיך צוריק און דרעמעלט ווייטער. און דאָס לאָך פון אויוועז איז אָפען, עס ברענט... וועה, וועה, אזוי רויט, אזוי שעהן. עס דרעהט זיך, עס טאַנצט ציק־ציק־ציק! ערשט שווארץ, אצינד רויט, אוי, ווי שעהן־רויט..

איינמאָל ביינאַכט האָט מען זי איינגעוויקעלט אין א ווארעמען שאַל און געטראָגען פריהער ערגעץ ווייט, דערנאָך הויך אויף טרעפּ און מען האָט זי אריינגעבראַכט אין א פרעמדע, קאַלטע שטוב

אריין. אינמיטען שטוב איז געזעסען א קליינע אלטע ציטעריגע אידענע און האט געפליקט פעדערען, אין די זייטען אויף שעניקעס אויף דער פאדלאגע זענען קינדער געשלאפען...

די פעדער־פליקערין האט זיך נישט גערוהרט פון ארט, נאר געפרעגט מיט א פישטשענדיג אפגעריסענעם קול:

— ווער וועט צאהלען?

— מען וועט שוין צאהלען! — האבען געענטפערט די אי־דענעס, וואס האבען זי געבראכט.

— מאמע! — האט די קליינע ארויסגעלאזט א געוויין, פאר שרעק און קעלט צוזאמען.

נאר קיינער קוקט זיך אויף איהר נישט אום.

— א יתומה? — פרעגט ווייטער די פארפעדערטע אלטע.

— נאך נישט...

— מאמע!

— שריי נישט, בהמה, — ענטפערט איחר איינע פון די אי־דענעס, — די מאמע איז אוועקגעפאהרען.

פלוצלונג איז איהר פרעהליך געווארען און א שכל'דיגער פונק האט זיך איהר באוויזען אין די אויגען.

— צום... צום... טאטען? — נאר מען ענטפערט איהר נישט.

— וואו וועט זי שלאפען?

— היינט מיט מיר.

די אידענעס לעגען זי אין א קאלט בעט אריין, דעם שאל נעמט מען צו און זי הויבט אן ציטערען.

— מאמע! — צולאזט זי זיך אויף א קול.

— נעמט זי איין, פריידעל, — זאגען די אידענעס.

— געהט נאר, געהט! — ענטפערט די פארפעדערטע, — דאס איז שוין מיין זאך.

די, וואס האבען זי געבראכט, געהען אוועק און די אידענע פון די פעדערען הויבט זיך אויף און געהט צו איהר צו.

— שווייג! — מאכט זי הארט און טרוקען. און זי דערשרעקט זיך און בלייבט שטיל.

זי קריגט אין דערפריה, גלייך מיט נאך פיער קינדער, א שטי־

קעל ברויט מיט טיי — טיי האָט זי שוין לאַנג נישט געטרונקען. זי האָט עס גאָר פאַרגעסען. בייטאָג קריגט זי אביסעל קאַרטאָפּלעס אדער קאַשע, ביינאַכט ווייטער טיי מיט ברויט... זי איז כמעט זאַט, נאָר עס איז איהר נישט גוט. זי האָט פיינט די קינדער און מורא פאַר פריידלען און בענקט...

— מאמע!

נאָר פריידעל גיט א קוק אויף איהר און זי שווייגט. פריידלען האָט זי שרעקליך פיינט.

איינמאָל, ביינאַכט, (זי האָט נאָך אַלץ נישט איהר שעניק און שלאָפט נאָך אַלץ נישט ביינאַכט נאָר בייטאָג) קריגט זי חשק זיך איבערצודרעהען צו דער אַלטער און צו בייסען און דראַפּען די שלעכטע, די מרשעת... נאָר פריידעל שלאָפט מיט האַלב אָפענע אויגען און זי דרעהט זיך צוריק איבער דערשראָקען.

— ווען װעסט איינליגען אמאָל? — פישטשעט פריידעל׳ס קול און דערלאַנגט מיט דער ביינינגער פויסט אין די פּלייצעס.

מיט דער צייט האָט זי די מוטער פאַרגעסען! דאָך בענקט זי און שרייט אַלץ אינאיינעם: ארויס! ארויס!

זי האָט איהר שעניק באַקומען און פון דאמאָלט אָן האָט זי פאַר פריידלען ווייניגער מורא: זי אנטלויפט פאַר איהר, און אין לויפען קערט זי אום און שלאָגט די קינדער, צוואָגט די פעדערען, צוברעכט דעם טאָפּ פון זיי... פריידעל כאַפּט א בעזים, נאָר זי פאַרלירט דעם אָטעם נאָכיאָגענדיג די „ווילדע בריאה", פאַר דאָס איז זי זיך אָן איהר שפּעטער גוקם. זי מאַכט זיך רוהיג און שטיל. פאַר דאָס, אז די „ווילדע בריאה" שלאָפט שפּעטער אויף דעם שעניק, וואַרפט זי זיך אויף איהר ארויף און צוהאַקט איהר דעם לייב מיט די נעגעל. זי וויינט נישט, נאָר פאַרבלוטיגט בייסט זי די ליפּען. די יעשט גרינע קינדער באַהאַלטען זיך אין די ווינקעלעך און אָטעמען פאַר שרעק...

נאָר היינט האָט דאָס אַלץ אויפגעהערט. א אידענע איז געקומען צו פריידלען און געזאָגט, אז מעהר וועט מען שוין פאַר דער ווילדער נישט צאַהלען: „נישטאָ פון וואַנען".

פריידעל האָט זיך אויפגעשטעלט, אין די אויגען האָט איהר אויפגעבליצט די רשעות. זי האָט אָנגעכאַפּט די „ווילדע בריאה" און ארויסגעשטופּט פון שטוב.

די ווילדע בריאה איז אראָפּגעקראָכען אויף אלע פיער פון די טרעפּ (געהן אויף טרעפּ האָט זי נישט געקאָנט) און אצינד, האָ, האָ! זי זעהט די גאס! אזוי ווייס, אזוי שעהן! א גלייכער, ווייסער, בלישטשענדיגער שניי! הו האָ!

און זי לויפט איבער'ן שניי באָרוועס און לאכט...

די לבנה דערצעהלט.

מיך פון קוקען אויף ווייסע! מארמאר און אויערם ווייסע גאז־באלייכטונג, האב איך מיך אוועקגעדרעהט און געווארפען א בליק אויף אן הינטערגאס.

פון אן איבערגעבויגענעם הייזעל געהט ארויס א בארוועס אינגעל, שלעכט געקליידט (די שמאטעס האלטען זיך אויף איהם קוים) און קעגענאיבער, פון א צווייטען הויז כמעט א מפלת, קומט אויך ארויס אזא אינגעל.

קוים זענען זיי איינער צום צווייטען צוגעקומען, האב איך שוין נישט געוואוסט, וועלכער עס איז ארויס פון וועלכען הויז.ביידע אויסגעדארט, מיט ברענענדיגע אויגען, ביידע ציטערען פאר קעלט, אפשר פאר הונגער אויך.

איך הער, ווי זיי שמועסען.

— פארטיג?

— און דו?

— אויך!

— האסט געגעסען?

— ניין... דער טאטע האט נישט געבראכט.

— מיינער — קראנק; די מאמע וויינט...

— געהען מיר?

— בעסער לויפען... ס'איז קאלט...

— נו!

זיי לויפען פייל פון בויגען אין שטאדט אריין.

איך קוק זיי נאך.

ביי איינעם פון די שענסטע הייזער שטעלען זיי זיך אפ.

— זעהסט! מיין פעטערס הויז! — מאכט איינער שטאלץ.

דער צווייטער ווייזט אויף א הויז קעגענאיבער!

— דאס איז מ י י ן פעטערס!

— מיין פעטער האט מען אבער געבראכט אן אראביש פערדעל פאר זעכצעהן טויזענט!
— מיינער האט א קארעטע מיט פיער פערד, ווי די לייבען!
— מיינער האט אפשר טויזענט דערפער!
— מיינער — אפשר הונדערט שטעדט!
— שוטה! ביי מיין פעטער זענען די מעבעל פון גאלד!
— בהמה! ביי מיין פעטער — סאמע בריליאנטען!
— אבער מיין מוהמע מיט איהרע פערפומען! די גאז רייסט עס אויף!
— א ווא! מיין מוהמע געהט אלע טאג אין טעאטער אריין...
— און אז מיין פעטער שפילט יעדע נאכט אין קארטען — הא?
זיי האבען זיך לאנג געשפארט און שיער נישט געפאלען זיך אין די האר אריין...
איינער איז דאך פריהער אפגעשטאנען.
— קאלט, — מאכט ער מיט א ציטער.
דער צווייטער שטעהט אויך אפ:
— איך בין זעהר הונגעריג, — זאגט ער, — עס נאגט מיך! קלינג אן ביי דיין פעטער...
— ניין — ענטפערט יענער דערשראקען — ער האט אנגע־זאגט דעם שווייצער, ער זאל מיר הענט און פיס צוברעכען!
— מיין פעטער — דאס זעלביז! — ענטפערט דער צווייטער.
זיי לאזעןביידע טרויעריג אראפ די קעפ.
— געהען מיר?
— בעסער לויפען...
און אויפ׳ן וועג:
— מארגען ביינאכט נאך אמאל...
— יא... איבערלויפען... איך וועל געבען א סימן... איך וועל א קרעה טון ווי א האן...
— איך וועל דיר ענטפערען מיט א מיאוק פון א קאץ.
— גוט...
זיי זענען מיר פארשוואונדען געווארען.

קינדער־שפּיל.

1.

א גאָלדענער טאָג...

די זון אויבען אין בלויען הימעל, די קאַפּולע פון דער צערקווע אונטען אין דער בלויער לופט — פלאַקערען... שפּריצען פייער.

די אַלעע אין סקווער ארום צערקווע איז איבערפול, דער אויס־געשפּרייטער זאמד בליצט גאָלדיג, דאָס ליכט רייסט זיך אריין צווי־שען די געוויקסען, באזוכט די פּארוואַקסענסטע ווינקעלעך און באַ־שיינט א חברה קינדער, וואָס ליגט ארום קלאָמב פון אויסגעמישטע פלאַמענדיג־רויטע רויזען און אַפּגעמאַטערטע, האַלב־געבויגענע ווייסע ליליען.

— סקוטשנאָ !*) — רופט זיך אָן א אינגעל פון א יאָהר פופ־צעהן, אין א גענעראַלסקין מונדיר מיט א רויטען אונטערשלאָג, רויטע קלאַפּען און זילבערנע טראָלבען. ער שפּרינגט אויף.

עטליכע „מאַטראָסען" טוען דאָסזעלבע, גענעצענדיג, און ווי־שענדיג זיך דעם שוויס. —

די רעשט קינדער שטעהט אויך אויף, — אַרעמערע קינדער, אין איבערגעמאַכטע זאַכען, אַז וועלכע מען דערקענט די פּאַטערס: א פּאָליציי־מאַן, א צערקווע־דינער, אַן אַרעמער טשינאָווניק...

די האַלטען זיך אביסעל פון ווייטען, מיט אויסגעשפּיצטע אויערען, גרייט צו דערפילען יעדען באַפעהל

— קומט ווייטער שפּילען ! — זאָגט דער גענעראַל מיט א שטימע, אין וועלכער עס קלינגט שוין א קאָמאַנדאָ־טאָן.

— אין וואָס ? — פרעגט א מאַטראָס.

---

*) לאַנגווייליג.

— אין אן אביסק ! 1) — רופט זיך נישט דרייסט אן איינער פון ארעמען עולם.

— בילא ! 2) — געגעצט דער „גענעראל !“ —

— וויענטשאניע ! 3) — פראפאנירט א מאטראס.

— די בארישניעס 4) קאנען נאך נישט ארוים פון פריאיוט 5).

— זיי ווען אנקומען.

— אבער דערווייל ? — סקוטשנא ! — געגעצט דער גענעראל. א קליינע פויזע.

— וו סוד ! 6) — הערט זיך א שטילער פארשלאג, ווייטער פון ארעמען עולם ארוים.

— כאראשא ! 7) — שמייכעלט דער גענעראל —

— נא, קאווא סודיט טא ? 8) — פרעגט א מאטראס.

— וויזיאטאטשניקא ! 9)

— ניע סטאיט ! 10)

— ראזדענסטוויענקאווא !

— עטא גערא ! צאר יעווא זשאלויעט 11)

— שמיטא ! מאשעננניקא 12) שמיטא ! ראזבאיניקא 13)...

— כאראשא... — רופט מען ארום.

— ווער וועט זיין שמיט ? — פרעגט דער גענעראל.

אלע ציהען מיט די אקסעל ; קיינער וויל נישט... אלע קוקען מיט רחמנות פנים׳לעך און האלב מיט שרעק צום גענעראל, ער זאל, חס ושלום, נישט הייסען...

— וואניא בודיעט ! 14) — רופט אוים דער גענעראל.

וואניא, דער אינגסטער, לויט די קליידער אויך דער ארעמס־טער, א געלבליך בלאסער, מיט א גרויסען קעפעל, אויפגעשוואומע־נעם בייכעל און פיילענבויגענדיגע פיסלעך, באקומט טרערען אין די אויסגעזעצטע אויגען.

— יא ניע כאטשיע ! 15) — שטאמעלט ער, וויינענדיג.

---

1) אונטערזוכונג. 2) שוין געווען. 3) חופה, קדושין. 4) פרווי־לינס. 5) אזיל. 6) געריכט. 7) גוט. 8) נאך וועמען משפט׳ן ? 9) לאפאווניק, שוחד נעמער. 10) נישט כדאי. 11) דער קייזער האט׳ן ליעב. 12) שווינדלער. 13) מערדער. 14) וואניא וועט זיין. 15) איך וויל נישט.

דער גענעראל טופּעט מיט'ן פוס.

— דו מוסט...

— ניין, ניין! — דאָס אינגעל וואַרפט זיך אויף דער ערד.

— איך הייס!

— ניין און ניין! — און דאָס אינגעל גראָבט אַריין די הענט־לעך און די פיסלעך אין זאַמד — כאַטש טויט מיך.

— חברה הייסט! אמת?

— יאָ! יאָ! — רופען זיך אָן אַלע אַרום...

— אַניט, טרייבט מען דיך אַרויס פון חברה!

— טרייבט! — שרייט וואַניאַ מיט פאַרצווייפלונג.

— וואַניאַ, — רופט זיך אָן דער גענעראל ווייכער — וואַניאַ — און געהט צו צום ליגענדיגען — הער, וואַניאַ, — ער באַמיהט זיך וואָס מעהר ליעבשאַפט איינצופליסען אין דער שטימע — באַ־קומסט, ווייסט וואָס?

— וואָס? — העשעט וואַניאַ, און הויבט דאָס קעפּעל אויף העכער אביסעל און קוקט צום גענעראל אַרויף מיט אַ הונגער־בליק.

דער גענעראל קלערט אַ ווײַלע און פּלאַצט אַרויס, — שאָקאָ־לאַד!

וואַניאַ'ס הונגער־אויגען בליצען אויף.

— אַ גאַנץ טעוועלע?

— אַ האַלבס! — דינגט זיך דער גענעראל.

— אַ גאַנץ! — שפּאַרט זיך איין וואַניאַ.

— אַ גאַנץ! — גיט דער גענעראל נאָך, נישט אָהן פאַרדרוס. נאָר וואַניאַ'ס אויגען לעשען זיך צוריק אויס.

— גענאַרסט מיך?

— ניין... מיין גענעראַלסקע וואָרט!

— גיב פאַראויס!

— נאַ! — און דער גענעראל נעמט אַרויס. נישט אָהן חרטה, אַ טעוועלע שאָקאָלאַד און דערלאַנגט וואַניאַ'ן.

וואַניאַ גראָבט אויס דאָס רעכטע הענטעל פון זאַמד און כאַפּט אָן דאָס טעוועלע פון דער אויסגעצויגענער זייט.

דער גענעראל פאַרהאַלט די צווייטע זייט, וועלענדיג אָפּברע־כען כאַטש אַ שטיקעל.

וואניא באמערקט דעם מאנעווער, רייסט געשווינד אויס דאס גאנצע מעוועלע.

— פרעסער! — זידעלט דער גענעראל, און איבערהרעהענדיג זיך צו חברה:

— אצינד קלייבט אויס א וואיענע סוד*).

— דו — פרעדסיעדאטעל!**) — רופט מען צום גענעראל.

נאר וואניא, וואס האט זיך שוין געהאט אויפגעזעצט, מיט ציטעריגע הענטלעך אפגעשיילט דאס מעוועלע פון בליצענדיגען בלייערנעם העמדעל און געכאפט צום מויל, נעמט עס נאכ'ן ערש־טען אפלעקען צוריק ארויס פון מויל און צוואוויינט זיך.

— וואס ווייטער? — דרעהט זיך אויס דער „גענעראל" צו־קאכט.

— איהר וועט מיך שלאגען!

א שטילע רחמנות'דיגע פויזע.

— נו, — רופט זיך אן א מאטראס — אביסעל שלאגען מוז מען דאך!

— אבער נישט קאפען מיט די פיס! — בעט זיך וואניא...

— גוט! — גיבען אלע נאך.

— נישט רייסען ביי די האר...

— נאר אביסעל!

— ניין, גארנישט, עס טוט וועה! — צוהעשעט זיך וואניא.

— און נישט שטעכען מיט שפילקעס! — גיט ער צו.

דאמאלט געהט צו איהם נעהנטער צו דער גענעראל, און טוט א טופ מיט'ן פוס און א געשריי:

— פרעס!

וואניא ווערט פארציטערט, כאפט די שאקאלאד אין מויל אריין און לעקט.

— פרעס! — זאג איך.

---

*) קריגס־געריכט.

**) פארזיצענדער.

וואניא הויבט אָן קייען פאר שרעק.

— געשווינדער!

וואניא פאָלגט; א רגע, און דאָס גאנצע טעוועלע פארשווינדט.

— אצינד מוזט דו! — שרייט דער גענעראל, און אויסדרער־הענדיג זיך צו די חברה:

— קלייבט זאַסיעדאַטעליעס!

2.

אינמיטען הויף ליגט אַן אלטער באַלקען.

ערגעץ איינגעמויערט, האָט ער, גאָט ווייס ווי לאַנג, דאָס הויז געשטיצט; ארויסגעוואָרפען, פוילט ער אינמיטען הויף.

עס פרעסען איהם די ווערעם, מען צופּט פון איהם העלצלעך פאר עדות צו די נעגעל פארברענען, מען רייסט פון איהם שטעכער צו די ציין, מען כאַפּט פון איהם א קינדעל א פייער אָנצולעגען... איינמאָל האָט אין איהם א דונער אריינגעשלאָגען — און — ער פוילט ווייטער!

* * *

אין דער פריה האָט געכאַפּט א פראָסט.

ארום קלאָץ הענגען ארום דינע אייז־צאַפּען פון אויסגעקרימ־טע זייטען.

עס עפענט זיך א טיר, און א ווייבערשע האַנט שטופּט ארויס א האַלב־נאַסען קינד.

— געה, געה, קער מיר נישט איבער די וועלט!

דאָס קינד בלייבט שטעהן ביי דער טיר און וויל אָנהויבען צו וויינען, נאָר ער דערזעהט דעם אייז־צאַפּען און דערפרעהט זיך.

ער לויפט געשווינד אריין אין אַן אנדער שטוב און קומט ארויס מיט נאָך א חברה קינדער.

מיט א געלאַרם לויפט דער יונגער עולם צו צום קלאָץ.

דאָס געלויף האָט ארויסגערופען נאָך אַנדערע קינדער פון די

שטיבער; טייל מיט שטיקלעך ברויט אין די הענט.

— שפילען אין אייז־צאפען! — ווערט א געפּישטשעריי.

און דער עולם לעגט זיך אוים אויפ׳ן פארפרוירענעם הויף מיט די קעפּ אונטער דעם אונטערגעפוילטען קלאָץ. יעדעס קינד נעמט אַן אייז־צאפּען אין מויל אריין...

— נאַגט! — קאָמאַנדירט איינער פון דער חברה.

און דער עולם נאַגט.

ווער עס וועט פריהער אויסנאַגען זיין צאפּען, וועט געווינען אַן אַלטע פעדער, א שטאַלערען קנעפּעל...

ווע־לען אויסנאַגען צוויי אין איין צייט, וועט ווערען א גע־שלעג...

אויף א קרבן.

(ווי אזוי א פרוש, אן אלטער מיט אפגענומענע פיס, איז געפאלען
אין קלויז בשעת מלחמה...)

א קלויז־זיצער איז ער שטענדיג געווען, א תם א קלויז־זי־צער... נאר א דירה געהאט, א רווישענדיגע דירה מיט זיהן און שניר, טעכטער און איידעמס. פאר'ן געררויש פלעגט ער טאקע אנטלוי־פען פון דער היים און אפזיצען גאנצע טעג אין קלויז איבער א ספר. דאס הויזגעזינט האט געשפייזט זיין אשה חנה'לע פון שפייז־געוועלב...

פיער ווענען האט דאס שטעדטעל אין דער וועלט אריין: אין צפון־זייט א בריק איבער'ן וואסער, מזרח און מערב — א שאסיי, וואס לויפט איבער דער שטאדט, דורכשניידענדיג דעם מארק, אין דרום־זייט — א פוילישען שליאך. און אויף די אלע פיער וועגען זענען איהם איינציגווייז די קינדער אין דער וועלט אריין... דער־נאך חנה'לע אן א וועג צום בית־עלמין... א קרובה האט זיך אין שפייז־געוועלב געשטעלט און איהם געשפייזט... דערנאך האט איהם עפעס די פיס אפגענומען, הילצערנע פיס באקומען. דאס ביסעל סחורה אין שפייז־געוועלבעל האט זיך אויסגעלאזט, און דער בעל־הבית פון הויז, א איד מיט אייזערנע הענט, האט איהם גענומען מיט'ן געלעגער און געטראגען אין קלויז אריין און געלעגט אויף א באנק הינטער'ן אויוון; מילא, ער האט די דירה באַ־דארפט... און קיין רעה האט ער איהם נישט געטאן... די קלויז האט איהם אויסגעהאלטען בכבוד. זעלטען א טאג, למשל, א יריד, א טארג — אז מען האט אן איהם פארגעסען. די איינגלעך פון קלויז— ווילע בחורים — האבען איבער איהם משמורות געמאכט. יעדען טאג האט א משמר פון צוויי איינגלעך אין דער פריה אראפגענומען

איהם פון געלעגער היגמער'ן אוויועק צום כיור און אפגעגאסען די נעגעל און פון כיור צו דער דרום־וואנט ביים פענסטער און דער־לאנגט א ספר אין דער האנט אריין... „טעג“ האט מען איהם פון שטעדטעל געשיקט, אויך א משכּר געמאכט... אזוי פלעגט ער זי־צען גאנצע טעג, קוקען אין ספר אריין און רעדען מיט די, וואס זענען נעהנטער צוגעקומען... מען פלעגט אמאל פון שטאדט זיך אן עצה האלטען... א זקן און בן־תורה און „אויסגעטוענער“...

לעצטענס האט מען אן איהם אנגעהויבען צו פארגעסען...

רעדלעך האבען געווישט: מלחמה, מלחמה.

זייער דאגה: מלחמה...

דערנאך: היי און האבער, ווארעמע זאכען, רובעלס, מאר־קען, קראנען...

זייער באבעס דאגה...

צינד זעהט ער, זיצענדיג ביים פענסטער, ווי דאס גאנצע שטעדטעל לויפט... אנשים, נשים וטף... אלע לויפען און אויף איין וועג...

אז פארטאג איז אויפגעשפרונגען די בריק איבער'ן וואַ־סער פון צפון־זייט, זענען די אינגלעך, וואס האבען איהם אויפ־געהויבען און נאר וואס געזעצט, אנטלאפען און איהם אפילו קיין ספר אין האנט אריין נישט געגעבען — האט ער געמאכט:

„שכחו וגבורותו“ איבער א דונער, א שטארקער דונער גע־ווען... צו שחרית איז קיינער נישט געקומען... צינד לויפען זיי... וואוהין? ער מוז אבער צוריק אויסדרעהען דעם קאפ צו דער קלויז. ריהרען קאן ער זיך נישט, און דער אויסגעדרעהטער האלז, טוט שוין צו שרעקליך וועה... און קיין ספר אין דער האנט אריינצוקוקען האט ער נישט, און עפעס קלערען קאן ער אויך נישט. ביים קלערען איז ער געוואוינט די בארד צו צופען, און אהן א ספר האט ער נישט וואו די האר פון דער בארד אהין צו טון. כאפט ער איין האנט אין דער צווייטער, פארפלעכט די פינגער, וואס עס וועט זיין — וועט זיין... און אין אלטען מח קריכען דאך ארום געדאנקען. אליין... פון זיך.

פארגעסען האט מען איהם צינד גאר אינגאנצען...

וועט איהם אויסקומען, הייסט עס, אויסצוגעהן... איז נאר א קלער: פאר הונגער צי פאר דורשט?

אין כיור מוז נאך זיין אביסל וואסער... קעגענאיבער אויף דער וואנט הענגט דער ערוב תבשילין... נאר וואו נעמט מען פיס?

סיי ווי סיי, פאר הונגער צי פאר דורשט — מיתה, און מיתה משונה. צי קומט עס איהם? אז עס וועט קומען, קומט איהם, ער געדענקט נישט פארוואס, א בשר ודם האט שכחה...

אבער נישט אזוי געשווינד! שמייכעלט ער.

ער וועט זיך לאנג ראנגלען מיט איהם, דעם מלאך המות. שני וחמישי פאסט ער מנעוריו... לעצטענס פלעגט צוקומען א תענית איבער א וואך, אמאל צוויי... ביי חנה'לען פלעגט זיך עס נישט טרעפען. די שטאדט פארגעסט!

דער האלז האט זיך אפגערוהט, ער וויל אויסדרעהען דעם קאפ צום פענסטער, צי מען לויפט נאך, דערהערט ער אבער געוויש פון רעכטס און לינקס... טריט, מענשען־טריט, פערד־טריט... רעדער פון וועגען שווערע. עס מוז זיין חיל... פון רעכטס חיל און פון לינקס חיל... ווייט נאך ווייט, נאר עס ציטערט שוין די ערד... צוויי חיילות קומען זיך אקעגען... פון איין זייט אונזערער, פון דער צווייטער — דער שונא. פון וועלכער זייט עס קומט דער און פון וועלכער זייט יענער, ווייסט ער נישט... אבער אין דער מיט צווישען צוויי חיילות איז ער... און עס קאן זיין, אז ער וועט אומקומען נישט פאר הונגער און נישט פאר דורשט...

ער הויבט אן שטיל צו זאגען ודוי און פלוצלונג:

טראך, טראך!

עס האט זיך אנגעהויבען טרוקענע קלעפ פוןביידע זייטען. דאס, א פנים, שיסט מען פון ביקסען... קוילען מוזען פליהען פון איין חיל צום צווייטען. אז מען כאפט נישט אוועק דעם קאפ...

טראך, טראך, טראך...

א ציטער פאר שרעק איז איהם דורכגעלאפען דורך די אפגעשטארבענע קני און א ציטער פון פריידיגער האפנונג דורכ'ן אלטען בלוט און די ענגע אדערען. די פיס כאפען זיך. ער האט געהערט, עס טרעפט זיך פאר שרעק; נאר ביידע ציטערען זענען פארביי. צוריק אפגעשטארבען די פיס. און צו וואס פחד? ממה נפשך, איז ער חייב מיתה, מילא! אויב נישט...

טראך, טראך, טראך... געדיכטער, פעסטער. און: בום, בום, בום! שויז הארמאטען. ער געדענקט, ווי הארמאטען זעהען אויס.

ווי דאָס הילכט! און עס קומט אַלץ נעהענטער און נעהנטער, אַט ריהרט זיך די קלויז, עס ציטערען די ווענט, די גאַנצע קלויז פון גרונט ביז'ן דאַך ציטערט, וויגט זיך, וואַקעלט זיך, שטיקער ציגעל פאַלען אַרויס פון ווענט. אביסעל אַרויס, אביסעל אַריין, און אַלץ מעהר... ווען אַ ציגעל טרעפט, איינער, אַ צווייטער און מעהר, וואָלט געוועזען: —

סקילה!

קומט איהם סקילה? — ווער ווייסט? —

אַ פּנים נישט. די קלויז וואַקעלט זיך, וויגט זיך, ציטערט אין אויער און האַלט זיך. אַ פאַרצייטיג בנין... אַ זעצעריי פון דרויסען. אַנדערע הייזער פאַלען. אַ מערכה — לעדיגע. די קלייט האַלט! אפשר אין זכות פון ארון קודש, פון די ספרים הקדושים, אין ארון קודש... סיי ווי סיי — נישט סקילה...

טררר!

אַ שטיק פייער פון איבער דער קלויז האָט דורכגעריסען דעם דאַך און געפאַלען פאַר'ן ארון קודש. אַנגעצונדען די פּאָדלאָגעס אַלט האַלץ, אַנגעכאַפּט זיך. פייערדיגע צונגען לאָזען זיך אַראָפּ צו די טרעפּלעך. אַנדערע הויבען זיך און כאַפּען אַרום די טירלעך... זיי פלאַצען, פּראַלען אויף. די פייערדיגע צונגען כאַפּען אַרום די מענ־טעלעך... כתרים פאַלען אַראָפּ אין פייער אַריין. פאַרמעט הויבט אָן ברענען... מען דאַרף מציל זיין די ספרים הקדושים. נישטאָ קיין פּיס. און זיי — אַנטלאָפען... איהם פאַרגעסען, די ספרים הקדושים פאַרגעסען... און די פייערדיגע צונגען שפּרייטען זיך רעכטס און לינקס און אַראָפּ אין קלויז אַריין. די ספרים־שענק רעכטס און לינקס צום ארון קודש ברענען... דאָס פייער קריכט צו איהם נעהנ־טער. האָט אַרומגעכאַפּט די שטענדערס... אויסגע'חלב'עט, זיי פלאַ־קערען... עס געהט צום שלחן... אויך דאָס זעלבע... און עס געהט נעהנטער...

שרפה וועט זיין! שרפה!

— בום־בום!

אַ נייער קלאַפּ אין דאַך אַריין!

— נישט שרפה!

עס קומט איהם, באַשיינפּערליך, נישט קיין שרפה. דער דאַך פון ארון קודש ביז איבער'ן שלחן איז אַראָפּגעפאַלען און דאָס

פייער באַגראָבען... אָבער אינ'ם הויפען ברענט ווייטער. פון צוויי־
שען די שטיקער סופיט געהט אַ רויך, אַ געדיכטער, און פאַרפולט
פּאַמעלעך, פּאַמעלעך די קלויז. אסך געהט ארוים דורכ'ן דאַך:
אסך בלייבט און שפּרייט זיך... עס בייסט איהם די אַלטע אויגען
אויס, אַ פול מויל מיט ביטערקייט, אַט אַטעם פאַרפּעהלט, נישט
אפּצוּהוסטען...

— חנק וועט זיין, חנק!

נישט באַשערט געווען קיין חנק.

די טיר פּראַלט אויף. אַ ווילדע בריאה, אַ קורצע נאָז, צוּ־
קאַכט־בלוטיגע אויגען אין געשויבערטען קאָפּ — אונזערער צי אַ
שונא... ער ווייסט נישט...

פאַלט אריין, חרב שלופה אין דער האַנט. אַ ווילד געשריי:
שפּיאָן! שפּיאָן! און —

אַ זעץ אין אַלטען האַרץ אריין.

וואָס „שפּיאָן" איז טייטש, ווייסט ער נישט, נאָר איינס ווייסט
ער אויף זיכער, די אויגען זאָגען!

הרג—און בסייף.

מעשה׳לעך

וואָס מתים דערצעהלען.

עטליכע טעג נאָכאַנאַנד האָב איך געהונגערט.

און אַז דער קאָפּ איז שוין צו־שווער געוואָרען, דאָס בלוט האָט מערדעריש אין די שלייפען געהאַמערט, און פאַר די פינטעל־דיגע אויגען האָבען ווערימלעך געווימעלט, און איך האָב מיך, אַנ־האַלטענדיג זיך ביי די ווענט, אַרויסגעוואַקעלט פאַר דער טיר ב ע ט ע ן ברויט, איז פונקט געווען תשעה־באָב, ווען אַלע פאַסטען.

די זון איז געשטאַנען הויך איבער׳ן מאַרק, געגאָסען ליכט און היץ אין די פאַרבאַרגענסטע ווינקעלעך אַריין... און עס געהען די פאַסטער אויפ׳ן בית־עלמין אַרויס, זיך קיהלען.

געה איך מיט.

בוימלעך וואַקסען צווישען די קברים, נאָגען זיי די טויטע אויס. צום הימעל רייסען זיי זיך נישט, האָבען זיי דערפאַר שטאַ־מען פעסטערע, צווייגען דיקערע, צושפּרייטערע, און בלעטער — פעטערע און גרינערע, און גיבען שאָטען אַסך. —

געקומען בין איך, דער הונגעריגסטער, אַמשפּעטסטען.

פאַרדריסט עס מיך; אַלץ פאַרדריסט אַ הונגעריגען.

אויך פאַרדריסט מיך, פאַרוואָס געהען די לעבעדיגע צווישען די קברים און וואַקלען זיך, און וואָלטען געשטרויכעלט און געפאַ־לען, ווען עס זאָל זיך וואָס אַמאָל אַ לעבעדיגער נישט אָנכאַפּען אַן אַ מצבה פון אַ טויטען...

און פאַרוואָס, אַרומדרעהענדיג זיך צווישען די קברים, רע־דען זיי אַזוי שטיל? פאַרוואָס זאָלען די טויטע נישט הערען?

ווערען זיי מיר פאַרהאַסט, די לעבעדיגע, מיט זייער סוד׳ען און וואַקלען זיך, לאָז איך מיך פון זיי צום שטיק אַ ל ט ע ן

בית־עולם אוועק, וואו די לעבעדיגע געהען שוין נישט, וואו זיי קאָנען זיך שוין קיין קרובה׳שאַפט נישט אויסרעכענען, און זייער פּוס טרעט נישט. און וואַרף מיך אין הויכען גראָז אריין, וואו איך זעה אַלע און מיך זעהט קיינער נישט. און אז איך וויל אויך נישט זעהן, לאָז איך די ברעמען אראָפּ, מאַך די אויגען צו פעסט, דריי־מעל־איך איין — —

געדענק איך נישט, וואס מיך האָט אויפגעוועקט: א חלום א בייזער, צי א בייסענדיגער קאָמאַר. נאָר אז איך האָב מיך אויפגעכאַפּט — א גרויסע לבנה שווימט, א שטילער בית־עלמין, טויטע שטערען נישט, שפּעטער אוועגט, פון שטאָדט זעהען זיך נאָר די באַלייכטע פענסטער פון שול, דאָרט זאָגט מען „ויחל“.

ווייסע פלעקען שוועבען דורך. דאָס געהען מתים פאַרביי. מיט די פּנים׳ער צו דער שול, מיט די רוקענס צו מיר און זעהען מיך נישט.

נישט ווייט פון מיר, הער איך זיי.

— איך געדענק — זאָגט א לאַנגער מת — שוין גאָרנישט.

שאָקלען יענע צו מיר מיט די קעפּ.

שטעלט מען זיך אָפּ.

— נאָר איין חלום — גיט דער לאַנגער צו — איז מיר אין זינען געבליבען; פון די יונגע יאָהרען.

— דאַמאָלט גע׳חלומ׳ט. און אפשר ערשט אצינד, און דאָס לעבען דאָרט איז נאָר דער באַשייד צו דעם חלום געווען?

זאָגען זיי:

— דערצעהל!

„ער געהט אויף א וועג, איינער אליין, און אין א פינסטער־ניש. וואָס הינטער מיר, וואָס רעכטס איז אין לינקס, ווייס איך נישט“...

גוואַוסט, אייגענטליך, האָט ער: סעדער געווען. גערטנער געווען. אין די סעדער און גערטנער זענען הייזער געשטאַנען, אין די הייזער האָבען מענשען געוואוינט; יונגוואַרג — אין די סעדער און די גערטנער שפּאַצירט. פון בוים אראָפּ, אין די סעדער, פריש אויבס אין מויל אריין זיך געריסען. בלומען — אין די גערטנער. און אין די גערטנער האָט מוזיק געשפּילט, האָבען זיי ארום דער מוזיק שפּאַצירט; צום טאַקט. אין די זייטען־וועגען — האָר־

ציג געפּלוידערט. אין די טונקעלע ווינקעלעך — זיך געקושט. אין די אלטאַנען — געטרונקען און געלאַכט — — נאָר ג ע ז ע ה ע ן דאָס אַלץ האָט ער נישט. פאַר איהם איז אַלץ ארום איינגעזונקען געוואָרען אין חשך. ג ע ה ע ר ט האָט ער אויך נישט — פאַר זיין אויער איז אַלץ פאַרשטומט געוואָרען... זיינע אויגען האָבען נאָר געזעהן דעם וועג פ א ר ז י ך, און די אויערען האָבען נאָר א געזאַנג פון ו ו י י ט ע ן געהערט. און אפשר האָבען נישט די א ו י ע ר ע ן געהערט, נאָר דאָס ה א ר ץ; א שטיל־פאַר׳כשופ׳טער געזאַנג געווען, א ליעד, וואָס האָט געצויגען... די ווערטער פון ליעד האָט ער נ י ש ט פאַרנומען; אפשר גאָר אויף א פרעמדער שפּראַך געווען, נאָר די מעלאָדיע. געפיהלט האָט ער, אז ווען ער זאָל די ווערטער פ א ר נ ע מ ע ן, וואָלט ער א ל ץ געוואוסט, אויף אַלץ באַשייד באַקומען, — אזוי האָט איהם דאָס הארץ געזאָגט... און דער וועג גלאַנצט אויך פאַר׳כשופ׳ט. עפּעס א שימערירענדיגער שאַרף ציהט זיך אין חשך, אויסגעצויגען ביז אהין, ביז צום וואָרט פון דער מעלאָדיע...

ער זעצט זיך. יענע שטעלען זיך ארום איהם.

— היינט, זאָגט ער, ו ו י י ס איך, וואָס דער וועג האָט באַטייט...

„אסך, אזוינע, ווי איך, זענען פ א ר מיר געווען, האָבען זיי מיט די פיס דעם וועג אויסגעטראָטען. קיין גרעזעל, קיין בלימעל געבליבען...

„איך האָב מיך גאַנץ אָפּט אָפּגעשטעלט און געוויינט פאַר צער און צאָרן, פאַרוואָס מען קאָן נישט דערגעהן; זיי אויך...

פאַלען די טרערען פון פּנים אראָפּ, ווערען זיי אוים׳ן וועג פאַרגליווערט, גלאַנצען זיי, שימערירען זיי, — די איינציגע טרייסט...

„דערגעהן קאָן מען נישט.

„ו ו ע ר עס זינגט און רופט, ווייסט מען נישט.

„אמאָל האָט זיך מיר געדאַכט — א ווייטער שטערן אין הימעל רופט, זינגענדיג. איך געה א זינגענדיגען שטערן נאָך. און באַרג ארויף געהט דער וועג, צו הימעל צו...

„אמאָל — אז ז י רופט...

„זי האָט שוין לאַנג נישט געלעבט. דאָס האָב איך גע־וואוסט, אָבער אז זי רופט...

„און טיילמאָל, אַז אַ פּויגעל זינגט, נאָר עפּעס אַז אַנדערער, נישט ווי אַלע..."

ער לאָזט אראָפּ דעם קאָפּ, פאַרטראַכט זיך און עס דערהערט זיך אַ פרויען־שטימע:

„איך האָב אַנדערע וועגען געהאַט — אין אַ גאָרטען! — גיט זי צו אַביסעל באַריהמעריש! —

און זיפצט באַלד אָפּ:

— אויך אַ חלום פון יונגע יאָהרען... און אפשר — גע־חלום'ט ערשט אַצינד... איך קאָן נישט וויסען...

און זי פאַרצעהלט:

„אַ קליין מיידעלע בין איך געוועזן, און איינע אַליין אין שטוב.

„עפּעס זענען אַלע אַוועקגעגאַנגען, אויף אַ לויה, אויף אַ שמחה?...

„ניין, געמוזט אַ קונצענמאַכער געהן אין מאַרק איבער אַ שטריק; די דינסטען זענען אויך אַוועקגעגאַנגען.

„קיין ניאַניע שוין נישט געהאַט; לאַנג צוריקגעגאַנגען אין דאָרף אריין.

„אָבער גלייך ווי געהאַט. איך האָב נאָך אַלע איהרע מעשה'לעך נעדענקט. אַ גאַנץ ניאַניע־וועלטעל האָט אין יונגען הערצעל גע־לעבט — און דאָס שפּילצייג, וואָס איך האָב געהאַט: העלדען אַלערליי, פערדלעך פלינקע, אַ בת־מלכה, וואָס האָט געקאָנט די אוי־געלעך עפענען און פאַרמאַכען, ווען איך האָב געוואָלט. און אַ האָן מיט אַ רויטען קאַם און אַ הון, וואָס האָט געקוואָקעט, ווען איך האָב געהייסען... דאָס אַלץ איז געוועזן די באַפעלקערונג פונ'ם וועלטעל... אפילו דאָס טראָמפּייטערל מיט'ן פּייקעל האָבען אריינגעפּאַסט אין דער מלוכה פון די מעשה'לעך... בין איך ווירקליך אַ גוט און שטיל קינד געוועזן, קיינמאָל נישט געוויינט... לעב איך מיר, אַליין גע־לאָזט, אין מיין ניאַנעס וועלטעל און שפּיל מיך...

„שפּיל איך מיך אַזוי.

„פאַלט מיר פּלוצלינג איין, גיב איך איינעם פון די העלדען אַ פרעג:

— האָסט מיך ליעב, הוסאַר?

„און דאָס ערשטע מאָל באַמערק איך, אַז ער ענטפערט נישט.
„זאָג איך: קוש מיך! און לעג־צו מויל צו מויל, און צום ערשטען מאָל דערפיהל איך א קעלט פון׳ם בלעכעל...
פּאַפּט מיך אַן א פלוצלינגער צאָרן.
„וואַרף איך דעם הוסאַר אויף דער פּאָדלאָגע; די אנדערע העלדען — נאָך. צוריים איך דאָס פערדעל; שיט זיך שטרוי. די בת־מלכּה געשליידערט — פאַרצעליי פּלאַצט. אַזוי די פּייקלעך, דאָס טראָמפּייטערל — טרעט איך זיי מיט די פיס און שריי:
— ניאַניע! ביסט א ליגנערין, ניאַניע!
„ווערט מיר א שאָד: א וועלטעל טויט געוואָרען...
„באַווייזט זי זיך, די ניאַניע.
„די טיר נישט געעפענט — אריינגעקומען.
„שמייכעלט זי אזוי ליעב, יעדעס שרימפּעלע שמייכעלט; פאַרגעס איך אַלץ. אויגעלעך האָב איך שוין טרוקענע, די הענטלעך אַרום איהר האַלז, קוש איך זי —
— קום, — זאָגט זי, — קינד מיינס, שפּאַצירען.
— וואוהין?
ענטפערט זי:
— פאַר׳ן הויז! אין גאָרטען אריין, שפּאַצירען.
„ווייס איך, אַז פאַר׳ן הויז איז קיין גאָרטען נישט פאַראַן; נאָר אז די ניאַניע זאָגט...
„עפענט זי די טיר אויף.
— „דיר, זאָגט זי — מוז מען עפענען.
„געהען מיר אַרויס פאַר דער טיר — א גאָרטען.
„אַרום גאָרטען — א מויער; אין דער מויער — א טירעל פאַראַן.
„עפענט זי מיר דאָס טירעל, שטופּט מיך פּלוצלונג אריין, זי בלייבט אין דרויסען און פאַרמאַכט מיך איינע אליין אין גאָרטען... גיב איך אפילו א געשריי! אזוי שעהן איז ער, דער גאָרטען. ווע־גען — גלאַנצענדיגע."
און צום לאַנגען, וואָס האָט פריהער דערצעהלט, זיך ווענדענדיג:
„און נישט פון טרערען, ווי דיינער!"
און ווייטער באַריהמעריש:

— „מיט גאָלדענעם זאמד אויסגעשיט!...
„און אַרום זיי — גאַנצע פעלדער בלומען, אזוינע זאפטיג־ליכטיג־פאַרביג, אזוינע מיט וואוילגערוך רייצענדיגע, און אזוינע ליעבליכע...
„און זיי ווינקען מיר, זיי עפענען חנ'עוודיג די בעכערלעך און בויגען זיך, און נייגען זיך פאַר מיר, און יעדעס בלימעלע, דאַכט זיך, לאַדט מיך איין, בעט זיך פיין:
— מיידעלע פיינס, קום צו מיר! רייס מיך מיט דיינע ווייסע הענטלעך אָפּ... איך פּאַס צו דיר, באַשאַפען פאר דיר!
„טו איך עס, און רייס א בלום, — גאָט מיין איינציגער! אַ ברענענדיגער שטאָך אין האַנט; א דערנדעל, נישט קיין בלום!
„נישט דערזעהן, טראַכט איך מיר, טועה געווען, און רייס א צווייטס — דאַס זעלבע, — דאַס דריטע, דאַס פיערטע — דערנד־לעך און דערנדלעך, און איינס פאַר'ן צווייטען שטעכעדיגער, ברע־נענדיגער...
„דערשרעק איך מיך. טראַכט איך מיר: אַ פאַלשען וועג גע־נומען! גהה איך, לויף איך אויף אַן אנדערען.
„בלימעלעך נאָך שענערע, פאַרבען נאָך רייכערע, נאָך שמע־קענדיגערע בשמים; פאַר דאָס, אין דערנדלעך אויף דער האַנט פאַרביטען, ש ט ע כ ע ן זיי מעהר, ברענען זיי שטאַרקער.
„וויל איך שוין וויינען, די ניאַניע רופען... שוין אויפ'ן צעהנ־טען וועג, אויפ'ן צוועלפטען.
„פליהט א מחנה זומער־פייגעלעך פאַרביי. זיי שמעקען נישט, לעבען זיי! און ליכטיגער זענען זיי, און פאַרביגער. לויף איך נאָך, כאַפּ איך איינס — — —"
„א ווערימעל אויף דער האַנט!"...
— ניין מאָס רייד! — באַמערקט דער לאַנגער.
איילט זי זיך צו:
— לויף איך און לויף, פון ווערים געעקעלט, פון דערנער צו־שטאָכען, די הענטלעך צוהאַקט און פאַרברענט... און לויפענדיג, אלע מאָל אויף נייע וועגען אַרום גאַרטען, בין איך פלוצלונג צוריק צום טירעל געקומען...
— געלויבט איז גאָט! — עטעמט אָפּ דער לאַנגער.
מאַכט זי עס נאָך קורצער:

— עפענט זיך דאס טירעל אליין פאר מיר אויך. קום איך ארויס — א וואסערל פאר׳ן טירעל! פריהער נישט געווען — א קלאר קריסטאלען וואסערל...

זאגט יענער אונטער...

— „שפּיגעל איך מיך!"

באשטעטיגט זי: יא!

און צוריק אין טאן אריין פאלענדיג:

— דערזעה איך מיך: אן אלטע, א גרויע, אן איינגעשרומפּענע...

„רוף איך דערשראקען: ניאניע! ניאניע!

„באווייזט זי זיך.

„נעמט זי מיך, ווי אמאל, אויף דער שויס, צו זיך, און רוימט מיר עפּעס איין. אזוי זיס גלעטענדיג און שטיל קושענדיג. און זינגט מיר עפּעס וואס, און וויגט מיך אזוי איין, און שלעפערט מיך איין — —

„אויפגעכאפּט האב איך מיך דא!..."

עפּעס טונקעלער געווארען. די לבנה האט געמוזט פארנעבעלט ווערען, אפשר פון דינסט פון די טויטע מעשה׳לעך; איך קוק אויף די מתים, נישט ארויף. געהט נאך א מת, א נידעריגער, א דיקליבער, מיט א האלז א קורצען — געמוזט שטארבען אויף אסטמא... און זעצט זיך, נישט ווייט פון מיר, אויף א שטיק אלטער מצבה און זאגט:

— אויך ביים וואסערל געווען! א שטילס, א קריסטאלענס... גאלדענע פישלעך אינ׳ם וואסערל פאראן... בין איך מיט א ווענטקע געקומען... געשטעלט זיך, כאפּען געוואלט.

„איידער איך לאז די ווענטקע אין וואסער אריין, באווייזט עס זיך!

„א קינד, א הערליך קינד! —

„פון הימעל אראפּ, פון אונטער דער ערד ארויסגעוואקסען— א מלאד׳ל א קליינס.

„און וואונדערליכע אויגעלעך: אהן שווארצאפּלען — מאטע פּערעלעך אזוינע... זעהט אלץ, נישט קוקענדיג. שטראלט מאט, נאר עפּעס גלייך אין הארץ אריין. און האט א קליין זעקעלע אין דער האנט.

— זאמען אינ'ם זעקעלע! — זאגט עס, און דאס קול'כעל שפילט.

„און עס 'שטרעקט דאס הענטעל אוים:

— נא, — זאגט עס, — נעם.

„ווארף איך די ווענטקע פון דער האנט ארוים און נעם דאס זעקעלע.

— זייה, — זאגט עס, — זאמען פון דעם זעקעלע ארוים, זייה אויפ'ן וואסערל... ווילאנג דו וועסט ז י י ה ע ן, אזוי לאנג וועסטו לעבען.

„און פארשווינדט.

„פאלג איך, ווארף איך א קערענדעל נאך א קערענדעל איי־בער'ן וואסער לאנגזאם. עס ווילט זיך ווי אמלענגסטען לעבען... וואס עס וואקסט ארויס דערפון, וויים איך נישט; עס טראגט דאס שטילע וואסערל, ראש און ווייט אוועק... מיט'ן אויג דעריאג איך נישט, דערזעה איך נישט... זייה איך אזוי, ביז דער זאמען האט זיך אויסגעלאזט..."

ער פארשוויינט, אראפלאזענדיג דעם קאפ, און נאך אן אנדע־רער נעמט דאס ווארט:

— א קינד האב איך א ו י ך געטראפען, נאר אין וואלד, אבער נישט קיין שעהנס, און גאר, גאר א קליינס —

„נאר פריהער האב איך אין דעם זעלבען וואלד א גרויסען גע־טראפען, גאר א גרויסען. און ער איז מיר נאך אין די אויגען גע־וואקסען, ארויף און ארויף...

„וואס איך האב אין וואלד געטאן? געזוכט!

„וואס? האב איך אליין נישט געוואוסט. נאר ג ע פ ע ה ל ט עפעס האט מיר!

„איך האב געפיהלט, אז מיר פעהלט עפעס א ת ו ד און א ן ע י ק ר. אהן וועלכען דאס לעבען האט קיין טעם און קיין ריח נישט און עס איז קיין לעבען נישט; זוך איך און וויים נישט, וואס...

„געה איך און טרעף איהם, דעם גרויסען, גאר דעם גרויסען.

„אן אלטער, א גרייז־גרויער, נאר מיט אזוינע גרויסע און קלארע אויגען, אז איך האב גאר קיין פחד נישט געהאט צוצו־געהן —

„צוגעקומען, דערגרייך איך איהם שוין נישט צו די קנעכעל. פונדעסטוועגען רייס איך ארונטער דעם קאפ, און קוק איהם גלייך אין די אויגען אריין.

„שמייכעלט ער.

„פאלט מיר איין צו פרעגען, ווי אלט ער איז, לויט דער גרויס...

„זאגט ער: פון דעם קאן מען נישט וויסען... ער וואקסט ארויף און וואקסט אראפ. ער נעמט צו און נעמט אפ. ווי די לבנה... נאר געבוירען איז ער גלייך מיט דער צייט...

„וואונדער איך מיך און פרעג: ווי לאנג ער רעכענט אזוי צו לעבען?

„ענטפערט ער:

— אזוי לאנג, ווי די צייט! מיר זענען א צווילינג!

— און פון וואנען, פרעג איך, קומסט דו?

— פון גארנישט, גלייך מיט אלעם...

— און וואו אהין געהסט דו?

— צו ג א ר אדער גארנישט, אויך גלייך מיט אלעם.

„זאג איך:

— דו מוזט זיין שרעקליך קלוג און געלערענט, אז איך פארשטעה נישט קיין איינציגס פון דיינע ווערטער! אפשר קאנסטו מיר זאגען, ווי עס הייסט ד א ס, וואס איך זוך?

„ענטפערט ער:

— וואס עס ווערט געזוכט, האט קיין נאמען נישט... ערשט דערנאך, אז מען געפינט, באקומט עס א נאמען.

— און איך וועל געפינען?

— אויב דו וועסט געהן...

— אויף וועלכען וועג?

— אלץ איינס, אז מען געהט, געפינט מען. אויף אלע וועגען —

„געה איך...

„און אין א צייט ארום האב איך דאס קינד געטראפען.

„גאר א קליינס. נישט אפצומאלען, ווי קליין. אבער נ י ש ט שעהן. איינגעשרומפען, געל. אין די אויגעלער ברענט יעפעס. אמאל

פלאמט עס אויף ווילד, אמאל טליעט עס. ווי אין אש... די שטים הייזעריג; אמאל שארף, ווי א מעסער.

„דערשרעק איך מיך:

— ווער ביסטו?

— „פינגערל“.

— א נאמען?

— דאס פינגערל פון מעשה'לע!

„ווער איך שוין בייז:

— דו זאגסט נישט אמת! דאס „פינגערל“ פון מעשה'לע איז שעהן. עס שטראלט, און עס בלאנקעט זיך נישט ארום צו־פוס אין די וועלדער... עס וויגט זיך אין דער לופט, אויף זילבערנע אדער נאדלען שפינוועבס וויגט זיך עס, אדער אין די גערטנער, אין בעכער פון רויזען און ליליען...

— אזוי דערצעהלט א י ה ר! איהר קאנט קיינמאל קיין ריינעם אמת נישט דערצעהלען... איך בין דאס אמת'ע „פינגערל“. דער אמת'ער ט ע ם פון לעבען, דער ר י ח פון לעבען, דאס, וואס דו זוכסט, וואס דער ג ר ו י ס ע ר האט געזאגט, אז דו וועסט געפינען, אויב דו וועסט געהן... און אויף אלע וועגען.

— דו קענסט דעם גרויסען?

— איך בין זיין לייבליכער ברודער... נאר דער עלטערער! אונזער מאמע, דאס מעשה'לע, האט מיך געבוירען פ א ר דער צייט! און שטארבען וועל איך דערפאר נ א ך דער צייט... איך בין — צער...

— ניין! — פרואוו איך מיך נאך שפארען — דער גרויסער האט געזאגט, אז דאס, וואס איך זוך, האט קיין נאמען נישט — —

— איך בין טאקע ד ע ר צ ע ר א ה ן א נ א מ ע ן...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

ווי להכעיס, האט זיך מיר פלוצלונג פאר הונגער דער קאפ פארדרעהט. און האב שוין מעהר נישט געהערט.

א פאר'חלש'טען האט מיך צומארגען געפונען דער קברן און קוים אפגעמונטערט. טהרה־וואסער אויף מיר געגאסען...

יענקעל פעסימיסט.

איינמאל גיט יענקעל א רוק מיט כעס דעם „חובת הלבבות“, וואַרפט ארונטער דעם קאָפּ אויף דער אַנלעהן פון באנק און פאַר־גלאָצט די אויגען צום סופים.

דערביי האָט ער געמאכט אזא זויער־לאנגווייליגע מינע און האָט זיך אזוי פארקרימט, אז עס האָט זיך גערדאכט, אז דאָס לעבען קריכט איהם אויס'ן האלז ארויס.

— דאָס גאנצע אומגליק איז, — זאָגט ער — וואָס ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י! —

— יענקעל, וואָס איז מיט דיר? וואָס פעהלט דיר? א מאָנ־טאג צי א דאָנערשטאג?

— ער וויל מיר איינרעדען — ענטפערט יענקעל בייז, אָנ־ווייזענדיג אויפ'ן אוועקגערוקטען „חובת הלבבות“,—אז א י ך בין די קרוין פון דער גאנצער טבע, אז מען מיינט נאָר מיך. איך וואוין מיר אין דער שענסטער דירה, די ערד איז מיין פּאָדלאָגע, זון און לבנה — מיינע הענגעל־לייכטער, די שטערען — מיינע העסעס; די חיות, עופות און בהמות און אפילו ווערים זענען מיינע משרתים! נו, פעהלט מיר עפּעס?

— וועלכער מאָג פעהלט דיר פּאָרט?

— ע! עס געהט נישט אין די טעג — האָט יענקעל געענט־פערט, — איך האָב א שבת ביי בערעל קצב, איז ער מעהר ווערט, ווי ערגעץ אנדערש א גאנצע וואך...

זיין ווייב, די גראָבע שפּרינצע, שרייט נאָר: עס! עס! עס!
זי וואָלט מיך איינגאנצען אָנגעפילט ווי א קישקע!

— עס, עס, יוננערמאַן, — זאָגט זי, — וועסט דו כח האָבען צו לערנען; וועט דער זכות פון דיין תורה אונז ביישטעהן!

איך מוז שטודירען יוייטער קישקע, ווייטער קוגעל! אבי יוצא

זיין, אבי דער זכות פון מיין תורה זאל זיי מציל זיין מדינו של גיהנום פאר א ביין א צולאג, פאר א פאלשע וואג, און אפשר נאך פאר א גוט אויג... ווייל איך זעה, אז זי ווארפט אמאל אן אויג...

— וואס פעהלט דיר פארט, יענקעל? גאט איז מיט דיר!

— עס פעהלט מיר גארנישט, נאר דאס לעבען איז מיר נמאס ומאוס, דאס לעבען!

— נו, ווער לאזט דיך נישט, יענקעל? מאך אן עק!

— בעל כרחך אתה חי! — דאס זאג איך דאך! און ער לאזט נישט אראפ קיין אויג פון סופית.

— ווי הייסט בעל כרחך? און וואו איז א מעסער, א חלף, א טייך, א שטריק? ווילסט א זיסען טויט? — קויף דיר א צוקער־שטריקעל! א פרומען טויט? — הענג דיך אויף א הענגעל־לייכטער קעגען ארון־קודש!

יענקעל האט זיך ביטער צולאכט.

— הערט, — זאגט ער, — איך האב שוין דאס געקלערט, נאך אין דערהיים... איך האב מיך געוואלט, איינמאל פאר אלעמאל, אפ׳־גט׳ן מיט דער וועלט! פארוואס — וועל איך אייך אן אנדערש מאל דערצעהלען. די שאלה איז נאר געווען ווי אזוי?

אמבעסטען — האט זיך מיר געדאכט — איז שיסען זיך!

איך האב מיך געקענט מיט א אידישען זעלנער. נאר אז ער האט געהאלטען די ביקס אין דער האנט, פלעגען מיר די פיס אזוי ציטערען, אז איך האב באין אופן נישט געקאנט צוגעהן.

גלייך עמיץ האט מיך צוריקגעשלעפט ביי די האר.

א טיר אקעגען א טיר האט מיט אונז געוואוינט א שוחט; איך האב אמאל געפרואווט ביי איהם אוועקניפען דעם חלף... איך האב מיך תוך כדי דבור סקאליעטשעט א פינגער און שיער נישט נעבליבען חלשות.

פאר קאלט וואסער, ווייסט איהר, האב איך עד היום מורא. איז ביי מיר געבליבען, איך זאל מיך הענגען.

איך בין ארויפגעגאנגען אויפ׳ן שול־בוידעם, דערלאנגט א שטריק און האב שוין אפילו געהאט די פעטליע אויפ׳ן האלז, בין איך אבער פלוצלונג אזוי דורשטיג געווארען, אז איך האב געמוזט לויפען טון א טרונק קוואס.

דערווייל האָט מיך די מאַמע געשיקט קוילען אַן עוף און איך האָב מיך עד היום נאָך נישט געהאַנגען.

מיר האָבען זיך אַלע צולאַכט: „ווער איז דיר שולדיג, אַז דו ביסט אַ בעל־פּחדן?"

— ווער? אפשר בין אִ י ך שולדיג? איך וו י ל עפּעס מורא האָבען? וואָס איז, איך ווייס דען נישט, אַז וואָס פריער איז געזונטער? איך גלויב באמונה שלמה, אַז דאָס איז דאָס בעס־טע, וואָס אַ מענש קאָן טון אויף דער וועלט.

איך נעם צוזאַמען אַלע מיינע כחות, איך זאָל קיין מורא נישט האָבען; דער „ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י" ליגט אָבער ערגעץ טיף פאַרבאָרגען אין האַרצען, און אַז עס קומט צו עפּעס — שווימט ער ארוים, איז ער דאָ!

מאַכט ע ר, עס זאָלען מיר ציטערען די פיס.
שלעפּט ע ר מיך ביי די האָר.
רוימט ע ר מיר איין אַ סוד, אַז איך בין דורשטיג...
נ י ש ט א י ך ב י ן שולדיג! —

— און אַמאָל — זאָגט ווייטער יענקעל — האָב איך אַן אַנדער מין מורא: איך טראַכט מיר: ווער ווייסט? אפשר דאַרף איך ווייטער לעבען אויפ׳ן עולם הדמיון? זיין דאַרט אַ ישיבה־בחור; עסען דאַרט איין מאָל אין דער וואָך אויף זעקס טעג קישקע, אבי מזכה זיין בערעל קצב׳ס ווייב! אַ קשיא אויף אַ מעשה? און אפשר נאָך, נאָך די יסורי מות, נאָכ׳ן ביטערען טראָפּען און נאָך חבוט הקבר, וועל איך ערשט מגולגל ווערען אין אַן אָקס, אין אַ קאַלב, און מען וועט מ י ך פיהרען, הונגעריגערהייט, אויף אַ שטריק אין שחיטה־הויז אריין?...

א י ך וועל ארויסשטעקען די צונג צו יעדען גרעזעל, צו יעדען טראָפּען וואַסער אין דער בלאָטע, און עמיץ אַ בערעל קצב וועט נאָכ־געהן מיט אַ פּאַלקע און וועט טרייבען, טרייבען...

ערשט שפּעטער וועט קומען אַ פרומער איד... וועט פאַרגלאָ־צען די אויגען, מאַכען אַ ברכה, און — כיק!

יענקעל איז געוואָרען בלייך, ווי די וואַנט; אַ קאַלטער שוויים האָט איהם באַדעקט דעם שטערן.

— איהר לאכט, — זאָגט ער מיט א הייזעריגעז קול, — איהר לאכט? באשר דער רמב"ם זאָגט נ י י ן? דער אר"י זאָגט דאָך אבער יאָ! און שלמה המלך, דער אמת'ער חכם, זאָגט פאָרט נישט מעהר ווי „מי יודע?!"...

ווער ווייסט? ווער קאָן עס וויסען?...

ביים פּאַקיִער.

צו א פּאַקיער קוּמט אריין א מענש, וואָס לאָזט זיך זעהר שווערליך באשרייבען: בּאַרוועס, מיט אלט־צוריסענע קליידער אויפ'ן דארען לייב, און דאָך איז יעדע באוועגונג זיכער, כמעט שטאָלץ. די נערוונצעלטע פּארמעט־הויט אויפ'ן געזיכט זאָגט, אז ער איז אלט, זעהר אלט, און דער בליק פון גרויסע, שווארצע אויגען איז שטרענג און פול קראפט פון א יונגען מאַן. די ליפּען בלוי־ליך און צופּלאצט, און ביי די ווינקלען פון שמאָלען מויל בלאַנ־דזשעט דאָך א שמייכעל פון בענקשאפט, איראָניע און גוטקייט צו־זאמען.

דער פּאַקיער שטעהט אויף און געהט איהם אקעגען, וואָס ער טוט זעלטען פאר רייכע און גרויסע לייט.

— איך האָב צו דיר א בקשה. — זאָגט דער גאסט.

— זאָג, וואָס דיין פארלאנג איז, — ענטפערט דער פּאַקיער.

— וועסט דו מיר טון, וואָס איך וויל?

— אויב איך וועל וועלען, — ענטפערט דער פּאַקיער, און גיט צו מיר עניוות: — און אויב איך וועל קאָנען.

— דו קאָנסט, דאס וויים איך, — זאָגט דער גאסט, און זיין שטימע קלינגט וואָס אמאָל העלער און ערנסטער צוזאמען. — איך האָב עס פון דיר נישט איינמאָל געזעהן, נאָר נישט אומזיסט...

— און דו קאָנסט נישט באצאָהלען?

— פיליייכט... דאָך...

— מיט וואָס? — פרעגט דער פּאַקיער און מוסטערט נאָך אמאָל דעם אָפּגעריסענעם שטאָלצען גאסט... — האָסטו נישט, מיין קינד, ערגעץ...

— גע'גנב'עט? ניין... נישט מיט געלט וויל איך דיר באַ־צאהלען... מיט מיין אייגענער געשיכטע.

— זי איז אזוי וויכטיג? זי וועט מ י ר צונויף קומען?

— וויכטיג, ווי פאר איינעם... צי זי וועט דיר צונויף קומען, ווייס איך נישט... דאך וועט זי דיך באפרייען פון מיה און מאטער.

— ווי אזוי?

— מיין אריינקומען, מיין פערזאן, האט אויף דיר אן איינ־דרוק געמאכט. איך האב דיך פאראינטערעסירט... אז איך וועל אוועקגעהן מיט א פארשלאסען מויל, וועסט דו נישט איינמאל פאר־טראכטען זיך און קלערען: ווער איז ער געוועזען? וואס האט ער געקאנט וועלען? און א פאקיערס צייט איז טייער, זיינע געדאנקען — נאך טייערער! פון צייט און געדאנקען לעבט א פאקיער!

דער פאקיער האט געקלערט א ווייל'ע, ער האט זיך געפרואווט, ווי ווייט ער איז ווירקליך פאראינטערעסירט מיט'ן גאסט, צי ער וועט ווירקליך דעריבער קלערען. —

די צייט באנוצט דער גאסט און זאגט ווייטער:

— דו ביסט אלט, פאקיער, זעהר אלט! אלע דיינע געפיהלען זענען אויסגעטריקענט... דיין הארץ געפינט שוין אין גארנישט קיין פרייד... מיט'ן קאפ לעבסט דו נאך... דאס געהירן איז נאך דאס איינציגע גליד אין דיר, וואס לעבט, נישט נאר אויס לויטער גע־וועהנהייט; נאר דיין מח האט נאך זיינע ליידען און פריידען, ער קלערט און וויל וויסען... טו דיין קאפ צוליעב, — זאל ער האבען נאך איין איינדרוק פון דער וועלט, איידער ער וועט אויך בלייבען מיד און פויל צו שטארבען...

— גוט! — באשטעהט דער פאקיער.

זיי זעצען זיך, דער גאסט פארצעהלט:

— קליינערהייט האב איך אמאל שפאצירט מיט מיין פאטער צווישען די בערג הינטער'ן שלאס...

— איהר האט אין א שלאס געוואוינט?

— יא, מיר האבען איבערגעשראקען אן אדלער, און ער איז ארויפגעשאסען צום הימעל. „איך וואלט אויך געוואלט אזוי פלי־הען" — האב איך הויך געטראכט. „דו וועסט עס אויך טון", — האט מיר דער פאטער געענטפערט, — „נאר נישט אין דער לופט,

די לופט איז נישט אונזער עלעמענט; מיר קאָנען אין איהר, און דעריבער — פון איהר, נישט לעבען"...

„און פליהען — זאָגט ער ווייטער — ווערסט דו צום הימעל — דאָס זענען די בלויע, די זיידענע בלויע, מיט גאָלדענע שטערען אויסגעשטיקטע מאַפּעטען אין אונזער קעניגליכען פּאַלאַץ... און גלייך צו דער זון — דאָס איז דער קעניג אליין... די שטראַלען פון זיין גנאַד זענען ליכטיגער און וואַרעמער, און זיי זענען נישט פאַר אַלע, נישט פאַר יעדען בעסטען"...

איך האָב די ווערטער דערנאָך איבערגעגעבען מיין לעהרער, אויך א פּאַקיער, ווי דו. זיין געזיכט האָט זיך דערביי נישט געענדערט. קאַלט און שטרענג האָט ער מיר געזאָגט: „דער אָדלער, אויב ער וויל לעבען, מוז ער עסען, און עסען — מוז ער אַראָפּ אויף דער ערד... עסען־וואַרג ליגט נידעריג, אָפט אין בלאָטע."

— זעהר קלוג.

— איך האָב איהם דאַך נישט פאַרשטאַנען און אינ'ם גאַנצען געשפּרעך פאַרגעסען.

צוריק אויף די געדאַנקען זענען מיר די ווערטער געקומען ערשט דאַמאָלט, ווען איך בין ערשטער מיניסטער געוואָרען.

— מאַנציפּוצי?

— אזוי פלעג איך הייסען —

— און היינט?

— האָב איך קיין נאָמען נישט.

— ווען איז עס געשעהען?

— שוין אייניגע יאָהר... עס פרעהט מיך פאַר דיר, אז דו האָסט פון דעם אַלעם נישט געוואוסט, אז דו האָסט געלעבט אזוי הויך, אזוי טיף אָדער אזוי ווייט פון מיין געוועזען לעבען!

איינמאָל בין איך געשטאַנען אזוי לאַנג און אזוי טיף געבויגען פאַר דער זון, אז עס איז מיר, נישט ווילענדיג, געקומען דער געדאַנק אין קאָפּ אריין, מקנא צו זיין די זיילען אין פּאַלאַץ, וואָס האַלטען איהם אויך אונטער און בויגען זיך נישט...

— דו האסט עס געזאגט?

— ניין; מיינע ליפּען זענען נאך נישט געוועהנט געוועזען דערצו; נאר דער מארך־ביין!... אן אומגעדולדיגע באוועגונג האב איך געמאכט... די זון האט עס באמערקט...

— און דו לעבסט?

— גרויס איז געוועזען זיין ליעבשאפט צו מיר; מען האט מיך נאר פאר א לבנה געמאכט, א פראווינץ איבערגעגעבען...

— ביסט צופרידען געוועזען?

— א צייט... ביז די זון איז דורכגעפאהרען און די לבנה האט זיך וועניג געבוקט...

— און?

— מען האט מיך דעגראדירט אויף א שטערן... א שטאדט האב איך באקומען...

— און האסט רעגירט, ביז די לבנה איז געקומען...

— ריכטיג... דער מארך־ביין האט וואס אמאל זיך וועניגער געבויגען... איך בין אריין אין דער מילך־שטראסע; צווישען מיליאַנען קליינע שטערענדלעך —

— און?

— אלץ דער מארך־ביין!... מען האט מיך באקאנט געמאכט מיט'ן באמבום און ארויסגעווארפען פון — הימעל!

— און דיין פאטער, דער שטאלצער שלאם־הער?

— ער האט עס נישט אויסגעהאלטען, און האט מיר א גרויסע ירושה געלאזט; איך האב מיר געקאנט פאר זיך אליין א קליינעם הימעל מאכען...

— האסט עס נ י ש ט געטאן?

— ניין, איך האב אן אנדער ליידענשאפט געהאט. איך האב געוואלט, וואס אלע, אייגענטליך, ווילען: אנדערע זאלען עהנליך זיין צו מיר; מען זאל זיך אויפהערען בוקען.

— א געפעהרליכע ליידענשאפט...

— איך האב איינגעקויפט עסענוואַרג און קליידער, געעפענט די טויערען פון שלאס און אויסגערופען אויפ'ן לאנד: ווער עס וויל, זאל קומען נעמען, וואס ער וויל... נאר א באדינג האָב איך געשטעלט: קיינער טאר נישט דאנקען. ווער עס וועט עס טון, וועט מוזען באצאהלען...

— פיעל האבען געקאנט?
— וועניג, דאך מיט דער צייט איז די צאהל פון נישט־דאנ־קענדיגע געוואקסען, גרעסער געווארען; נאר מיט דער צייט האט מען מיך — —
— ארעסטירט?
— ניין, אין דול־הויז געשיקט...
— ריכטיג, אלס פארשווענדער...

— אז איך בין ארויס פון דול־הויז, איז פון מיין ירושה קיין צייכען נישט געבליבען... פריינד און באקאנטע האבען זיך באמיהט; שולדען האבען זיך באוויזען, דאס אויפהאלטען אין קעניגליכען דול־הויז, איז גענוג טייער...

„געה ארבייטען" — האט מען מיר ביים ארויסלאזען גע־זאגט...

— און דאס איז, נאטירליך, דעם געוועזענעם מיניסטער נישט געפעלען.

— אימגעגענטייל, נאך אזויפיעל רוהען האב איך געבענקט נאך ארבייט... נאר אויסבעטלען זי האב איך נישט געקאנט... בעט־לען און בוקען זיך איז מיר שוין אוממעגליך געווארען...

דער גאסט שווייגט א ווייליע, און דער פאקיער פרעגט:

— ווילסט, איך זאל דיך אויסלערנען?

— דאס, — ענטפערט שטאלץ דער גאסט, — וועסט דו נישט קאנען; הונגער און דורשט האבען עס נישט געקאנט... נאר דאס לעבען איז מיר שוין איבערדריסיג...

— ווילסט, איך זאל דיך דערפון באפרייען?...

— א, ניין! צו דעם דארף מען נישט דיין הילף... דאס ערש־טע בעסטע וואסער, דעם ערשטען בעסטען צווייג... זיי וואלט איך זאגאר נישט געדארפט קיין מעשיות דערצעהלען...

— וואס דען?

— איך גלויב, פאקיער, — יעדער מענש האט זיין גלויבען, דאס איז דער פאדים, מיט וועלכען די געטער בינדען אונז צו צום לע־בען — איך גלויב, אז עס וועט קומען אמאל א צייט פון גרארע

מענשען, מיט הארטע מארך־ביינער; פון מענשען, וואס וועלען נישט וועלען און נישט קאנען זיך בויגען... איך וויל עס דערלעבען!

— אזוי לאנג לעבען ווילסט דו?

— ניין... פאר דעם שפעטערען גליק, וואלט איך אזויפיעל נישט געצאהלט... שלאפען וויל איך, איבערשלאפען!...

רו קאנסט עס! שלעף מיך איין, פאקיער!...

דער פאקיער שוויינט.

— ווילסט דייןווארט נישט האלטען? — פרעגט דער גאסט.

— נישט דאס, — ענטפערט דער פאקיער, — איך קלער נאר, ווער וועט דיך וועקען? איך — נישט, מיינע קינדער און קינדס־קינדער — אויך נישט... ווער וועט דיך געדענקען?

— שרעק נישט... מיך וועט וועקען די צ י י ט; נאר שטיל וועט זי נ י ש ט קומען!

באַנייט אַ תליה

אין אַ געוויסער מדינה זענען געווען, ווי געוועהנליך, געוועהנליכע מענשען, נישט אינגאַנצען גוט און פרום, נישט גאַר אינגאַנצען שלעכט, נאַר אַזוי — מיטעלמעסיג; איינער אַביסעל ערגער, איינער אַביסעל בעסער, ווי אַ מענש און ווי אמאָל.

און דער מלך פון דער מדינה איז געווען זעהר אַ קלוגער שופט, וואָס האָט פאַרשטאַנען, ווי אַזוי שלום צו מאַכען צווישען גאָט און לייט, צווישען לייט און לייט, און עס איז קיינמאָל נישט געקומען צו קיין שאַרפע שטראָפען. ער האָט שוין אין זיך אַ כח געהאַט צו שטילען דעם כעס פון מענשען: איינצוהאַלטען דעם בייזען, איבערצורעדען דעם איינגעשפּאַרטען, און נישט נאַר וואָס אין זיין צייט האָט מען קיינעם נישט געקעפּט, נישט געהאַנגען, נאַר פון תפיסה אַפילו האָט זיך די מלכה געמאַכט אַ הינער־שטייג — קיינער איז נישט געזעסען. אַ זינדיגען מענש פלעגט ער הייסען אַריינוואַרפען אין פושקע פּאָר אָרעמע לייט, שענקען אויפ׳ן שפּיטאָל און — גענוג.

— עס וועט קומען אַ צייט, — האָט דער מלך געזאָגט, — ווען מענשען, קוקענדיג אויף דער תליה, וואָס שטעהט אינמיטען מאַרק, וועט בשום אופן נישט פאַרשטעהען, נאָר וואָס מען האָט אַריינגעשטעקט אין דער ערד אַזאַ קלאָץ!

נאָר דאָס זאָגענדיג, האָט דער מלך אָפּגעקרעכצט, און קיינער האָט נישט געוואוסט, וואָס דער קרעכץ באַטייט.

דאָס האָט אָבער באַמערקט די בת מלכה, דעם מלך׳ס איין איינציגע טאָכטער, און האָט זיך איינגעשפּאַרט, דער פאָטער זאָל איהר אויסזאָגען, וואָס ער מיינט מיט׳ן קרעכץ.

און דער מלך האָט איהר נישט געקאָנט אָפּזאָגען און האָט איהר אויסגעזאָגט בסוד סודות, אז ער קרעכצט, ווייל ער האָט מורא פאַר צוויי מענשען! די גאַנצע מדינה, זאָגט ער, קאָן מען פיהרען, ווייל דאָס זענען מענשען, וואָס אין זיי איז דאָס גוטע מיט דעם שלעכטען אויסגעמישט, און ווען זיי קומען צו איהם, פאַלט דאָס שלעכטע אראָפּ און דאָס גוטע קומט ארויף... צוויי מענשען אבער האָט ער אין דער מדינה, וואָס איינער האָט אין זיך סאַמע גוטעס אליין און דער צווייטער רשעות אליין. אז דיביידע — האָט דער מלך מורא — וועלען זיך אמאָל צוזאַמענטרעפען, וועט זיין גאַנצע חכמה נישט העלפען, וועט מען ווייטער הענגען און קעפּען.

די בת מלכה האָט זיך פאַרטראַכט, געקלערט און געקלערט און נישט פאַרשטאַנען, וואָס דער מלך מיינט.

— עט, — מאַכט זי, אוועקוואַרפענדיג מיט דער האַנט, — פאַרט אַן אַלטער!

איינמאָל איז אין דער עיר־המלוכה, אין דער רעזידענץ, גע־וועזען א גרויסער יריד און עס זענען זיך צוזאַמענגעפאָהרען און צוזאַמענגעקומען אַלע מענשען פון דער מדינה. צווישען זיי זענען אויך געוועזען די צוויי מענשען, פאַר וועלכע דער מלך האָט מורא געהאַט: דער גאָר גוטער, און דער גאָר שלעכטער.

און עס איז געשעהען אַזאַ מעשה:

אַ דער גאָר שלעכטער האָט דערזעהן די לערע תליה אינ־מיטען מאַרק, האָט ער געזאָגט הויך פאַר אַלע:

— עולם, עס איז א רחמנות אויף אייך! איהר האָט שוין לאַנגע יאָהרען נישט געזעהן דעם נחת, ווי פּושעים הענגען און דריגען זיך אין דער לופטען...

— אמת, אמת! — האָט אָנגעהויבען דער עולם צו מורמלען.

דאָס האָט געהערט דער גאָר גוטער און האָט זיך אָנגערופען:

— עולם, מזל מיט ברכה איז מיט אייך! גאָט און שעהנע מלאכים זענען מיט אייך; איהר לעבט אַזוי גוט און פרום, אז קיי־נער פון אייך האָט נישט פאַרדינט מען זאָל איהם הענגען.

— אמת, אמת! — האט דער עולם ווייטער געמורמעלט.

— ניין, — האט זיך אנגערופען דער גאר שלעכטער, — די וועלט איז קיין הימעל נישט, דא וואוינען קיין מלאכים נישט! עס איז בלויז זינד; נאר דא זענען אזוינע פושעים, אזוינע רשעים, אזוינע זינדיגע פאר גאט, אז איינער יהאט מורא דעם צווייטען צו פארקלאגען. עס זאלען זיינע אייגענע זינד נישט ארוים אויף דער זון און דעריבער שטעהט די תליה לעדיג!

דער עולם שווייגט, און איז אפילו אביסעל אין כעס.

דער גוטער וויל אנהויבען צו רעדען, נאר דער שלעכטער לאזט איהם נישט קומען צום ווארט...

— רבותים! — האט ער ווייטער אויסגעשריען, — אויב איך זאג נישט אמת, באווייזט! לאמיך זעהן, עמיץ פון אייך זאל זיך פיהלען אזוי גוט, אזוי פרום, אזוי ריין פאר גאט און פאר לייט, ער זאל קיין מורא נישט האבען און אנווייזען מיט'ן פינגער, וועמען מען דארף הענגען! מען זאל ק י י נ ע ם נישט דארפען הענגען איז אוממעגליך!

דער עולם רוקט זיך צוריק, ווי דערשראקען.

— איהר זעהט, פושעים! — שרייט דער שלעכטער, — איהר זעהט, ווי אמת מיינע ווערטער זענען! הא! נו, וועל איך אייך באווייזען, אז איך בין ריין! אז איך האב קיין מורא נישט!

— אט דעם דארף מען הענגען! און ער האט אנגעוויזען אויף גאר דעם גוטען.

דער עולם האט זיך נאך מעהר דערשראקען.

דער גוטער וויל ווייטער רעדען, נאר דער שלעכטער לאזט איהם ווייטער נישט קומען צום ווארט.

— נישט אומזיסט האט ער אייך געלויבט! נישט אומזיסט! די תליה וויל ער אונטערברענגען! די תליה, אהן וועלכער איהר וואלט אראפ פון גוטען וועג און אייערע קינדער וואלטען אז גאנץ פארגעסען. ווערגט איהם! ווער וויל באווייזען, אז ער איז נישט זיין קרוב, נישט זיין גואל — נישט זיין שותף, נישט זיין גלייכען, — ווער עס וויל נישט פארדעקען פרעמדע זינד, כדי מען זאל זיינע אויך פארדעקען, דער זאל העלפען הענגען!

און אז דער שלעכטער האט ארויסגענומען א שטריק פון בו־
זעם, האבען זיך אויסגעשטרעקט הונדערטער הענט צו הילף און
אין א רגע ארום איז דער גאר גוטער געהאנגען...

נישט אומזיסט האט זיך דער מלך געשראקען — מען האט
די תליה באנייט...

וועגען אַ שווימער, אַ דאַך־באַשלעגער און אַ פּאָרצעלייען מיידעלע.

(דריי טרויעריגע געשיכטען).

פאר אונזערע היימיש־געבאקענע פילאזאפען מאמריסטען, דאס הייסט פאר די אלע, וואס רעדען פיעל, און הערען אזוי ווע־ניג, האב איך דריי טרויעריגע געשיכטען צו דערצעהלען: וועגען אן אויסטערלישען שווימער אויפ'ן היימישען טייכעל, וועגען א בלעכער, בעסער געזאגט, א דאך־באשלעגער, וואס האט נישט געוואלט אראפלאזען קיין אויג פון דאך, און וועגען א שטיקעל פארצעליי, וואס מען האט ארויסגעווארפען פון א הויכען פענס־טער...

און ראשית, דער שווימער איז אן אויסטערלישער שווימער געווען. א פרייד געוועזן צו קוקען, ווי ער מאכט מיט די הענט אויפ'ן וואסער־שפיגעל, טיילמאל נאר מיט די פ י נ ג ע ר פון די הענט, למשל, ביים שווימען אויפ'ן רוקען, און טיילמאל נאר מיט די פינגער פון די פיס אליין. מאנכע פאליטישע מענשען שאקלען מיט זיי, על פי סוד, אין די שטיוועל, און דער — פראנק און פריי איבער'ן היימישען טייך, וואס פליסט שטיל און געלאסען אונטער דער קהל־שטוב, מיט דער מקוה, שול און בית־המדרש צוזאמען, און לאזט זיך העט, העט ווייטער, פון וואנען דאס אלץ זעהט זיך ארויס, ווי שווארצע, ציטערדיגע פינטעלעך. נאר נישט וועגען די פינטעלעך געהט עס; וועגען שווימער, וועגען דעם גרויסען, אויסטערלישען שווימער פון אויבען, איבער'ן שפיגעל פון היימישען טייכעל, אונטער'ן שפיגעל פון הויכען הימעל! א פעט מענשעל איז עס געווען, און ווי באקאנט איז פעטס לייכטער, ווי וואסער, און דעריבער שווימען פעטע אזוי לייכט פון אויבען, און

אז ער פלעגט נאך אננעמען פולע לונגען מיט לופט, פלעגט ער בלייבען שטיל אויסגעצויגען אויפ'ן שפיגעל פון טייך; אפילו מיט די פינגער פון די פיס נישט גערירט! און אזוי שטיל, אזוי בשלום־ושלוה'דיג, אז פון ווייטענס האט זיך געדאכט: א טויטער וויגט זיך שטיל איבער'ן וואסער... א דערטרונקענער שווימט צום ברעג... נאהנט ערשט האט מען געזעהן, אז ער לעבט און האט אפענע אויגען; אפענע בלויע, כאטש נישט טיפע אויגען, וואס קוקען ארויף, ארויף גלייך אין הימעל אריין... און נישט נאר אויפ'ן רוקען שווימט ער! באריהמט איז אויך געווען זיין „קלאפטער": א האנט נאך א האנט, אהן גערויש, אהן א שפריץ — קוים, קוים פון אויבען דאס וואסער געגלעט! אדער „פראש־פראש", געשווינד, איילענדיג... נאר דאס פלעגט ער באנוצען ביים אוועקשווימען ווייט, ווייט פון קהל־שטוב, פון מקוה, שול און בית־המדרש, צו וועלכע ער פלעגט דערנאך צוריק קומען „קלאפטער", אויפצוזוכען זיינע מלבושים צוריקצוקומען צו קהל...

מיט איין ווארט: ש ע ה ן פלעגט ער שווימען. אמאל אויך ווייט; אבער קיינמאל נישט טיף! אונטערטוקען זיך, אדער ווי מען רופט עס: „נורקיווען" איז נישט געלעגען אין זיין נאטור! ער האט זיך איבער'ן טייכעל ווי געגליטשט... פון אויבען, פון אויבען...

וואס אונטען טוט זיך, ווי עס לעבט זיך אונטען, צווישען זאמד און שליים און אהן א ליכטיגען שטראל, — דאס האט איהם קיינמאל נישט אינטערעסירט... אונטען איז נישט שעהן, אפשר נאר — צו טיף...

אבער בשעת ער פלעגט ארומשווימען פון אויבען, האט אונטען נישט גערוהט! גאט ווייסט פון וואנען עס איז אויפ'ן זאמד א זאמען געפאלען, א לעבעדיגער זאמען, און דערפון איז א וואסער־פלאנץ ארויס... קיין ציטרין, קיין פאמעראנץ, קיין אתרוג— דאס מוז שטעקען אין פעטער ערד און באדען זיך אין לופט, נאר א קבצנ'ישע וואסער־פלאנץ, וואס איז יוצא מיט'ן גרינעם ציטריגען וואסער־שיין און צוואוואקסט זיך אין דער נאסער פינסטערקייט פון שעה צו שעה... און וואקסענדיג צושפרייט זי זיך, פארוויקעלט זיך און ציטערט ביי יעדער באוועגונג פון שטילען וואסער. און דאך ארבייט זיך עס פאמעלעך, פאמעלעך ארויף א גע־

מיינע, נאָר אַ פּרוכטבאַרע וואַסער־פּלאַנץ... אין דער לענג און איז דער ברייט וואַקסט זי... דערפון אָבער האָט דער אויסטערלישער שווימער נישט געוואוסט. און פון וואַנען? ער פלעגט זיך נישט אונטערטוקען, נישט טיפער אַראָפּלאָזען, האָט די וואַסער־פּלאַנץ אָהן זיין וויסען זיך צוואוואַקסען און אָהן זיין וויסען זיך געמעהרט, און אַז דער אויסטערלישער שווימער האָט פּלוצלונג אָנגעריהרט זי מיט אַ פוס, איז עס נישט צו זיין גוטען געוועזן!

עס איז איהם פּלוצלונג איינגעפאַלען: „טריט וואַסער!" ער פּרוּווט און געהט טריט וואַסער, און טרעפט צו דער וואַסער־פּלאַנץ און פאַרטשעפּעט אַ פוס אין עפּעס קאַלטעס, ווייכעס און לענגליכעס. ער דערשרעקט זיך: פון וואַנען? וואָס? קען ער דען נישט דעם טייך? און שרעק איז דער ערגסטער יועץ!... ער האָט זיך אָנגעהויבען אַרויסצואַרבייטען, אַרויסצואוויקלען זיך פון די לאַנגע, קאַלטע, ווייכע שלאַנגען, און האָט זיך אליין אין זיי וואָס אַמאָל מעהר פאַרפּלאָנטעט... וואָס מעהר ער האָט זיך געוואָרפען פאַר שרעק, מעהר פאַרוויקעלט האָט ער זיך אין דער אָרעמער קבצנ'ישער וואַסער־פּלאַנץ, וואָס וואַקסט פון אונטען אַרויף, און אַלץ שטאַרקער און שטאַרקער האָט עס איהם אַראָפּ און אַראָפּ געצויגען!... אָט זעהט שוין דער הימעל נישט מעהר פון גרויסען, ווייטען שווימער, ווי אַ קאָפּ; דער שעהנער לייב איז שוין פאַרשוואונדען... אָט נישט מעהר, ווי שרעקליכע, אָפען־געריסענע שווימער־אויגען... אָט שוין נישט מעהר, ווי עטליכע לענגערע האָר, וואָס קריכען איבער'ן וואַסער, ווי שוואַרצע ווערעמלעך, ענדליך ווערט דאָס אויך פאַרשוואונדען...

אוים שווימער!

נישט בעסער האָט אויסגעפיהרט אַ געוויסער דאַך־באַשלעגער, וואָס האָט זיך, נאָך יאָהרען פון מיה און מאַטערניש, צו אַ הויך הייזעל דערשלאָגען. ביליג האָט ער עס געקויפט און באַלד זיך גענומען דעם דאַך צו באַנייען. פאַרוואָס גראָד דעם דאַך? ווייל דאָס קאָן ער, דאָס איז זיין מלאכה, צו דעם ברויך ער קיינעמס האַנט, קיינעמס עצה נישט!

פרעמדס האט ער פיינט!

און אז ער האט באנייט דעם דאך, האט ער שוין פון איהם קיין פוס און קיין אויג נישט אראפגעלאזט. אך, און מוז בלייבען דער רייכסטער, דער שענסטער און דער שטארקסטער דאך אין שטאדט. וואס אין קעלער טוט זיך, איז נישט זיין זארג; דערויף איז ער קיין מבין נישט. וואס עס הערט זיך נאן טיפער, ביים פונדאמענט, איז נישט זיין זאך. אויפ'ן דאך, אין דער העכסטער הויך, איז פאר א דאך־באשלעגער, אזוי פריי, אזוי גוט... און א דאך פארלאנגט אן אויג! ווינטער מוז ער אפקערען דעם שניי... קוים עס פאלט אביסעל שניי, ער שטעהט שוין אויבען מיט'ן בעזעם! זומער־צייט האט ער נאך מעהר צו טון מיט'ן דאך! אט באוויזט זיך א גרעזעל (גאט ווייסט, פון וואנען דער זאמען דערצו האט זיך גענומען) אין א שפעלטעל צווישען צוויי בלעכען — רייסט מען עס אויס... אניט צוואוואקסט זיך דער קבצן און צושפארט די בלעכען פון אויבען! אט באווייזט זיך ערגעץ אויף א בלעך א שטיקעל שפרענקעלע, א פלעקעל א געלס, דאס איז געפעהרליך! עס הויבט אן ראסטען; און ער האט מיט זיך א קליין טעפעלע סמאלע מיט א פענזעל און פארכאפט, און פארשמירט... אמאל בויגט זיך אויס אן עק פון א בלעך, פון ווינט, צי פון דער זון, עס וועט זיך באלד איבערלעגען, ווי א „פאפליניק“ — געשווינד לויפט ער נאך בליי און לייט־אייזען — די בלעך וועט זיך שוין נישט ריהרען!...

און אזוי טאג אויף טאג, טאג אויף טאג! זאל דער הימעל זעהן, ווי ער היט אפ זיין אייגענעם דאך און נחת האבען פון זיין גלאנץ...

אונטען האט זיך דערווייל אויך עפעס געטאן...

אין קעלער אריין איז וואסער גערונען. רעגען־וואסער, שניי־וואסער און אזוי פון גאס — רינשטאק־וואסער... פון דעם ווייסט קיין דאך־באשלעגער נישט. פונדאמענט און קעלער זענען נישט זיין פאך... און ווען ער איז פלוצלונג געוואר געווארען... נישט צו זיין גוטען איז עס געווען!

פאמעלעך, פאמעלעך, באטש אהן זיין וויסען, איז דאס וואסער צו די פונדאמענטען צו, און האט זיי אונטערגעוואשען, דורכגע־

נעצט, צווישען ציגעל און ציגעל זיך אריינגעדריקט און דעם גאנ־צען פונדאמענט צורודערט...

אויבען שטעהט דער דאך־באשלעגער און קלערט: ווי גלאנצט דער דאך! ווען ער האט לבנה און שטערען, וואלט ער א הימעל געווען! און אין דערזעלבער רגע: טראך! נאך אמאל: טראך!

צי דונערט פון רייגעם, בלויען הימעל?

ניין, דער ריינער, בלויער הימעל איז רוהיג; נאר דאס הייזעל פלאצט און פאלט און באגראבט דעם דאך־באשלעגער אין זיך!

מיר בלייבט נאך די דריטע, די לעצטע מעשה.

אמאל איז געווען א קארטאפעל־קינד... אין א הייל אין דער ערד איז עס געבוירען געווארען (גאט ווייסט, פון וואנען דער זאמען האט זיך דארט גענומען!) און דארט האט עס געלעבט און גע־קווענקעט, געלעבט און געקווענקעט.

דער זאמען, וואס גאט ווייסט, פון וואנען ער האט זיך גענו־מען, האט נאר א מוטער געהאט. און די מוטער האט איהם קוים מיט קארטאפעל און נישט צו דער זאט געשפייזט, מעהר האט זי איהם נישט געקאנט געבען, אפילו קיין נאמען נישט! קארטא־פעל — דאס ווייסט יעדער דאקטאר — פארמאגט אין זיך וועניג פאספאר און אהן פאספאר קאנען זיך דיביינער רעכט נישט אנט־וויקלען. ביינער דארפען: פיש, פלייש און דער עיקר—מילך. די האבען אסך פאספאר אין זיך און דערפון ווערען די ביינער גע־בויט. דאס קינד, וואס האט זעלטען אמאל אביסעל וואסערדיגע מילך געזעהן, — און פלייש און פיש אין דער שענסטער שמחת־תורה־נאכט אפילו אין חלום נישט געזעהן! האט דריבער שמאלע שוואכע ביינדלעך געהאט... און ווי מאגער און ווי דאר עס איז נישט געווען, ווי וועניג פלייש עס האט אויף זיך נישט געהאט, האבען עס די שוואכע פיסלעך נישט געקאנט דערטראגען, זיי האבען זיך געבויגען אונטער דער לאסט; ווי צוויי פיילענבויגען האבען זיי זיך אויסגעדרעהט... און דאס קארטאפעל־קינד האט זיך אין דער נאסער, פינסטערער הייל אויף אלע פיער גערוטשט...

טיילמאל האט זיך עס אויך פון דער הייל ארויסגערוטשט. בפרט אין א שעהנעם זומער־טאג... עס האט געבענקט ארויס און ארויס... און געבענקט האט עס: נישט צו דער זון, נישט צו ליכט און ווארעמקייט אדער צו פרייער ליכט... נאך וואס? עס האט געבענקט צום קאלך, וואס מען האט אלס מיסט אויפ׳ן פרייען פעלד פאר דער הייל צושפרייט... דעם קינדס אינסטינקט האט איהם אונטערגעזאגט: עס קאלך! עס האט איהם געיאגט צום פאס־פאר אינ׳ם קאלך!...

און עס האט זיך גערוטשט אויף אלע פיער דאס קארטאפעל־קינד אין דער נאסער, פינסטערער הייל, און טיילמאל האט זיך עס אויף אלע פיער ארויסגערוטשט פון דער הייל, און אהן דער מוטערס וויסען — קאלך געלעקט... זי וואלט עס נישט דערלאזט!

מיט אמאל אבער האט זיך דעם קינדס לעבען פארבעסערט. די מוטער איז נישט רייכער געווארען, האט אויך קיין בעסערע ארבייט נישט באקומען. געשעהען איז עפעס אין דרויסען: א שטאדט־עושר האט זיך, נישט ווייט פון דער הייל, א זומער־וואוינונג, א קליין פאלאצעל געבויט; — די קיך פון פאלאץ איז אויסגעקומען פונקט קעגען דער הייל; און פ א ר דער קיך איז זיך א בערגעל מיסט געוואקסען, פון טאג צו טאג, פון שעה צו שעה, און אין דעם בערגעל איז פאר׳ן קארטאפעל־קינד א גן־עדן, אן אוצר געווען, אן אוצר פון אלערליי שיריים פון רייכען טיש...

דאמאלט האט עס דעם קאלך פארגעסען, און האט זיך, ווי א ווארעם, אין מיסט געגראבעלט, איבער׳ן בערגעל מיסט געצויגען און געשפייזט זיך...

אויף יענער זייט פאלאץ האט זיך א גארטען צואוואקסען, א גארטען מיט בלומען... נאר אזוי ווייט האבען דעם קארטאפעל־קינדס פיסלעך נישט געטראגען... און: נאך וואס בלומען? איי־בער׳ן קאפ האט זיך א ליכטיגער, בלויער הימעל געצויגען; וואס האט עס צום הימעל? אזוי הויך הויבט דאס קארטאפעל־קינד דאס אנגעלאפענע קעפעל מיט די וואסעריגע אויגען נישט אויף!... אין בערגעל פאר דער קיך האט עס געגראבעלט, גאנץ אפט אפילו די הענט נישט באנוצט, און גלייך מיט׳ן הונגעריגען מויל געשלונגען...

אויפגעהויבען דעם קאפ האט עס שפעטער, שפעטער, ערשט

אינמיטען זומער, ווען עס האט זיך שוין געהאט אנגעגעסען כמעט צו דער זאט, ווען די פיסלעך האבען זיך אביסעל געשטארקט און אויסגעגלייכט... און אויך דאמאלט, נישט צום הימעל, נאר צו די פענסטער פון פאלאץ, פון איבער דער קיך... און דערזעהן האט עס — ווייסע פארהאנגען...

איינמאל דאך האבען זיך די פארהאנגען צורוקט און צווישען זיי האט זיך עפעס באוויזען — א קליין, ראזיג קינד, מיט גרויסע, גרויסע אויגען אין א ווייס, מיט שטערענדלעך באשאטען, קליי־דעלע... פארציטערט איז דאס קארטאפעל־קינד אדער דאס מיסט־קינד געבליבען... און האט לאנג, לאנג פון פענסטער קיין אויג נישט אראפגעלאזט. נישט געקאנט אראפלאזען! דער פארהאנג האט זיך צוריק פארמאכט, און ער האט אלץ געקוקט און גע־קוקט... אין די וואסעריגע אויגען האט אנגעהויבען א ליכטיגער שטראל צו בלאנדזשען... ביינאכט האט ער וואונדערליכע, נישט פארשטאנענע, חלומות געהאט; דאס קליינע מיידעלע (עס איז א קליין מיידעלע געווען) איז פארשוואונדען געווארען, נאר דאס קארטאפעל־קינד האט שוין אויפגענומען אין ארעמען הערצעל איהר זיסע געשטאלט. ער האט זי שוין נישט פארגעסען! ער האט זי פארשלאסען אין זיך, ער זעהט זי בייטאג, ער חלום׳ט פון איהר ביינאכט... א הייליגען סוד האט ער אין זיך איינגעשלאסען, און ער פלעגט זיך שוין ארויסרוטשען פון דער הייל נישט צוליעב דעם קאלך, אפילו נישט צוליעב שיריים אין מיסט, נאר צוליעב דעם פענסטער מיט די ווייסע פארהאנגען, צווישען וועלכע ער האט א אמאל דאס בעסטע און דאס שענסטע געזעהן און ער האפט, און הערט נישט אויף צו האפען, נאך אמאל עס צו זעהן...

און ער האט זי דערזעהן נאך אמאל.

נאר דאס איז שוין נאר, גאר סוף זומער געווען... און אויך נישט צו זיין גוטען...

מען האט זיך פון פאלאץ ארויסגעצויגען... צוריק אין שטאדט אריין... מען האט די פארהאנגען אראפגענומען, מען האט א פענס־טער געעפענט און פלוצלונג האט א האנט אנגענומען דאס קליינע נעהאפטע, גע׳חלום׳טע מיידעלע און פאר׳ן קארטאפעל־קינד אין מיסט אריינגעשליידערט...

און דאס קליינע געהאפטע, גע׳חלומ׳טע האט אויף א ביין געטראפען, און עס האט געפלאצט דאס געהאפטע, גע׳חלומ׳טע פארצעלייענע מיידעלע, און עס איז ארוים — אביסעל זעגעכץ!...

און דער מוסר דערפון?

1) נעמט טיפער!

2) קוקט אויף די פונדאמענטען און זייט וויסען, אז —

3) פארצעלייענע אידעאלען, וואס מען ווארפט פון דער הויך פאר קארטאפעל־קינדער זענען פול מיט זעגעכץ...

דער באַרד.

אין די ערגסטע צייטען זענען פאַראַן גוטהאַרציגע מענשען, וואָס האָבען ליעב, ווענינגסטענס, גוטע בשורות אָנצוזאָגען. און אַז דעם דיכטער איז געבוירען געוואָרען דער ערשטער לעזער, האָבען זיך געפונען גוטע לייט, וואָס האָבען זיך אויפגעהויבען אויפ'ן העכסטען שטאָק און זענען געקומען אין דיכטערס דאַך־שטיבעל אריין, אָנזאָגען איהם אַ מזל־טוב.

— מזל־טוב דיר, דיכטער, מען הויבט דיך אָן לעזען און פאַר־שטעהן.

און אַז דער דיכטער האָט זיך נישט דערפרעהט, האָבען זיי צוגעגעבען:

— אמת, איין שוואַלב מאַכט קיין זומער נישט. דאָך איז ער נישט ווייט; עס וועט קומען דער טאָג, ווען דיינע ליעדער וועלען ארויסקלינגען פון אַלע פענסטער, דיינע מעלאָדיען וועלען געזונגען ווערען, און די הויף־מוטער וועט מיט דיין ליעב־זיס געזאַנג איינ־שלעפען איהר ליעב קינד. דיינע געפליגעלטע ווערטער וועלען זיין אין חתן־כלה'ס מויל און דער אָרעמער בלינדער בעטלער אין גאַס וועט פאַרהאַלטען די פאַרבייגעהער מיט דיינע זיס־קלינגענדיגע ריימען.

אַזוי האָבען די גוטע מענשען געזאָגט און דער דיכטער איז דאָך נישט פרעהליך געוואָרען און האָט זיי מיט אַ טרויעריגער שטימע געענטפערט:

— איך האָב אייך פאַר דער גוטער בשורה נישט מיט וואָס אויפצונעמען. נעכטען האָב איך מיך מיט מיין קאַנאַרעק מיט'ן

לעצטען שטיקעל צוקער צוטיילט. פאר דאָס, אויב איהר ווילט, וועל איך אייך א מעשה׳לע דערצעהלען...

זיי האָבען א זיס־זויערליכע מינע געמאַכט און זענען באַשטאַנען.

— אין אַלטע צייטען איז אין אַן אַלטער שטאַרקער בורג א יום־טוב געוועזען — א דרייפאַכיגער יום־טוב. דער הער פון דער בורג האָט זיין נאָמען־טאָג געהאַט, ער איז צוריקגעקומען פון שלאַכט־פעלד אַלס זיגער און — ער האָט זיך מיטגעבראַכט אַ יפת־תואר — א געפאַנגענע.

אילומינאַציע.

אויף די גרינע, קאַלטע בריסט פון וואַסער, וואָס רינגעלט ארום די בורג, זענען ברענענדיגע פעסער סמאָלע געשוואוממען. די אַלטע מויערען זענען באַהאַנגען געוועזען מיט גירלאַנדען און פאַר־שידען־פאַרביגע לעמפּלעך ביז די העכסטע שפּיצען. די איינ־וואוינער פון טאָל האָבען די גאַנצע נאַכט אויף די קליינע דעכלעך וואַך געהאַלטען און די פונקען, וואָס זענען אויף זיי פון דער בורג געפלויגען — אָפּגעשאַרט, ווי מיט בלוט אָנגעגאָסענע רוחות־אוי־גען, האָבען די גאָטישע פענסטער געפלאַמט...

און אין סאַלאָן, וואו די גרויסע סעודה איז געווען, בליצט! עס פלאַמען די שמעקעדיגע וואַקס־ליכט. עס פינקלען דיאַדעמען אויף די דאַמען־קעפּ, די גאַרטעל ביי די העלדען. עס בלאַנקט זילבער, גאָלד און קריסטאַלען־געשיר אויפ׳ן טיש און פלאַקערען די פּנים׳ער פון וויין, די דאַמען־אויגען שלאָגען פונקען — — —

און דאָך איז נישט הײמליך ביים טיש.

— וויין, ווייב איז דאַ — זאָגט מיט א גערונצעלטען שטערן דער באַראָן — וואו איז געזאַנג?

— גרויסער, מעכטיגער זיגער — האָט מען געענטפערט — עס זענען אין דיין לאַנד באַרדען געווען... האָבען זיי פאַר דיר פרעכע ליעדער געזונגען און מיר האָבען אויף דיין באַפעהל, זיי געהאַנגען!

— איז קיין איינציגער געבליבען, ער זאָל זינגען ביים טיש?

די הויף־לייט שוויינען, נאָר אַן אַלטער קאַמערדינער גענעהנט זיך בוקענדיג און זאָגט:

— איינער, וואָס האָט נאָך נישט די עהרע געהאַט פאַר דיינע אויגען צו זינגען, איז געבליבען; ער איז אין טאָל... זיין מוטער שטאַרבט, און ער זיצט ביי איהר בעט און פּאַריאַגט מיט זיין געזאנג די שרעק פאַר'ן טויט פון איהרע אויגען.

— ברענגט'ן! — קלינגט דעם באַראָנס קורצער באַפעהל — און מען האָט'ן געבראַכט אין קייטען געשמידט.

— ווילסט מיך טויטען, — זאָגט דער באַרד — טו עס באַלד, זאָל זיך מיין נשמה מיט מיין מוטערס נשמה טרעפען אויפ'ן וועג...

— זינג! — באַפעהלט דער באַראָן.

— נעמט איהם די קייטען אראָפּ! — ווענדט ער זיך צו די האַלאַבאַרדען, וואָס האָבען איהם געבראַכט.

— וואָס זאָל איך דיר זינגען? — פרעגט דער באַרד.

— זינג פון מיין זיג — פון די שטעדט, וואָס איך האָב פאַרברענט, פון די שלעסער, וואָס איך האָב צושמעטערט, פון העלדען־העלזער, אויף וועלכע איך האָב מיין פוס געשטעלט, פון די בלוטיגע קעפּ אויף די שפּיצען פון אונזערע שפּיזען — פון גלאַנץ פון די טייערע אוצרות, וואָס מיר האָבען גערויבט!

— דאָס קאָן איך נישט, באַראָן! פאַר'כשופ'ט איז מיין ציטער, און ריהר איך אָן איהרע סטרונעס, וועלען די טייכען בלוט, וואָס דו האָסט פאַרגאָסען, אָנהויבען זידען... און דאָס געקרעכצעריי און געשילטעריי פון די געטויטע וועט זיך וועקען, און דאָס געפּייפעריי פון די פייערדיגע שלאַנגען, און דאָס פאַרשטיקטע כאָרכלעריי פון געשענדעטע פרויען און די שרעק־רופען פון געשפּאָלטענע קינדער — דאָס אַלץ וועט זיך וועקען — און נישט פרייד וועל איך אייך געבען, נאָר שרעק — שרעקליכע אַנגסט. אייערע אויגען וועלען אייך פון די קעפּ אַרויסקריכען, אייערע האָר וועלען זיך, ווי די שלאַנגען צוּוואָרפען —

— שווייג! באַפעהלט דער באַראָן און זיך איינהאַלטענדיג, זאָגט ער ווייטער:

— נו, זינג די שעהנהייט פון מיין געפאַנגענער ליעבשאַפט. זינג איהרע אויגען, און פאַרגלייך זיי צו די שטערען, איהר בלאַס געזיכט — און פאַרגלייך עס צום ריינסטען מאַרמאָר, איהר שלאַנ־קען קערפּער — און פאַרגלייך עס — נו, געפין דו דעם פאַרגלייך.

— הייליג איז מיין ציטער און ריין — ענטפערט דער באַרד,— קיין שאַנד און זינד שפּילט זי נישט... עס וועט איין סטרונע פּלאַ־צען נאָך דער צווייטער... איהר אומגליק נאָר קאָן איך זינגען — די וואונדען, וואָס וועלען איהר אַרויסשפּראַצען אונטער דיינע זינ־דיגע קושען, דאָס פאַרלעשען פון איהרע אויגען, וואָס דו וועסט אויסזויגען מיט דיינע שאַנד־דורשטיגע ליפּען.

— שווייג! — נאָר ער האַלט זיך ווייטער איין, ער וויל דעם דרייפאַכיגען יום־טוב נישט צו שאַנדען מאַכען — זינג פון פרייד — פון וויין, וואָס פּערלט זיך אין גאָלדענע — —

— בלוט פּערלט זיך אין דיין בעכער — האַקט איבער דער באַרד — שווייס און בלוט זופּען דיינע ליפּען — —

און דער באַראָן גיט אַ ווינק, ער זאָל שווייגען, און ווענדט זיך צו זיינע הערען:

— דריי מאָל האָט מיר געענטפערט דער באַרד, צי האָט איהר פאַרשטאַנען זיינע רייד?

— קיין וואָרט, — ענטפערען אַלע, ווי איין מאַן.

— איהר האָט איהם דאָס לעבען געראַטעוועט — זאָגט דער באַראָן — און איהם פאַרשליסט!

און אין פינסטערען קעלער זיצט דער באַרד. דריי מאָל אין טאָג דערלאַנגט מען איהם דורך אַ לאָך אין דער וואַנט ברויט מיט וואַסער. אין דער פינסטערקייט זעהט ער אפילו נישט די האַנט, וואָס דערלאַנגט עס איהם...

— נעבעך! — זיפצען אַפּ די גוטע לייט, וואָס האָבען די בשורה געבראַכט.

— און דאָך — דערצעהלט דער דיכטער — איז ער גליקליך געוועזען. ווייל גליק שטעקט אין דער מאַכט. ווער, האָט ער גע־רעכענט, איז שטאַרקער פאַר איהם?

נישט קיין העלד געבוירען, קיין וואַפען נישט געטראַגען, קיין

הערשער־רעכט פון קיינעם נישט גע׳ירש׳נט, און דאך ציטערט פאר איהם די בורג, ציטערט איהר הערשער! מען ציטערט פאר זיין ווארט, פאר׳ן שטילסטען קלאנג פון זיין צימער!

ער זיצט אין דער פינסטער און זיין נשמה באדט זיך אין ליכטיגען נחת: איך בין דער שטארקער, מיך איינעם מוזען זיי אלע היטען, זיי, די שטארקע, די באוואפענטע, די הערשער!

און עס פליסען אוועק שטונדען, טעג, וואכען, מאנאטען און יאהרען — ער צעהלט זיי נישט; ער פיהלט נישט דעם גאנג פון דער צייט! איהרע שטילע פליגעל באריהרען נישט זיין געזיכט, און זייער גערויש קומט נישט אין זיינע אויערען אריין — ער פיהלט נאר זיין אייגענע קראפט און נאגט פון איהר שטילען און זיכערען תענוג! ארמאטען און טראמפייטען קאנען זיין שוואכע שטימע נישט פארשטילען! מען ציטערט פאר איהם, פאר שרעק האט מען איהם איינגעמויערט —

ער שלאפט נישט, דער באראן! לענדער האט ער איינגענו־מען, בורגען צושטערט — וועלדער ציטערען פאר איהם און זיינע הערשער, און ער ציטערט פאר מיר; כל־זמן איך לעב שרעקען איהם וויסטע חלומות, וואקעלט זיין טראן, איז פארגיפטעט זיין זינדיג לעבען...

— איך בין די קראפט!

קענען וואס דערצעהלט ער עס? וואונדערען זיך די גוטע לייט, וואס האבען די גוטע בשורה געבראכט. און דער דיכטער רוהט זיך אפ א ווײלע און ענדיגט זיין ערצעהלונג:

אויף אלץ קומט דאך זיין צייט! און, נאך לאנגע לאנגע טעג און נעכט, וועקען איהם טריט אין קארידאר און א געקלאנג פון אייזען.

— זיי קומען מיך טויטען! מיינט דער בארד און וויל אקעגען געהן דעם טויט מיט פרייד. דער טויט פון שטארקען איז שטאר־קער פון זיין לעבען. פאר זיין באפרייטען גייסט, וועלען זיי מעהר ציטערען — איך וועל זיי צו חלום קומען!

נאָר ער האָט אַ טעות געהאַט.

— מיר זענען געקומען דיך באַפרייען! — רופט מען צו איהם מיט פרייד און מיט אייזען ברעכט מען די טויער — אַ שטראָם ליכט יאָגט אַריין —

— ווי אַלט ער איז געוואָרען! — באַמערקען די באַפרייער.

— ווי ווייס זיינע האָר!

— דאָך די אויגען ברענען!

נאָר די אויגען לעשען זיך און מיט אַ געבראָכענער שטימע פרעגט דער באָרד:

— באַפרייען ווילט איהר מיך? מען האָט שוין פאַר מיר קיין פּחד נישט? אַזוי אַלט בין איך?

און די באַפרייער ענטפערען:

— נישט מורא האָט מען פאַר דיר; מען האָט זיך צו דיר פאַר־בענקט! יעצט פאַרשטעהט מען דיך, און מען וויל עס הערען פון דיין מויל אַליין! דער באַראָן אַליין האָט זיך אָן דיר דערמאָנט... ער אַליין שיקט נאָך דיר. זיין נאָמענס־טאָג איז היינט און ביים טיש איז אָנגעגרייט, ביי זיין רעכטער האַנט, אַן עהרען־שטול פאַר דיר און נאָלדענע בעכער אויפ'ן טיש. און די הויף־דאַמען זענען זיך אין די גערטנער צולאָפען זוכען בלומען אויף אַ קראַנץ פאַר דיר... און די הערען זאַמלען אויף אַ געשענק פאַר דיר — אַן אייביג געדעכעניש... אַזוי הויך שעצט מען דיך. מען האָט דיך ליעב באַ־קומען — דייגע ליעדער פון טאָל ווערען אין הויף געזונגען — —

— קום מיט אונז, דו האָסט דיין גליק דערלעבט...

— איך ווייס נישט, — ענטפערט דער דיכטער — ווי לאַנג איך האָב אויף דעם גליק, פון וועלכען איהר רעדט, געוואַרט — איך האָב די יאָהרען נישט געצעהלט; נאָר איבער די צייט בין איך ווילד באַוואַקסען געוואָרען...

— מען וועט דיך שערען און קרייזלען און מיט שמעקענדיג וואַסער באַגיסען — —

— און צופוילט זענען מיינע קליידער —

— נייע, זילבער און גאָלד־געשטיקטע קליידער וואַרטען אויף דיר — קום, געליעבטער דיכטער מיט אונז —

— ווי קאָן איך אָנטון — קלאָגט זיך ווייטער דער באָרד — די קעניגליכע קליידער, אז מיין לייב איז פאַרנאַכלעסיגט געוואָרען

און אומריין! — גוטע לייט, פיהרט מיך פריהער צום וואסער, וואס פליסט ארום שלאם, און לאזט מיך פריהער זיך באדען און וואשען!
דערויף זענען די גוטע מענשען בעשטאנען.
דער בארד איז אין וואסער אריין, אבער מעהר ארויסגעקומען איז ער נישט.
— ער האט זיך דערטרונקען? — פרעגען די לייט דערשראקען.
— געוויס!
— פארוואס?
— נאך וואס האט ער נאך געזאלט לעבען?

דער שטראַל

(מעשה׳לער).

1.

די אָפּטריניגע.

און גאָט, וואָס וועט אייביג זיין, איז אייביג געווען, און האָט אייביג זיינע חלומות געהאַט. און מקוים און פאַרקערפּערט פלעגען ווערען די חלומות, נאָר אויך באַלד פאַרלוירען אין דער פינסטער־ניש פון אנגעשיטען תהו ובהו...

חלום׳ט זיך גאָט א טורעם, שטעלט ער זיך, דער טורעם, אין דער פינסטער אויפ׳ן שפּיץ, און פאַלט, און פּלאַצט, און צופּלאַצט, און עס ווערט פון איהם אש און שטויב און זיי צושפּרייטען זיך אי־בער׳ן אומענדליכען תהו ובהו...

און חלום׳ט זיך גאָט א ים, פאַלט ער אין דער פינסטערניש פון תהו ובהו פון געלעגער ארויס, שלאָגט זיך אָן פעלזען און בערג פון אנדערע געטליכע חלומות, און צופאַלט אויף וואַלען; די וואַ־לען אויף וואַסערלעך, אויף וואַסער־צונגען און וואַסער־שטראַלען; קומען ווינטען פון נאָך אנדערע געטליכע חלומות, צוברעקלען און צוטראָגען זיי ביז איינציגע טראָפּען... קומען שווערע, שוואַרץ־דורש־טיגע נעבעל און טרינקען זיי אויס...

און די נ י ד ע ר הויבט זיך אין דער פינסטער איבער דער ח ו י ך און שלינגט זיי איין... און וועלטען לויפען קעגען וועלטען, און שלאָגען זיך אָן, און פּלאַצען, און צופאַלען זיך אין די אָפּגרונטען פון תהו ובהו, און פאַרשווינדען, גלייך זיי וואָלטען קיינמאָל נישט געווען, און איבער די חורבות פון איינגעפאַלענע וועלטען, גיסען

זיך איבער די פינסטערע תהו־ובהו־וואלען, און זיי לאכען צו זיך, און שפעטען פון באשעפער און זיינע חלומות, און קראַהען — מער־דער־געדאַנקען פליהען אויף די שווארצסטע פליגלען איבער שטי־סער מפולת פון איינגעפאלענע חלומות, און שטעכען אויס, וואו עס עפענט זיך אין דער פינסטערניש ערגעץ אן אויג און וויל שיי־נען... און בייזע ווינטען יאָגען, קאַלערען זיך אין דער פינסטער־ניש, און פאַרשיטען מיט תהו־ובהו־אַש, וואו עס וועקט זיך און עס וויל אויפפלאַמען א פונק פון ווילען, פון לעבען.

ביז גאָט האָט אויף זיינע חלומות רחמנות באַקומען און אַ טראַכט געטאָן: זאָל זיין ליכט!...

און עס איז געוואָרען ליכט; פון זיך אויסגעשטראַלט האָט ער עס, פון שענסטען חלום, פון דער טיפסטער נשמה אויסגעשטראַלט... געטליך ליכט.

און אין דער ליכטיגקייט האָט זיך יעדער באַשאַפענער חלום אויף זיין אָרט געשטעלט.

און אין דער פיינסטער אָרדנונג איז אַריבער א טאָג נאָך אַ טאָג, און גאָט האָט דערזעהן, אז עס איז גוט. לעבען גוטען אָבער האָט ער אויך דאָס שלעכטע דערזעהן; שאָטען געהען נאָך דעם ליכט... איז איהם, דעם גערעכטען גאָט, באַנג געוואָרען אויף זיין פון זיך זעלבסט אויסגעשטראַלט ליכט, עס זאָל לייכטען דעם בייזען, ווי דעם גוטען. און ער האָט באַשלאָסען דאָס ליכט נאָר פאַר גוטע, נאָר פאַר צדיקים צו באַהאַלטען, זאָל עס זיין דער לוין פאַר זייערע מעשים טובים...

און דאַמאָלט האָט ער די ליכטער אין הימעל באַשאַפען: די זון זאָל רעגירען בייטאָג, לבנה און שטערען — ביינאַכט, און די שטראַלען, וואָס ער האָט געהאַט אויסגעשטראַלט פון זיך, האָט ער צוריקגערופען — — —

און די שטראַלען פליהען צוריק אין זייערע קוואַלען. נאָר איי־נער האָט זיך אָפגעריסען פון אַלע; איז אָפטריניג געוואָרען!

— די שלעכטע — האָט דער אָפטריניגער געטראַכט — זענען די אומגליקליכסטע, און אויב זיי ווערען אַציגד פון אַלע מיינע ברידער פאַרלאָזט, וועל איך מיך, זיי צוליעב, אָפזאָגען פון הימעל און בלייבען ביי זיי...

און דער אָפטריניגער שטראַל האָט זיך ערגעץ אויף אַ שפיץ

בארג אין דארן־שטרוים באהאלטען. באלד האבען אויפ׳ן שטרוים רויזען אויפגעפלאכטן, און דערוייל — האט זיך דער הימעל צוריק פארשלאסען.

איינם האט דער שטראל נישט געוואוסט, אז, נ א ח נ ט צו דער ערד, איז די לופט אזוי געדיכט, אז ער וועט זי נישט דורכ־דרינגען, אז ער וועט צו דער נידער קיינמאל נישט קומען... אז ער וועט בלייבען נאך געגוג הויך, און וועט קיינמאל די נידער נישט זעהן...

ווען ער האט זיך דערפון דערוואוסט, איז שוין צו שפעט געווען; איז דער הימעל געווען שוין פארמאכט, און אז ער האט שטיל און פול חרטה, אנגעקלאפט מיט א ציטערדיגען פליגעל, האט איהם א רחמנות׳דיגער מלאך געענטפערט:

— גענוג! גאט וועט דיך דערזעהן און פארטיליגען, אפטרינינע איז ער נישט מוחל...

און אראפ איז צוריק דער שטראל.

און קיינער ווייסט נישט פון דעם פארלוירענעם שטראל, פאר וועלכען די הויך איז פארשלאסען און די נידער צו טיף — און דאך חלומ׳ט מען פון איהם, בענקט מען צו איהם... הערצער פיהלען, — נשמות לעכצען — נישט וויסענדיג...

2.

דער איינזאמער שיפער.

דעם בארג צופוסענס — פליסט פארביי א וואסער. און איבער'ן וואסער געהען שיפען, און פיהרען איבער פון לאנד צו לאנד — דעם פארגליווערטען מענשען־שווייס און מענשען־בלוט, אין געשטאלט פון אלערליי, אויפ'ן ארט איבעריגע סחורות. אויך מענשען שיפען זיך אפט איבער פון טריקעניש צו טריקעניש, פון לאנד צו לאנד... ווערט עמיץ מיד פון לעבען אין איין לאנד, שיפט ער זיך איבער צום צווייטען. און, ווערענד א געוויסע צייט, דאכט זיך איהם, אז ער האט אנגעהויבען א נײ לעבען, א פריש לעבען... אן אנדערער האט, גערן אדער נישט גערן־ווילִיג, אין וואס עס איז זיין נשמה באפלעקט, שיפט ער זיך איבער צו נייע שכנים, וואס ווייסען נישט פון פלעק, און וועלען מיט די פינגער נישט טייטלען!

שיפען געהען איבער'ן וואסער, גרויסע און קליינע, נאר אלע פולע: פול סחורות. און אויך פול מענשען, וואס קוקען מיט בענגשאפט צום בארט, וואס זיי פארלאזען, און מיט שרעקיגער האפנונג צום בארט, וואוהין זיי ווערען געשיפט. נאר איין שיפעל געהט איינזאם, זיין קאפיטאן איז אויך זיין איינציגער פאסאזשיר.

וואוהין רודערסטו, איינזאמער שיפער? וואו פיהרט דיין וועג?

דער איינזאמער שיפער ענטפערט נישט; מיט דער צייט האט מען אויפגעהערט צו פרעגען, צו גריסען... נישט היימליך האט אויסגעזעהן דאס לערע שיפעל, נאך ווייניגער דאס פינסטערע געזיכט פון איינזאמען שיפער און זיינע קאלט־שטראלענדיגע אויגען. וואס האבען אן בליצענדיגע מעסער דערמאנט...

און א גאנצען טאג רודערט דער איינזאמער שיפער. און ערשט ביינאכט, ווען דאס שיפעל, וואס האט קיין איינציגען לאמטערען נישט, ווערט איינגעהילט אין נעבעל, שיפט ער זיך צום בארג, אנקערט אין שאטען פון פעלזען אדער געוויקסען, און רוהט פארשלונ־

גען מיט׳ן שיפעל אין נעבעל, ביז דער מארגענשטערן זאגט אן די בשורה פון א נייעם טאג. אבער רוהט רוהען דאס ש י פ ע ל, נישט ער...

דער איינזאמער שיפער ווייסט נישט פון קיין שלאף; זיינע ברעמען פאלען נישט צו; זיינע אויגען פארמאכען זיך נישט...

ער האט געאנקערט. און אט נעמט ער פון טאש א גרויסען שליסעל ארוים און עפענט די איינאיינציגע קאיוטע אויפ׳ן שיפעל. דערנאך — א קלענערען און שליסט אויף די איינאיינציגע זאך אין קאיוטע — א שראנק.

און א פארצעלייערנער טאק — א פרויען־בילד באווייזט זיך, מיט אויגען בלויע, ווי דער הימעל. נאר דער הימעל, וואס איז פאר־כשוף׳ט געווארען אין זיי, איז אייביג ריין... ער קאן זיך קיינמאל נישט פארנעבלען; ער האט קיינמאל נישט געבליצט — א פאר־צעלייענער טאק. און פאר איהם האט זיך דער איינזאמער שיפער אויף די קני געלאזט, די גאלדענע שיכלער פון קליין־פיסיגען טאק געקושט, און דערנאך דעם קאפ אויפגעהויבען, און מיט א שטיל און הייס־פארגניגט געבעט אין די אויגען אריין פון טאק געקוקט...

לעב, לעב אויף! האבען זיך די אויגען געבעטען. איך בין אזוי עלענד, אזוי אליין...

און אז דער ערשטער מארגען־שטראל האט זיך א גליטש גע־טאן איבער׳ן שטילען וואסער־שפיגעל — לעשט זיך איהם דאס געבעט אין די אויגען אוים, הויבט ער זיך, זיפצענדיג, פון די קני אויף; פארמאכט — מיט׳ן קליינעם שליסעלע דעם שראנק, מיט׳ן גרויסען — די קאיוטע; און, מיט צוריק קאלט־שטראלענדיגע אוי־גען אין פינסטערען פנים, נעמט ער זיך צום רודער צוריק.

און אזוי גערען פארביי טעג, מאנאטען, יאהרען...

און איינמאל — עס איז א טריבער טאג געווען — און דער איינזאמער שיפער איז געראד ביים בארג צופוסענס געשוואומען. האט ער אויפ׳ן רוקען פון בארג א שטיל־שיינענדיגען גלאנץ דער־זעהן — ווי דער שמייכעל, פון וועלכען ער האט גע׳חלום׳ט, און האט פול בענקשאפט געוואלט ארויסרופען אויפ׳ן אלבאסטער־פנים פון טאק. און צו זיך געצויגען האט׳ם פלוצלונג דער בארג; נעהנ־טער איז ער צוגעשוואומען...

„בארג אויף! בארג אויף!“ האט אין איהם דאס פארבענקטע

הארץ, ווי געשריען; און געדוכט האט איהם, אז ער הערט די שטי־
מע פון א גוסס, וואס רופט נאך א זיבערער הילף... און דאס ערש־
טע מאל, נאך טעג, מאנאטען, יאהרען האט דער איינזאמער שיפער
אין א טריבען טאג געאנקערט, און איז אויפ׳ן בארג־רוקען ארויפ־
געשפרונגען, און האט אנגעהויבען געהן...

און ער געהט. צווישען פעלזען און שטיינער שטייגט ער...
שטיינער און שטיקער ערד קייקלען זיך איהם, רוישענדיג, פון אונ־
טער די פיס, שטיינער שארפערע שניידען און פארוואונדען איהם
די זוילען; ער דאך שטייגט. און וואס העכער, איז דער בארג גרי־
נער, לעבעדיגער, פון וואס העכער קוקען וואס מעהר בלומען אראפ
און גאר הויך טאנצט ארום א שיין, ווי א געטליך בארמהארציגער
שמייכעל, און רופט... רופט, און דאס הארץ בענקט אזוי צום שמיי־
כעל... צום געטליך בארמהארציגען שמייכעל...

שטארק איז דער איינזאמער שיפער געווען! און שטייגענ־
דיג, האט די קראפט אין איהם געוואקסען, און דאס הארציגע נע־
וויין אין איהם האט זיך, וואס אמאל מעהר, אין פריידען־אויסגע־
שרייען פארביטען...

און ער וואלט דעם שפיץ בארג דערגרייכט, צום קוואל פון
לעבען — צום שטראל געקומען, ווען נישט א קליינער געדאנק,
וואס האט איהם פלוצלונג אויפגעבליצט אין געהירן:

— ווי ווייט בין איך שוין אפגעגאנגען פון איהר? ווי הויך
בין איך שוין איבער י ע נ ע ר בענקשאפט געשטיגען?

און ער האט זיך אומגעדרעהט אויף א ווילע, און זעהט!—

ביים ראנד פון שיפעל שטעהט זי — דער טאק — די הענט
אויסגעשפרייט. א לייטזעליג־פארקלערט־בעטענדיגער שמייכעל שי־
מערירט איבער׳ן אלבאסטער־ווייסען געזיכט, און אין די אויגען—
אין די אויגען אזויפיעל בענקשאפט, אזויפיעל וועה...

ווי אזוי איז דאס וואונדער געשעהען?
און צוריק אראפ געהט דער איינזאמער שיפער...

„דו ביסט פון מיר אוועק — האט זי איהם געזאגט, און די
שטימע האט ווי פון א פיינסטער הארפע געקלונגען — און אין
מיר איז בענקשאפט געבוירען געווארען, א וואונדערליכער שמערץ
האט זיך אויפגעוועקט אין מיר... און דאס איז מיין נשמה געווא־

רען! און אַט, זעה! איך לעב! לעב!" און הייס־גאָלדענע שטראַ־לען שפּריצען איהר פון אונטער די זיידענע ברעמען אַפּיר.

באַגליקט, האָט ער זי אין זיינע אָרעם געשלאָסען; מיט ברע־נענדיגע ליפּען איהר שטערן מיט די באַוועגליכע שליפען געקושט און מיט אַ גליק־פאַר'שכור'ט האַרץ צו איהר האַרץ־קלאַפּען זיך איינגעהערט — — — אין די בלויע אָדערלעך, וואָס שפּרינגען אונטער איהרע שלייפען, זיך איינגעקוקט, ער קאַן פון זיי קיין אויג נישט אָפּרייסען.

— זי לעבט, זי לעבט! — יויכצט דאָס האַרץ — — —

אָבער אין זיינע אָרעם האָבען זיך איהרע ליפען צוריק צוזאַ־מענגעצויגען און געשלאָסען... אויסגעלייטערט, ווי אַן אייביג שטיל־בלויער הימעל, האָבען זיך די אויגען... שטיל שטעהען די שלייפען... שטיל — דאָס האַרץ. אין זיינע אָרעם איז זי צוריק אַ טאָקעל גע־וואָרען... און ער האָט זי צוריק אין שראַנק פון דער איינאיינציגער קאַיוטע פאַרשלאָסען! און איז געלאָפען באַרג אַרויף, אום נאָך אַמאָל זיך אומצוקוקען.

און פון דאַמאָלט אַן האָט קיין שיפער דעם איינזאַמען נישט געזעהן. קיינער האָט נאָך איהם נישט געבענקט; „אַ נישט היימ־ליכער געווען — פינסטערע בליקען געהאַט, איבער'ן וואַסער מיט עפּעס אַ שרעקיגען סוד געשוואומען"... „אומגליק ברענגט ער!" האָבען אַנדערע, וואָס האָבען שיף־ברוך געליטען, געמיינט — — —

צופוסענס דעם באַרג, אין שאָטען פון ציפּרעסען איז דאָס שי־פעל פאַראַנקערט... גרין מיט מושעלן אויסגעזעצט, פאַרוואַקסען... קיין פיש אין וואַסער מיידט עס נישט; קיין מעווע אין דער לופט שרעקט עס נישט איבער... פויגעל־נעסטען אין אַלע זיינע שפּאַל־טען, און דער איינזאַמער שיפער וואַנדעלט טאָג אויף טאָג; שטייגט און נידערט, נידערט און שטייגט — — — קומט ער העכער און רעהט זיך אום — לעבט אויף דער טאָק, קומט ער אַראָפּ און שליסט זי אין זיינע אָרעם — ווערט דאָס וואונדער פאַרלאָשען... און עס רופט דער שפּיץ־באַרג!...

דער — וועט דעם שטראָל נישט דערגרייכען.

3.

דער אַלטער כשוף־מאַכער.

אמאָל איז א כשוף־מאכער געווען...

נאָר שרעקט אייך נישט, א גוטער געווען; נאָר צום גוטען האָט ער זיין קראפט גענוצט... דער ווילען איז געווען אין איהם שטארק, דער שטארקער ווילען ש א פ ט, און ער האָט נאָר מעשים טובים געשאפען... הונגעריגע געזעטיגט, דורשטיגע גע־טרענקט, טרערען פון אַלמנה־ און יתומים־אויגען געטריקענט... און די קראפט האָט ער פון בארג גענומען...

ארויף האָט ער נישט געקאָנט, דאָס גוטע הארץ קאָן אַליין נישט געניסען פון גוטען! דאָס רחמנות אויף דעם, וואָס קוועלט און מאטערט זיך אונטען אין ט אָ ל, טרייבט איהם... ער שטייגט, וויגט מיט די אויגען דעם געטליכען שמייכעל, וואָס שיינט אויפ'ן בארג־רוקען אין דער הויך, אין הארץ, אין דער נשמה אריין; די נשמה וואקסט, דאָס הארץ וואקסט, דער ווילען וואקסט, אבער דאָס רחמנות וואקסט מעהר פאר אַלע, און ער לויפט אראָפּ: „עס זאָל זיין אין הייזעל ברויט!" — און עס איז געוואָרען ברויט! — „פון שטיין זאָל פאר'ן פאר'חלש'טען וואסער שפריצען", און א רעגענ־בויגען־פארביגער וואסער־שטראַל שיסט שוין ארויף און צושפריצט זיך גלייך די שענסטע פערעל... ער האָט פון ווילען אפילו שטעק־שיך פאר שוואכע און ביין־קליידער פאר נאקעטע געמאכט... און מענשען האָבען געזאָגט ס'איז כשוף, און איהם האָט מען גערופען כשוף־מאכער... פארברענט האָט מען איהם נישט; ער האָט גרויסע טובות געטאָן!

ארויף איז ער נישט — דאָס רחמנות אויף דעם, וואָס מא־טערט און קוועלט זיך אונטען, טרייבט ארויף און טרייבט צוריק— און דעם קוואַל פון לעבען האָט ער נישט געקאָנט דערגרייכען און איז מיט דער צייט דעריבער אַלט און יעדען טאָג שוואכער גע־וואָרען...

און וואָס אַמאָל האָט ער ווייניגער באַרג געמאַכט, טאָג אויף טאָג צו אַ קלענערער הויך געשטיגען... דער שאַפּענדער ווילען איז איהם איז פון טאָג צו טאָג קלענער געוואָרען... ער האָט שוין גע־קאָנט מאַכען בלויז ליימענע פּיפּערלעך תאר וויינענדיגע קינדער...

און מענשען האָבען אין זייער כשוף־מאַכער פאַרגעסען. מאַנכע האָבען איהם אויפגעהערט צו גריסען: „עס האָט געמוזט זיין אַ שווינדעל!" יונגערע — האָבען געלייקענט, — מאַלע וואָס אַלטע דערצעהלען...

און בענקען האָט אָנגעהויבען דער כשוף־מאַכער צו דער הויך, צו דער העכערער הויך, צום פרישען קוואַל פון זיין קראַפט; נאָר שוואַכער און שוואַכער ווערט זיין לייב, מידער די פיס... די רחמנות־פליגעל, וואָס האָבען איהם געטראָגען, זענען מיט יעדען טאָג קירצער געוואָרען...

— נייע פליגעל דאַרף מען! — זאָגט איהם דאָס פאַרבענקטע האַרץ.

— נאָר די אומשולד קאָן זיי געבען! — ווייסט ער.

און דער אַלטער כשוף־מאַכער לאָזט זיך אַראָפּ זוכען די אומ־שולד...

נישט לייכט איז זי צו געפינען... איהר ווייסט, ווי עס שטעהט היינט מיט דער אומשולד... איהרע פּאַפּירען ווערען אויף קיין בער־זע ניט נאָטירט...

„געוועזן, באַנקראָט געוואָרען"...

בלאָנדזשעט ער אַזוי...

איינמאָל קומט ער ערגעץ אויף אַ קליין, ווילד־פאַרוואַקסען בערגעל אַרויף, טרעפט ער אַ קליין דאָרפס־מיידעלע, וואָס פּאַשעט שוואַרצע ציגען.

— פאַרוואָס דורכאויס שוואַרצע? — פרעגט ער זי זעהר מיטליידיג. — פאַרוואָס געוועהנסט דו, אַזוי יונג נאָך, דיינע אוי־גען צום שוואַרצען?...

און שאָקלענדיג מיט'ן קאָפּ, ענטפערט איהם דאָס מיידעל:

— מענש, טריבע אויגען האָסט דו! מיינע ציגען זיינען ווייס.

— אַלע?

— ביז צום לעצטען! און ווייס, ווי ערשט געפאלענער שניי!
— באשטעטיגט דאס קינד. —

„דאס איז די אומשולד אליין“ — טראכט ער און נעמט זי מיט מיט זיך צום רוקען פון בארג...

און זיי שטייגען...

— קינד, — זאגט ער איהר, — וואס העכער איז אלץ לייט־זעליגער דער שיין פון געטליכען שמייכעל... ווייסער זענען די ליליען, רויטער זענען די רויזען, בלויער און קלארער ריזלען די וואסער־סטענגעלעך, העכער וואקסען די בוימער, שענער און פרעהליכער זינגען די פייגעל צווישען די צווייגען...

און זי הערט מיט א גליקליכען גלויבענס־שמייכעל. נישט ווי־סענדיג דערפון, האט זי פליגעל, וואס טראגען זי, און ער האלט זיך מיט א פארציטערטער האנט אן איהר שירץ און טראגט זיך מיט...

— איך דאנק דיר — זאגט איהם דאס הארציגע קינד — פאר דעם וואס דו פיהרסט מיך ארויף... ארויף צום געטליכען לייטזעליגען שמייכעל צום קלארען, ריינעם גליק...

און ער האט שוין נישט די קראפט געהאט, זיך מודה צו זיין, אז ער האט נאר דאס וויסען פון דער הויך, און זי די פליגעל צו איהר — און דעריבער איז ער מיד געווארען... און וואס א טאג עלטער און מידער, און אז ער וויל רוהען און זי ווערט פון איהרע פליגעל ווייטער געטראגען, שלעפט ער זי איין...

פלאמענדיגע מאן וואקסט אויפ'ן רוקען פון בארג, ער רייסט דעם מאן, צודריקט איהם אין דער פלאכער האנט, פיהרט זי איבער איהרע אויגען.

— ווי דו גלעטסט מיך! — זאגט זי דאנקבאר פאר דער לאסקע און שלאפט איין... און ערשט ווען ער רוהט אויס, וועקט ער זי דערפרישט צום ווייטער געהן...

ער וועט נ י ש ט דערגעהן...

זי — ערשט ווען ער וועט פאלען, ווען זי וועט זיין טויטען קערפער פארלאזען... זי וועט'ן באוויינען, פארגעסען און שטייגען...

4.

די טויטע האַנט.

און נישט מיט אמאָל מוז מען אַרויפקומען...

מען קאָן שטאַרבען און נײַ געבוירען ווערען און ווייטער שטייגען... איהר גלויבט געווים אין תחית המתים? „ער“, וואָס איז מיט „איהר“ געשטיגען, האָט געגלויבט! און „ער“ און „זי“ שטייגען — די ליעבע טראָגט זיי צו פרייד, צו ליכט, צום געטליכען שמייכעל אויף די גאָלדיגסטע פליגעל... אויפ'ן באַרג־רוקען דורך א צווינגטען וואַלד שטייגען זיי, זינגענדיג מיט די פייגעל, וואַקסענדיג מיט די בוימער, בליהענדיג מיט די בליטען...

איינמאָל האָט ער זי פרעהליך געלאָזט, און, צוריק קומענדיג, מיט א טרער אין אויג געטראָפען...

— וואָס איז? — פרעגט ער, אויסקושענדיג איהר די טרער.

— איך האָב מיך מיט א שרעקליכען סוד געטראָפען...

זי שפּאַרט אַן דעם גאָלדענעם קאָפּ אויף זיין שוים, הויבט צו איהם די טיף־דערשראָקענע אויגען אויף, און דערצעהלענדיג, ציטערען איהר די ליפּען.

— איך האָב א בלאַט אין וואַלד געטראָפען, אויף דער ערד, צווישען גראָז איז עס געלעגען, און א גאָלדענע זוים האָט עס געהאַט...

— ווי גאָלדען־שיין דו ביסט, בלאַט! — האָב איך מיך צו איהם אַראָפּגעבויגען.

— און שטיל זיפצענדיג, אַז מיין אויער האָט קוים קוים געהערט, — האָט מיר געענטפערט דאָס בלאַט:

— גאָלדיג איז דער בלעטער־טויט... אַזוי שטאַרבען מיר...

— וואָס איז טויט? וואָס איז שטאַרבען?

— איך וויים נישט—ס'א סוד... אונזער גאָלדיגער, שרעקליך גאָלדיגער סוד, וואָס שלינגט אונז איין...

און אַן אַטעם פון אַ לײַכט װינטעל האָט'ס פּלוצלונג אױפֿגעװעקט־טראַגנען... װאָהין?

ער שװײַגט.

— איך גייה װײַטער — אַ װאָנדערליכע שטונדע געװען — היפּט אַ פֿױגעלע פֿון מײַנע פֿיס, צװישען גראָז היפּט עס.

— פֿױגעלע, פֿױגעלע, פֿאַרװאָס פֿליהסטו נישט?

— כ'האָב מיר אַ פֿליגעל פֿאַרװאונדעט! — ענטפֿערט עס נאָך פֿיעל טרױעריגער פֿאַר'ן בלאַט...

— װאָס שמאַכסטו? טוט עס דיר אַזױ װעה?

ניין, נאָר דער װינטער קומט, די מײַניגע װעלען אַװעקפֿליהען, איך אײַנער װעל דאָ בלײַבען און פֿאַרגעהען!

— װאָס איז פֿאַרגעהען?

— אַ סוד... עפּעס אַ װײַסער סוד... דאָס װײסט קײן פֿױגעל נישט... אָבער עס שלינגט אונז אײַן דער װײַסער סוד... און ער היפּט פֿון מיר אָפּ...

ענג איז מיר געװאָרען אין דער ברוסט, און דיך בין איך געגאַנגען זוכען... און בין פֿון װאַלד אַרױסגעקומען... אַ שטיק פֿעלד דערזעהן... עס װיגען זיך די זאַנגען... גאָלדענע זאַנגען אַזױ שטיל, אַזױ טרױעריג שטיל...

— װאָס טרױערט איהר, גאָלדענע זאַנגען?

— פֿאַרטיג זענען מיר, פֿאַרטיג און זאָגען װידוי, גרײטענדיג זיך צום טױט!

— װאָס איז ט ו י ט?

— אַ סוד... אַ שרעקליכער סוד — אױף אַ בלאַנק שנײַד־מעסער אַ בליצענדיגער סוד... און דעריבער שרעקען מיר זיך און טרױערען...

— ליעבער! — כאַפּט זי איהם אָן ביי דער האַנט — רעטע אונזער ליעבע און דאָס שענסטע און בעסטע פֿון װאַלד.

— װי אַזױ, קינד?

—אַ פֿעסטונג זאָלסטו נעגען װינטער בױען... אַן אומגעהײַערע פֿעסטונג, אַן אומגעהײַער צימער פֿון דורכזיכטיג גלאָז... און װײַט און ברײַט זאָל אונזער פֿעסטונג, אונזער ליעבע־שרין אונזער הײַ־

ליגקייט זיין; מען זאָל קיינמאָל מעהר, ווי איין וואנט נישט זעהן... אין דער מיט קיין איינציגע... עס זאָל קיין געפּעגניש נישט זיין... און אהין וועלען מיר דעם „סוד“ נישט אריינלאָזען, ער זאָל אונזער ליעבע און געליעבטע נישט איינשלינגען?

נישט איינזאם וועלען מיר זיין... אלץ וואס גוט איז און שעהן וועלען מיר רעטען, צו זיך אין היילינגטום נעמען... די שענסטע בוי־מער, די שענסטע בלומען, די זינגענדיגע פייגעל, אלע, אלע!

— קינד — ארום היילינגטום וועט געהן דער טויט, און זיין אָטעם וועט אלץ פאַר'סמ'ען אויף טויט... עס וועט קיין ריכטיג לע־בען נישט זיין, נאָר עפּעס ערגערס פאַר'ן טויט! — א געפּאַנגע־נער וועט זיין דער פויגעל, און גוסס'ענדיגע ליעדער זינגען... שטאַר־בען וועט דער בוים... אייביג קראַנק וועט זיין די בלום... און א בלאַסער, קרענקליכער שאָטען, וועט זיך ארומדרעהען אונזער ליעבע צווישען טוימע; און פאַלש וועט קלינגען אונזער וואָרט, פאַלש יע־דער קוש... ווער עס וויל לעבען, מוז שטאַרבען!

פאַרגעהן און אויפערשטעהן!

— אלע שטעהען אויף?

— די, וואס גלויבען!

— דו גלויבסט?

— איך גלויב! און ד ו?

— איך גלויב אין ד ע ם, וואס דו גלויבסט...

מיט שטראַלענדיגע אויגען זאָגט ער איהר:

— שטאַרבען איז נאָר איין העלפט פון סוד: אויפערשטעהן די צווייטע... און וויפיעל מאָל שטאַרבען און אויפערשטעהן מען האָט אונז ביז'ן שפּיץ באַרג — ביז צום ריינעם געטליכען ליכט באשערט, דאס קאָן מען נישט וויסען... עס ציהט זיך א גאָלדענע שנור; וויפיעל מאָל א פאַרבאַרגענע האנט וועט זי איבעררייסען און צוריק פאַרקניפּען — דאס איז א ו י ך א סוד — דער ג ר ע ס ט ע ר סוד...

איהרע אויגען טרענקען פאַרטרויט אין זיינע — און זי הערט זיך איין.

— א סבר וועל'ן מיר זיך גראָבען, דאס היילינגטום, דעם אי־

בערגאנג פון איין זייט סוד צו דער צווייטער... דאָרט וועלען מיר רוהען. גאָרעקען, שיצען און ווארעמען וועט אונז דער שניי, דער ווייסער, קלאָרער שניי, וואָס איז ווייס און קלאָר, ווי אלע געטליבע סודות זענען... און שלאָפען וועלען מיר, רוהיג שלאָפען... רוהיג שלאָפען די, וואָס גלויבען... דער גלויבען אין אונז, — דער גלויבען אין אויפערשטעהן, — דער זאָמען פון ניי־געבוירען ווערען, פון אויפלעבען אויפ׳ס ניי, וועט אין אונז נישט שלאָפען... שטיל וועט ער גערייהען... שטיל וואקסען, וואקסען, און וועט ארויסשפּראָצען אלס א ניי געפליגעלט לעבען...

לאנג האָט ער גערעדט, לאַנג! — זי גלויבט, נאָר אונטער׳ן גלויבען אין זיינע רייד נאָגט א וואָרעם. „זיין גלויבען איז זיין אייגענער, מיינער איז נאָר אן אָפּגלאַנץ פון איהם — וועט ער נישט אויפערשטעהן אָהן מיר?“

זי פאַרהעהלט עס דאָך פון איהם, און מיט צוטרויען הערט זי ווייטער זיינע רייד:

— און אז ער, דער ערשטער שטראַל פון דער זון, וועט דורכ־דרינגען די ערד, וועט זיך וועקען אונזער אויג, וועט זיך אויפהויבען אונזער ברעם... און אז דער ערשטער טריל פון א צוריק־געקומענעם, אויף די פליגעל פון היים־וועה געטראָגענעם פויגעל וועט דורכ־קלינגען אין דער לופט, וועט ער וועקען אונזער אויער... און אז פון געטליכען גנאָד וועט אויסשפּראָצען די ערשטע פריהלינגס־בלום, וועט אויפבליהען אונזער ליעבע, און וועקען אונזער הארץ, און מיר וועלען אויפערשטעהן...

— איך גלויב! — זאָגען איהרע קוש־דורשטיגע ליפּען — און א געדאנק פליהט איהר דורך דעם גאָלד־פאַרהאָרטען קאָפּ:

— איך וועל מיין האנט אויף זיין הארץ לעגען, ער וועט אָהן מיין ווּיסען נישט אויפערשטעהן!

און אזוי איז געשעהן...

נישט איין ווינטער איז אריבער, נישט איין פריהלינג איז גע־קומען... עס דרינגט דורך דער ערשטער שטראַל, ער הויבט די ברע־מען אויף; עס טרילערט דער ערשטער פויגעל אין דער לופט, עס עפענען זיך זיינע אויערן... די ערשטע בלום שפּראָצט אַרויס, די

ליעבע וועקט ביי איהם דאס הארץ, נאר פריי אויפאטעמען קאן דאס הארץ נישט — א טויטע האנט ליגט אויף דעם הארץ, אויפ־לעבען קאן עס נישט...

מיט אפענע אויערען און אויגען ליגט ער איבער'ן זומער... ווינטער פארדעקט זיי צוריק דער שניי... שלאפט ער טיפער איין...

5.

פ י י נ ע ל.

מאנכע, ס'מעהרסט צופעליג, דערגרייכען דאך דעם שפיץ פון בארג...

איינער — נאכיאגענדיג א האז, א צווייטער נאכלויפענדיג נאך א זומער־פויגעלע... א שכור, זאגט מען איז אמאל אויף אלע פיער ארויף... נאר די קומען נישט צוריק אראפ...

די צופעליג־ארויפגעקומענע ווערען אין זינגענדיגע פיינעל פארביטען, בויען זיך נעסטען אין די צווייגען פון די העכסטע ביי־מער און — זינגען — פאר זיך, נאר פאר זיך!

אין חלום הערט זיך אמאל זייער געזאנג, — ווי פון די ווייטס־טע וועלטען קומט ער...

לבנה־פּערל און אַלטוואַרג.

אמאָל איז געווען אַ „בת־מלכה“...

איך וויל אייך אָבער נישט גענאַרען; עס איז קיין עכטע בת־מלכה נישט געווען...

דער פאָטער, אויב ער איז זיכער, איז אַ פּאַר'מרה־שחורה'־טער שוסטער געווען, די מוטער — אַ מאַרק־אידענע, וואָס האָט ליעב געהאַט דעם ביטערען טראָפּען... נאָר אויגען האָט זי געהאַט פון אַ בת־מלכה, מען האָט זיך טועה געוועזען...

און פאַרליעבט אין די אויגען האָבען זיך צוויי אָרעמע יונגע־לייט. זיי האָבען זי פאַר אַ ווירקליכע בת־מלכה געהאַלטען, אוןביידע, כאָטש יעדערער באַזונדער, האָבען געזאָגט: „זי, אָדער — אַ שטריק אויפ'ן האַלז“, די אייגענע ווערטער, כאָטש איינער האָט פון צווייטען נישט געוואוסט, זיי האָבען זי גאָר אפשר נישט גע־קענט.

און ביידע, כאָטש יעדערער באַזונדער, האָבען זיך באַשלאָסען די בת־מלכה צו באַקומען.

נאָר ווי אַזוי?

מען געהט דאָך נישט צו קיין בת־מלכה — בפרט, ווי זיי האָבען געמיינט, צו אַן אמת'ער, מיט לעדיגע הענט. האָבען זיי ביידע אָנגעהויבען צו זוכען מיטלען, מיט וואָס נושא־חן צו זיין אין איהרע אויגען.

און ביידע האָבען געזוכט, נאָר יעדערער אויף זיין אופן:

איינער האָט אָנגעהויבען אַרומגעהן גאַנצע טעג מיט די אויגען אַראָפּ, דער צווייטער נעכט — מיט די אויגען אַרויף.

דער „מיט די אויגען אַרויף“ איז געווען אַ ראָמאַנטישע נאַ־טור: ער האָט זיין גליק נישט געוואָלט אויפהויבען פון מיסט אין

גאס. ער האט זיין גליק אין הימעל געזוכט; דערהויפט — אין אויסגעשטערנטע לייטזעליג־פאר׳חלום׳טע נעכט...

און גאנצע נעכט האט ער הינטער דער שטאדט, אין וואלד, אין פעלד, ציביים טייכעל פארברענגט אדער אפגעשטאנען ביים קליינעם פענסטערל אין דאך־שטיבעל ביי זיך, און אלץ מיט די אויגען אין דער הויך, אלץ צום הימעל ארויף, צו דער בלויער הויך, צו לבנה און שטערען. מיט הארציג־פייכטע אויגען האט ער זיך פאר זיי אויף זיין מזל געקלאגט, מיט ציטערינגע ליפען פון זיין ליעבע דערצעהלט און אלץ אין איינעם געבעטען זיך: שענקט מיר, הימעלשע לייט, פון אייערע גוטע זאכען עפעס ריינס און גוטס פאר א מתנה פאר דער שעהנער בת־מלכה; זאל איך נושא חן זיין אין איהרע אויגען, זאל זיך איהר הארץ ווענדען צו מיר, זאל זי מיר איהר ליעבע שענקען, ווארים, אז נישט, וואס איז מיין לעבען ווערט?

דער ערשטער אבער, דער „מיט די אויגען אראפ“, האט אנ־דערש געטאן! ער ווייסט, אז עס וואלגערען זיך ארום אויף דער ערד אלערליי אוועקגעווארפענע און פארלוירענע זאכען. מען ווארפט ארויס פון א הויז א שטיקעל אלטווארג; עס גליטשט זיך אוים פון א האנט א צו־גלאטער גראשען; א פערד פארלירט אמאל א פאד־קאווע; עס וואלגערען זיך אויסגעקרימטע נענעל, עס טרעפען זיך אמאל אויך כשר׳ע מציאות — און אז מען האט געדולד און א גוט אויג, און מען קלייבט לאנג, קאן מען צו עפעס קומען: פון גאר־נישט מיט גארנישט ווערט עפעס, פון עפעס און עפעס — א פאר גראשען; און די גרעסטע פארמעגענס באשטעהען אויך גאר פון גראשען. — און ביי א פארמעגען ווערען בת־מלכה׳ס הערצער ווייך ווי א וואקס...

הויבט ער אן זוכען אין גאס...

דאס זענען געוועזען די צוויי אופנים פון די צוויי ליעב־האבער...

און פון וועלכען זאל איך אייך דערצעהלען פריהער? אין גאס, אין געשעפט, ווען איהר זוכט שדוכים פאר אייערע טעכטער, זענט איהר, געוויס, פראקטישע מענשען, איז דער „מיט די אויגען אראפ“ וואלט אייך מעהר אינטערעסירט; צווישען טאג און נאכט אבער,

ווען איהר נעמט אייך צום לייענען, ווערט איהר סאמע רוחניות, סאמע נשמה, און אייער מיטגעפיהל איז אודאי אויף דער זייט פון דעם „מיט די אויגען ארויף“, לאז איך איבער, אויף א ווייל, דעם „מיט די אויגען אראפ“ און וועל אייך פריהער דערצעהלען, ווי אזוי עס איז געגאנגען דעם פון „די אויגען ארויף“...

ער קוקט אין הימעל אריין, און ער האט אזוי לאנג געקוקט און געקוקט, און געקלאגט זיך אזוי הארציג אויף זיין מזל, און אזוי ריהרענד דערצעהלט פון זיין ארעם לעבען און רייכער ליעבע; ער האט אזוי פיעל שעהנע און הארציגע ווערטער געהאט פאר זיין איינזאמקייט, בענקשאפט און דער פלאם, וואס ברענט איהם אין הארצען, — ביז די גוטע שטערענדלעך מיט די קינדערש־ריינע הערצעלעך האבען אויף איהם א רחמנות באקומען, און געמיהט זיך פאר איהם ביי דער קאלטער לבנה! — נישט איין שטערענדעל, האט געזאגט, אז עס געהט אוים פאר צער! — — אזוי לאנג, אזוי ברייט ביז די לבנה האט אויך אויף איהם רחמנות באקומען, און איינמאל אין א שעהנער העלער ענדע־נאכט, עס האט נאר וואס געזאלט אנהויבען גרויען דער טאג, האט זי אויף איהם א לייטזעליג אויג געווארפען און אין דאך־שטיבעל אריין, דורכ׳ן קליינעם פענסטער, אויף א לאנגען זילבערנעם שטראל — נישט מעהר און נישט ווענינער, נאר א שנירעל לבנה־פערל דערלאנגט!

דער ארעם־בחור ווערט שיער נישט משוגע פאר פרייד, און כאפט תיכף ומיד, און לויפט צו דער בת־מלכה און קלאפט אן אין טיר.

— ווער איז דארט? — הערט זיך דער בת־מלכה׳ס זיסער קול, נאר אביסעל פארשלאפען און דערשראקען — ווער וועקט עס מיך פון שלאף? ווער האט מיר מיינע שעהנע טויבען, די געפליגעלטע חלומות פאריאגט?

— איך !איך !—ענטפערט ער מיט א פארציטערטען קול,— בת־מלכה! איך האב דיר א הימלישע מתנה געבראכט, אזוינע, וואס קיין שררה שענקט זיין ווייב, און אפילו זיין געליעבטער נישט, וואס יענע האבען אין זייערע אוצרות נישט, וואס די וועלט, די גאנצע וועלט פארמאגט נישט, און איך האב פון הימעל באקימען און איך פארלאנג דיין ליעבע דערפאר...

„פון הימעל?“ וואונדערט זיך די בת־מלכה און שפּרינגט אַראָפּ פון בעט און שליסט אויף די טיר און עפענט אַ שמאָלע שפּאַרע, און שטעקט אַרויס די ווייסע מאַרמאָרנע האַנט נאָך דער מתנה.

און אַז דער יונגערמאַן דערמאָנט נאָך אַמאָל זיין באַרינג, הייסט זי איהם קומען פאַרנאַכט, אַז די זון וועט אונטערגעהן נאָך אַ תשובה...

איז ער, דער ליעבהאָבער מיט די אויגען אַרויף, דערפרעהט געוואָרען און איז זינגענדיג און טאַנצענדיג פון שטאָדט אַרויס, צום פעלד, צום טייך, צום וואַלד. אין די אויגען — די ווייסע מאַרמאָרנע האַנט. אין אויער — דער זיסער קול... ער לויפט. די זאַנגען אין פעלד, דאַכט זיך איהם, ווינשען איהם גליק, דאָס טייכעל רוישט: מזל־טוב! מזל־טוב! די בוימער שאָקלען צו מיט די קעפּ: יאָ, יאָ, עס קומט דיר, דו לבנה־פריינד! און די פייגעל, די באַזינגען איהם שוין די כלה...

נישט געגעסען און נישט געטרונקען, איז ער אַזוי, זינגענדיג און טאַנצענדיג, אַרומגעלאָפען הינטער דער שטאָדט. נאָר אַט לאָזט זיך די פלאַמענדיגע זון אַראָפּ, ווייכע קיהלע שאָטען לעגען זיך איבער טייך און פעלד, די בוימער־שטאַמען גילדען זיך, אַ שטיל ווינטעל צולאָזט די פליגעל און עפּעס אַן אויסטערלישער פויגעל קלאַפּט מיט׳ן שנאָבעל אין בוים אַריין, און רופט: צייט! צייט! און ער לויפט אין שטאָדט אַריין נאָך אַ תשובה...

ער קלאַפּט נאָך אַמאָל אָן אין דער בת־מלכה׳ס טיר, נאָר שוין זיכערער.

— ווער איז דאָרט? — פרעגט די בת־מלכה שאַרף און אומגעדולדיג.

— איך, דער וואָס האָט דיר פון דער לבנה׳ס פּערל געבראַכט — נאָך אַ תשובה בין איך געקומען...

און עס הערען זיך לייכטע טריט, און אויף אַ שמאָלע שפּאַרע עפענט זיך נאָך אַמאָל די טיר, און ווי אין דערפריה שטעקט זיך אַן אַלבאַסטער־האַנט, נאָר שוין נישט קיין נאַקעטע, אַרויס...

— „איך האָב דיינע פּערעל צו אַלע גאָלדשמידען געטראָגען — קיינער וויל זיי אין האַנט אַריין נישט נעמען: נישט קויפען,

נישט טוישען... עפּעס פּרעמדע שטיינדלעך, זאָגען זיי. נאָר דאָ אַהן א ווערט. איך בין אין א שניט־קראָם געלאָפען. געוואָלט כאַטש א ציצען קליידעל דערפאַר. — מען האָט מיך אויסגעלאַכט. מיד און הונגעריג בין איך צו א שפּייז־געוועלבעל געקומען, און האָב פאַר'ן גאַנצען שנירעל לבנה־פּערעל א קליין שטיקעל קעז געבעטען. האָט מען מיך, ווי א ווילד־משוגענע, ארויסגעטריבען.״—

און די מאַרמאָרנע האַנט וואַרפט איהם די פּערעל צו די פיס און ציהט זיך צוריק און פאַרוואַרפט די טיר. און הייזעריג דרעהט זיך איבער דער שליסעל אין שלאָס...

גאָר אַנדערש איז צוגעגאַנגען מיט'ן צווייטען, מיט דעם פון „די אויגען אַראָפּ.״

ער האָט געקליבען און געקליבען: טעג, חדשים, יאָהרען...

א קורצע צייט אַרום, אז ער האָט שוין א פולע קאַמער שטיקלעך און אַלטוואַרג געהאַט, האָט עס א געהער פאַר קליין געלט אָפּגעקויפט, דער „קלייבער״ האָט דאָס געלט אין א שפּאַרקאַסע געלעגט און ווייטער געקליבען און ווייטער פאַרקויפט... אַמאָל האָט זיך איהם אויך א כשר'ע מציאה געטראָפען... אז מען זוכט, געפינט מען; גאָט העלפט... פון גאַרנישט מיט גאָרנישט ווערט עפּעס, פון עפּעס און עפּעס — א דרייער און ווי געזאָגט, דאָס גרעסטע פאַרמעגען באַשטעהט פון דרייער. איז ער טאַקע צו א פאַרמעגען געקומען, צו כבוד אויך. אַנפאַנגס האָט מען זיך פון איהם אָפּגערוקט: א מענש זוכט אין דער בלאָטע!... דערנאָך גיטיג צוגעשמייכעלט... שפּעטער — ערנסט באַטראַכט, און גאָר דערנאָך, אז ער איז שוין רייך געוואָרען, באַוואונדערט און פאַר א מוסטער געשטעלט!...

און אז ער איז שוין רייך געוואָרען, האָט ער זיך א פּאַלאַץ געקויפט ביי א שררה'ס א געליעבטער, אַלט, נאָר גרויסאַרטיג מעבעל אָפּגעהאַנדעלט און דאָס פּאַלאַצעל אויסגעצירט; אין דער שענסטער שטוב האָט ער א גאָלדען בעט, מיט אַטלאַס און סאַמעטען בעטגעוואַנט געשטעלט און האָט פון פּאַלאַץ דעם גאָלדענעם

שליסעל גענומען און איז צו דער בת־מלכה געגאנגען און געפרעגט זי, צי וויל זי מיט איהם צוזאמען וואוינען אין פאלאץ און שלא־פען אין גאלדענעם בעט? און זי האט געענטפערט: יא.

און אין חופה־טאג, איז ביי דער ארעמער סעודה, דער „מיט די אויגען ארויף" צווישען די ארעמע לייט געזעסען און געגעסען און מיט שלעכטען בראנפען זיך אנגע'שכור'ט... און ביינאכט, אז מען האט דאס פאר־פאלק לעגען געפיהרט, איז ער אנטלאפען אין וואלד אריין און — האט זיך אויפ'ן ערשטען בעסטען בוים — אויפגעהאנגען...

דריי מאָל גערופען.

(איבערזעצט פון אַ גאַר אַלטען, נישט געענדיגטען כתב־יד).

1.

איך בין דאַמאָלט געשטאַנען אין פעלד, ווייט פון באַגדאַד, וואו איך בין געבוירען געוואָרען און מיין פאַטערס הויז איז געשטאַנען...

איך זעה זי דאָך, די שטאָדט, פון ווייטען... איהרע טויזענטער ליכטלעך שניידען זיך דורך דעם שווערען, פייכטען נעבעל דורך און קוקען אויף מיר, ווי טויזענטער אויגען, פול באַרמהערציגקייט און זאָרג.

זי האָט מיטלייד מיט מיר, אויפ'ן קליינעם, שוואַכען אינגעל, וואָס האָט זיך פאַרבלאָנקעט אַזוי ווייט פון דערהיים און שטעהט איינער אַליין אויפ'ן פרייען פעלד...

כּרוּיעריג שווימט אויך איבער מיין קאָפּ די לבנה...

אַנדערש קוקען די שטערענדלעך! מיט מיליאַרדען פינקעלדיגע אויגען שמייכעלט צו מיר דער הימעל אַראָפּ. ער ווייסט, אַז איך בין נישט פאַראירט נישט פון דער שטאָדט, נישט פון טאַטענס הויז; אַז איך וויים, וואו איך בין, וואוהין איך געה און וואָס איך מ וּ ז טון!

און נעמליך: איך מוז ארויף אויפ'ן שפּיץ טורעם, די ריינע וואַרהייט מוז איך וויסען!

אַזוי האָט מען מיך געהייסען!

וואונדערליכע געשיכטען דערצעהלט מען וועגען דעם טורעם; מעשיות — איינע שענער פאַר דער צווייטער.

דא — זאגען טייל — איז אמאל א שטאדט און א פעסטונג געשטאנען; א שטאדט א גרויסע, א גרעסערע אלס באגדאד; און א פעסטונג, וואס האט געווארפען א דיקען, שווערען שאטען פון איהרע מויערען איבער שטאדט און לענדער... דער טורעם איז גע־שטאנען אין דערמיט פעסטונג, און ארום שפיץ טורעם איז גע־ווען א באלקאן, אויף וועלכען עס איז ארומגעגאנגען א וואך.

איינמאל האט זיך א פיינט צוגעשלייכט צו דער פעסטונג, און דער וועכטער איז געשלאפען און האט נישט ב א מ ע ר ק ט, קיין ס י ג נ א ל נישט געגעבען, דאס פ א ל ק נישט גע־וועקט! דער פיינט האט געשטורעמט די מויער, אריין אין שטאדט, אויסגעקוילעט דאס פאלק, פארברענט די שטאדט און איינגע־ווארפען די פעסטונג... איין טורעם איז געבליבען... און נאכט אויף נאכט שטעהט דער וועכטער פון קבר אויף, געהט אויפ'ן באלקאן פון טורעם ארויף, — געהט אויף דער וואך, ביז ער שלאפט איין... וועה־געשרייען וועקען איהם, ער עפענט די אויגען און זעהט, ווי מען קוילעט זיינע ברידער; ער ווארפט זיך פון טורעם אראפ— דאס איז זיין אייביגע שטראף.

און אנדערע זאגען: עס איז א טורעם פאר שטערענזעהער געוועזען; פאר אזוינע כשוף־מאכער, וואס האבען מיט אפענע אוי־גען געקוקט אין הימעל אריין און געזעהן, וואס יעדען איז באשערט; וועמענס מזל עס צופלאקערט זיך און וועמענס שטערן לעשט זיך און פאלט, און יעדען געווארענט אדער בשורות אנגעזאגט — פאר קליין־געלט; גוטע מענשען געוועזן...

און ווער עס האט געהערט, געגלויבט, און, אויב א שלעכטע בשורה — תשובה געטאן, איז גוט! אדער ער איז געשטארבען א בעל־תשובה און געפונען אפען פאר זיך די טויערען פון גן־עדן, אדער ער האט פיעל געוויינט און געבעטען, ביז מען האט איהם פראלאנגירט אויף א צייט... האט אבער ווער נישט געגלויבט, — זענט איהר איהם זיכער נישט מקנא...

איינמאל האבען די מכשפים געשיקט א שליח מיוחד מודיע זיין דעם כליף, אז זיין צייט איז געקומען, אז מען רופט איהם אויף יענער וועלט... זיי האבען זיין ליכטיגען שטערן אין הימעל אונטער־געהן געזעהן און מורא געהאט, ער זאל נישט געהן פון דער וועלט אהן א צואה, וועמען פון זיינע זיהן ער גיט איבער די קרוין און

וועלכע ברידער זאָלען ווערען געטויט... די טויזענט זיהן פון עטליכע הונדערט ווייבער זאָלען נישט צורייסען דאָס לאַנד, ווי אַ אַלטען מאַנטעל...

דער פרומער כליף האָט געגלויבט. דריי טעג און דריי נעכט האָט ער געפאַסט, אָפּגערייניגט די נשמה פון זינד, צוטיילט דאָס לאַנד צווישען אַלע פרומע קינדער, און נאָר די נישט פרומע אין וואַסער אַריינגעוואָרפען. און גרייט צו געהן אין זיין רוה אַריין, האָט ער געוואָלט מיטנעמען די כשוף־מאַכער; אָהן זיי וויל ער זיך אין גן־עדן נישט ווייזען; אָהן זיי וועט ער דאָרט נישט קאָנען קיין מויל עפענען. ער קאָן זיך בלאַמירען מיט וואָס עס איז פאַר אַ נישט פאַסענדיגען וואָרט. האָט ער זיי רויטע זיידענע שטריקלעך געשיקט.

נאָכ׳ן טויט האָט מען דעם כליף געקרוינט מיט׳ן נאָמען: „חכם“. און אַזוי רופט מען איהם אין אַלע געשיכטע־ביכער ביז׳ן היינטיגען טאָג. אָבער דער טורעם פאַר שטערענזעהער איז פון דאַמאָלט אָן געבליבען — לער!

די שטערענזעהער האָט מען נ י ש ט געקוילעט; זיי זע־נען, באַקומענדיג די שטריקלעך, אַנטלאָפען אין סטעפּ אַריין; און מענשען און כליפ׳ען לעבען, נישט וויסענדיג, וואָס מאָרגען וועט זיין..., זעלטען עמיץ זאָל תשובה טון פאַר׳ן טויט; אַז קיינער וואָ־רענט נישט!

אָבער נאָך אַנדערע זאָגען, אַז דאָס, וואָס אויבען איז גע־שטאַנען, איז „נישט געשטויגען, נישט געפלויגען“. דעם אמת ווייס־סען ז י י...

דאָ — וויסען זיי — ליגט נמרוד באַגראָבען! דער גרויסער יעגער נמרוד, פון וועלכען מען רעדט אין בראשית; פאַר וועלכען אַ וועלט האָט געציטערט!

אַז ער האָט דערפיהלט, אַז עס געהט זיין עק, האָט ער זיך איינגעשפּאַרט, ער מוז שטאַרבען, שטעהענדיג אויף די פיס! און אַזוי שוין בלייבען שטעהן! כאַפּט ער אויפ׳ן קאַרק אַרויף אַ שטיי־נערנעם טורעם, ווי אַ קיווער, און אַ הויכען, מען זאָל איהם אין הימעל דערזעהן, מען זאָל זעהן, ווי נמרוד שטאַרבט שטעהענדיג, און בויגט זיך נישט, און פאַלט קיינעם נישט צו די פיס!

און דער טורעם, וואָס האָט איינגעשלאָסען אין זיך נמרוד׳ס

לייב, זינקט — טאג און נאכט זינקט ער, שוין טויזענטער יאהר, און איז נאך נישט איינגעזונקען...

אבער מיידלעך און ווייבלעך יונגע דערצעהלען פון טורעם גאר א שעהנע מעשה... א בת־מלכה שלאפט אין טורעם... א גאלדענע שטוב איז דארט פאראן, א גאלדען בעט שטעהט אין שטוב, און א גאלדענע בת־מלכה שלאפט אין גאלדענעם בעט.

א כשוף האט מען איהר אנגעטאן, געשטראפט האט מען זי, ווייל זי האט קיין אלטען מאן נישט געוואלט, די קעניגליכע טאַטע־מאמע נישט געפאלגט, נישט געוואלט... פון ליעבע געטרוימט!

און שלאפען וועט זי אזוי לאנג, ביז איהר אויסלעזער וועט קומען! און איהר אויסלעזער וועט זיין א פרישער, אומשולדיגער יונגערמאן, מיט אויגען, ווי שטערען, קראפט פון א ריז, און אומ־שולדיג, ווי א לעמעלע...

ער וועט ארויפגעהן, וועט זי דערזעהן און צוריהרען זיך צו איהרע ליפען אזוי אומשולדיג, ווי א ברודער קושט זיין אייגענע שוועסטער...

פון דעם ריינעם קוש וועט זי דערוואכען... דער כשוף וועט פארשווינדען, מען וועט חופה שטעלען, א סעודה וועט זיין און נדן וועט דאס פאר־פאלק באקומען — אחשורוש׳עם מלוכה!

נעח, וויים!

מיין רבי, יוסעל דער פילאזאף, זאגט: הבל הבלים... נארא־נים דערצעהלען. נאראנים גלויבען!

שמעיה בטלן — אזוי רופט מען איהם, דעם חבר מיינעם — גלויבט, אז אלע מעשיות זענען משלים, זענען שאלען, אין וועלכע דער נמשל — דער סוד ליגט, ווי א נאמען באהאלטען; מען דארפ׳ן נאר ארויסבאקומען...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

דאס הארץ ביי מיר קלאפט, די פיס ציטערען... איך וויל ארויף אויפ׳ן טורעם, איך מוז! פון קינדוויַיז אן איז דער טורעם מיין פארלאנג, מיין איינציגער חלום... איך טראכט פון איהם, זיי־צענדיג ביים ספר בייטאג, ליגענדיג מיט אפענע אויגען ביינאכט...

עס רופט מיך, עס ציהט מיך. איך וויל, איך מוז!

„עס צ י ה ט מיך, איך ו ו י ל און איך מ ו ז!“ אלץ איז אזוי... צווישען מיר און דעם טורעם וועבט זיך א געהייר מער פאדים. ער וועבט זיך יעדע סעקונדע דיקער און קירצער... ער ציהט, איך וויל און מוז צו איהם געהן...

נאר נישט שרעקען זיך!

אויפ'ן ערשטען שטאק...

אן אומגעהויער צימער, נאר לער, פינסטער... א פענסטער אין וואנט... דורכ'ן פענסטער פאלט פון דרויסען א פיעל־פארביג ליכט אריין און באלייכט די טרעפ קעגענאיבער: די טרעפ, וואס פיה־רען העכער ארויף...

א נעץ פון פארביגע ליכט צווישען פענסטער און טרעפ ארויף און אין צימער איז לער! איך געה ארום און שלאג מיך אן גארנישט אן; קיינער און קיין זאך שטעהען מיר נישט אין וועג; אויסער די ווענט... די קאלטע, פייכטע, גליטשיגע ווענט... די הארטע, די פעס־טע... אהן א מינדעסטען שפאלט, — אהן א ריץ; קיין נאגעל אריינ־צושטעקען...

איך געה צום פענסטער צו... גרויס איז עס און ברייט. איך קוק ארויס און זעה מעהר, ווי פריהער, ווען איך בין אונטען גע־שטאנען... גרעסער און ברייטער אנטפלעקט זיך פאר מיר דאס פעלד מיט די זאנגען, צווישען וועלכע איך בין געשטאנען...

און זיי באוועגען זיך, די זאנגען, שאקלען מיט די קעפ...

וואס האט איהר מיר צו זאגען, זאנגען? וואס ניקט איהר מיר צו מיט די קעפ? איהר באדויערט מיך אדער ווינשט מיר גליק?

אבער נישט איהר טוט עס, דאס אוועגט־ווינטעל וויגט אייך... רעכטס און לינקס, אהין און צוריק...

מיך טרייבט עס ־ן ר ו י ף, אלץ ארויף; העכער און הע־כער!

און ווער באוועגט אונז?

נישט איהר ווייסט, נישט איך... און מיר ועלען עס, געוויס, קיינמאל נישט וויסען...

בלייבען זיי שטעהן, די זאנגען... האָב איך זיי איבערגעשראָ־
קען?

און איך דערזעה פון ווייטען מיין שטאָדט, מיין באגדאד... און
צווישען די הייזער דערקען איך אונזער הויז...

דער טאַטע איז שוין געווים אהיים געקומען... ער האָט זיך
געוואשען, גאָט געדאנקט און עסט זיין אווענט־ברויט; זאָל איהם
זיין צו געזונט... די מאַמע זעצט זיך קעגענאיבער... וויל איהם לע־
זען פון די אויגען ארוים, ווי עס שמעקט איהם... „צו געזונט!“ —
שעפּטשען איהרע ליפּען... מיין קליין שוועסטערל, מיין שעהן
שוועסטערל, גראַבעלט זיך אויפ׳ן טאַטענס קני ארויף, און פאַר־
האַלט זיך, פארוואונדערט, וואָס איך העלף איהר נישט, קוקט זיך
ערשט אום, אז איך בין נישט דאָ... זי פרעגט אויף מיר. דער טאַטע
ווערט אומרוהיג... ער פרעגט: וואו איז ער? „לערענט אודאי מיט
שמעיה בטלן ביי יוסל פילאָזאָף... — ענטפערט די מאַמע און רוי־
טעלט זיך פאַר נחת... — פארשפּעטיגט זיך...“ עס פאַלט זיי נישט
איין, אז איך האָב ביידע פארלאָזט און שטייג אויפ׳ן טורם...

צוריקגעהן און זאגען? א שטימע רופט פון אויבען אראָפּ!

— קום! קום!

דאָס איז זי, די שטימע, וואָס איך האָב נישט איינמאָל אין
טרוים געהערט...

ווי זים איז זי, די שטימע, און עס קלינגט דאַך אין איהר:

— איך היים!

ווער הייסט?

— ארויף! — רופט מען פעסטער.

און איך געה...

ווייטער א צימער, נאָר שמעלער און קלענער פאַר יענעם...
ווייטער א פענסטער, נאָר אויך קלענער פאַר יענעם, און דאָס ליכט
פאַלט אויך נישט איבער׳ן גאנצען צימער; א שטרייף געהט פון
פענסטער צו די טרעפּ, וואָס פיהרען נאָך העכער...

אין צימער, אויב עס איז מעגליך, איז נאָך לערער, נאָך פינס־
טערער, נאָך אומהיימליכער... די ווענט — פייכטער, קעלטער און
פעסטער... אָן אזא וואַנט איז זיך לייכט דעם קאָפּ צו שפּאַלטען...

אבער העכער — בין איך! איך קוק פון פענסטער ארויס און זעהר מעהר, נאך מעהר, נאך ווייטער! — ברייטער און לענגער איז געווארען די געגענד... עס האט זיך ארויסגעוויקעלט א טייך; איך האב איהם פריהער נישט געזעהן... און נייע בוימער, א נייער וואלד... פאר מיר ניי—; פאר די, וואס וואוינען דארט — אלט...

איך הויב די אויגען אויף אין דער הויך — א גרעסער שטיק הימעל — נאך א שטיק וואלקען, און שטערען פאר מיר נייע... ביי עמיצען זענען זיי געצעהלט!

איך פ ר ע ה מיך נישט דערמיט; אבער שטאלץ דערויף ווער איך... דאס אלץ זעה א י ך...

פלוצים שטעלט זיך א שאטען פאר מיר... איך דערקען איהם— שמעיה בטלן!

— וואס ביסט דו אזוי גרוים ביי זיך? — שפעט אוים מיר שמעיה — דו זעהסט מעהר, אבער צי זעהסטו בעסער? זעהסטו טיפער? און אויפ'ן שפיץ טורם, צום הימעל נאהנט צו די שטערען, ועסט דו בעסער אדער טיפער זעהן?!

אייביג וועט זיך דיין בליק גליטשען א י ב ע ר די זאכען, פון אויבען ג ל י ט ש ע ן, נישט אריינדרינגען אין דער זאך אליין, אין עצם־זאך! אין דער נשמה פון איהר.

און ער פארלעגט די הענט אויף דער ברוסט און זאגט: אלץ האט זיין אייגענע נשמה — א מענש, א טיר, א געוויקס, א שטיין, א קערענדעל זאמד... נישט אלע נשמות אבער זענען גלייך לעבעדיג און וואך... דאס מערסט נשמות שלאפט, אין הארטע קערפער פאר־שלאסען און עס פאלט אויף זיי קיין מוי פון לעבען נישט, שפרא־צען זיי נישט ארוים די נשמות...

וועקט זיך אבער א נשמה, פון וואס עס זאל נישט זיין א נשמה, קאן פון איהר ווערען אלץ, אלץ — דאס שענסטע, דאס בעסטע, דאס העכסטע...

און קענען, זאגט ער — דארף מען נאר איין נשמה... פון וואס עס איז א נשמה... קען מען איינע, קען מען אלע... אלע נשמות זע־נען גלייך, זיי זענען נאר וואך און אויפגעלעבט נישט אויף איין מדרגה...

אבער דעם תוך, דעם עצם־זאך, די נשמה זעהט מען נישט מיט בלויסע אויגען... דערצו דארף מען ברילען...

— ברילען!

— פאראן אזוינע, דודך וועלכע מען זעהט נשמות... הוילע, נאקעטע נשמות...

— וואו זענען זיי?

— אין א הייל! — אין א הייל הינטער ירושלים, אין אן אייזערנעם קאסטען מיט א קופערנעם באשלאג און שטאלענע שלעסער ליגט אן אלטער „כתב יד", א שטיקעל פארמעט מיט א שם המפורש, מיט וועלכען מען קאן עפענען אן אנדער הייל, לעבען טייך גאנגעס, לעבען גן־עדן — אין בינא... און דארט אין יענער הייל ליגען זיי—די ברילען. די הייל איז אבער באוואכט מיט לייבען, ענדישען און ברענענדיגע שלאנגען.

און פייניגט מען דעם גוף, ביז ער ווערט איינגעשרומפען, די חיות רעות זאלען קיין חשק נישט האבען אריינצושטעקען א צאן, און האט מען מיט זיך דעם שם, צו עפענען דעם קאסטען —

— ארויף!

הערט זיך פלוצלינג די שטימע; דער שאטען פארשווינדט...

אויפ'ן וועג כאפט מיך יוסל פילאזאף, מיין רבי, ביי דער פאלע אן:

— וואוהין געהסט דו? נאך וואס שטייגסט דו? אלץ וויים דיין נשמה, אלץ שטעקט אין דיין נשמה... זעץ דיך נאר אין א ווייט, פינסטער ווינקעלע קלערען... נאר קלערען...

— ארויף! — גיט א רוף די שטימע פון דער הויך; ער פארשווינדט און איך שטייג...

און וואס העכער איך שטייג, קלענער ווערען די צימערען, קלענער די פענסטער, ארעמער דער שטראל, וואס פאלט פון זיי אויף די טרעפ קענענאיבער... הארטער, נאסער און גליטשיגער ווערען די ווענט...

אבער זעהן זעה איך וואס אמאל מעהר, אלץ ווייטער און ווייטער! —

די פינסטערניש אין צימער ווערט, וואס העכער, אלץ געדיכטער, און לעגט זיך מיר, ווי א שווערע לאסט אויף דער ברוסט... איך אטעם קוים... דאס בלוט אין די אדערען גליווערט פאר שרעק... איך אייל מיך אלץ צום פענסטער צו... איך וויל ליכט פון דרויסען און לופט. צו־לאנג אבער שטעהן לאזט מען נישט.

— העכער! — רופט מען אלץ אינאיינעם...

איך ווער בייז.

— ווער רופט מיך? ווער האט מיר צו באפעהלען? די פיס— געשוואלען, אטעם — פעהלט, און דו רופסט און רופסט, וואס אמאל שארפער, געביטערישער! מיט וואס פאר א רעכט?

— העכער! — רופט די שטימע.

איך געה אלץ העכער און העכער, און אין הארץ קוילערט זיך ארום ביי מיר א לעבערליכער געדאנק: דו אליין רופסט! באהערש נאר דיך אליין!...

און איך וויל מיך איבעררעדען און שטעל מיך אפ און רעד צו מיר אליין:

— און אז דו וועסט שוין זעהן נאך וועלדער און פעלדער, נאך טייכען, נאך בערג, נאך ערד... און אז דו וועסט שוין זעהן נאך טויזענט שטערען, נאך שטיקער וואלקען, נאך הימעל, וועט דיר געננוג זיין? די זאכען זענען א ר ו ם דיר און מיט העכער קומסט דו צו זיי נישט נעהנטער... זיי רינגלען דיך ארום, דו ביסט די מיט, ארום וועלכער אלץ דרעהט זיך אין א ראד... מיט העכער קומסט דו צו קיין קערענדעל זאמד נישט נעהנטער!...

און וואס העכער, אלץ קלענער ווערען זיי, די זאכען, ווענינער דערקענסט דו זיי...

און איך לויף צום פענסטער צו, קוק ארוים: וואו איז באג־דאד, וואו מיין טאטע־מאמעס הויז, וואו מיינע גאסען, מיינע חברים, מיין בית־המדרש?

פינטעלעך זעה איך... גלייכע, אויסגעמישטע פינטעלעך...

און — זיי ווילען מיר אויך פארשווינדען... אליין וועל איך בליי־בען... און וואס העכער — איינזאמער, עלענדער...

— וואוהין אייל איך מיך?

— ארויף!

איך דערהער א געוויין... א היימיש־הארציגע קול וויינט... צי איז נישט דארט וואס געשעהען? צי איז נישט דארט עמיץ פון

מיינע געשטאָרבען? א ברונען איז דאָ אויפ׳ן הויף, צי איז נישט מיין שוועסטערל אין ברונען אריינגעפאלען?

און איך הער דער מאמעס שטימע:

— קינד מיינס, וואס טוסט דו? דו שפּילסט מיט׳ן לעבען... אויפ׳ן שפּיץ טורם שטעהט דער וועכטער, ער וועט דיך פאר א שונא האלטען, שטעכען דיך!

— ברודערל, ברודערל מיינס! דארטען זענען כשוף־מאכער, זיי וועלען דיר שלעכטס טון! וועסט אין עפעס משונה׳דיגעס מגולגל ווערען!

— ארונטער! — בייזערט זיך דער טאטע, — נמרוד וועט דערהערען, אז דו קריכסט איהם אויפ׳ן קיווער, וועט ער זיך א ריהר טון, פאלסט דו אראפ, ווי א שטיין...

— א! די בת־מלכה ציהט דיך! די בת־מלכה...

איך ווער פארציטערט!

— קום! — רופט ווייטער די שטימע.

איך געה און אויף שטיקער רייסט זיך דאס הארץ. —

אט בליצט עפעס אויף! א שפּיגעל! ווער האט דא אויפגע־האנגען א שפּיגעל?

און — דאס בין איך?

דאס לייזיגע, גערינצעלטע פּנים, די מידע, האלב־אויסגעריי־נענע אויגען, די ווייסע גרויע האר... ד א ס איז דער סוף?

— געוואַלד! — ענטפערען אלע מידע גלידער...

— אזוי איז... אקצענטירען די פיס...

— אזוי! בלוטיגט דאס הארץ.

איך רייס מיך מיט שרעק אוועק פון שפּיגעל און וויל ווייטער לויפען... ארויף, ארויף, ווענינגסטענס דעם שפּיץ דערגרייכען, מיט׳ן לעצטען טראפען בלוט, מיט׳ן לעצטען אָטעם...

— אראפּ! — דונערט פּלוצלונג די זעלבע שטימע פון דער הויך.

— איך געה נישט אראפּ! — שפּאר איך פארצווייפעלט דעם פוס אין באָדען!

— ווער עס געהט נישט, פאלט!
און איך קאלער מיך אראפ...

2.

איך בין זיכער, אז קיינער האט דערינען קיין טעות נישט גע־
האט; אז אלע האבען פארשטאנען, אז איך פארצעהל א חלום פון
מיינע קינדער־יאהרען...

און, אויב עמיצער האט א טעות געהאט, איז אויך קיין אומ־
גליק נישט... א חלום ווערט אויך נישט אויסגעטראכט, ער בינדט
זיך נאר צוזאמען... שטעלט איבער, דרעהט אוים; אבער — אלץ
פון לעבען... וואס שאדט, אויב ער פארבט אמאל שענער, מאהלט
פאנטאסטישער?

און ווער קען די גרענעץ צווישען חלום און לעבען?

און נאך א מעשה איז געשעהען...

און דאמאלט בין איך שוין געווען אין די מיטעלע יאהרען...
און נישט אין דער היים... איך האב גלות געליטען... גע'חלומ'ט
האט זיך מיר שוין אויף פרעמדע בעטען, וואו פרעמד אומפלוט
האט געביסען, געוועקט און קיין איינציגער חלום האט זיך ביז צו
ענדע נישט אויסגעשפינט! שוין לאנג ארויס פון די קינדער־שיך,
פון קאליפען־לאנד... אויס ענוכען, קעבס־ווייבער, כשוף־מאכער, אויס
נמרוד מיט'ן קיווער, אויס בת־מלכה'ס, וואס שיקען אמאל א לבנה־
שטראל אין א מיד הארץ אריין...

א גלות־מענש בין איך; איך ארבייט, פיהר „מלחמה פאר'ן
לעבען“, פאר מיר, פאר ווייב און קינד! אויס חלומות!

דאס לעבען, דאס ווירקליכע לעבען איז צו הארט, צו פעסט
איינדרינגליך, עס זאל בלייבען פלאץ פאר חלומות... קינדער אין
וויגען חלומ'ט שוין נישט...

און אוועגט־צייט איז עס געוועזען, א שעהנער אוועגט, און
איך בין מיר פאר'ן הויז אין גערטעל געשטאנען. אין פרעמדען
גערטעל פאר'ן פרעמדען הויז...

א וואונדערליכער אוועגט געוועזען...

צו מיטאג האבען זיך אויפ׳ן הימעל צוזאמענגעקליבען לייכ־טע, זילבערנע, דינע נעבעל, וואס האבען זיך צוזאמענגעהעקעלט, און ווי א פיין געשפונען טישטוך אויסגעשפרייט, און פון צווישען די לעכלעך זענען טראפען, ווי טרערען פון אויגען געפאלען... דער־נאך האט דאס טריפען אויפגעהערט, די לייכטע נעבעלעך צושווי־מען זיך...

די זון געהט אונטער, דארף ווערען טונקעלער; די לייכטע נע־בעל צופליהען זיך — ווערט ליכטיגער —

בלייבט עס שטעהן! — נישט ליכטיגער ווערט, נישט טונקע־לער... עס האט זיך די צייט, ווי אפגעשטעלט! דער אומרוה פון וועלט־זייגער איז שטעהן געבליבען!

די בוימלעך אין גארטען וואונדערען זיך... די בלומען אין גראז ווייסען נישט, וואס מיט זיך צו טון... עפענען זיך נאכ׳ן רע־גען, פארוויקלען זיך פאר דער נאכט?

איך שטעה דערשראקען.

און וואס וועט זיין, אויב דער פארים, וואס באוועגט אלעס, האט זיך ווירקליך אפגעריסען? אויב איך בין אויפ׳ן גרענעץ פון דער צייט, עס שלאגט אויס איהר לעצטע סעקונדע! און דאס, וואס עס איז, וועט שוין אזוי לעבען און דויערען אייביג; נישט פאר־ענדערען זיך, נישט אויפהערען... אלץ וועט פארגליווערט, פאר־שטיינערט ווערען; אלץ וועט בלייבען אין דער זעלבער פארם!

דער אקס, וואס האט דעם קאפ געבויגען און ארויסגעשטעקט די רויטע צונג צום גרעזעל, וועט עס נישט דערגרייכען...

דער אדלער מיט׳ן קינד, וואס ער האט אין די נעגעל, וועט בלייבען הענגען אין דער לופט, אונטער׳ן הימעל, און די מוטער, וואס קניט אויף דער ערד, מיט אויסגעשטרעקטע הענט, פאר־שטארט פאר שרעק, וועט שוין בלייבען קניען... דאס געשריי פון קינד און פון דער מוטער וועלען פארפריהרען אויף אייביג אין דער לופט!

געבויגען אונטער א לאסט, וועט פארשטארט ווערען דער טרעגער, ער וועט קיינמאל נישט אויסגלייכען די אקסעל... דער טראפען שווייס, וואס האט זיך איהם געלאזט פון שטערן, וועט נישט דערגרייכען די באק, וועט הענגען בלייבען איבער דער ברעם...

אז אלטע מויד וועט בלייבען ביי די קארטען, וואס זי לעגט זיך; דער „אייבער“ וועט איהר שוין קיינמאל נישט ארוים...

און דער, וואס קניט פאר'ן פרעמדען ווייב, וועט שוין נישט אויפשטעהן; די ליפען, וואס זי טראגט איהם אקעגען, בלייבען אין דער לופט, און דער מאן, וואס לויפט מיט'ן מעסער צו, וועט ביידע נישט דערגרייכען...

א קינד כארכעלט אין וויג, דיפטעריט... עס וועט נישט שטארבען. נאר אייביג כארכלען... דער קראמפף אויפ'ן פנים פון דער מוטער, וואס קניט ביי דער וויג, וועט נישט אראפ...

די אלטע זעק-פליקערין בלייבט מיט דער נאדעל אין איין האנט, מיט'ן פאדים אין דער צווייטער...

דער מערדער אין וואלד, מיט'ן בילד פון זיין אפפער אין אויג!

און די טויטע ווערען שוין נישט אויפשטעהן, די לעבעדיגע— נישט שטארבען... אלץ וועט זיך איינציהען און איינגעצוויגען ווערען אין איין סעקונדע — די אלע בילדער פון שרעק, פון פארצווייפלונג, פון כעס, רציחה, רחמנות, געבעט — אויף תמיד!

הער איך פלוצלונג א שטימע...

אייביגער נחת, אייביגער צער, אייביגע פרייד, אייבינע טארטורען...

— געה!

נישט ווילענדיג ריהר איך מיט א פוס, און אלץ הויבט זיך אן ארום מיר צו באוועגען...

איז דאס אויך געוועזען א חלום?

אבער, די שטימע האב איך דערקענט!

דיזעלבע!

— וואוהין געהן?

קיין ענטפער!

3.

אלט בין איך אצינד און זעה אויס, ווי דאמאלט אין שפיגעל... די פיס ווילען שוין נישט טראגען... איך האב שוין לאנג קיין

גערטעל, קיין בלומען, קיין הויז, אפילו קיין פרעמדס... איך וואנ־
דער...

און צו חלום קומען: אייזערנע בלומען, קברים־קרעניץ...

און פארגעסען פון אלע, עלענד, צוגעשלאָגען אין א גאסט־
הויז צום בעט.

אינדרייסען, הינטער די ווענט, שטורעמט און זידט ווייטער
דאס לעבען, נישט מ י י ן לעבען שוין!

רייסט זיך אמאל צו מיר אריין א שטימע, פארשטעה איך זי
נישט... א פרעמדע שפראך, און ווייס נישט, ווענען ויאָס עס געהט...

איך הער נאך: שווערדען קלינגען... הורא! עמיץ זיגט! אנ־
דערע שילטען אין פאלען...

איך בין אויך אמאל א קריגער געוועזן, א שווערד געהאט...
ווענען עפעס געפאכטען, אבער ווענען וואס געדענק איך נישט...

דער קאפ איז צו שוואך; איך ווייס שוין נישט, צי מיר האָ־
בען געזיגט, צי דאס פעלד געריינינגט...

צי געדענקט מיך נאך עמיץ דארט? געוויס נישט; איך האב
זיי אויך פארגעסען!

אין אלטען הארץ שימערט נאר א קליין פלעמעל: דאכט זיך,
א ליכטעל צאנקט, נאר עס האט שוין קיין קראפט נישט צו פאר־
טרייבען די קאלטע, שווערע שאטענס, וואס לעגען זיך מיר אלץ
מעהר אויף דער נשמה...

אמאל אלטע שאטענס; באווייזען זיך אמאל אין געהירן, איך
דערקען זיי נישט... איך ווייס נישט, ביי וואס איך האב אמאל
געוויינט, פארוואס איך האב אמאל געלאכט...

און די אויגען זענען פארמאכט אויף אייביג... נאר די אויערען
הערען נאך עפעס...

נאך וואס? דאס גערויש פון לעבען פארשטעה איך נישט...
און אפען זענען זיי, איך זאל נאך אמאל ווערען גערופען! און
די זעלבע שטימע וועט רופען... דאס ווייס איך...

— ווער ביסט דו, וואס דו וועסט רופען?

— איך וועל געהן, איך וועל פאלגען, ווייל איך מוז! נאר ווער
ביסט דו?

בין איך נאָר דיין ווערקצייג געוועזען, נישט ווילענדיג, ווילנדיג, דיינע צוועקען געדיענט, און ציגנד, אז איך טויג נישט מעהר, ווערסט דו מיך צושמעטערען?

און איך זאָל אפילו קיין רעכט נישט האבען צו פרעגען: צו וואָס איך האָב דיך גענוצט?

א רייזע אין דער צייט.

...און איך ווארף מיך ארום אין בעט; א געדאנק מאטערט און לאזט נישט שלאפען. אין דרעמעל פלאנטערט ער זיך אריין אין מיינע חלומות...

„מיר לעבען אין צ י י ט און א ר ט.“

דעם ארט קאן מען נאך באהערשען: ווילען מיר, ש ט ע ה ע ן מיר, ווילען מיר, ב א ו ו ע ג ע ן מיר זיך: טוישען מיר דעם פלאץ.

אבער מיט דער צייט — צי מיר ווילען צי נישט, מיר ב א ו ו ע ג ע ן זיך; אפילו די רעליגיאן רוקט זיך אויך פאראויס!

און דער ארט האט פיער זייטען.

מיר קאנען געהן אהין און צוריק, רעכטס און לינקס.

דער ארט איז אן אומפאנג, א פארנעם.

אבער די צייט איז א שטריך. נישטא קיין רעכטס און לינקס, נאר א פארענט און א הינטען.

די היסטאריקער קערען זיך אום צוריק, און מיט דער פאנטאזיע דערגרייכען זיי אמאל צוריק ביז א ד ם און ח ו ה, און זעהען זיי ארומגעהן נאקעט און עסען גראז...

אנטקעגען זיי שטעהען די פראפעטען, די טרוימער. נאר פארווערטס! שפרינגען אמאל אין דער צוקונפט אריין, גלייך צום לעצטען גרויסען טאג אדער צום קליינעם אינגעל, וואס פיהרט מיט א רויזען־שטעקעל אין דער האנט וואלף און שעפס צוזאמען.

די זענען אבער אויסנאמען, אויסטערלישע מענשען, און באגניגען זיך אפט דעריבער מיט א זייפענבלאז פון לעבען אנשטאט לעבען. אבער גאטס פאלק, די גרויסע מאסע, וואס געהט טריט ביי טריט, און איך, נישט אויסגערעדט זאל עס זיין, צווישען זיי, צווישען דעם ערב־רב... מיר וואס? מיר ווילען לעבען, און נישט קיין

וועקסעל אויפ׳ן לעבען. די עראינערונג פון טאפ פלייש איז עפעס מעהר ווערט אלס די זיסע האפנונגען פון מילך און האניג...

מיינע אויגען זענען האלב פארמאכט, און איך פרעג זיך:

„פארוואס געהען מיר נישט און פאהרען נישט אין דער צייט?

וואס אנבאלאנגט דעם ארט, אנטוויקלען מיר זיך, ווערען מיר פאלקאמענער פון טאג צו טאג. אמאל זענען מיר געגאנגען, (און פיליכט נאך אויף אלע פיער), דערנאך געקומען צום רייטען. האט א גוטער מענש ערפונדען דאס ראד, האבען מיר צוגעשפאנט דאס פערד און געפאהרען! איז געקומען דער דאמפף און האט באזייגט דאס פערד. איצט באשרייט די עלעקטריציטעט דעם דאמפף און זיגט! צינד בויט מען לופט־שיפען, און מיר וועלען פליהען, ווי די אדלער!

נאר מיט דער צייט? קיין עצה, קיין ראט אנטקעגען דער צייט!

די ברעמען זענען שווער, ווי בליי. פאלען צו. קוים נאך א קליינער, שמאלער שפאלט... און דער געדאנק הערט נישט אויף צו מאטערען:

—„אז מיר איז קאלט דא, און איך האב געלט, אנטלויף איך פון דער קעלט, פארבייט איך דאס פינסטערניש מיט ליכט, ווינטער מיט זומער! און וויל איך און האב געלט, מאך איך מיר א גאנץ יאהר פריהלינג אדער א זומער: דער געזאנג פון די פייגעלעך הערט נישט אויף, און איך קוועל פון נחת — אין די ווארעמע לענדער.

אבער, אז עס איז מיר קאלט אין דער צייט, איז נישט דא וואו צו אנטלויפען!

נישטא קיין רעדער, קיין דאמפף, קיין עלעקטריציטעט און קיין לופט־באלאן...

און — מען טאר נישט בלייבען שטעהן! איך מוז מיך באוועגען, און באוועגען דורכאויס — אזוי וויל עמיץ — טריט ביי טריט!

צוריק, מיט די היסטאריקער, קאן איך זיך נישט אומקערען, מיך עקלען די דורות אהן ווייסע, געפרעסטע העמדער...

און נביאות זאגען קאן איך אויך נישט: זינגט דער בית־המקדש

איז חרוב געוואָרען, ווייסט איהר דאָך ביי וועמען אין די הענט דאָס נביאות איז געבליבען!

איך וויל פ אַ ה ר ע ן אין דער צייט, איך וויל!

און דרעמעל איין און טראַכט, אַז עס איז גאָרנישט אַזוי אומ־מעגליך.

מען דאַרף נאָר ו ו ע ל ע ן! אַלץ הענגט אָפּ פון ווילען. און איך וויל, איך וויל מיט אַלע קרעפטען, מיט׳ן גאַנצען האַרץ.

און פּלוצלונג — איך פאָהר...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

אוים! עס וואַקסט שוין מעהר קיין ברויט נישט. און אויפ־געהערט האָט די ערד צו זיין דאָס אייגענטום פון „פּריצים" און פעלקער... די כ ע מ י ע מאַכט ברויט פון דערנער, און מיר קאַנ־קורירען נאָר מיט די דערנער־פרעסער — די אייזלען. אַ רחמנות אפילו, וואָס קאָן מען אבער מאַכען? אַזאַ וועלט, ס׳רעדעל דרעהט זיך! הונדערטער יאָהרען האָבען ז י י געגעסען און מ י ר געהונגערט! און נישט נאָר ברויט אַליין ג י ט אונז די כעמיע— אויך פליישׁ און פיש, און געפליגעל און הערינג. ס׳הייסט — נאָר דעם געשמאַק דערפון. און דער גראָבער בויך איז פאַרשוואונדען. דער טרעלבוך. דאָס איבעריגע שטיק פלייש, וואָס האָט זיך נאָכ־געשלעפּט דעם מענשען הונדערטער יאָהרען נאָכאַנאַנד. און מיר עסען נישט, נאָר מיר טרינקען. און אין פאַריז טרינקט מען שוין אויך נישט, נאָר מען שמעקט. די שפייזען געהען אריין דורכ׳ן נאָז. די ענגלענדער טראָגען קליינע זעקעלעך מיט שטויב, מיט פּו־דער פון שפייז, אונטער דער נאָז איבער די וואָנסען און שמעקען ווען עס ווילט זיך זיי. און אויב דאָס מויל איז נאָך אינגאַנצען נישט פאַרשטאָפּט געוואָרען איז עס נאָר, ווייל עס קומט צונוץ — ווייבער קאָמפּלימענטען צו מאַכען, צו פלירט!

און די ליעבע — איז פריי, אָהן אַ בייז אויג, אָהן אייפער־זוכט — גאָרנישט!

נישט דער מאַן שפייזט דאָס ווייב, ווי אין צוואַנציגסטען יאָהרהונדערט ,און נישט די פרוי האַלט אוים דעם מאַן, ווי אין דרייסיגסטען! יעדער האָט זיך זיין פלעשעלע מיט פודער, און

שמעקט, האט די פרוי קיין באזונדער רעכט איבער'ן מאז און נישט פארקערט — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— און דו, ווער ביסט?

— איך?

— יא, דו?

— איך — דער קוטשער!

— דער קוטשער?

— יא, כ'פיהר דעם וואגען אויפ'ן צייט־וועג. ווילסט דאך פאהרען... פארוועמס?! צו דער צוקונפט?

— יא, צום קליינעם אינגעל מיט'ן רוזען־שטעקעל. טרייב אן!

און מיר פליהען...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

— און וואס פאר א צייט זענען מיר איצט? ווי הייסט זי?

— זי האט נאך קיין נאמען נישט; זי איז נאך נישט געבוי־רען געווארען...

— שנעל, ווייטער!

און מענשען לויפען הין און צוריק ארום, ווי פאר'סמ'טע מייז און שרייען:

— וואס טוט מען? נישטא גאר קיין הונגעריגע, זיי צו געבען ברויט, קיין דורשטיגע צו דערקוויקען מיט א טרונק, קיין נאקעטע צו באקליידען, קיין קראנקע צו היילען? נישטא גאר קיין אומגליקליכע, קיין דערשלאגענע, פעלקער אדער איינצעלנע מענשען, רחמנות צו האבען?

די קיה גיבען מילך און קיין קעלבער צו זויגען זענען נישטא...

אלץ לעבט און שטארבט — נאטירליך, צו דער צייט!

אלץ לעבט און נעמט דאס לעבען פון זעקעלע. שטארבען שטארבט מען בלויז פון אלטקייט...

אלץ לעבט אין א פאלשטענדיגער הארמאניע מיט דער נאטור און שטארבט אין א פאלשטענדיגער הארמאניע מיט דער נאטור.

נישטא קיין קראנקהייט, נאר עלטער...

מיט דער צייט שרימפּען זיך די גלידער איין ביז צום פאַר־שווינדען און אַלע אין איין צייט, אין איין מאָס—לויט מ ע ט ש־ נ י ק אָ ו ו ' ס מעטאָדע.

קיין איין גליד שטאַרבט פאַר זיינע חברים נישט אָפּ און טויט זיי נישט מיט זיך פאַר זייער צייט. און אָהן ליידען, אָהן שמער־צען געהט מען פון דער וועלט.

זיי לעבען אין האַרמאָניע און שטאַרבען אין האַרמאָניע, אָהן וועהטאָג, אָהן לייד. און די נשמה און דער גוף געהען אויס אינ־איינעם. נישטאָ קיין לעבעדיגע נשמה אין א טויטען גוף, און נישט פאַרקערט. נישטאָ קיין ווילען גרעסער אלס די מעגליכקייט, און קיין מעגליכקייט אָהן ווילען... נישטאָ קיין פאַרלאַנג, וואָס קאָן נישט דערפילט ווערען, און נישטאָ קיין איינגעהאַלטענע, אָנגעזאַמעלטע ענערגיע, וואָס גיסט זיך אין וועהטאָג איבער!

און מיט דער צייט איז אויך דער פלירט פאַרגעסען געוואָ־רען; נישטאָ קיין ווילען אָהן מעגליכקייט...

און קיין דיסקוסיען אויך נישטאָ! די ט ע מ אָ ס זענען פאַרשוואונדען. די מיינונגען זענען אָהן אינטערעס און די שטימען אָהן פאַרב. קיין צאָרן, קיין באַרעדען; קיין שפּאַס, קיין וויץ! איינמאָל האָט זיך געמאַכט א צופאַל, „שלום עליכם“ איז דורכ־געפאָהרען, מען האָט איהם איינגעלאַדען אויף א מאָלצייט — ער האָט געלעזען און אלע — געגענעצט...

מיט דער צייט איז דאָס געגעצען געוואָרען אן אַנשטעקענדיגע קרענק, אן אַלגעמיינע וועלט־קראַנקהייט...

— און וואו איז דאָס אינגעל מיט'ן רויזען־שטעקעל?

— צו וואָס טויג ער אונז, צו וועלכע שוואַרצע יאָהר? די וועלף, די שלאַנגען און איבעריגע ווילדע חיות זענען דער'הרג'עט געוואָרען דורך עלעקטריציטעט... אפילו די פרומע פרעש, א ליכטי־גען גן־עדן זאָלען זיי האָבען!

— די ערד אפילו האָט שוין אַזוי לאַנג נישט געציטערט — האָט זיך איינער פון די אַלטע לייט געוואָלט באַקלאָגען, און האָט א גענעץ געטאָן.

און איך ווענד זיך צום קוטשער און רוף אויס מיט שרעק:

טרייב אָן, ווייטער! — — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

— וואָס, אַ „יריד“?

— גאָט באַהיט! מען קויפט נישט און מען פאַרקויפט נישט!

— וואָס דען? קאָראָנאַציע?

— אויך דאָס האָט מען שוין פאַרגעסען! לאָמיר אַראָפּגעהן

זעהן —

די גאַס ווימעלט פון מענשען.

און מען דערצעהלט אַ געשיכטע:

אַמאָל, אַז מען האָט אַרויסגעטריבען די יעזואיטען פון פראַנק־רייך, האָט איינער פון די הייליגע, פאַר צאָרן און לייד, זיך אָנגע־טרונקען מיט טאַרטאַרען. אַ שכּור׳ער איז ער אַנידערגעפאַלען ביים פאַס אין קעלער אין אַ לעטאַרגישען שלאָף ביז אויף היינטיגען טאָג. אַהן יעזואיטען איז פראַנקרייך געפאַלען און געפאַלען, ווי שפּאַניען. נאָכדעם, אַז מען האָט אַרויסגעטריבען די אידען. דאָס לאַנד האָט זיך געבאָדען אין שמוץ; פראַנקרייך האָט אַ ציטער געטאָן, אַ קראַמפּף האָט די ערד געכאַפּט און — אַ באַרג אַש, צו אַ סטעפּ. איצט האָט איינער פון די, וואָס געגעצען, זיך געוואָלט אויסגראָ־בען אַ קבר און לעבעדיגערהייט באַגראָבען, און גראָבענדיג, געפונ־נען דעם יעזואיט! האָט ער איהם אַריינגעבראַכט אין שטאָדט. מיט געווירצען האָט מען איהם אויפגעמונטערט...

און ווי ער האָט זיך אויפגעכאַפּט, האָט איהם דער גאַנצער עולם אַרומגערינגעלט און געפרעגט: צו דאַמאָלט, אין דער יעזו־איטען־צייט, האָט מען אויך געגענעצט?

— יאָ, — ענטפערט ער — עס האָבען געגענעצט לאָרדען אין ענגלאַנד, מיליאָרדערען אין אַמעריקאַ און דערגלייכען!

— און די איבעריגע? דער עולם?

— ניין, דאַכט זיך: ניין!

— וואָס האָט מען געטאָן?

— איידער מען האָט פאַרבאָט די יעזואיטען, האָט מען אין אַלע לענדער געדאַווענט, גאָט געלויבט, געבעטען...

— אַ געשעפט! לעדיג־געהער געווען? וואָס?

— מען האָט זיך געפרעהט מיט דעם אויפגאַנג פון דער זון אין דערפריה, און מיט׳ן אונטערגאַנג ביינאַכט, צום ביישפּיל: די פּאַ־עטען!

— מיר האָבען קיין מאָרגען און קיין אָוועגט. די עלעקטרישע זון ביינאַכט לייכט נאָך בעסער, ווי די בייטאָג!

— עס זענען אויך געווען קאָנצערטען פאר וואוילטעטיגע צוועקען.

— מיר האָבען קיין „צדקה" נישט; נישטאָ קיין אָרעמע לייט!

— קאַטערינקעס האָבען אין די גאַסען געשפּילט...

— מיר האָבען „קנעפּלעך" — א דריק, און עס הערט זיך אַ נעזאַנג, נאָר ווייל אַלע קאָנען דריקען און הערען — —

— א! — דערמאָנט זיך דער יעזואיט — ס'זענען געווען אָרעמע, וואָס פלעגען צוליעב פאַרגניגען, אזוי אמאָל, אין א קאַלטער ווינטער־נאכט ארויסשטעקען א פוס פון אונטער דער קאָלדרע און אריינכאַפּען צוריק!

— נישטאָ ביי אונז קיין קעלט און קיין ווינטער! א מיטעלמעסיגער קלימאט אויף דער גאַנצער ערד!

— נאָך עפּעס געדענק איך, — זאָגט דער פאַרמאַטערטער יעזואיט, — כ'וועל אייך זאָגען, נאָר — אביסעל וויין...

— אביסעל וויין־שטויב צום שמעקען, גוט!

— זעלנער פלעגען דורכגעהן אין די גאַסען, פאר זיי א קאַפּעליע מיט מוזיק, און דער עולם פלעגט זיי נאָכלויפען מיט פרייד.

— וואָס טייטש „זעלנער"?

— אנגעטאָן אין אוניפאָרם, באַוואָפענט!

— וואָס הייסט אוניפאָרם? און וואָס איז אַזוינס באַוואָפענט?

— גיב מיר נאָך א שמעק וויין, ווייל מיין געדעכניש ווערט שוואַך.

מען האָט איהם געגעבען צו שמעקען, און ער האָט זיך אַלץ דערמאָנט און דערקלערט.

— גוט, זאָגט דער עולם, און גלייך זענען באַשאַפען געוואָרען זעלנער מיט אוניפאָרמען און געוועהר.

און די „זעלנער" מאַרשירען איבער די גאַסען און גענעצען, און דער „עולם" גענעצט מיט...

— זאָגסט ליגען, יעזואיט!

— ניין, כ'זאָג גאָר קיין ליגען נישט... אבער דאָס זענען נישט קיין זעלנער.

— זיי געהען דאָך אין אוניפאָרם ?

— ריכטיג.

— זענען דאָך באוואפענט ?

— יאָ, אָבער — —

— וואָס „אָבער“ ?

— זיי האָבען נאָך קיין בלוט נישט פארגאָסען, און זיי האָבען קיין צייכען פון קיין זעלנער אויף די פנים'ער.

— פארגיסט בלוט ! — האָט דאָס פאָלק פּלוצלונג אָנגעהויבען ליארמען — שטעכט, שיסט, טויט !

— וועמען ? — פרעגט דער גענעראל.

— אונז, אונז אַלעמען, שיסט, אבי נישט געגעצען, שיסט !— דונערט די שטימע פון פאָלק ; און דאָס פאָלק איז די לעצטע אינסטאַנץ !

— שיסט ! — קאָמאַנדירט דער גענעראל...

איך האָב מיך אויפגעכאַפּט.

פּאָעמען און פּראָזאַ

געה נישט מיט מיט מיר.

געה נישט מיט מיר, גאָלדענע, הארציג קינד; טרויעריג איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

און ווער איך שוואך אמאָל —
און ווער איך שוואך אמאָל, פון הארץ־רייסענדיגער בענקשאפט באפאלען, פון שמערצען באזיגט, און איך קני פאר דיר, און בעט מיך, מיט נישט מענשליכע טרערען, ביי דיר: קום! — נויג נישט צו דיין אויער צו מיין געבעט.

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

טרויעריג איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג; פון טרויער־ווײדען געהיט, מיט זייערע שאטען אויסגעבעט...
דער הימעל האט זיי אפגעשטויסען, די ערד האט זיי צוגע־צווינגען...
דער שטראַל פון העלסטען, פון גאָלדענסטען טאג, וואָס רייסט זיך דורך די אבלים דורך, ווערט פון פרייד און גלאנץ בארויבט, און איבער'ן וועג לעגט זיך מיד און בלייך א טויטער שטראַל, א בר־מנן — א שטראַל!...
נישט פאר דיר, גאָלדענע, הארציג קינד, איז דעם איינזאמען וואנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

צווישען צווייגען און בלעטער פון די אבלים, וואָס זעהען קיין הימעל נישט, וואו עס נעסטען קיין פייגעל נישט, — פארבענקען ווערט זיך דיין נשמה צו זאנג און קלאנג...

אויפ'ן שאָטען־אויסגעבעטען וועג וואַקסען קיין בלומען נישט;
אומזיסט וועט זיי מיט בענקשאַפט זוכען דיין אויג...
א, געה נישט מיט מיר, גאָלדען, האַרציג קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

לעש, קינד, די באַרמהערציגע פונקען פון דיינע אויגען אויס;
אומהיימליך איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג.
טרויער־ווײדען היטען איהם פון אַלע זייטען; נישט היימליך איז מיטער־נאַכט דאָס געוויש, וואָס שלאָגט זיך צווישען שווערע צווייגען און בלעטער...
אַלט־פאַרשטומטע קלאָגען, וואָס דער הימעל נעמט נישט אויף... פלוכען און ציין־קריצעריי פון פאַרשטויסענע און פאַרשאָלטענע... מיטער־נאַכט וועקט זיך דאָס אַלץ און מישט זיך צוזאַמען מיט'ן יאָמער פון פאַרזינדיגטע נשמות, וואָס פּלאָטערען אַרום, און זוכען און געפינען נישט קיין תקון...
נישט פרעהליכער איז דער טאָג... דורך אַש פון פאַרברענטע, דורך שטויב פון צו קבר־ישראל נישט געקומענע, קוקט דורך א רויט צאַרניגע זון...
נישט פאַר דיר איז דער וועג, גאָלדען, האַרציג קינד!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

געה נישט מיט מיר, גאָלדען, האַרציג קינד; שרעקליך איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג.
שאַרבען־קעפּ וואַלגערען זיך איבער'ן וועג, שאַרבען־קעפּ וואַלגערען זיך אַרום אין זיינע שאָטען, שאַרבען־קעפּ פון לאַנג געשטאָרבענע און נישט באַגראָבענע, און מיט הוילע אויגען־לעכער קוקען זיי אַרום אויף דער וועלט און שרייען שווייגענדיג: פאַרוואָס? פאַרוואָס?
און איבער קברים פיהרט דער וועג; איבער פאַרגעסענע דערנער־באַוואַקסענע קברים...
דאָס זענען די קברים פון די פאַר'עקשנ'טע מלאכים, וואָס האָבען אַמאָל דעם כסא־הכבוד געשטורעמט און דערנאָך, באַזיגטע און פון הימעל אַראָפּגעשליידערטע, אומזיסט געזוכט פאַרגעסעניש און טרויסט אין דער שויס פון ערד־געבוירענע טעכטער, ביז זיי זענען אויסגעגאַנגען, ווי א ליכט...

צוגענומען האָט זיי די ערד, נאָר פארצעהרען זיי קאָן זי נישט!

און, הער, קינד! אַפּט אין האַלבער נאַכט שפּאַלטען זיך די קברים, די פארגעסענע, דערנער־באַוואַקסענע קברים...

און זיי, די געוועזענע מלאכים, שטעהען אויף, געהען פון די קברים ארויס, שטעלען זיך אויס און קוקען מיט א ברענענדיגען האַס אין די אויגען צום הימעל ארויף, און הויבען מיט גרימצאָרן די פויסטען קעגען כסא הכבוד אויף, און כאַפּען זיי באַלד צוריק צו די מיילער... און בייסען די פינגער פאר צער און שאַנד, — פאר־וואָס זענען די הענט אזוי קורץ!

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

געה נישט מיט מיר גאַלדען, האַרציג קינד!

איך בעט דיך דאַרום, שאָקעל דיך אָפּ פון מיין געבעט, ווי פון א גרינעם וואָרעם, וואָס פאַלט דיר פון בוים אראָפּ אויף דיין ברוסט!

דאָרט געהען ארום די שאָטען פון נאָך נישט געשעהענעם, פון נאָך נישט באַשאַפענעם; אומרוהיגע שאָטען, וואָס רייסען זיך, קע־גען גאָטס ווילען, צו ליכט און לעבען פאר דער צייט, נאָך איידער ער האָט זיי מיט פלייש און בלוט באַקליידט.

לעבענס־הונגעריגע זענען די ווידערשפּענסטיגע גייסטער, און וועה איז דעם, וואָס זיי טרעפען אויף'ן וועג... זיי נעמען צו פון די באַקען די פאַרב, זויגען אויס דאָס ליכט פון די אויגען, און נאָגען אויס דאָס בלוט פון הארץ... לעבענס־הונגעריג זענען זיי...

נישט פאר דיר איז דעם איינזאַמען וואַנדערערס וועג...

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

און ווער איך שוואַך אמאָל, פון שמערץ און בענקשאַפט פאר־מאַטערט, און קני פאר דיר, און בעט זיך רחמים ביי דיר: קום, פארלאָז מיך נישט! — הער נישט מיין געבעט!

לעש די באַרמהערציגע פונקען אין דיינע אויגען אויס; און די בענקשאַפט, וואָס איך האָב פארזייהט אין דיר, רייס דיר, ווי א דאָרן פון הארץ ארויס! זעה, ווי צאָרניג עס שפּרייט זיך איבער מיר דער הימעלס־בויגען...

נעה, קינד! זאָל דער דונער, וואָס ווערט פאר מיר געשמידט, דיך אומזיסט נישט טרעפען...

נישט דאס האט דיין מאמע, איבער דיין וויג געבויגט, דיך געזונגען!

נישט דעם וויסטען חלום האבען לבנה און שטערען, אין די שטילע זיסע נעכט, דורכ׳ן מיידעלשען פענסטער דיר אויסגעשפּינט!

גיי אין דיין רוה אריין, קינד!

— —

זעה, צארניג פינסטער בויגט זיך איבער מיר דער הימעל...

און פון צווישען די בוימער, אין פינסטערניש, פאר שרעק צוזאמענגערוקטע, פינקעלט ארוים דיין היים, דיין זיסע שטילע היים!

מיט ווארעמע בליקען ווינקט זי צו דיר, צערטליך רופט זי דיך: קום! גיי אין דיין רוה אריין, קינד!

גיי, צארניגער גאר ווערט דער הימעל...

גיי אין דיין רוה אריין, קינד, לעג דיך... לעג צו דיין קעפּעלע צום קישען און קריאת־שמע לייען!

און הויב דיינע שטילע זיסע אויגען צום הימעל אויף און בעט!

בעט, ער זאל דיר אפציהען דעם שווארצען וואלקען, וואס האט זיך איבער דיין יונגען, אומשולדיג־בלויען הימעל געלעגט... אויסגעריסען זאל ווערען דער זאמען פון אומרוה און בענקשאפט, וואס איך האב מיט מיין זינדיגער האנט אין דיין הייליג שטיל הארץ פארפלאנצט...

אין אפגעהן זאל דער שאטען, וואס דער פארבייגעהענדיגער איינזאמער וואנדערער האט אויף דיין ריין־געשטראלטע נשמה געווארפען. —

בעט, קינד! דיר איז דער הימעל נישט צארניג און וועט הערען דיין געבעט...

— —

גיי נישט מיט מיר, גאלדען, הארציג קינד!

עס זענען קיין וואונדער געשעהען.

א. וויסטע, טויב־שטומע נעכט, נעכט אהן חלומות, אהן שלאף, אהן טרייסט...

פון זיין שטראלענדיגער צירונג בארויבט, ליגט מיר אויסגע־שפרייט דער בלאס־גרויער הימעל; אין אייגענעם, אויסגעגעבעלטען שוויים האט זיך איינגעהילט די ערד, און אין דער לופט שוועבט די אומפרוכטבארע מידקייט פון גאט און לייט, פון וועלט און באשעפער!

דורך פארדרעהטע צווייגען פון פארקריפעלטע ביימער קוקט צו מיר אריין די אומפרוכטבארע, טויב־שטומע נאכט; מיט די וואסע־ריג־גרויע אויגען זויגט זי מיר אוים דעם לעצטען טראפען ווילען...

פייכט און קאלט הויכט זי אויף מיר, און א פייכטע קעלט צוגעהט זיך אין אלע מיינע גלידער; איך פריר...

איך פריר ביז'ן מארך אין די ביינער, ביז'ן לעצטען טראפען בלוט אין הארץ...

נעם, אלטע פארפרוירענע נשמה, א פייער־טאפ, נעם און געה פון הויז צו הויז, פון טיר צו טיר, און בעט א פונק פייער... א פונק פייער זיך צו דערווארעמען.

מיר בין איך, שטערבליך מיד, נישטא מיט וואס און נאך וואס צו לעבען... און שטארבען קאן איך נישט: מיט וואס וועל איך קו־מען אהין?...

מיר בין איך, שטערבליך מיד, און דאך בין איך אמאל שטארק געוועזן — גאטס גענאד האט אויף מיר געשטראלט...

נאר פארזינדיגט האב איך מיך און די קראפט פארלוירען, און פארשלאסען האט זיך פאר מיר דער הימעל און וועט מיר שוין נישט אויסשטראלען קיין נייע קראפט...

א גאלד־געלאקטער, פון גאט געזאלבטער קעניג בין איך אראפ־געקומען פון די הויכע בערג. — א בליצענדיגע קרוין אויפ'ן קאפ געהאט, אן אויסגעשטראלטען מאנטעל אויפ'ן לייב געטראגען, מיט א גינגאלדענער קעניגליכער הארפע אין דער האנט — — —

איך בין אראפגעקומען און אלץ אין דער נידער פארשוואונדען...

די גאלדענע לאקען זענען אראפגעפאלען אין דלילה'ס פאל־שען שוים...

לילית האט מיך מיט איהר כשוף אין איהר נעץ געפאנגען; איך האב איהר לויב געזונגען און צוגעשפילט אויף דער גינגאלדע־נער הארפע, און עס האט געפלאצט א סטרונע נאך א סטרונע...

אין פאר'כשופ'טע נעכט, אויף פארבליהטע זומפען, האב איך מיט איהרע טעכטער רעדלעך געטאנצט, און אינ'ם טאנץ די קרוין פון קאפ אראפ פארלוירען; און איינגעשלונגען האט זי דער זומפ.

אויף קרומע, פארלוירענע וועגען בין איך געגאנגען, און די דער־נער אויף די קרומע, פארלוירענע וועגען האבען מיר דעם קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל פון לייב אראפגעריסען; צוויטען־ווייז, פעדים־ווייז...

א, נעכט אהן חלומות, אהן שלאף, אהן טרייסט...

גאט האט מיר א ליכטיגע נשמה געגעבען, און איך האב פון איהר גראשענדיגע ליכטלעך געצויגען און אין לוסט־פארביגע גאר־טען־לעמפלעך אריינגעשטעלט, און פארברענט די ליכטיגע נשמה!

דאס גאלדענע הארץ, וואס איך האב פון זיין ליעבען־נאמענס האנט באקומען, האב איך צולאזט, אויף קליין געלט צומינצט, קראנקע שמייכלען אויף געשמינקטע פנים'ער איינגעקויפט — און פארשוואונדט דאס גאלדענע הארץ...

אַז אויסגעלאָשענער פלאַקער בין איך. און דער הימעל האָט זיך מיר פארשלאָסען און וועט מיר שוין נישט אויסשטראַלען קיין נייע ליכט, קיין נייע קראַפט...

צום געבעט פון אומריינע ליפּען, וואָס האָבען לילית׳עס ליוב געזונגען און איהרע טעכטער געקושט, וועט גאָט נישט צונויגען זיין אויער...

מיד, שטערבליך מיד ליג איך.

נישטאָ מיט וואָס און צו וואָס צו לעבען...

און שטאַרבען קאָן איך נישט; נישטאָ מיט וואָס אהין צו קומען.

מען וועט מיך פרעגען: וואו זענען דיינע גאָלדענע לאָקען און די קרוין אויף זיי? דיין אויסגעשטראַלטער מאַנטעל וואו איז? פאַרוואָס האָבען געפלאַצט די סטרונעס אויף דיין קעניגליכער האַרפע, מיט וועלכע מען האָט דיך אראָפּגעשיקט?

אָ, די נעכט אָהן שלאָף, אָהן חלומות, אָהן טרייסט!

ווי אַ בר־מנן, וואָס זוכט זיינע פאַרלוירענע נעגעל אויף, זוך איך די שטראַלען פון מיין פאַרלוירענער קראַפט...

מיט צושויבערטע האָר אויפ׳ן קאָפּ, מיט פרעמדע אויסגעבעטעלטע קליידער אויפ׳ן לייב, מיט אַן אויסגעדאַרטען וואַלר־שטעקען אין דער ציטערדיגער האַנט, וואַנדער איך און זוך מיין געוועזען שטראַלענדיג גליק, און געפין נישט...

מיד, שטערבליך מיד וואַנדער איך! פון געדאַנקען, ווי פון רויב־פייגעל געיאַגט...

איבער באַרג און טאָל וואַנדער איך; איבער פעלד און וואַלד, אויף לאָנקעס און ביי ברעגען פון טייכען — טאָג אויף טאָג, טאָג אויף טאָג, און זוך אומזיסט...

צום נידעריגען גראָז בויג איך מיך אראָפּ, — זאָל איך כאָטש איינס דערקענען, וואָס האָט אויסגעשפּראָצט פון מיין האַרציג בלוט — און דערקען נישט... און דאָך האָב איך אויף די לאָנקעס אויסגעטריפט מיין האַרץ!

אויף וואַסער־שפּיגלען קוק איך און קוק מיר די אויגען אויס...

טויזענטער גלאנצען קאלירען, וויקלען זיך, פלעכטען און טאנ־צען, שפילענדיג אויפ'ן בלאנקען וואסער־שפיגעל, — — קיין איינ־ציגער גלאנץ פון מיין נשמה שמייכעלט מיר נישט אקעגען; און דאך האב איך אויף דעם וואסער־שפיגעל מיין נשמה אויסגעהויכט...

נישט מיינע פארבען טראגען די בלומען אין פעלד...

און הויב איך די אויגען צו די בוימער אויף, פליסט מיר קיין איינציגער טאן פון מיין געבענשטער הארפע פון זייערע צווייגען נישט ארויס...

און די דערנער, וואס איך פרעג אויף צויטען און פעדים פון מיין קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל, לאכען מיך אויס שטעכענדיג: צויטען און פעדים פון אן אויסגעשטראלטען קעניגליכען מאנטעל זוכט ער, דער בעטלער!

נישט פריינדליך איז מיר דא די ערד!

וואו איך קום, דערקען איך: דא איז אויף א ווײלע מיין חיים געווען... דא האב איך געבלוטיגט און געשטראלט. נאר די ערד האט מיך קיינמאל נישט גערן געהאט און האט מיר גארנישט באהאלטען!

קיין איינציגען טראפען בלוט פון הארץ, קיין איינציגען שטראל פון מיין נשמה, קיין קלאנג פון דער קעניגליכער הארפע, קיין פארעם פון מיין קעניגליך־אויסגעשטראלטען מאנטעל... און די קרוין האט זי מיר איינגעשלונגען...

די שמעקענדיגע בלומען, וואס איך האב אויף איהר פרוכט־בארען שוים געשפרייט, האט זי, די שטיף־מוטער, נישט גענעהרט; נישט אויסגעשפראצט זענען מיינע בלומען...

אײפערזיכטיג איז די נידער...

אויף איהר זילבער־גלאנציגען מאד־געלעגער האב איך גערוהט און פרעמדע חלומות געהאט; צו די ווייטע, אין נעבעל איינגעהיל־טע בערג געבענקט... אונטער איהר הימעל האב איך געוואנדערט, און דאך האבען מיך פרעמדע שטערען געפיהרט...

נישט היימליך איז מיר דא די ערד...

און איהרע קינדער און שטיף־קינדער זענען מיר פרעמד...

ועמען איך באגעגען אויף מיין וואנדער־וועג, קוק איך מיט

באנגשאפט און פארציטערטער האָפנונג אין די אויגען אריין —
קאַלט און פרעמד זענען זיי מיר...

קיין איינציגער שטראהל פון א ברידערליך־הארציגער נשמה,
וואס זאל אין מיר צוריק אָנצינדען דאָס פארלאשענע ליכט...

קאַלטע, פרעמדע אויגען!

נישט מיין פרייד, נישט מיין לייד, גאָרנישט פון דעם, פאר־
וואס איך האָב געליטען; גאָרנישט פון דעם, צו וואס איך האָב גע־
האָפט...

מיד, שטערבליך מיד, וואנדער איך, און זוך מיין פארלוירען
גוטס, און געפין נישט...

און קיינער שטעלט זיך נישט אָפּ, דעם אָרעמען וואנדערער צו
גריסען; קיינער שטרעקט מיר פריינדליך נישט אויס די האנט!

קיינער פרעגט נישט: וואו פיהרט, וואנדערער, דיין וועג?

פרעמד ביסט דו דאָ, טרויער און בענקשאפט פארנעבלען דיינע
אויגען. צי לעבסט דו און וואנדערסט און זוכסט תקון פאר דער
זינדיגער נשמה?...

קיינער וועט מיר נישט ווינשען:

לעבעדיג צי טויט, זאל דיך גאָט טרייסטען, וואנדערער! מיט
פרישע מאנדלען זאל אויפבליהען דיין וואנדער־שטאָק!

און צוריק צו דער היים, אויף די הויכע בערג, אָהן קרוין און
מאנטעל, אין בעטלער־קליידער מיט דער פארשטומטער הארפע —
קאָן איך נישט...

אויף דער שמאָלער גרענעץ צווישען וואלד און פעלד ליגט זי
און דרימעלט...

ווער איז זי?

פארוואס האבען זיך אָפּגעשטעלט מיינע פיס? פארוואס איז
שטיל געבליבען מיין הארץ?

אויף דער שמאָלער גרענעץ צווישען וואלד און פעלד ליגט זי
און דרימעלט...

אויף איהר ווייס־שטראַלענדיגען מאנטעל ציטערט מיט באנ־
גער ליעבשאפט א נעץ פון ליכט און שאָטען, אויסגעשפינט פון
פאר'סוד'עטען וואלד און געבענשטען פעלד...

ווער איז זי?

שוואַרץ איז זי און בלאַס, און וואונדער־שעהן — וועמעס ווייז־גאַרטען היט זי, די שולמית?

קעניגליך־שטאָלץ און שטרענג איז געוועלבט די פּער־שוואַר־צע ברעם, און לוסטיגע ליכט־פּלעקען גליטשען זיך שפּילענדיג אי־בער איהר עבען־קרוין...

א ווילדער מאַן פון פעלד וואַרפט א הייסען גלאַנץ איבער איהר בלאַסען, הויכען שטערן; אַרום די האַלב־אָפענע ליפּען שוועבט א רעטעניש — א שמייכעל — טרויעריג און זיס!

מיט צוטרויען און ליעבע דריקט זיך דער שלאַנקער לייב צום ווייכען, גרויען ערד־געלענגער, דאָך אומרוהיג, דאַכט זיך, הויבט זיך און פאַלט איהר ברוסט...

וואָס חלום'ט זיך איהר?

אויף דער אַלטער האַרפע ציטערט א נייַ־אויפגעשפּינטע סטרונע...

ציטעריג בליהט מיר א נייע האָפנונג אין האַרץ — און עס וועקט זיך דער לאַנג געשטאָרבענער ווילען אין מיר: „זאָל זי די אויגען עפענען!" און מיין ווילען איז געשעהען!

עס הויבען זיך די שוואַרצע ברעמען אויף, און עס עפענען זיך גרויסע, גרויסע אויגען, מיט א שטאָלץ־פאַרוואונדערטען, האַלב־צאַרניגען בליק...

וואָס איך קוק אויף דיר?

ווער עס האָט מיר ערלויבט?

אַ, שטאָלצע! דאָס האָט מיך נאָך קיין שטערן נישט געפרעגט. און די זון, ווען איך פלעג איהר גלייך אין די אויגען אַריינקוקען — אויך נישט!

צי איך ווייס, ווער דו ביסט?

איך ווייס!

דו ביסט די יאָהרען־יאָהרען־לאַנג געהאָפטע... אין די שטילס־טע, טרויעריגסטע נעכט קוים אויסגע'חלום'טע...

דאָס אין טרערען צוגאָסען, אין בלוט צוגאַנגען, פאַר׳יתום׳ט הארץ האָט דיך אויסגעבענקט.

און אויף מיין וואנדער־וועג, אין דער פינסטערער נאכט, ווען דער לעצטער וועג־ווייזער אין הימעל האָט זיך פאַרלאָשען, האָט דיך אין אנגסטען און טויט־שרעק מיין נשמה קוים אויסגעבעטען, קוים אויסגעבעטעלט ביי גאָט!

טרייב מיך נישט אוועק.

לאָז דעם מידען וואנדערער דיר צופוסענס זיצען און, ווי צו א היילינער ריינינקייט, צולעגען הארציג און פרום די לעכצענדיג־צו־פּלאַצטע ליפּען צום זוים פון דיין קלייד.

איך וועל עס נישט באַפלעקען...

זינדיג בין איך... נאָר פאַר זינד־געפּאַרבטע פאַרלאַנגען איז דיין קעניגליך־שטאָלצע און שטרענג געוועלבטע ברעם קיין רעגענ־בויגען נישט...

אויף דיין בלאָס פּנים דער שמייכעל איז דער אָפּגלאַנץ פון ריינסטען בלויען הימעל אויף דעם אייביג־בליצענדען שניי אויפ׳ן חרמון־בארג אין הייליגסטען לאַנד...

כרובים מיט בלאַנקע שווערטען אין די הענט היטען דאָס טויער פון גן־עדן פאַר׳ן זינדיג־פאַרטריבענעם מענש; דער גלאַנץ פון זייער שווערט בליצט אין דיינע אויגען...

לאָז דעם מידען וואנדערער דיר צופוסענס זיצען און זינגען שטיל דיין לויב...

קוק נישט, וואָס איך בין אזוי שוואך און מיד; אויף מיינע צוריסענע קליידער קוק נישט; זאָל דיך מיין אָרעמער וואנדער־שטאָק נישט שרעקען...

גאָט האָט מיר זיין טרייסט געשיקט... עס קוועלט אין מיר פרישע קראַפט; רויזען בליהען אויף אין הארץ; די סטרונעס פון דער אלטער הארפע ציטערען, וועקען זיך צום נייעם הללויה... עס ציטערט אויך מיין וואנדער־שטעקען אין מיין האנט — ער וועט

אנהויבען בליהען, מיט פרישע מאנדלען בליהען...

איך בין שטארק, איך בין רייך!

פון די טייכען אין גן־עדן וועל איך אפּשווימען די פּערעל צו דיין האלז... פון אומבאטרעטענע טיפסטע וועלדער וועל איך דיר ברענגען זאנג און קלאנג... פעלדער און וויזען וועל איך בארויבען און די שענסטע בלומען שטרייען פאר דיינע פיס — — דעם כסא־הכבוד וועל איך פון די טיערסטע שטיינער בארויבען און דיין פוסען־בענקעלע צירען — —

איך וועל דיר וועלטען באשאפען — — — —

ווער איך בין?

ווער איך בין, פרעגסט דו — —

ווילסט מיין נאמען וויסען?

טויזענטער טראגען איהם; דארפסט דו איינעם פון טויזענ־טער?

וואס איך בין?

— דאס ווענדט זיך: מיט ארער אהן דיר?

אהן דיר בין איך א צאנקענדיג לעמפעל ביי א גוסס צוקא־פענס, און פארדויכער מיין לעצטען טראפּען צו באשיינען די העוויות פון דער גסיסה.

מיט דיר בין איך א פלאקער אין ליכטיגען גאטס האנט, א פייערדיגע זייל, וואס פיהרט איבער סטעפּען צום הייליגען לאנד...

אהן דיר בין איך א חורבה פון א פארלאשענעם מזבח, פון גאט און לייט פארגעסען... די ווינטען האבען שוין לאנג זיין אש צושפּרייט... פארהונגערטע קראהען שטעלען זיך אפּ אמאל און זו־כען שירים פון אלטע קרבנות, און געפינען נישט און פליהען אוועק, און שילטען...

מיט דיר בין איך א כהן־גדול אין קדשי־קדשים — מיט א גאלדענער ווייריך־פאן אין דער האנט, א בליצענדער קרוין אוי־בער'ן שטערן, די טייערסטע שטיינער אויף דער ברוסט, וועלט־הארמאניש קלינגען די גאלדענע גלעקלעך ביים זוים פון מיין קלייד און, אין גאטס וואלקען איינגעהילט, בעט איך פאר דער פאראומ־גליקטער וועלט...

אַחוץ דיר בין איך אַ געפאַלענער, אַן אָפּטריניגער...

פאַרביי איז געגאַנגען אַ העלדען־אַרמיי וועלטען חרוב צו מאַכען, נייע צו בויען; איך בין געווען איינער פון זיי, איינער פון די גרעסטע — און בין אויפ'ן וועג געבליבען... און איבערגעלאָזט האָבען זיי דעם שוואַכען... טייל—מיט אַ באַרמהאַרציגער טרער אין אויג, אַנדערע האָבען פאַר מיר נאָר שפּייעכץ געהאַט אין מויל, נאָך אַנדערע האָבען מיך מיט די פיס אָפּגעשטופּט און זיך דעם וועג באַפרייט. — —

און וויל — האָב איך גאָטס שופר אין האַנט; בלאָז איך, קומען נייע, נאָך נישט־באַשאַפענע גבורים פאַר נאָך נישט־אויס־געטראַכטע וועלטען, שטאַרקע, פלאַמענדיגע, שטראַלענדיג באַוואַ־פענטע, און זיי קניען פאַר מיר און בויגען פאַהן און געוועהר פאַר מיר, איך זאָל זיי בענשען...

זעה! עס וועקט זיך די אַלטע האַרפּע, דער וואַנדער־שטאַק ציטערט אין מיין האַנט, אויפבליהען וויל ער... אַ ניי לעבען וועקט זיך אין מיר; דרעה נישט אוועק דיין געבענשטען קאָפּ פון מיר, איבערענטפער מיך נישט צוריק דעם טויט און זיינע שרעקען...

— וואַנדערער, איך פאַרשטעה דיך נישט!

פרעמד קלינגט מיר אין אויער דיין שטימע; איך פאַרשטעה דיין שפּראַך נישט!

פון די הויכע, ווייטע, אין נעבעל איינגעהילטע בערג, קומסט דו, וואַנדערער; פון די בערג, וואו עס לאַרמט דער אייביגער קריג צווישען שטורמען און אָדלערס, קומסט דו; ביזט אפשר איינער פון זיי, פון די ברייט און שטאַרק געפליגעלטע; איך בין די שטילע שוואַלב פון טאָל — און פאַרשטעה דיך נישט...

דיינע ווערטער הער איך, און פאַרשטעה זיי נישט...

עס צאַפּעלט אין זיי אַ היימ־פאַרבלוטיגט האַרץ — אַ פאַר־בענקטע נשמה צוגיסט זיך אין זיי — ווי רויטע בלוטיגע פלאַמען שוועבען זיי פאַר מיר אין דער לופט, זיי שרעקען מיך. נאָר איך פאַרשטעה נישט דיינע ליידען...

מיר זענען זיך אַזוי פרעמד, אַזוי פרעמד...

אוועקגעגאנגען איז דאס ריינע, שטראלענדיגע קינד פון טאל—
דו ביסט דער אדלער פון די הויכע בערג; איך — די שטילע
שוואלב פון נידעריגען טאל — וואס האסט דו צו מיר?
און זי הויבט זיך אויף און געהט...

מיר צופוסענס האט זי געלאזט דאס בליצענדיגע דיאדעם, מיט וועלכען איך האב איהר געבענשטען קאפ געקרוינט, און דעם אויס־געשטערענטען מאנטעל, מיט וועלכען איך האב איהר שלאנקען לייב באדעקט...

אוועקגעפלויגען איז דער ליכטיגער שטראל פון טאל...

זיי באגריסט!
זיי באגריסט, די צוריקגעקומענע שטאלצע, היילינע אין זיל־בערנעם, שטיל־פאר׳כשופ׳טען אווענט־גלאנץ...
זיי געבענשט!...
און געבענשט זאל זיין דיין אומפארהאפט ערשיינען אין דער זילבער־פליסענדיגער געטליכער גנאד!
אין דער שטיל־פארחלומ׳טער, פאר׳כשופ׳טער אקציען־אלעע...
שטיל ציטערען די שנייעלעך־בליטען אויף די געבענשטע אקא־ציען־קעפ; און אויפ׳ס ניי הויבט אן צו בליהען מיין הארץ, וואס האט שוין געזאלט פארגעהן...
און נאך אמאל איז אויפגעגאנגען א ליכט אין מיר; אין מיין פאר׳יתומ׳ט פארשאטענטער נשמה... און אנטפלעקט איז מיר גע־ווארען דער סוד פון היילינ שטילען אווענט...
מיט מיר צוזאמען האט מיט באנגער ליעבשאפט די בלויע טי־פע הויך אויף דיר געווארט...
מיט מיר צוזאמען האט די פרום־זילבער־פליסענדיגע לבנה און די קינדיש־ריינע, גאלד־שפינענדיגע שטערענדלעך צו דיר גע־בענקט...
און דיר וועבען זיי עס פון די צארטסטע גאלד־ און זילבער־פעדים דעם חלום פון גאט־געבענשטען אווענט...

זעה, אין זילבער־פּלוס פאַרזונקען, אָטעמט צו דיר איהר שמע־קענדיגע נשמה אויס די פאַר'כשופ'טע אקאַציע...

דער זיסער אָטעם פון ליכט־באַגאָסענעם טאָל הויבט זיך צו דיר אויף די שטילע אווענט־פליגעל אויף, און קושט פאַרליבט פון דיין מאַנטעל דעם זוים...

און הויבט זיך העכער, און רייסט די שנייעלעך־בליטען פון די פאַר'חלומ'טע אקאַציען־קעפּ און שטרויט פאַר דיינע טריט...

און ווייסט דו, וואָס דער זיסער פויגעל זינגט?

ער זינגט פון זיסען בליטען־טויט אונטער דיינע פיס...

פאַרציטערט טשעפּעט זיך דאָס פון דער בלויער הויך אויס־געפּלאָסענע ליכט צו דיין געבענשטען קאָפּ... באַגליקט ציטערען די גלאַנצען אויף דיין עבען־קרוין, נאָר די, וואָס טרעפען זיך מיט דיין אויג, פּראַלען צוריק פאַרשעמט און דערשראָקען פאַר'ן שעפּפער־ליכט, פאַר'ן ליכט פון די וואונדערליכע ערשטע זיבען טעג, וואָס שטראַלט ארויס פון זיי...

דו ביסט געקומען, און זעה — מיט פרישע מאַנדלען האָט אויפגעבליהט מיין וואַנדער־שטאָק און וואונדער־בלומען שפּראָצען מיר אין הארץ...

פון ניי־געבוירענע וואונדער־שטראַלען האָבען זיי אויסגע־שפּינט סטרונעס אויף דער גינגאָלדענער האַרפע, פון זיי וועט זיך אָפּרייסען דאָס הייליגע ליעד פון אויפערשטעהן!

דו ביסט שוין נישט די שוואַלב פון טאָל...

אין דער שטילער נאַכט זענען וואונדער געשעהען...

צוריק בליצט דאָס דיאַדעם אויף דיין געבענשטען קאָפּ, און דער אויסגעשטערענטער מאַנטעל שטראַלט אויף דיין שלאַנקען לייב — —

קום, ליעבע, ריינע, שטאָלצע, הייליג־שטראַלענדיגע! אין דער וואונדער־נאַכט וועלען מיר וואַנדערען און ביים שעפּפער־ליכט פון דיינע גרויסע, גרויסע אויגען אויפזוכען סצעפּטער און קרוין —

אין דער שטיל־געבענשטער, מיט נאָטס גענאַד באַפּלאָסענער נאַכט, מוזען וואונדער געשעהן...

— מאַן, פון די הויכע בערג, עס וועלען קיין וואונדער נישט געשעהן...

בענקשאַפט האָסט דו פאַרזייהט אין שטילען שוואַלבען־האַרץ;

דאָס באַנגע האַרץ האָט מיך צו דיר געטריבען; איצט שרעק איך מיך פאַר דיר, לאָז מיך געהן!

— אָ, שרעק דיך נישט, קינד!

וויל נאָר, און דיין ווילען וועט געשעהען! געהויכט וועסט דו ווערען! פון דער נידער, מיט איהרע טרויעריגע שאָטען, צו די הויכע, זיך אין ליכט באָדענדיגע בערג...

— מיך שרעקט די הויך; מיר האָבען, געהענדיג, א שטיק נאַכט פאַרבראַכט, און מיר זענען מיינע פיס...

— זאָרג נישט, קינד, פאַר די מידע פיס... און שרעק דיך נישט פאַר דער הויך!

אין דער שטילער, פון גאָט געבענשטער נאַכט זענען שוין מאַנכע וואונדער געשעהען... זעה, ביי דיינע רעד, אין שטראַל פון דיינע גרויסע, גרויסע אויגען, זענען מיר ווייטע, ברייטע און שטאַרקע פליגעל אויסגעשפּראָצט; אויף זיי וועל איך דיך טראָגען צו די ווייטע, הויכע און ווייסע בערג...

— א בענקשאַפט, ליעבער, האָסט דו אין מיין שטילען האַרץ פאַרזייהט, און זי האָט געוואַקסען... און האָט מיך געטריבען צו דיר. אין מאַנכע שטילע נעכט האָב איך וואונדערליכע חלומות געהאַט... עס האָט זיך מיר דיין היים גע'חלומ'ט, די ווייטע, הויכע בערג, און איך האָב געבענקט צום אָפּגלאַנץ אויף זייער אייביגען שניי און צום עדעל-ווייס, וואָס בויגט זיך איבער'ן שווינדעלדיגען אָפּגרונט...

און איצט שרעק איך מיך!

נאָר נישט קיין עדעל-וויים וועלען מיר זוכען; און נישט קיין שניי בליצט אויף זייערע שטילע רוקענס...

דאָס בליצען ווייסע תכריכים...

עס האָבען דאָרט מענשען געלעבט, א שלעכט לעבען געפיהרט און דאָס גלויבען אין לעבען פאַרלוירען, זיי האָבען געגלויבט נאָר אין טויט, אין ווייסען טויט, וואָס רייניגט אַלע זינד...

און זיי האָבען זיך לעבעדיגערהייט תכריכים גענעהט, לעבעדיגערהייט זיך אין תכריכים באַקליידט, אויף די שטילע בערג-רוקענס זיך געלעגט און די אויגען פאַרשלאָסען צום שטאַרבען...

און גאָט האָט אויף זיי פאַר רחמנות א שטילען שלאָף גע-

שיקט... און זיי שלאָפען... ביז דער שופר אין משיח'ס האַנט וועט זיי וועקען, — האָט גאָט געזאָגט — זאָלען זיי שלאָפען!

— קום, קינד, מיר וועלען די טויטע וועקען...

זעה, גאָטס שופר האָב איך אין דער האַנט; בלאָז איך, ער־וואַכען די טויטע!

קום! ריינער שטערן־געזאַנג איז דיין שטימע! מיט וואונדער־שטראַלען איז אויפגעצויגען די גאָלדענע האַרפע — —

קום! מיר וועלען זיי זינגען און שפּילען דאָס היילינע ליעד; דאָס ליעד פון אויפערשטעהן!

אין דער שטילער, מיט גאָטס גענאַד באַפּלאָסענער נאַכט, מו־זען וואונדער געשעהען!

— ליעבער, ליעבער מאַן, עס וועלען קיין וואונדער געשעהען!

נישט דאָס, וואָס דו מיינסט, בין איך — מיך שרעקט די שווינדעלדיגע הויך; מיך שרעקען דיינע וואונדער...

די בענקשאַפט, וואָס דו האָסט פאַרזייהט אין מיין האַרץ, האָט אויסגעשפּראָצט און זי האָט מיך געטריבען צו דיר; פון דער זי־סער, שטילער היים געיאָגט צום מאַן פון די הויכע בערג; דאָך ג ע ה ן מיט דיר, קאָן איך נישט!

שוואַך איז מיין ברוסט, ליעבער, מיט וואָס וועל איך אָטעמען אויף די הויכע בערג?

פון בוימער גאָל זענען זיי, די הויכע בערג, וואו וועט רוהען. אויף וואָס וועט נעסטען די שוואַכע שוואַלב — די שוואַך־געפלי־געלטע שוואַלב פון טאָל?

און רעד מיר פון אויפערשטעהן נישט — ווייסע תכריכים־פלעקען בלענדען מיר די אויגען; זיי שווימען פאַר מיר אַרום אין דער לופט און שרעקען מיך!

שוואַך איז דאָס קינד פון טאָל; אויף בערג געהן קאָן זי נישט, די שוואַכע...

און טראָג מיך נישט אַרויף, נעם מיך נישט אויף דיינע פלי־געל; עס שווינדעלט אין דער הויך; איך וועל מיך אַראָפּגליטשען פון זיי; איך וועל פאַלען, ערגעץ אין אַן אָפּגרונט אַריין פאַלען;

און דו, אין שלאכט מיט ווינט און שטורעם, וועסט עס נישט מער־קען; וועסט גארנישט וויסען, ווען און וואו דו האסט מיך פאר־לוירען!

הער, מאן פון די הויכע בערג, די רעד פון קינד פון טאל!
ליעב ביסט דו מיר, מאן פון די הויכע בערג, נאר געהן מיט דיר קאן איך נישט...

מיט טויזענטער פעדים בין איך צוגעבונדען צום טאל, צו מיין שטילער היים; רייס זיי נישט איבער; עס וועט מיר וועה טון דאס הארץ!

די קליינע שטערענדלעך, די זילבער־שטראלענדיגע, פינקעל־דיגע שטערענדלעך, וואס שווימען איבער מיין היים, מיין שטילער היים, זיי האבען מיין נשמה אויסגעשפינט; רוף מיך נישט אוועק פון זיי, אויסגעלאשען וועט זי ווערען אונטער פרעמדע הימלען, אויסגעהן וועט זי, ווי א ליכט...

און מיין שטימע, וואס וועקט די בלומען אין דיין הארץ, איז נאר דער אפקלאנג פון די קליינע, שטיל־רוישענדיגע וואסערלעך אין טאל... און דער גאלדענער שטראל, וואס בליצט אמאל פון מיין אויג ארויס, איז דער אפגלאנץ פון גאלדיגען זאמד פון דער נידער....

נישט דיין פרייד איז מיינע; נישט דיין לייד איז מיין!

אין פונקען — פון גליה־ווערים צושפריצט זיך מיין פרייד; און מיין שטילע טרויער קומט פון די שיטערע, פארהונגערטע זאנגען, וואס קלאגען זיך אין שטילען גערויש אויפ'ן ארעמען, זאמדיגען פעלד!

מיט טויזענטער שטראלענדיגע פעדים בין איך צוגעבונדען צום טאל; איך האב די נידער ל י ע ב...

איך האב ליעב דאס גאלדיג־פינקעלדיגע זאמד און די קליינע, פארקריפעלטע בוימעלעך, וואס היטען דאס גאלד!

איך האב ליעב די נידער אין גרינעם מאנטעל אין געלע שוואם־פלעקען געהילט; און די שטילע ברידערלעך, די שטיל־שמעקענדיגע,

הימעל־בלויע ברידערלעך, וואָס שמייכלען מיר ארויס פון שטיל־רוישענדיגען גראָז...

אין בענק איך אמאָל, לעג איך מיך אויף דער גרענעץ צווישען פעלד און וואלד, אויף דער ווייכער שוים פון טאָל, באהאַלט דאָס פּנים אין לילאַ, רייך אויפגעבליטען היידע־קרויט, זאפּ איין דעם שטילען, פייכטען אָטעם פון דער אויפגעבליטער ערד, און זיס־רו־היג ווערט מיין שוואַלבען־הארץ; און קומט אמאָל א פרעמדער חלום — א רעטעניש, א בענקעניש — לאָז איך מיך נישט אויס — גייה איך אין וואלד צו דער היימישער כשוף־מאכערין, און זי גיט מיר באשייד: קוקו, קוקו, קוקו....

ליעב ביסט דו מיר, פרעמדער מאַן פון די בערג, א בענקשאַפט טרייבט מיך צו דיר; נאָר ביי דיר בלייבען, מיט דיר געהן — קאָן איך נישט!

אונזערע וועגען לויפען נישט צוזאַמען... די ביסט דער אָדלער פון די בערג, איך נאָר די שוואַלב פון טאָל...

מיט טויזענטער פעדים בין איך צוגעבונדען צו מיין שטילער היים; נישט איבערצורייסען...

לאָז מיך רוהען דאָ... איך בין מיד פון לאַנגען גאַנג, פון קרוין און סצעפּטער זוכען — זעץ דיך לעבען מיר...

האָסט א גאָלדענע האַרפע, זינג א צויבער־ליעד דער שוואַכער שוואַלב פון טאָל, דעם שוואַכען גלות־קינד...

נאָר זינג מיר נישט פון הויכע בערג, זינג מיר נישט פון אויפערשטעהן — נאָר פון מיין זיסער, שטילער היים...

זינג מיר אַ ליעד, א גאָלדען ליעד, פון גאָלד־שטראַלענדיגען זאַמד, פון קליינע, שטיל־רוישענדיגע בוימעלעך געהים...

זינג מיר פון די שטיל־שמעקענדיגע ברידערלעך, וואָס קוקען ארויס אַזוי ליעב צו מיר, מיט די הימעל־בלויע אויגעלעך, פון זייער באַהעלטעניש ארויס אין שטילען גרינעם גראָז...

זינג מיר פון דער גרויער, ליעבער שוואלב אין טאָל, וואָס שוועבט אויף שוואכע, נאָר ליעבליך־רוישענדיגע פליגעלער, און נעסט אין אלע חורבות־לעכער, וואו זי באהאלט זיך פאר שטורעם און ווינט!

זינג מיר פון מזל׳דיגען שטארך, וואס שפרייזט אויף דער נאַסער לאָנקע, הינטער׳ן שטילען דארף, אויף די לאנגע פיס און וואוינט אויפ׳ן נידעריגען דאך פון קליינעם פויערען־הויז...

פון פארלאזטע, ווילד־פארוואקסענע פארקען זינג; פון חורבות, פון אלטע פאַלאַצען, וואו פאר׳כשופ׳טע זייגערס וועקען זיך און קלינגען האלבער נאכט...

אָדער פון פאר׳כשופ׳טע בת מלכה׳ס זינג, וואָס ווערען אויסגעלעזט און אויפגעוועקט מיט א ליעב־הארציגען קוש...

און שלאָף איך, ליעבער, איין, זיי מיר גוט...
נעם מיר דיין געשאנק — דעם שטראַלענדיגען דיאדעם פון קאָפּ נישט אראָפּ; אייביג טרויערען וועל איך נאָכ׳ן דיאדעם...
און ציה מיר דעם אויסגעשטראַלטען מאנטעל אראָפּ; פאר־צייה דעם שוואכען גלות־קינד — דער שוואלב פון טאָל...

נעשלאָסען זענען די געבענשטע אויגען — פארשוואונדען איז דער כשוף פון דער שטילער נאכט... צוריק פארלאָשען איז מיין נשמה; פארציטערט הילט זי זיך צוריק אין איהרע שאָטען איין, און די ניי־אויפגעשפראָצטע בלומען אין הארץ וועלקען אָפּ און שטאַרבען...

צורונען איז דער זילבער־פליסענדיגער כשוף פון דער גאָט־געבענשטער נאכט; די קראפט, זי אויף הויכע בערג צו טראָגען, האט מיר גאָט פארזאָגט!

ער האָט זיך אויף מיר נישט דערבארעמט; נישט פארגעבען מיינע זינד...

שטום, אהן סטרונעס, ליגט די הארפּע; דאָר און אָפּגעשיילט דער וואנדער־שטאָק...
שלאָף זיס, ליכט־שטראַלענדיג קינד פון טאָל; זיסע, שטילע חלומות אויף דיין קעפּעלע, און פּארצייך!
פארצייה דעם וואנדערער, וואָס האָט דיך אויפ'ן וועג געטראָ־פען און בענקשאַפט אין דיין שטילען הארץ פארזייהט...

עס בלייכט זיך די נאָכט, עס לעשט זיך א שטערן נאָך א שטערן — —
שטיל ציטערט די נאכט — —
גאָט האָט איהר אומפּרוכטבארע שויס געבענשט; זי האָט א גאָלדענעם שטראַל געבוירען; עס רויטעלט זיך דער מזרח־זוים...
אויף די פרישע פריה־מאָרגען פליגעל שווימט א הימליש־זי־סער הארפען־קלאנג; א בשורה פאר דער וועלט: געבוירען ווערט דער טאָג...
אויפפלאמען, אויפפלאקערען וועט דער נייער טאָג, און וועט אויסלעזען די וועלט. די פארמאטערטע וועלט, נאָר — נישט מיך!
אויף מיר וועט זיך גאָט נישט דערבארמען, נישט פארגעבען מיינע זינד, און נישט אויסלעזען פון טויט און זיינע שרעקען!
נעם, וואָנדערער, דעם וואנדער־שטאָק און געה...
מיט א נייער וואונד אין הארץ, מיט א נייעם וועה...
עס זענען קיין וואונדער געשעהען...

צום נייעם יאָהר.

— און דו וועסט אלץ שווייגען?

— ווילסט, איך זאָל רעדען?

— היינט וויל איך. מיך שרעקען דיינע רייד, ביטער און שטע־כענדיג זענען זיי; ערגער אבער איז דיין שווייגען. עס פארמא־טערט.

זעה, עס טראָגט זיך איבעראַל א טרויער ארום...

אין דער הויך טראָגען זיך פארוואָגעלטע, פארגליווערטע שטי־קער וואָלקען; אזוי נאָהנט צו דער זון, און זיי פרירען!

אונטען — די פארגעלטע בוימלעך; שעהן זענען זיי, נאר טרויעריג איז זייער שעהנקייט, ווי א שטילען ודוי רוישען די בוימ־לעך אוים...

און די וויין־ליבע פלאמט; פלאמענדיג שטארבט דער וויין.

און א יאָהר שטארבט...

רעד צו מיר!

— טרייסט דיך, ליעב קינד, — א נייעס ווערט געבוירען!

— נו, ווינש מיר צום נייעם יאָהר!

— אויף דער טאָץ פאר דיר ליגען גענוג ווינש־קארטען...

— און דאך — נישט גענוג...

— וואָס ווינשען דיר אנדערע, קינד!?

— א טראדיציאָנעלע, געדרוקטע קארטע שיקט דער טאטע: „לשנה טובה תכתבי“...

אזא קארטע שיקט אויך די מאמע; זי שרייבט נאך צו: „זיי, טאכטער, געזונט און שטארק, און גליקליך“...

— א שווער ווארט!

— „און עלטער דיך אין פריידען“ —

— און דיך שרעקט עס?

— וואָס ?

— דאָס עלטערען זיך ! דיין שטימע האָט געציטערט...

— מעגליך... אַט קאַרטען פון חבר'טאַרינס... געדרוקטע, פאַר־שידענע שפּראַכען...

— און — — באַקאַנטע ? די בעסערע פון זיי ?

— אַט איינער, אַ בעסערער...

מיט טרוקענע פּיס, ווינשט ער מיר, זאָל איך געהן איבער די פּאַליעס פון לעבען...

— איבסען !

— אַז אַנדערער הייסט מיר דורכגעהן דאָס בלוטיגע לעבען אומבאַפלעקט, ווי אַ ווייסער שוואַן...

— דאָס פּאָלק זאָגט : אַ ווייסע גאַנז. און דאָס לעבען איז נאָך ביי אונז מעהר שווייסיג, אַלס בלוטיג...

— ביטערער מענש ! ווינש מיר ד ו !

— איך ? איך קען דיך צו ווייניג... איך קאָן מיר דיין מאָר־גען און איבערמאָרגען קוים פאַרשטעלען... דיין שמייכעל, ווען דיין וויין האָט געבליהט און דער עפּעל־בוים האָט זיך אונטער זיין לאַסט געבויגען, האָט מיך צו דיר געצויגען, און דיין יעצטיגער טרויער בינדט מיך צו דיר, נאָר פרעמד ביסט דו מיר נאָך !

— דאָך, ווינש מיר !

— ווי דו ווילסט...

איך קען דיינע וועגען נישט...

נאָר הער, קינד, וואָס טוסט דו, ווען דו נעהסט פאַרביי פאַר אַ שמידעריי ?

— וואָס פאַלט דיר איין ?

— דאָך !

— ביי טאָג שטעל איך מיך נישט אָפּ... פאַרנאַכט האָב איך ליעב מיך אויפ'ן גראָז פאַר דער שמידעריי צו לעגען און קוקען אויף די פונקען, אויף די גליה־ווערים, וואָס צושפּריצען און צו־פליהען זיך אין דער הויך...

— אַ קליין פאַרגעניגען... פון דיינע אויגען שפּריצען זעהר און שענערע פונקען...

איך ווינש דיר בעסער : געה אריין צום שמיד, דריק איהם די

שווערע האנט און פרעגן איהם, וואס ער טוט...

און ענטפערט ער, ער קאָווערט גראב־ און אקער־אייזען, זאָגט איהם: עס איז ניצליך. דאָך איז פאראן ניצליכערע ארבייט... עס איז צייט אויף ברעד־אייזען, אויף האָק און האַמער; פאראן אַזוי פיעל מויערען צו ברעכען!

— ער וועט מיך פאלגען?

— קוק אויף איהם, וועט ער פאלגען; אין דיינע אויגען ליגט די הערשאפט...

— דו שפאסט...

— ניין... און וואס טוסט דו, קינד, ביים ברעג פון ים?...

— אך, דעם האָב איך ליעב!

איך האָב ליעב צו ליגען אויפ'ן זאמד ביים ברעג פון ים, און אויסצושטרעקען די נאקעטע פיס, ער זאָל זיי מיר וואשען און גלעטען...

— און איך ווינש דיר, קינד, האָב נישט ליעב דעם ים, ווען ער לאַשטשעט זיך צו דיר, ווי א קאץ, נאָר ווען ער וועקט זיך אויף אלס לייב! געה מיט מיט די, וואָס בארען זיך מיט אַט דעם לייב! קוק אויף זיי, ווען זיי פיהרען די שיף, און שטראַל־אויס אויף זיי די ליכטיגע קראפט...

— דו האלסט מיך אַזוי שטארק!...

— און טאנצען, קינד, קאנסט דו?

— ווייטער דער ביטערער טאַן!

— ניין, קינד! דאס נייע יאָהר מאכט מיך אויך ווייך, ווע־ניגסטענס — ביי דיר... נאָר הער, א שעהן ווייב קומט גאנץ אפט פאר צווישען שווערדען צו טאנצען...

— וואס דו רעדסט!

— ווינש איך דיר, קינד! בלייב שטעהן, רייס אויס איינע, די שארפסטע, און פאר דעם, וואס הייסט טאנצען צווישען שווער־דען...

— דו שרעקסט מיך, מענש!

— איך האָב דאָך דיין ווילען געטאָן...

און אויב דו ווילסט, האָב איך פאר דיר א לייכטערן וואונש! ווענינ בלוט האסט דו, קינד! דער העלער, הייסער טאָג איז דיר צו לעסטיג, צו רוישענדיג, ער באטויבט דיך!

— נעווים...

— האסט ליעב דעם שטילען אווענט...

— דעם שטילען, טרויעריג־שטילען אווענט; דאס שטילע אויפשטראלען פון די שטערענדלער...

— און דעם בליצענדיגען זיג־זאג פון די, וואס פאלען...

— אך, מענש!

— און איך ווינש דיר, אויב דער טאג מיט זיין ארבייט איז דיר צו לעסטיג, האב ליעב דעם פריה־מארגען... דאס אויפשטראלען פון נייעם טאג...

טרויעריג ביסט דו, קינד. און דאס פארגעהן פון זינקענדיגען טאג מאכט דיך נאך שוואך און באנג... פארשלאף דעם זיסען סם פון גוסס'דיגען אווענט, און לעב צו־מארגענס, ווען עס וועקט זיך דאס נייע לעבען, ווען עס שפינט זיך אוים דער נייער ווילען צום לעבען... עס וועט דיך מיטרייסען, קינד!

איז דאס אויך איבער דיין קראפט?!

אינהאלט:

ערצעהלונגען.

זייט

ווענוס און שולמית — — — — — — — — — — — — — — 7

פון וואנען נעמט זיך: „ער שפילט פאר'ן טייוועל?“ — — 14

צוריקגעקומען — — — — — — — — — — — — — 17

אן אומבאקאנטע — — — — — — — — — — — — — 21

זינדיג בלוט — — — — — — — — — — — — — 24

אויפ'ן געלעגער — — — — — — — — — — — — — 37

אהן נדן איז ערגער ווי פאקען — — — — — — — — 40

דער סימן — — — — — — — — — — — — — — 49

נישט גוט — — — — — — — — — — — — — — 52

ווי אזוי די וואלד־ישיבה איז בטל געווארען — — — — — — 64

דער חשוב ביים קאניאק — — — — — — — — — — 74

א קלעזמער־טויט — — — — — — — — — — — — — 87

אין חדר אריין שקצים — — — — — — — — — — — 92

דער חלום — — — — — — — — — — — — — — 96

די לעזערין — — — — — — — — — — — — — — 104

דער עפעל — — — — — — — — — — — — — — 106

דאס זיבעטע בענש־ליכטעל — — — — — — — — — — 110

ס'הערצעל צאפעלט — — — — — — — — — — — — 114

די מילדע בריאה — — — — — — — — — — — — — 116

די לבנה דערצעהלט — — — — — — — — — — — — 124

קינדער שפיל — — — — — — — — — — — — — 126

אויך א קרבן — — — — — — — — — — — — — 132

מעשה׳לעך

זייט

וואס מתים דערצעהלען — 3

ביים פאקיר — 17

באנייט א תליה — 23

ווענען א שווימער, א דאך באשלעגער און א פארצעלייען מיידעלע — 27

דער בארד — 35

דער שטראל — 42

לבנה־פערל און אלטווארג — 58

דריי מאל גערופען — 64

א רייזע אין דער צייט — 79

פאעמען אין פראזא

געה נים מיט מיר — 3

עס זענען קיין וואונדער געשעהען — 7

צום נייעם יאהר — 24